

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 4. syyskuuta 2025
(OR. en)

12460/25
ADD 3

Toimielinten välinen asia:
2025/0809 (NLE)

COLAC 137
POLCOM 221
SERVICES 53
FDI 48

EHDOTUS

Lähettiläs:	Euroopan komission pääsihteeri, allekirjoittajana johtaja Martine DEPREZ
Saapunut:	3. syyskuuta 2025
Vastaanottaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopan unionin neuvoston pääsihteeri
Asia:	LIITE asiakirjaan Ehdotus NEUVOSTON PÄÄTÖKSEKSI Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Meksikon yhdysvaltojen välisen politiikkaa, taloutta ja yhteistyötä koskevan strategisen kumppanuussopimuksen allekirjoittamisesta Euroopan unionin puolesta ja sen väliaikaisesta soveltamisesta

Valtuuskunnille toimitetaan oheisena asiakirja COM(2025) 809 annex.

Liite: COM(2025) 809 annex

EUROOPAN
KOMISSIO

Bryssel 3.9.2025
COM(2025) 809 final

ANNEX 1 – PART 3/4

LIITE

asiakirjaan

Ehdotus NEUVOSTON PÄÄTÖKSEKSI

Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Meksikon yhdysvaltojen välisen politiikkaa, taloutta ja yhteistyötä koskevan strategisen kumppanuussopimuksen allekirjoittamisesta Euroopan unionin puolesta ja sen väliaikaisesta soveltamisesta

16 LUKU

TELEVIESTINTÄPALVELUT

16.1 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

- a) 'liitännäistoiminnoilla' palveluja, fyysisiä infrastruktuureja ja muita televerkkoon tai televiestintäpalveluun liittyviä toimintoja, jotka mahdollistavat palvelujen tarjoamisen tai tukevat sitä kyseisen verkon tai palvelun kautta, tai joita käyttäen on mahdollista toimia näin;
- b) 'loppukäyttäjällä' yleisen televiestintäpalvelun lopullista kuluttajaa tai tilaajaa, mukaan lukien palveluntarjoaja, joka on muu kuin yleisten televiestintäpalvelujen tarjoaja;
- c) 'välttämättömillä laitteilla' julkisen televerkon tai televiestintäpalvelun laitteita,
 - i) jotka tarjoaa ainoastaan tai pääasiassa yksi tarjoaja tai rajallinen määrä tarjoajia; ja
 - ii) joiden korvaaminen palvelun tarjoamista varten ei ole taloudellisesti tai teknisesti mahdollista;

- d) 'yhteenliittämisellä' yleisten televiestintäpalvelujen tarjoajien yleisten televerkkojen linkittämistä, jotta yhden tarjoajan palveluja käyttävät voivat olla yhteydessä toisen tarjoajan asiakkaisiin ja käyttää sellaisen toisen tarjoajan palveluja, joka joko osallistuu yhteenliittämiseen tai jolla on pääsy verkkoon;
- e) 'yrityksen sisäisellä viestinnällä' televiestintää, jonka avulla yritys viestii yrityksen sisällä tai tytäryhtiön, sivuliikkeen ja kyseisen osapuolen kansallisen lainsäädännön mukaan sidosyritysten kanssa mutta joka ei sisällä kaupallisia tai ei-kaupallisia palveluita, jotka tarjotaan yrityksille, jotka eivät ole tytäryhtiöitä, sivuliikkeitä tai sidosyrityksiä, tai joita tarjotaan asiakkaille tai potentiaalisille asiakkaille;¹
- f) 'vuokrajohdoilla' televiestintäpalveluita tai -toimintoja, virtuaaliset tai muut kuin fyysiset mukaan lukien, jotka on varattu kahden- tai useamman nimetyn pisteen välissä olevan käyttäjän käyttöön tai saataville;
- g) 'toimiluvalla' mitä tahansa lupaa, jonka osapuoli voi lainsäädäntönsä mukaisesti edellyttää luonnolliselta henkilöltä tai yritykseltä televiestintäpalvelujen tarjoamiseksi, muun muassa käyttöoikeussopimukset, luvat, rekisteröinnit tai ilmoitukset;

¹ Tässä määritelmässä käsitteillä 'tytäryhtiö', 'sivuliike' ja, tapauksen mukaan, 'sidosyritys' on osapuolen omassa lainsäädännössä määritelty merkitys

- h) 'suurella palveluntarjoajalla' televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajaa, joka kykenee vaikuttamaan merkittävästi hintaa ja tarjontaa koskeviin osallistumisehtoihin asianomaisilla yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen markkinoilla, koska se hallitsee välttämättömiä laitteita tai koska se voi käyttää markkina-asemaansa;
- i) 'verkkoelementillä' toiminnetta tai laitetta, jota käytetään televiestintäpalvelun tarjoamiseen, mukaan lukien kyseisen toiminteen tai laitteen avulla tarjottavat ominaisuudet, toiminnot ja valmiudet;
- j) 'syrjimättömällä' 10.8 artiklassa (Suosituimmuuskohtelu) ja 11.7 artiklassa (Suosituimmuuskohtelu) määritellyn suosituimmuuskohtelun ja 10.7 artiklassa (Kansallinen kohtelu) ja 11.6 artiklassa (Kansallinen kohtelu) määritellyn kansallisen kohtelun noudattamista sekä vähintään yhtä edullisen kohtelun myöntämistä kuin muille samankaltaisten yleisten televiestintäpalvelujen käyttäjille vastaavissa tilanteissa, myös tällaisen myöntämisen nopeuden osalta;
- k) 'numeron siirrettävyydellä' yleisten televiestintäpalvelujen loppukäyttäjälle pyynnöstä tarjottavaa mahdollisuutta säilyttää sama puhelinnumero loppukäyttäjän vaihtaessa saman tasoisten yleisten televiestintäpalvelujen tarjoajaa samassa sijaintipaikassa, kun kyseessä on kiinteä linja;
- l) 'yleisellä televerkolla' televerkkoa, jossa tarjotaan yleisiä televiestintäpalveluja verkon liityntäpisteiden välillä;

- m) 'yleisellä televiestintäpalvelulla' mitä tahansa yleisesti tarjottavaa televiestintäpalvelua;
- n) 'yhteenliittämistarjouksen mallilla' suuren palveluntarjoajan tekemää yhteenliittämistarjousta, joka asetetaan julkisesti saataville siten, että mikä tahansa yleisten televiestintäpalvelujen tarjoaja, joka haluaa hyväksyä tarjouksen, voi tällä perusteella saada yhteenliittännän kyseisen suuren palveluntarjoajan kanssa;
- o) 'televiestinnällä' signaalien lähettämistä ja vastaanottamista johtojen välityksellä, radioteitse, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla;
- p) 'televerkolla' siirtojärjestelmiä sekä soveltuvin osin kytkentä- tai reitityslaitteistoa ja muita resursseja, muut kuin aktiiviset verkkoelementit mukaan luettuina, joissa voidaan harjoittaa televiestintää;
- q) 'televiestinnän sääntelyviranomaisella' elintä tai elimiä, jotka vastaavat tämän luvun soveltamisalaan kuuluvien televerkkojen ja televiestintäpalvelujen sääntelystä;
- r) 'televiestintäpalvelulla' palvelua, joka koostuu kokonaan tai osittain signaalien lähettämisestä ja vastaanottamisesta televerkoissa, mukaan lukien radio- ja televisiotoiminnassa käytetyt verkot, mutta ei televerkkojen ja televiestintäpalvelujen avulla siirrettyä sisältöä tarjoavia tai sisältöä toimituksellisessa valvonnassaan pitäviä palveluita;

- s) 'yleispalvelulla' vähimmäispalvelukokonaisuutta, joka on tarjottava kaikille käyttäjille osapuolen alueella ja jonka laajuuden kyseinen osapuoli määrittelee;
- t) 'käyttäjällä' yleistä televerkkoa tai televiestintäpalvelua käyttävää kuluttajaa tai palveluntarjoajaa.

16.2 ARTIKLA

Sääntelykehyksen soveltamisala ja sitä koskevat periaatteet

1. Tässä luvussa esitetään 10 luvun (Investoinnit) ja 11 luvun (Rajat ylittävä palvelukauppa) nojalla vapautettua televerkkojen ja televiestintäpalvelujen tarjoamista koskevan sääntelykehyksen periaatteet, ja tätä lukua sovelletaan osapuolen käyttöön ottamiin tai ylläpitämiin toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat yleisten televiestintäpalvelujen kauppaan.
2. Selvyyden vuoksi todetaan, että tätä lukua ei sovelleta osapuolen käyttöön ottamiin tai ylläpitämiin toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat televerkkojen tai televiestintäpalvelujen avulla siirrettyä sisältöä tarjoaviin tai sisältöä toimituksellisessa valvonnassaan pitäviin palveluihin.

16.3 ARTIKLA

Televiestinnän sääntelyviranomainen

1. Kukin osapuoli varmistaa, että sen televiestinnän sääntelyviranomainen on oikeudellisesti erillinen ja toiminnaltaan riippumaton kaikista yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen taikka televiestintälaitteiden tarjoajista. Jotta televiestinnän sääntelyviranomaisten riippumattomuus ja puolueettomuus voidaan varmistaa, kunkin osapuolen on huolehdittava siitä, ettei sen televiestinnän sääntelyviranomaisella ole taloudellisia etuja yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen taikka televiestintälaitteiden tarjoajiin nähden eikä se osallistu niiden toimintaan tai johtamiseen. Jos osapuolella on omistusosuuksia tai määräysvaltaa televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajassa, sen on varmistettava, että sääntelytoiminta ja omistajuuteen tai määräysvaltaan liittyvä toiminta erotetaan rakenteellisesti tehokkaasti toisistaan.
2. Kukin osapuoli varmistaa, että sen televiestinnän sääntelyviranomaisen tekemät tässä luvussa tarkoitetut sääntelypäätökset ja -menettelyt ovat tasapuolisia kaikkien markkinaosapuolten kannalta.
3. Kukin osapuoli varmistaa, että sen televiestinnän sääntelyviranomainen toimii riippumattomasti eikä pyydä tai ota vastaan miltään muulta elimeltä ohjeita niiden tehtävien hoitamisessa, jotka sille on annettu osapuolen lainsäädännön nojalla 16.5, 16.6, 16.7, 16.9 ja 16.10 artiklassa määrättyjen velvoitteiden täytäntöönpanon valvomiseksi.

4. Kukin osapuoli varmistaa, että sen televiestinnän sääntelyviranomaisella on sääntelyvalta sekä riittävät taloudelliset ja henkilöstöresurssit, jotta se voi hoitaa sille tässä luvussa asetettujen velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi annetut tehtävät. Tätä valtaa on käytettävä avoimesti ja oikea-aikaisesti. Televiestinnän sääntelyviranomaisen tehtävät on julkaistava helposti saatavilla olevassa ja selkeässä muodossa, erityisesti jos tehtävät on annettu useammalle kuin yhdelle elimelle.
5. Kukin osapuoli antaa televiestinnän sääntelyviranomaiselleen valtuudet varmistaa, että televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajat toimittavat televiestinnän sääntelyviranomaisen pyynnöstä ja viipymättä kaikki tiedot, myös rahoitustiedot, joita se tarvitsee voidakseen toteuttaa tämän luvun mukaiset tehtävänsä. Saatuja tietoja on käsiteltävä osapuolten sovellettavien salassapitovaatimusten mukaisesti.
6. Kukin osapuoli varmistaa, että televerkkojen tai televiestintäpalvelujen käyttäjällä tai tarjoajalla, johon televiestinnän sääntelyviranomaisen tekemä päätös vaikuttaa, on oikeus hakea muutosta elimeltä, joka on riippumaton televiestinnän sääntelyviranomaisesta ja niistä tahoista, joihin asia vaikuttaa.² Televiestinnän sääntelyviranomaisen päätös on voimassa, kunnes kyseisessä menettelyssä on annettu ratkaisu, jollei kyseisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti määrätä tilapäisiä toimenpiteitä.

² Meksikon osalta televiestinnän sääntelykomission (Comisión Reguladora de Telecomunicaciones (CRT)) yleiset säännöt, säädökset tai laiminlyönnit voidaan riitauttaa ainoastaan välillisellä *amparo*-oikeudenkäynnillä kilpailu-, lähetys- ja televiestintäalaan erikoistuneissa liittovaltion tuomioistuimissa eikä niistä voida antaa lykkäysmääräystä.

16.4 ARTIKLA

Lupamenettelyt

1. Jos osapuoli edellyttää yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajalta toimilupaa, sen on varmistettava, että seuraavat tiedot ovat julkisesti saatavilla:
 - a) toimilupaa edellyttävien televiestintäpalvelujen tyypit;
 - b) kaikki toimiluvan edellytykset ja menettelyt, joita osapuoli soveltaa;
 - c) aika, joka yleensä tarvitaan toimilupahakemusta koskevan päätöksen tekemiseen, jos päätöstä edellytetään; ja
 - d) toimilupaan yleisesti sovellettavat ehdot.
2. Osapuolen, joka edellyttää yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajalta toimilupaa, on päätettävä luvan myöntämisestä kohtuullisen ajan kuluessa, jotta palveluntarjoaja voi aloittaa televerkkojensa tai televiestintäpalvelujensa tarjoamisen ilman aiheetonta viivytystä.
3. Toimiluvalla asetettujen edellytysten, sovellettavien menettelyjen ja siihen mahdollisesti liittyvien velvoitteiden ja ehtojen on liityttävä tarjottuihin televiestintäpalveluihin ja niiden on oltava objektiivisia, oikeasuhteisia, avoimia ja syrjimättömiä.

4. Kunkin osapuolen on varmistettava, että hakija tai toimiluvan haltija saa joko menettelyvaatimusten mukaisesti tai pyynnöstä kirjallisesti syyt

- a) toimiluvan epäämiselle;
- b) kyseisen palveluntarjoajan toimilupaa koskevien ehtojen tai velvoitteiden asettamiselle;
- c) toimiluvan perumiselle; tai
- d) toimiluvan uusimatta jättämiselle.

5. Tarjoajille määrättävät hallinnolliset maksut ovat objektiivisia, avoimia, syrjimättömiä ja oikeassa suhteessa tässä jaksossa vahvistettujen velvoitteiden hoitamisesta, valvonnasta ja täytäntöönpanosta aiheutuneisiin kohtuullisiin hallinnollisiin kustannuksiin nähden.³

16.5 ARTIKLA

Yhteenliittäminen

Kukin osapuoli varmistaa, että yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajalla on oikeus ja, jos toinen yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoaja niin pyytää, velvollisuus neuvotella yhteenliittämisestä yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoamista varten.

³ Hallinnollisiin maksuihin eivät sisälly rajallisten resurssien käyttöoikeudesta maksettavat maksut eivätkä yleispalvelun tarjoamiseksi määrättävät maksusuudet.

16.6 ARTIKLA

Pääsy yleisiin televerkkoihin ja televiestintäpalveluihin ja niiden käyttö

1. Kukin osapuoli varmistaa, että yleiset televerkot tai televiestintäpalvelut, vuokrajohdot mukaan luettuina, joita kyseisen osapuolen tai sen rajojen yli tarjotaan, annetaan toisen osapuolen palveluntarjoajan saataville ja käytettäväksi kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin 10 luvun (Investoinnit) ja 11 luvun (Rajat ylittävä palvelukauppa) mukaisesti vapautettujen palvelujen tarjoamiseksi. Tämä velvoite pannaan täytäntöön muun muassa noudattamalla 2–6 kohdan määräyksiä.
2. Kukin osapuoli varmistaa, että toisen osapuolen palveluntarjoaja voi
 - a) ostaa tai vuokrata ja liittää päätelaitteita tai muita laitteita, jotka toimivat rajapintana yleiseen televerkkoon;
 - b) tarjota palveluja yksittäisille tai useille loppukäyttäjille vuokrajohtojen tai omistusjohtojen kautta;
 - c) kytkeä yksityisiä vuokrajohtoja tai omistusjohtoja yleisiin televerkkoihin ja televiestintäpalveluihin tai toisen palveluntarjoajan vuokrajohtoihin tai omistusjohtoihin; sekä
 - d) käyttää palveluntarjoajan valinnan mukaisia muita televiestintäpalvelujen toimivuuden kannalta välttämättömiä käyttöprotokollia palvelun tarjonnassa.

3. Kukin osapuoli varmistaa, että toisen osapuolen palveluntarjoajat voivat käyttää yleisiä televerkkoja ja televiestintäpalveluja sen alueella ja rajojen yli tiedonsiirtoa varten, mukaan lukien tällaisten palveluntarjoajien yrityksen sisäinen viestintä ja pääsy kumman tahansa osapuolen alueella tietokannoissa pidettäviin tai muulla tavalla säilytettyihin koneluettaviin tietoihin.
4. Sen estämättä, mitä 3 kohdassa määrätään, osapuoli voi ottaa käyttöön tai pitää voimassa sellaisia toimenpiteitä, jotka ovat välttämättömiä viestinnän turvallisuuden ja luottamuksellisuuden takaamiseksi sillä edellytyksellä, ettei näitä toimenpiteitä sovelleta tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään tai palvelukaupan peiteltyyn rajoittamiseen.
5. Kukin osapuoli varmistaa, että yleisten televerkkojen tai televiestintäpalveluiden saannille ja käytölle ei aseteta muita ehtoja kuin ne, jotka ovat tarpeen, jotta voidaan
- a) turvata yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajien julkisen palvelun velvoitteet ja erityisesti niiden mahdollisuudet pitää yleisiä televiestintäpalvelujaan yleisesti saatavilla; tai
 - b) suojata yleisten televerkkojen ja televiestintäpalvelujen teknistä eheyttä.

6. Sillä edellytyksellä, että yleisiin televerkkoihin ja televiestintäpalveluihin pääsyä ja niiden käyttöä koskevat ehdot täyttävät 5 kohdassa määrätyt perusteet, ne voivat sisältää:

- a) näiden palvelujen jälleenmyynnin tai jaetun käytön rajoituksia;
- b) vaatimuksen käyttää määrättyjä teknisiä liitäntöjä, sisältäen näiden verkkojen ja palvelujen liitäntäprotokollat yhteenliittämistä varten;
- c) tarvittaessa vaatimuksia, jotka koskevat näiden palvelujen yhteentoimivuutta ja 16.18 artiklassa asetettujen tavoitteiden saavuttamisen edistämistä;
- d) päätelaitteiden tai muiden verkkoon liitettävien laitteiden tyyppihyväksynnän ja teknisiä vaatimuksia, jotka koskevat näiden laitteiden sellaisiin verkkoihin kiinnittämistä;
- e) rajoituksia vuokra- tai omistusjohtojen yhteenliittämiseen sellaisiin verkkoihin ja palveluihin tai toisen palvelujen tarjoajan vuokrajohtoihin tai omistusjohtoihin; tai
- f) ilmoittamis-, rekisteröinti- ja lupavaatimuksia.

16.7 ARTIKLA

Televiestintäriitojen ratkaiseminen

1. Kukin osapuoli varmistaa, että jos televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajien välillä syntyy riita, joka liittyy tässä luvussa vahvistettuihin oikeuksiin ja velvoitteisiin, televiestinnän sääntelyviranomainen tekee kumman tahansa riidan osapuolen pyynnöstä kyseisen osapuolen lainsäädännössä säädetyn ajan kuluessa sitovan päätöksen riidan ratkaisemiseksi.
2. Kukin osapuoli varmistaa, että televiestinnän sääntelyviranomaisen antama päätös saatetaan yleisön saataville liikesalaisuutta koskevia vaatimuksia noudattaen. Kukin osapuoli varmistaa, että riidan osapuolet saavat päätöksen täydelliset perustelut ja että niillä on oikeus hakea siihen muutosta 16.3 artiklan 6 kohdan mukaisesti.
3. Se, mitä edellä 1 ja 2 kohdassa määrätään, ei estä kumpaakaan asianomaista osapuolta saattamasta asiaa oikeusviranomaisten käsiteltäväksi.⁴

⁴ Meksikon osalta televiestinnän sääntelykomission (Comisión Reguladora de Telecomunicaciones (CRT)) yleiset säännöt, säädökset tai laiminlyönnit voidaan riitauttaa ainoastaan välillisellä *amparo*-oikeudenkäynnillä kilpailu-, lähetys- ja televiestintäalaan erikoistuneissa liittovaltion tuomioistuimissa eikä niistä voida antaa lykkäysmääräystä.

16.8 ARTIKLA

Suuria palveluntarjoajia koskeva kilpailun suojaaminen

1. Kukin osapuoli ottaa käyttöön tai pitää voimassa asianmukaisia toimenpiteitä sen estämiseksi, että yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajat, jotka joko yksin tai yhdessä ovat suuria tarjoajia, ottavat käyttöön kilpailua rajoittavia käytäntöjä tai jatkavat sellaisten soveltamista.
2. Edellä 1 kohdassa mainittuihin kilpailua rajoittaviin käytäntöihin kuuluvat etenkin seuraavat:
 - a) kilpailua vääristävien ristikkäistukien käyttö;
 - b) kilpailijoilta saatujen tietojen käyttö kilpailua rajoittavasti; ja
 - c) se, ettei muiden palveluntarjoajien käyttöön anneta ripeästi teknisiä tietoja välttämättömistä laitteista eikä kaupallisesti tärkeitä tietoja, joita ne tarvitsevat voidakseen tarjota palveluja.

16.9 ARTIKLA

Yhteenliittäminen suurten palveluntarjoajien kanssa

1. Kukin osapuoli varmistaa, että sen alueen suuret yleisten televerkkojen ja televiestintäpalvelujen tarjoajat tarjoavat yhteenliittämismahdollisuuden toisen osapuolen yleisten televiestintäpalvelujen tarjoajille
 - a) missä tahansa kyseisen suuren palveluntarjoajan verkon teknisesti mahdollisessa pisteessä;
 - b) syrjimättömin ehdoin ja edellytyksin, mukaan lukien hinnat, tekniset standardit, eritelmät, laatu ja ylläpito;
 - c) laadultaan yhtä korkeatasoisena kuin se, jota tarjotaan niiden omille vastaaville palveluille tai niiden tytäryhtiöiden tai muiden sidosyritysten vastaaville palveluille;
 - d) kohtuullisessa ajassa ja soveltaen ehtoja ja edellytyksiä, mukaan luettuina hinnat⁵, tekniset standardit ja eritelmät, jotka ovat avoimia, taloudelliseen toteutettavuuteen nähden kohtuullisia ja riittävän eriteltyjä, jotta yleisten televiestintäpalvelujen tarjoajan ei tarvitse maksaa sellaisista verkkoelementeistä tai toiminteista, joita se ei tarvitse palvelunsa tarjoamiseen; ja

⁵ Mikään tässä kohdassa ei estä osapuolta vaatimasta, että suuri palveluntarjoaja tarjoaa yhteenliittämismahdollisuuden kustannusperusteisin hinnoin. Kustannusperusteisilla hinnoilla tarkoitetaan kustannuksiin perustuvia hintoja, joihin voi sisältyä kohtuullinen voitto sekä erilaisia kustannuslaskentamenettelyjä eri toiminteille tai palveluille.

- e) käyttäjien enemmistölle tarjottujen verkon liityntäpisteiden lisäksi pyynnöstä myös muissa pisteissä sellaista maksua vastaan, joka perustuu tarvittavien lisätoimintojen rakentamiskustannuksiin.
2. Kukin osapuoli varmistaa, että sen alueen suuret palveluntarjoajat asettavat tapauskohtaisesti yleisesti saataville joko
- a) yhteenliittämistarjouksen mallin tai muun yhteenliittämisen vakiotarjouksen, joka sisältää ehdot, edellytykset ja hinnat, jotka suuri palveluntarjoaja yleensä tarjoaa yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajille; tai
 - b) voimassa olevan yhteenliittämissopimuksen ehdot ja edellytykset.
3. Kukin osapuoli asettaa julkisesti saataville menettelyt, joita sovelletaan sen alueen suuren palveluntarjoajan kanssa käytäviin yhteenliittämisneuvotteluihin.

16.10 ARTIKLA

Pääsy välttämättömiin laitteisiin

1. Kukin osapuoli varmistaa, että sen alueen suuret palveluntarjoajat antavat välttämättömät laitteensa yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajien saataville yleisesti saatavilla olevaan tarjoukseen perustuvilla kohtuullisilla, avoimilla ja syrjimättömillä ehdoilla ja edellytyksillä yleisten televiestintäpalvelujen tarjoamista varten, paitsi silloin, kun tämä ei ole välttämätöntä tehokkaan kilpailun saavuttamiseksi televiestinnän sääntelyviranomaisen keräämien tietojen ja suorittaman markkinaolosuhteiden arvioinnin perusteella. Suuren palveluntarjoajan välttämättömät laitteet voivat sisältää verkkoelementtejä, vuokrajohtopalveluja ja niiden liitännäistoimintoja.
2. Kukin osapuoli antaa televiestinnän sääntelyviranomaiselleen valtuudet määrittää olennaiset toiminnot, jotka suuren palveluntarjoajan on asetettava saataville sen alueella sekä sen, missä määrin nämä olennaiset toiminnot on eriytettävä. Tällaisen määrittelyn on perustuttava muun muassa tavoitteeseen saavuttaa tehokas kilpailu ja loppukäyttäjien pitkän aikavälin etuun.
3. Jos osapuoli vaatii suurta palveluntarjoajaa tarjoamaan yleisiä telepalvelujaan jälleenmyyntiä varten, sen on varmistettava, että suuri palveluntarjoaja ei aseta kohtuuttomia tai syrjiviä ehtoja yleisten televiestintäpalvelujensa jälleenmyynnille.

16.11 ARTIKLA

Rajalliset resurssit

1. Kukin osapuoli varmistaa, että rajallisten resurssien, mukaan lukien radiotaajuudet, numerot ja reititysoikeudet, käyttöoikeudet jaetaan ja myönnetään kohtuullisessa ajassa avoimella, objektiivisella, läpinäkyvällä, syrjimättömällä ja oikeasuhteisella tavalla ja yleisen edun tavoitteiden mukaisesti, mukaan lukien kilpailun edistäminen. Käyttöoikeuksiin liittyvien menettelyjen, ehtojen ja velvoitteiden on perustuttava objektiivisiin, avoimiin, syrjimättömiin ja oikeasuhteisiin kriteereihin.
2. Kukin osapuoli varmistaa, että jaettujen taajuusalueiden kulloinenkin käyttö julkaistaan, mutta yksityiskohtaisia tietoja julkishallinnon erityisiin käyttötarkoituksiin osoitetuista radiotaajuuksista ei edellytetä.
3. Osapuoli voi soveltaa markkinaehtoisia menettelytapoja, kuten tarjouskilpailumenettelyjä, radiotaajuuksien osoittamiseen kaupallista käyttöä varten.

4. Osapuolen toimenpiteet, jotka koskevat radiotaajuuksien jakamista ja taajuushallintaa, eivät sinänsä ole 10.6 (Markkinoille pääsy) ja 11.4 artiklan (Markkinoille pääsy) kanssa yhteensopimattomia toimenpiteitä. Kukaan osapuoli säilyttää oikeutensa ottaa käyttöön ja pitää voimassa taajuuksien hallintatoimia, joilla voidaan rajoittaa televiestintäpalvelujen tarjoajien määrää, edellyttäen, että nämä toimenpiteet ovat yhdenmukaisia tämän sopimuksen määräysten kanssa. Tähän oikeuteen sisältyy mahdollisuus jakaa taajuusalueita ottaen huomioon nykyiset ja tulevat tarpeet sekä radiotaajuuksien saatavuus.

16.12 ARTIKLA

Numeron siirrettävyys

Kukaan osapuoli varmistaa alueellaan, että yleisten televiestintäpalvelujen tarjoajat mahdollistavat numeron siirrettävyyden kohtuullisessa ajassa ilman laadun, luotettavuuden tai mukavuuden heikentymistä sekä kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin ja edellytyksin.

16.13 ARTIKLA

Yleispalvelu

1. Kullakin osapuolella on oikeus määritellä, millaiset yleispalveluvelvoitteet se haluaa pitää voimassa.

2. Kukin osapuoli hallinnoi kaikkia yleispalveluvelvoitteita kilpailun kannalta avoimella, syrjimättömällä ja puolueettomalla tavalla. Kukin osapuoli varmistaa, ettei sen määräämä yleispalveluvelvoite ole raskaampi kuin mikä on tarpeen sen määrittelemää yleispalvelutyypin varten. Näiden periaatteiden mukaisesti määritellyjä yleispalveluvelvoitteita ei sinänsä pidetä kilpailunvastaisina.
3. Kukin osapuoli varmistaa, että yleispalvelun tarjoajien nimeämismenettelyt ovat avoimia kaikille yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajille. Nimeäminen on tehtävä tehokkaalla, avoimella ja syrjimättömällä tavalla.
4. Jos osapuoli päättää suorittaa korvausta yleispalvelun tarjoajille, sen on varmistettava, että tällainen korvaus ei ylitä yleispalveluvelvoitteesta suoraan johtuvia tarpeita sellaisina kuin ne on määritetty kilpailumenettelyllä tai laskemalla nettokustannukset.

16.14 ARTIKLA

Tietojen luottamuksellisuus

1. Kukin osapuoli varmistaa, että yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajat, jotka saavat tietoja toiselta yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajalta 16.5, 16.9 ja 16.10 artiklan mukaisia järjestelyjä koskevien neuvottelujen myötä, käyttävät tällaisia tietoja ainoastaan siihen tarkoitukseen, johon ne on annettu, ja huolehtivat aina tällaisten tietojen luottamuksellisuudesta.

2. Kukin osapuoli varmistaa yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen käytön aikana tapahtuneen televiestinnän ja siihen liittyvien liikennetietojen luottamuksellisuuden sillä edellytyksellä, ettei tätä varten toteutettuja toimenpiteitä sovelleta siten, että ne muodostaisivat keinon mielivaltaiselle tai perusteettomalle syrjinnälle tai palvelukaupan peitellylle rajoittamiselle.

16.15 ARTIKLA

Teknologiariippumattomuus

Osapuolet tunnustavat teknologiariippumattomuuden edut, erityisesti sen, että yleisten televiestintäpalvelujen tarjoajat voivat valita haluamansa teknologiat palvelujensa tarjoamiseen. Osapuoli voi rajoittaa tällaista valintaa ottamalla käyttöön tai pitämällä voimassa vaatimuksia, jotka ovat tarpeen oikeutettujen yleisen edun mukaisten tavoitteiden saavuttamiseksi, edellyttäen, että kyseisillä vaatimuksilla ei luoda tarpeettomia kaupan esteitä.

16.16 ARTIKLA

Suurten palveluntarjoajien myöntämä kohtelu

Kukin osapuoli antaa televiestinnän sääntelyviranomaiselleen valtuudet tarvittaessa edellyttää, että suuri palveluntarjoaja myöntää sen alueella toisen osapuolen yleisten televerkkojen tai televiestintäpalvelujen tarjoajille vähintään yhtä edullisen kohtelun kuin se, jonka kyseinen suuri palveluntarjoaja myöntää vastaavissa olosuhteissa tytäryhtiöilleen tai sidosyrityksilleen seuraavien seikkojen osalta:

- a) samanlaisten televiestintäpalveluiden saatavuus, tarjonta, hinnat tai laatu; ja
- b) yhteenliittämiseen tarvittavien teknisten rajapintojen saatavuus.

16.17 ARTIKLA

Kansainvälinen verkkovierailu

1. Osapuolet pyrkivät tekemään yhteistyötä varmistaakseen avoimet ja kohtuulliset kansainvälisten verkkovierailupalveluiden hinnat, jotta voidaan tukea osapuolten välisen kaupan kasvua ja parantaa kuluttajien hyvinvointia.

2. Osapuoli voi tehostaa avoimuutta ja kilpailua kansainvälisten verkkovierailupalveluiden hintojen ja verkkovierailupalvelujen teknisten vaihtoehtojen osalta, etenkin

- a) varmistamalla, että tiedot vähittäishinnoista ovat helposti kuluttajien saatavilla; ja
- b) minimoimalla verkkovierailupalvelujen teknisten vaihtoehtojen käyttämistä rajoittavat esteet, jolloin sen alueella vierailevat kuluttajat voivat saada pääsyn televiestintäpalveluihin valitsemaansa laitetta käyttäen.

16.18 ARTIKLA

Kansainväliset standardit ja järjestöt

Osapuolet tunnustavat kansainvälisten standardien merkityksen televerkkojen ja televiestintäpalvelujen maailmanlaajuista yhteensopivuutta ja yhteentoimivuutta varten ja edistävät tällaisia standardeja asiankuuluvissa kansainvälisissä elimissä, mukaan lukien Kansainvälinen televiestintäliitto ja Kansainvälinen standardisoimisjärjestö.

17 LUKU

KANSAINVÄLISET MERILIIKENNEPALVELUT

17.1 ARTIKLA

Määritelmät

1. Tässä luvussa, 10 luvun B jaksossa (Sijoitusten vapauttaminen), 11 luvussa (Rajat ylittävä palvelukauppa), 12 luvussa (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) ja 18 luvussa (Rahoituspalvelut) tarkoitetaan
 - a) 'konttiasema- ja varastopalveluilla' konttien säilyttämistä joko satama-alueilla tai sisämaassa niiden pakkaamiseksi, purkamiseksi ja korjaamiseksi sekä niiden saattamiseksi liikennekelpoisiksi;
 - b) 'tulliselvityspalveluilla' toimia, jotka koostuvat rahdin tuontiin, vientiin tai kauttakuljetukseen liittyvien tullimuodollisuuksien täyttämisestä toisen osapuolen puolesta riippumatta siitä, onko tämä palvelu kyseisen palvelujen tarjoajan päätoimi vai sen päätoimialaa täydentävä muu toimintamuoto;

- c) 'ovelta ovelle -kuljetuksella' tai 'multimodaalisella kuljetuksella' rahdin kuljettamista ainoastaan yhdellä kuljetusasiakirjalla käyttäen useampaa kuin yhtä kuljetusmuotoa ja siten, että kuljetukseen sisältyy kansainvälinen meriosuus;
- d) 'huolintapalveluilla' laivauksen järjestämistä ja seuranta laivaajan puolesta hankkimalla kuljetus- ja tarvittavat oheispalvelut, laatimalla tarvittavat asiakirjat ja toimittamalla tarvittavat liiketoimintatiedot;
- e) 'kansainvälisellä rahdilla' osapuolen sataman tai toisen osapuolen tai kolmannen maan sataman taikka Euroopan unionin jonkin jäsenvaltion sataman ja Euroopan unionin jonkin muun jäsenvaltion sataman välistä rahtia;
- f) 'kansainvälisillä meriliikennepalveluilla' matkustajien tai rahdin kuljettamista merialuksilla osapuolen sataman ja toisen osapuolen tai kolmannen maan sataman taikka Euroopan unionin jonkin jäsenvaltion sataman ja Euroopan unionin jonkin muun jäsenvaltion sataman välillä sekä suoraa sopimusta muiden liikennepalveluiden tarjoajien kanssa kattaen myös ovelta ovelle -kuljetuksen tai multimodaalisen kuljetuksen yhdellä kuljetusasiakirjalla, mutta ei oikeutta tarjota muita tällaisia liikennepalveluita;
- g) 'meriliikenteen liitännäispalveluilla' meriliikenteen lastinkäsittelypalveluita, tulliselvityspalveluita, konttiasema- ja varastopalveluita, varustamon edustajan palveluita ja meriliikenteen huolintapalveluita;

- h) 'varustamon edustajan palveluilla' yhden tai useamman linja- tai laivanvarustamon kaupallisten etujen edustamista tietyllä maantieteellisellä alueella seuraavissa tarkoituksissa:
- i) meriliikenteen ja siihen liittyvien oheispalvelujen markkinointiin ja myyntiin liittyvät toimet hinnoittelusta laskutukseen sekä konossementtien laatiminen näiden yhtiöiden puolesta, tarvittavien oheispalvelujen ostaminen ja jälleenmyynti, asiakirjojen laatiminen ja liiketoimintaa koskevien tietojen toimittaminen; tai
 - ii) aluksen satamassakäynnin järjestäminen tai rahdin haltuunotto tarvittaessa näiden yhtiöiden puolesta; ja
- i) 'meriliikenteen lastinkäsittelypalveluilla' ahtausyriyten, myös terminaalien operaattoreiden, harjoittamaa toimintaa, mutta siihen ei sisälly satamatyöläisten välitön toiminta, jos tällainen työvoima on järjestetty ahtausyriyksistä ja terminaalien operaattoriyriyksistä riippumattomasti, mukaan lukien seuraavien vaiheiden järjestely ja valvonta:
- i) lastin lastaaminen alukseen tai purkaminen aluksesta;
 - ii) lastin kiinnittäminen tai irrottaminen; tai
 - iii) lastin vastaanottaminen tai toimittaminen ja säilyttäminen ennen laivausta tai purkamisen jälkeen.

17.2 ARTIKLA

Tavoite

Tässä luvussa vahvistetaan periaatteet, jotka koskevat 10 luvun B jakson (Sijoitusten vapauttaminen), 11 luvun (Rajat ylittävä palvelukauppa) 12 luvun (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) ja 18 luvun (Rahoituspalvelut) nojalla vapautettuja kansainvälisiä meriliikennepalveluita.

17.3 ARTIKLA

Periaatteet

1. Jollei jostakin osapuolen käyttöön ottamasta tai voimassa pitämästä toimenpiteestä, joka koskee liitteen I (Voimassa olevat toimenpiteet), II (Tulevat toimenpiteet), III (Markkinoille pääsyä koskevat sitoumukset) ja VI (Rahoituspalvelut) mukaisia aloja, osa-aloja tai toimintoja, muuta johdu, kunkin osapuolen on
 - a) noudatettava tosiasiallisesti periaatetta, jonka mukaan kansainvälisille meriliikennemarkkinoille ja meriliikenteeseen on rajoittamaton pääsy kaupallisin ehdoin ja syrjimättömästi; ja

- b) myönnettävä toisen osapuolen lipun alla purjehtiville tai toisen osapuolen palveluntarjoajien liikennöimille aluksille yhtä edullinen kohtelu kuin omille aluksilleen muun muassa satamiin pääsyn, satamien infrastruktuurin ja palveluiden ja meriliikenteen liitännäispalveluiden käytön ja niistä johtuvien maksujen ja palkkioiden, tullipalvelujen ja laituripaikkojen sekä lastausta ja purkamista varten osoitettavien tilojen ja välineiden osalta.

2. Soveltaessaan 1 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitettuja periaatteita osapuolet

- a) eivät ota käyttöön kolmansien maiden kanssa meriliikennepalveluista tehtävissä tulevilla sopimuksissa lastinjakojärjestelyitä, kuivan ja nestemäisen irtolastin kuljetukset ja linjaliikenne mukaan luettuina, ja lopettavat kohtuullisen ajan kuluessa tällaiset lastinjakojärjestelyt, jos niitä on aiemmissa sopimuksissa; ja
- b) poistavat tämän sopimuksen voimaan tullessa kaikki yksipuoliset toimenpiteet sekä hallinnolliset, tekniset tai muut esteet, jotka voisivat rajoittaa peiteltysti kansainvälisten meriliikennepalvelujen vapaata tarjoamista tai vaikuttaa niihin syrjivästi, ja pidättäytyvät ottamasta sellaisia käyttöön.

3. Kukin osapuoli sallii toisen osapuolen kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien yritysten sijoittautumisen sen alueelle ja toiminnan siellä liitteen I (Voimassa olevat toimenpiteet), II (Tulevat toimenpiteet), III (Markkinoille pääsyä koskevat sitoumukset) ja VI (Rahoituspalvelut) mukaisesti.

4. Kukin osapuoli antaa toisen osapuolen kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien saataville kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin seuraavat satamapalvelut: luotsaaminen, hinaus ja vetoapu, muonitus, polttoaineen ja veden toimitus, jätehuolto ja painolastin hävittäminen, satamakapteenipalvelut, navigointilaitteet, korjausvälineet hätätapauksia varten, ankkurointi, ankkuripaikka ja ankkurointipalvelut sekä alusten käytön kannalta tärkeät maissa sijaitsevat viestintä-, vesi-, sähkö- ja muut vastaavat palvelut.

18 LUKU

RAHOITUSPALVELUT

18.1 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

- a) 'osapuolen rajat ylittävien rahoituspalveluiden tarjoajalla' osapuolen henkilöä, joka tarjoaa rahoituspalveluja osapuolen alueella ja pyrkii tarjoamaan tai tarjoaa rahoituspalvelua kyseisen palvelun rajat ylittävän tarjonnan muodossa;
- b) 'rajat ylittävällä rahoituspalvelujen kaupalla' tai 'rajat ylittävällä rahoituspalvelujen tarjonnalla' rahoituspalvelun tarjontaa
 - i) osapuolen alueelta toisen osapuolen alueelle; tai
 - ii) osapuolen alueella toisen osapuolen palvelunkäyttäjälle; tällainen rahoituspalvelun tarjoaminen ei sisällä rahoituspalvelun tarjoamista osapuolen alueella kyseiselle alueelle tehdyllä sijoituksella;

- c) 'rahoituslaitoksella' mitä tahansa rahoituspalvelujen tarjoajaa, joka toteuttaa rahoituspalvelua, jos tarjoajalla on lupa harjoittaa liiketoimintaa, ja sitä säännellään tai valvotaan rahoituslaitoksena sen osapuolen lainsäädännön nojalla, jonka alueella tarjoaja sijaitsee, mukaan luettuna osapuolen alueella sijaitseva sellaisen rahoituspalveluiden tarjoajan sivuliike, jonka päätoimipaikka sijaitsee toisen osapuolen alueella;
- d) 'toisen osapuolen rahoituslaitoksella' osapuolen alueella sijaitsevaa rahoituslaitosta, joka on toisen osapuolen henkilön määräysvallassa;
- e) 'rahoituspalveluilla' mitä tahansa rahoitusluonteista palvelua, mukaan lukien kaikki vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut sekä kaikki pankkipalvelut ja muut rahoituspalvelut (lukuun ottamatta vakuutuksia), jotka kattavat seuraavat toiminnot:
 - i) vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut:
 - A) ensivakuutus, mukaan luettuna rinnakkaisvakuutus:
 - 1) henkivakuutus;
 - 2) vahinkovakuutus;
 - B) jälleenvakuutus ja edelleenvakuutus;

- C) vakuutusten välittäminen, kuten vakuutusmeklarien ja -asiamiesten toiminta; ja
 - D) vakuutusten liitännäispalvelut, kuten neuvonta-, aktuaari-, riskinarviointi- ja vahingonkäsittelypalvelut; ja
- ii) pankkipalvelut ja muut rahoituspalvelut (lukuun ottamatta vakuutuksia):
- A) talletusten ja muiden takaisinmaksettavien varojen vastaanotto yleisöltä;
 - B) kaikenlaisen luotonanto, mukaan luettuina kulutusluotot, kiinnitysluotot, factoring-rahoitus ja liiketoimien rahoitus;
 - C) rahoitusleasing;
 - D) kaikki maksu- ja rahansiirtopalvelut, mukaan luettuina luotto- ja maksukortit, matkasekit ja pankkivekselit;
 - E) takaukset ja sitoumukset;

- F) kaupankäynti omaan tai asiakkaitten lukuun pörssissä, OTC-markkinoilla tai muuten seuraavilla välineillä:
- 1) rahamarkkinavälineet mukaan luettuina sekkit, vekselit ja talletustodistukset;
 - 2) ulkomaanvaluutta;
 - 3) johdannaistuotteet, mukaan luettuina futuurit ja optiot;
 - 4) valuuttakursseihin ja korkoihin liittyvät välineet, mukaan lukien sellaiset tuotteet kuin swap-sopimukset ja korkotermiinit;
 - 5) siirrettävät arvopaperit; ja
 - 6) muut siirtokelpoiset välineet ja rahoitusvarat, mukaan luettuina jalometalliharkot;
- G) osallistuminen kaikenlaisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun, mukaan lukien merkintätakuut ja sijoitukset asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) ja liikkeeseenlaskuun liittyvien palvelujen tarjoaminen;
- H) välitystoiminta rahamarkkinoilla;

- I) omaisuuden hoito, kuten käteisvarojen tai arvopaperisalkun hoito, yhteissijoitusten hoidon kaikki muodot, eläkerahastojen hoito sekä arvopapereiden talletus- ja notariaattipalvelut;
 - J) rahoitusvaroihin, kuten arvopapereihin, johdannaistuotteisiin ja muihin siirtokelpoisiin välineisiin, liittyvät maksu- ja selvityspalvelut;
 - K) muiden rahoituspalvelujen tarjoajien suorittama rahoitustietojen hankinta ja siirto, rahoitusalan tietojenkäsittelyn ja siihen liittyvien ohjelmistojen tarjonta; ja
 - L) neuvonta, välitys ja muut liitännäisrahoituspalvelut A–K alakohdassa lueteltujen toimintamuotojen osalta, mukaan lukien luottotiedot ja luottotietanalyysit, sijoituksiin ja arvopaperisalkkuihin liittyvä tutkimus ja neuvonta, yritysostoihin sekä yritysten uudelleenjärjestelyyn ja strategiaan liittyvä neuvonta;
- f) 'rahoituspalveluiden tarjoajalla' osapuolen henkilöitä, jotka aikovat tarjota tai tarjoavat rahoituspalveluita kyseisen osapuolen alueella mutta joihin eivät sisälly julkiset elimet;

- g) 'sijoituksella' 10.1 artiklan (Määritelmät) 2 alakohdassa määriteltyä sijoitusta, lukuun ottamatta sitä, että määritelmässä tarkoitettujen lainojen ja velkainstrumenttien osalta
- i) sijoituksen määritelmä kattaa rahoituslaitokselle myönnetyn lainan tai sen liikkeeseen laskeman velkainstrumentin, sen erääntymisajasta riippumatta, jos sitä käsitellään lakisääteisenä pääomana siinä osapuolella, jonka alueella rahoituslaitos sijaitsee; ja
- ii) sijoituksen määritelmä ei kata rahoituslaitoksen myöntämää lainaa tai omistamaa velkainstrumenttia, lukuun ottamatta i alakohdassa tarkoitettua rahoituslaitokselle myönnettyä lainaa tai rahoituslaitoksen velkainstrumenttia;

selvyyden vuoksi todetaan, että rajat ylittävien rahoituspalveluiden tarjoajan myöntämä laina tai omistama velkainstrumentti, lukuun ottamatta lainaa rahoituslaitokselle tai sen liikkeeseen laskemaa velkainstrumenttia, on 10 luvun (Sijoitukset) soveltamista varten sijoitus, jos kyseinen laina tai velkainstrumentti täyttää 10.1 artiklassa (Määritelmät) sijoitukselle vahvistetut perusteet;

- h) 'osapuolen sijoittajalla' osapuolen sijoittajaa sellaisena kuin se on määritelty 10.1 artiklassa (Määritelmät);
- i) 'uudella finanssipalvelulla' jotakin luonteeltaan rahoitukseen liittyvää palvelua, jota mikään finanssipalvelujen tarjoaja ei tarjoa osapuolen alueella mutta jota tarjotaan toisen osapuolen alueella, mukaan lukien palvelut, jotka liittyvät olemassa oleviin ja uusiin tuotteisiin tai tuotteen toimitustapaan;

- j) 'julkisella elimellä'
- i) osapuolen julkisia viranomaisia, keskuspankkia tai rahaviranomaista taikka osapuolen omistuksessa tai määräysvallassa olevaa laitosta, jos sen pääasiallisena tehtävänä on hoitaa julkisia tehtäviä tai suorittaa julkishallintoon kuuluvia toimintoja, ei kuitenkaan laitosta, joka pääasiallisesti tarjoaa rahoituspalveluja kaupallisin ehdoin; tai
 - ii) näiden tehtävien osalta yksityistä elintä, joka hoitaa tehtäviä, joita yleensä hoitaa keskuspankki tai rahaviranomainen; ja
- k) 'itsesääntelyorganisaatiolla' valtiosta riippumaton elintä, mukaan luettuina arvopaperi- tai futuuripörssit tai arvopaperi- tai futuurimarkkinat, selvitystoimistot tai muut organisaatiot tai yhdistykset, jotka käyttävät osapuolen niille siirtämää sääntely- tai valvontavaltaa rahoituspalveluiden tarjoajiin nähden.

18.2 ARTIKLA

Soveltamisala

1. Tätä lukua sovelletaan toimenpiteisiin, jotka osapuoli on ottanut käyttöön tai pitänyt voimassa ja jotka koskevat

- a) toisen osapuolen rahoituslaitoksia;

- b) toisen osapuolen sijoittajia ja tällaisten sijoittajien sijoituksia osapuolen alueella olevissa rahoituslaitoksissa; ja
- c) rajat ylittävää rahoituspalvelujen kauppaa.

2. Selvyyden vuoksi todetaan, että 10 lukua (Sijoitukset) sovelletaan osapuolen käyttöön ottamiin tai voimassa oleviin toimenpiteisiin, jotka

- a) koskevat osapuolen sijoittajia ja tällaisten sijoittajien sijoituksia rahoituspalveluiden tarjoajissa, jotka eivät ole rahoituslaitoksia; ja
- b) ovat muita kuin rahoituspalveluiden tarjontaan liittyviä toimenpiteitä ja koskevat osapuolen sijoittajia ja tällaisten sijoittajien sijoituksia rahoituslaitoksissa.

3. Tätä lukua ei sovelleta toimenpiteisiin, jotka osapuoli on ottanut käyttöön tai pitänyt voimassa ja jotka koskevat

- a) toimintaa tai palveluita, jotka kuuluvat osana julkiseen eläkejärjestelmään tai lakisääteiseen sosiaaliturvajärjestelmään; tai

- b) toimintaa tai palveluita, jotka toteutetaan osapuolen puolesta, sen takaamana tai sen rahavaroja käyttäen, julkiset elimet mukaan luettuina,

mutta tätä lukua sovelletaan siinä määrin kuin osapuoli sallii rahoituslaitostensa toteuttaa a tai b alakohdassa tarkoitettua toimintaa tai palveluita kilpailuna julkisen elimen tai rahoituslaitoksen kanssa.

4. Tätä lukua ei sovelleta rahoituspalvelujen julkisiin hankintoihin.

5. Tämän sopimuksen määräyksiä ei sovelleta keskuspankin, rahaviranomaisen tai muun julkisen elimen raha- ja valuuttakurssipolitiikan yhteydessä toteuttamiin toimiin.

6. Tämän luvun soveltamisalaan kuuluviin toimenpiteisiin sovelletaan 10 luvun (Sijoitukset) ja 11 luvun (Rajat ylittävä palvelukauppa) säännöksiä ainoastaan siltä osin kuin kyseiset säännökset sisällytetään tähän lukuun ja otetaan sen osaksi.

7. Sisällytetään ja otetaan osaksi tätä lukua seuraavat määräykset, joita sovelletaan soveltuvin osin osapuolen käyttöön ottamiin tai voimassa pitämiin toimenpiteisiin, jotka liittyvät toisen osapuolen rahoituslaitoksiin, toisen osapuolen sijoittajiin ja näiden sijoittajien sijoituksiin osapuolen alueella sijaitseviin rahoituslaitoksiin:

- a) 10.11 (Muodolliset vaatimukset), 10.14 (Sijoitukset ja sääntelytavoitteet ja -toimenpiteet), 10.15 (Sijoittajien ja tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien sijoitusten kohtelu), 10.16 (Siirrot), 10.17 (Tappioiden korvaaminen), 10.18 (Pakkolunastus ja korvaukset), 10.19 (Sijaantulo), 10.52 (Etujen kieltäminen) ja 11.9 artikla (Etujen kieltäminen); sekä
- b) 10 luvun D jakso (Sijoitusriitojen ratkaiseminen) ainoastaan niissä kanteissa, joiden mukaan osapuoli on rikkonut 18.3 tai 18.4 artiklaa rahoituslaitoksen tai rahoituslaitokseen tehdyn sijoituksen toiminnan osalta tai rikkonut 10.11 (Muodolliset vaatimukset), 10.15 (Sijoittajien ja tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien sijoitusten kohtelu), 10.16 (Siirrot), 10.17 (Tappioiden korvaaminen), 10.18 (Pakkolunastus ja korvaukset), 10.52 (Etujen kieltäminen) tai 11.9 artiklaa (Etujen kieltäminen).

8. Mahdollisissa ristiriitatapauksissa tämän luvun ja tämän sopimuksen muiden määräyksien välillä, sovelletaan siltä osin tätä lukua.

18.3 ARTIKLA

Kansallinen kohtelu

1. Edellä oleva 10.7 artikla (Kansallinen kohtelu) sisällytetään tähän lukuun ja otetaan sen osaksi, ja sitä sovelletaan toisen osapuolen sijoittajiin ja rahoituslaitoksiin sekä niiden rahoituslaitoksiin tekemiin sijoituksiin.
2. Osapuolen omille sijoittajilleen ja omien sijoittajiensa sijoituksille 10.7 artiklan (Kansallinen kohtelu) nojalla myöntämällä kohtelulla tarkoitetaan kohtelua, joka myönnetään sen omille rahoituslaitoksille ja sen omien sijoittajien rahoituslaitoksiin tekemille sijoituksille.

18.4 ARTIKLA

Suosituimmuuskohtelu

1. Edellä oleva 10.8 artikla (Suosituimmuuskohtelu) sisällytetään tähän lukuun ja otetaan sen osaksi, ja sitä sovelletaan osapuolen käyttöön ottamiin tai voimassa pitämiin toimenpiteisiin, jotka koskevat toisen osapuolen sijoittajia ja rahoituslaitoksia sekä niiden rahoituslaitoksiin tekemiä sijoituksia.

2. Osapuolen kolmannen maan sijoittajille ja kolmannen maan sijoittajien sijoituksille 10.8 artiklan (Suosituimmuuskohtelu) nojalla myöntämällä kohtelulla tarkoitetaan kohtelua, joka myönnetään kolmannen maan rahoituslaitoksille ja kolmannen maan sijoittajille sekä niiden rahoituslaitoksiin tekemille sijoituksille.

18.5 ARTIKLA

Markkinoille pääsy

1. Kun kyseessä on toisen osapuolen rahoituslaitos tai toisen osapuolen sijoittajan pääsy markkinoille rahoituslaitoksen sijoittautumisen kautta, osapuoli ei saa ottaa käyttöön tai pitää voimassa koko alueellaan taikka alueellisella tasolla toimenpidettä, jolla

a) määrätään rajoituksia seuraaville:

- i) rahoituslaitosten määrä lukumääräisten kiintiöiden, monopolien, yksinomaisten palveluntarjoajien tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa;
- ii) rahoituspalveluiden liiketoimien tai varojen kokonaisarvo lukumääräisten kiintiöiden tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa;

- iii) rahoituspalveluiden liiketoimien tai rahoituspalvelutuotannon kokonaismäärä määrättyinä lukumääräisinä yksikköinä kiintiöiden tai tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa; tai
 - iv) niiden luonnollisten henkilöiden kokonaismäärä, jotka voivat toimia tietyllä rahoituspalvelusektorilla tai jotka jokin rahoituslaitos voi työllistää ja jotka ovat tarpeen tietyn rahoituspalvelun toteuttamiseksi tai liittyvät siihen välittömästi, lukumääräisten kiintiöiden tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa; tai
- b) rajoitetaan tietyn tyyppisiä oikeushenkilöitä tai yhteisyrityksiä tai edellytetään niistä erityistä tyyppiä, jossa rahoituslaitos voi harjoittaa taloudellista toimintaa.

2. Selvyyden vuoksi todetaan, että tämän artiklan ei saa tulkita estävän osapuolta edellyttämästä, että rahoituslaitos tarjoaa tietyt rahoituspalvelut erillisten oikeushenkilöiden kautta, jos kyseisen rahoituslaitoksen tarjoamaa rahoituspalveluvalikoimaa ei voida kyseisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti tarjota yhden ainoan oikeushenkilön kautta.

18.6 ARTIKLA

Ylempi johto ja hallitukset

Edellä oleva 10.10 artikla (Ylempi johto ja hallitukset) sisällytetään tähän lukuun ja otetaan sen osaksi, ja sitä sovelletaan osapuolen käyttöön ottamiin tai voimassa pitämiin toimenpiteisiin, jotka koskevat rahoituslaitoksia.

18.7 ARTIKLA

Rajat ylittävä rahoituspalvelujen kauppa

1. Edellä olevat 11.4 artikla (Markkinoille pääsy), ja 11.6 artikla (Kansallinen kohtelu) sisällytetään tähän lukuun ja otetaan sen osaksi, ja niitä sovelletaan osapuolen käyttöön ottamiin tai voimassa pitämiin toimenpiteisiin, jotka koskevat liitteessä 18-A (Rajat ylittävä rahoituspalvelujen kauppa) täsmennettyjä rahoituspalveluja tarjoaviin toisen osapuolen rajat ylittävien rahoituspalvelujen tarjoajiin.
2. Osapuolen omille palveluilleen ja palveluntarjoajilleen 11.6 artiklan (Kansallinen kohtelu) nojalla myöntämällä kohtelulla tarkoitetaan kohtelua, joka myönnetään sen omille rahoituspalveluille ja rahoituspalveluiden tarjoajille.

3. Toimenpiteillä, joita osapuoli ei saa 11.4 artiklan (Markkinoille pääsy) mukaisesti ottaa käyttöön tai pitää voimassa toisen osapuolen palveluiden ja palveluntarjoajien osalta, tarkoitetaan toimenpiteitä, jotka liittyvät toisen osapuolen rajat ylittävien rahoituspalveluiden tarjoajiin, jotka tarjoavat rahoituspalveluita.
4. Edellä oleva 11.7 artikla (Suosituimmuuskohtelu) sisällytetään tähän lukuun ja otetaan sen osaksi, ja sitä sovelletaan osapuolen käyttöön ottamiin tai voimassa pitämiin toimenpiteisiin, jotka koskevat toisen osapuolen rajat ylittävien rahoituspalveluiden tarjoajia.
5. Osapuolen kolmannen maan palveluille ja palveluntarjoajille 11.7 artiklan (Suosituimmuuskohtelu) nojalla myöntämällä kohtelulla tarkoitetaan kohtelua, joka myönnetään kolmannen maan rahoituspalveluille ja rahoituspalveluiden tarjoajille.
6. Edellä oleva 11.5 artikla (Paikallinen läsnäolo) sisällytetään tähän lukuun ja otetaan sen osaksi, ja sitä sovelletaan liitteessä 18-A (Rajat ylittävä rahoituspalvelujen kauppa) täsmennettyjä rahoituspalveluja tarjoaviin toisen osapuolen rajat ylittävien rahoituspalvelujen tarjoajiin.
7. Kukin osapuoli sallii alueellaan olevien henkilöiden ja omien kansalaistensa heidän sijainnistaan riippumatta ostaa rahoituspalveluja toisen osapuolen alueella sijaitsevalta kyseisen toisen osapuolen rajat ylittävien rahoituspalveluiden tarjoajilta. Tämä velvoite ei edellytä, että osapuoli sallii tällaisten tarjoajien harjoittaa liiketoimintaa tai hankkia asiakkaita alueellaan. Osapuoli voi määritellä käsitteet 'harjoittaa liiketoimintaa' ja 'hankkia asiakkaita' tämän artiklan soveltamista varten, edellyttäen, että ne eivät ole ristiriidassa 1 kohdan kanssa.

8. Tämän artiklan ei saa tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön tai pitämästä voimassa toimenpidettä, jossa säädetään rajat ylittävän rahoituspalvelun tarjoamiseen liittyvistä muodollisista vaatimuksista, kuten rajat ylittävien rahoituspalvelujen tarjoajien ja rahoitusvälineiden rekisteröinnistä tai toimiluvasta, edellyttäen, että kyseisiä vaatimuksia ei sovelleta syrjivästi.

18.8 ARTIKLA

Suoritevaatimukset

1. Osapuolet määrittävät yhdessä 10.9 artiklassa (Suoritevaatimukset) tarkoitetut suoritevaatimuksia koskevat säännöt, joita sovelletaan rahoituslaitoksiin kohdistuviin sijoituksiin.
2. Yhteisneuvosto muuttaa päätöksellä 1 kohtaa 180 päivän kuluessa 1 kohdan mukaisesta suoritevaatimuksia koskevien sääntöjen yhteisestä määrittämisestä sisällyttääkseen kyseiset säännöt tähän artiklaan, ja se voi tarvittaessa muuttaa liitteessä VI (Rahoituspalvelut) olevia kunkin osapuolen varauksia ja poikkeavia toimenpiteitä.
3. Jäljempänä olevaa 18.12 artiklaa sovelletaan toimenpiteisiin, jotka on lueteltu 1 kohdassa tarkoitettujen suoritevaatimuksia koskevien sääntöjen yhteydessä.

18.9 ARTIKLA

Osapuolen alueella uudet rahoituspalvelut

1. Osapuoli sallii toisen osapuolen rahoituslaitoksen tarjota uusia rahoituspalveluja, joita ensiksi mainittu osapuoli sallisi omien rahoituslaitostensa tarjota sisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti vastaavissa olosuhteissa ilman uutta lainsäädäntöä tai nykyisen lainsäädännön muuttamista.
2. Sen estämättä, mitä 18.8 artiklan 1 kohdassa yhdessä 11.4 artiklan (Markkinoille pääsy) kanssa määrätään, osapuoli voi määrätä institutionaalisen ja oikeudellisen muodon, jonka kautta uutta rahoituspalvelua voidaan tarjota, ja se voi edellyttää, että palvelun tarjoamiseen hankitaan lupa. Jos tällainen lupa vaaditaan, päätös siitä on tehtävä kohtuullisen ajan kuluessa, ja lupa voidaan evätä vain toiminnan vakauteen liittyvistä syistä.

18.10 ARTIKLA

Tietovirtoja koskeva uudelleentarkastelulauseke

Osapuolet arvioivat kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta uudelleen, onko tähän sopimukseen tarpeen liittää tiedon vapaata liikkuvuutta koskevia määräyksiä tämän luvun soveltamisalaan kuuluvien toimintojen toteuttamista varten.

18.11 ARTIKLA

Tietojen käsittely

Tämän sopimuksen määräyksiä ei saa tulkita siten, että osapuoli olisi velvoitettu paljastamaan yksittäisten asiakkaiden liiketoimiin ja tileihin liittyviä tietoja tai julkisten elinten hallussa olevia luottamuksellisia tai teollis- ja tekijäoikeuden alaisia tietoja.

18.12 ARTIKLA

Varaumat ja poikkeavat toimenpiteet

1. Tämän sopimuksen 18.3–18.7 artiklaa ei sovelleta seuraaviin:
 - a) voimassa oleva poikkeava toimenpide, jonka osapuoli pitää voimassa seuraavilla tasoilla:
 - i) Euroopan unioni liitteessä VI (Rahoituspalvelut) olevan lisäyksen VI-A (EU:n luettelo) mukaisesti;
 - ii) valtionhallinto liitteessä VI (Rahoituspalvelut) olevassa kyseistä osapuolta koskevassa lisäyksessä olevan luettelon A jaksossa vahvistetun mukaisesti;

iii) aluehallinto liitteessä VI (Rahoituspalvelut) olevassa kyseistä osapuolta koskevassa lisäyksessä olevan luettelon A jaksossa vahvistetun mukaisesti; tai

iv) paikallishallinto;

b) a alakohdassa tarkoitetun poikkeavan toimenpiteen jatkaminen tai nopea uusiminen; tai

c) a alakohdassa tarkoitetun poikkeavan toimenpiteen muutos siinä määrin, että muutos ei vähennä toimenpiteen vaatimustenmukaisuutta verrattuna vallinneeseen tilanteeseen

i) välittömästi ennen muutosta 18.3, 18.4, 18.5 tai 18.6 artiklaan nähden; tai

ii) tämän sopimuksen voimaantulopäivänä 18.7 artiklaan nähden.

2. Edellä olevia 18.3–18.7 artiklaa ei sovelleta toimenpiteeseen, jonka osapuoli ottaa käyttöön tai pitää voimassa liitteessä VI (Rahoituspalvelut) olevassa kyseistä osapuolta koskevassa lisäyksessä olevan luettelon B jaksossa vahvistettujen toimialojen, osa-alojen tai toimintojen osalta.

3. Osapuolen liitteessä I tai II olevassa lisäyksessään esittämä varauma 10.6 (Markkinoille pääsy), 10.7 (Kansallinen kohtelu), 10.8 (Suosituimmuuskohtelu), 10.10 (Ylempi johto ja hallitukset), 11.4 (Markkinoille pääsy), 11.5 (Paikallinen läsnäolo) 11.6 (Kansallinen kohtelu) tai 11.7 (Suosituimmuuskohtelu) artiklan osalta muodostaa varauman tapauksen mukaan myös 18.3, 18.4, 18.5, 18.6 tai 18.7 artiklan osalta siinä määrin kuin varaumassa esitetty toimenpide, toimiala, osa-ala tai toiminto kuuluu tämän luvun soveltamisalaan.

4. Osapuoli ei saa ottaa käyttöön liitteessä II (Tulevat toimenpiteet) olevassa sitä koskevassa lisäyksessä esitetyn varauman kattamaa toimenpidettä, jossa edellytetään suoraan tai epäsuorasti, että toisen osapuolen sijoittajan on kansalaisuutensa vuoksi myytävä tai muuten luovutettava sijoituksensa, joka oli olemassa kyseisen toimenpiteen voimaantulohetkellä.

18.13 ARTIKLA

Vakauden ja luotettavuuden turvaamista koskeva poikkeus

1. Tämän sopimuksen määräysten ei saa tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön tai pitämästä voimassa toimenpiteitä toiminnan vakauteen ja luotettavuuteen liittyvistä syistä⁶ kuten
 - a) suojellakseen sijoittajia, tallettajia, vakuutuksenottajia tai henkilöitä, joiden omaisuudenhoidosta vastaa rahoituspalvelujen tarjoaja; tai

⁶ Osapuolet tunnustavat, että ilmaisu 'vakautta ja luotettavuutta koskevat syyt' kattaa yksittäisten rahoituspalveluiden tarjoajien toiminnan turvallisuuden, vakauden, rehellisyyden tai siihen liittyvän taloudellisen vastuun ylläpitämisen.

b) turvataksaan osapuolen rahoitusjärjestelmän luotettavuuden ja vakauden.

2. Jos nämä toimenpiteet eivät ole tämän sopimuksen muiden määräysten mukaisia, niitä ei saa käyttää keinoina välttää osapuolelle tämän sopimuksen mukaisesti kuuluvia sitoumuksia tai velvoitteita.

18.14 ARTIKLA

Tunnustaminen

1. Osapuoli voi tunnustaa toisen osapuolen tai kolmannen maan vakavaraisuustoimenpiteet määrittäessään, miten ensiksi mainitun osapuolen rahoituspalveluihin liittyviä toimenpiteitä sovelletaan. Tunnustaminen voidaan saavuttaa joko itsenäisesti, yhdenmukaistamisen avulla tai sopimuksen tai muun järjestelyn perusteella.

2. Jos osapuoli tunnustaa kolmannen maan vakavaraisuustoimenpiteen 1 kohdan mukaisesti, kyseisen osapuolen on annettava toiselle osapuolelle riittävä mahdollisuus osoittaa, että toisessa osapuolella vallitsevat samanlaiset olosuhteet kuin ne, joiden mukaisesti ensiksi mainittu osapuoli tunnusti kolmannen maan vakavaraisuustoimenpiteen ja että näissä olosuhteissa toisessa osapuolella on tai voisi olla vastaava sääntely, valvonta ja täytäntöönpano sekä tarvittaessa menettelyt osapuolten kesken tapahtuvaa tiedonjakoa varten.

3. Tämän sopimuksen määräysten ei saa tulkita edellyttävän osapuolta tunnustamaan toisen osapuolen vakavaraisuustoimenpidettä.

18.15 ARTIKLA

Kansainväliset standardit

Kukin osapuoli pyrkii varmistamaan, että rahoituspalvelusektorin sääntelyä ja valvontaa sekä veronkierron ja veropetosten torjuntaa koskevat kansainvälisesti sovitut standardit pannaan täytäntöön ja niitä sovelletaan sen alueella. Tällaisia kansainvälisesti hyväksytyjä standardeja ovat muun muassa G20-maiden, finanssimarkkinoiden vakauden valvontaryhmän (FSB), Baselin pankkivalvontakomitean (BCBS), kansainvälisen vakuutusvalvojien järjestön (IAIS), kansainvälisen arvopaperimarkkinavalvojien yhteisön (IOSCO), rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmän (FATF) ja verotusta koskevaa avoimuutta ja tietojenvaihtoa käsittelevän OECD:n maailmanlaajuisen foorumin hyväksymät standardit.

18.16 ARTIKLA

Itsesääntelyorganisaatiot

Jos osapuoli edellyttää toisen osapuolen rahoituslaitoksen tai rajat ylittävien rahoituspalveluiden tarjoajan liittymistä, osallistumista tai pääsyä johonkin itsesääntelyorganisaatioon, jotta ne voisivat tarjota rahoituspalveluja sen alueella tai alueelle, ensiksi mainittu osapuoli varmistaa, että tällainen itsesääntelyorganisaatio noudattaa 18.3, 18.4, ja 18.7 artiklassa vahvistettuja velvoitteita.

18.17 ARTIKLA

Maksu- ja selvitysjärjestelmät

Kukin osapuoli sallii alueelleen sijoittautuneiden toisen osapuolen rahoituslaitoksille pääsyn julkisten elinten ylläpitämiin maksu- ja selvitysjärjestelmiin sekä sellaisiin virallisiin rahoitus- ja jälleenrahoitusmahdollisuuksiin, jotka ovat käytettävissä tavanomaisen liiketoiminnan yhteydessä, niillä ehdoilla ja edellytyksillä, joilla myönnetään kansallinen kohtelu, Tällä artiklalla ei anneta pääsyä osapuolen viimesijaisen lainaajan rahoitusmahdollisuuksiin ('lender of last resort').

18.18 ARTIKLA

Kansallinen sääntely ja avoimuus

1. Tämän sopimuksen 13 lukua (Kansallinen sääntely) ja 28 lukua (Hyvät sääntelykäytännöt) ei sovelleta osapuolen käyttöön ottamiin tai voimassa pitämiin toimenpiteisiin, jotka liittyvät tämän luvun soveltamisalaan.
2. Kukin osapuoli varmistaa, että kaikkia yleisesti sovellettavia toimenpiteitä, joihin tätä lukua sovelletaan, hallinnoidaan kohtuutta, objektiivisuutta ja puolueettomuutta noudattaen.
3. Edellä olevan 2 kohdan soveltamista varten ja siinä määrin kuin se on käytännössä mahdollista ja osapuolen lainsäädännön kanssa yhdenmukaisella tavalla kukin osapuoli
 - a) julkaisee etukäteen ehdotuksensa säädöksiksi ja määräyksiksi, jotka liittyvät tämän luvun soveltamisalaan kuuluviin asioihin, tai julkaisee etukäteen asiakirjat, joissa annetaan riittävät tiedot tällaisista mahdollisista uusista säädöksistä ja määräyksistä, jotta asianomaiset henkilöt ja toinen osapuoli voivat arvioida, voivatko ne vaikuttaa merkittävästi heidän etuihinsa ja miten;
 - b) antaa asianomaisille henkilöille ja toiselle osapuolelle kohtuullisen mahdollisuuden esittää näkemyksiä a alakohdassa tarkoitetuista ehdotetuista toimenpiteistä tai asiakirjoista; ja
 - c) ottaa huomioon b alakohdan mukaisesti saadut huomautukset.

4. Jos osapuoli edellyttää lupaa rahoituspalvelun tarjoamista varten, kyseisen osapuolen toimivaltaiset viranomaiset

- a) sallivat hakemuksen jättämisen milloin tahansa siinä määrin kuin se on käytännössä mahdollista;
- b) jättävät hakijalle kohtuullisesti aikaa hakemuksen tekemiseen, jos hakemuksille on asetettu tietty määräaika;
- c) antavat palveluntarjoajille ja henkilöille, jotka haluavat tarjota palvelua, tarpeelliset tiedot tällaisen luvan saamista, ylläpitoa, muuttamista ja uusimista koskevien vaatimusten ja menettelyjen noudattamiseksi;
- d) antavat hakemuksen käsittelylle suuntaa-antavan aikataulun siinä määrin kuin se on käytännössä mahdollista;
- e) pyrkivät hyväksymään hakemukset sähköisessä muodossa;
- f) hyväksyvät alkuperäisten asiakirjojen sijasta jäljennökset, jotka on todistettu oikeaksi osapuolen lainsäädännön mukaisesti, paitsi jos alkuperäisten asiakirjojen toimittamista edellytetään lupamenettelyn luotettavuuden suojelemiseksi;
- g) toimittavat hakijan pyynnöstä tietoa hakemuksen tilasta ilman aiheetonta viivytystä;

- h) katsoessaan hakemuksen osapuolen lainsäädännön mukaisesti täydelliseksi käsittelyä varten varmistavat, että hakemuksen käsittely saatetaan päätökseen ja hakijalle ilmoitetaan päätöksestä kohtuullisen ajan kuluessa hakemuksen jättämisestä mahdollisuuksien mukaan kirjallisesti⁷;
- i) katsoessaan hakemuksen osapuolen lainsäädännön mukaisesti puutteelliseksi käsittelyä varten, kohtuullisen ajan kuluessa ja siinä määrin kuin se on käytännössä mahdollista,
 - i) ilmoittavat hakijalle, että hakemus on puutteellinen;
 - ii) antavat hakijan pyynnöstä tietoa siitä, miksi hakemus katsotaan puutteelliseksi;
 - iii) antavat hakijalle mahdollisuuden⁸ toimittaa hakemuksen täydentämiseen tarvittavat lisätiedot; ja

⁷ Toimivaltaiset viranomaiset voivat täyttää tämän vaatimuksen tiedottamalla hakijalle kirjallisesti etukäteen, myös julkaistun toimenpiteen avulla, että jos vastausta ei ole saatu tietyn ajan kuluttua hakemuksen jättämisestä, hakemus on hyväksytty tai hylätty. Selvyyden vuoksi todetaan, että kirjallinen ilmoitus voi olla sähköisessä muodossa.

⁸ Selvyyden vuoksi todetaan, että tällainen mahdollisuus ei edellytä, että toimivaltainen viranomainen pidentää määräaikaa.

- iv) varmistavat, että ne ilmoittavat hakijalle kohtuullisen ajan kuluessa, jos mikään edellä mainituista ei ole käytännössä mahdollista ja hakemus hylätään puutteellisuuden vuoksi;
- j) hylätessään hakemuksen ilmoittavat hakijalle mahdollisuuksien mukaan, joko omasta aloitteestaan tai hakijan pyynnöstä, hylkäämisen syyt ja tarvittaessa hakemuksen uudelleen jättämistä koskevat menettelyt;
- k) varmistavat, että toimivaltaisen viranomaisen perimät lupamaksut⁹ ovat kohtuullisia ja avoimia eivätkä itsessään rajoita kyseisen palvelun tarjoamista tai minkä tahansa muun taloudellisen toiminnan harjoittamista; ja
- l) varmistavat, että myönnetty lupa tulee voimaan ilman aiheetonta viivytystä asiassa sovellettavien ehtojen ja edellytysten mukaisesti.

⁹ Lupamaksuihin sisältyvät toimilupamaksut ja hyväksymismenettelyihin liittyvät maksut. Niihin eivät sisälly luonnonvarojen käytöstä perittävät maksut, huutokaupasta, tarjouskilpailusta tai muusta syrjimättömästä myöntämistavasta johtuvat maksut eivätkä pakolliset suoritukset yleispalvelun tarjoamiseksi.

18.19 ARTIKLA

Rahoituspalveluiden alakomitea

1. Jollei toisin sovita, 1.10 artiklan (Tämän sopimuksen III osan alakomiteat ja muut elimet) 1 kohdan i alakohdalla perustettu rahoituspalveluiden alakomitea kokoontuu vuosittain, ja se

- a) valvoo tämän luvun täytäntöönpanoa ja toimintaa;
- b) tarkastelee osapuolen sen käsiteltäväksi saattamia rahoituspalveluihin liittyviä kysymyksiä;
- c) tarjoaa foorumin osapuolten väliselle rahoituspalvelusektorin sääntelyä koskevalle vuoropuhelulle, jotta voidaan parantaa osapuolten sääntelyjärjestelmien molemminpuolista tuntemusta ja tehdä yhteistyötä kansainvälisten standardien laadinnassa;
- d) osallistuu riidanratkaisumenettelyihin 18.22 artiklan (Sijoitusriidat rahoituspalveluissa) mukaisesti; ja
- e) arvioi tämän sopimuksen toimivuutta siltä osin kuin sitä sovelletaan rahoituspalveluihin.

2. Sen lisäksi, mitä 1.10 artiklan (Tämän sopimuksen III osan alakomiteat ja muut elimet) 1 kohdassa määrätään, rahoituspalveluiden alakomitean kokoonpanoon kuuluu rahoituspalveluiden asiantuntijoita ja rahoituspalvelupolitiikasta vastaavien viranomaisten edustajia. Meksikon rahoituspalvelupolitiikasta vastaava viranomainen on valtion varoista ja julkisesta velasta vastaava ministeriö (*Secretaría de Hacienda y Crédito Público*) tai sen seuraaja.
3. Rahoituspalveluiden alakomitea keskustelee kumman tahansa osapuolen pyynnöstä asianmukaisten ohjeiden laatimisesta tämän luvun tulkintaa varten. Yhteisneuvosto voi antaa tällaisia ohjeita suosituksella.

18.20 ARTIKLA

Neuvottelut

1. Osapuoli voi kirjallisesti pyytää neuvotteluja toisen osapuolen kanssa kaikista tämän sopimuksen piirissä esiin nousevista kysymyksistä, jotka vaikuttavat rahoituspalveluihin. Toinen osapuoli tarkastelee pyyntöä myönteisesti. Neuvottelevat osapuolet tiedottavat neuvottelujensa tuloksista rahoituspalveluiden alakomitealle.

2. Kukin osapuoli varmistaa, että neuvotteluissa sen valtuuskuntaan kuuluu virkamiehiä, joilla on tarvittavaa asiantuntemusta tämän luvun alaan kuuluvista rahoituspalveluista tai rahoituslaitoksista. Meksikon osalta tämän vaatimuksen täyttävät valtion varoista ja julkisesta velasta vastaavan ministeriön (*Secretaría de Hacienda y Crédito Público*) tai sen seuraajan virkamiehet.
3. Tämän artiklan määräysten ei saa tulkita edellyttävän, että osapuoli poikkeaa omasta lainsäädännöstään, joka koskee tietojen jakamista rahoitusviranomaisten kesken tai osapuolten välisen sopimuksen tai järjestelyn vaatimuksia, tai että se vaatii rahoitusviranomaisia toteuttamaan toimia, jotka vaikuttaisivat erityisiin sääntely-, valvonta-, hallinto- tai täytäntöönpanokysymyksiin.
4. Tämän artiklan määräysten ei saa tulkita estävän osapuolta vaatimasta tietoja toisen osapuolen alueelle sijoittautuneen rahoituslaitoksen tai rajat ylittävien rahoituspalvelujen tarjoajan valvontaa varten. Kyseinen osapuoli voi ottaa yhteyttä toisen osapuolen rahoitusviranomaiseen tietojen saamiseksi.

18.21 ARTIKLA

Riitojenratkaisu

1. Tämän luvun määräysten soveltamista ja tulkintaa koskevien riitojen ratkaisuun sovelletaan 31 lukua (Riitojenratkaisu), liite 31-A (Työjärjestys) ja 31-B (Paneelin jäsenten ja sovittelijoiden käytäntesäännöt) mukaan luettuina, sellaisina kuin ne ovat muutettuina tällä artiklalla.
2. Sen lisäksi, mitä 31.9 artiklassa (Paneelin jäseniä koskevat vaatimukset) määrätään, paneelin jäsenillä on oltava asiantuntemusta tai kokemusta rahoituspalveluita koskevasta lainsäädännöstä tai rahoituspalvelutoiminnasta, johon voi sisältyä rahoituslaitosten sääntely, jolleivät osapuolet toisin sovi.
3. Sekakomitea antaa kuuden kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä luettelon vähintään 15 henkilöstä, jotka täyttävät 2 kohdan määräykset ja ovat halukkaita ja kykeneviä toimimaan välimiehinä. Kyseinen luettelo koostuu kolmesta alaluettelosta:
 - a) alaluettelo Euroopan unionin henkilöistä;
 - b) alaluettelo Meksikon henkilöistä; ja
 - c) alaluettelo henkilöistä, jotka toimivat paneelin puheenjohtajana.

4. Kun 3 kohdassa tarkoitetut alaluettelot on hyväksytty, niillä korvataan tätä lukua sovellettaessa 31.8 artiklan (Luettelot paneelin jäsenistä) 1 kohdassa esitetyt alaluettelot.
5. Riidoissa, joissa paneeli katsoo toimenpiteen olevan ristiriidassa tämän sopimuksen velvoitteiden kanssa ja toimenpide vaikuttaa
- a) rahoituspalvelusektoriin ja mahdollisesti muihin aloihin, valituksen tehnyt osapuoli voi keskeyttää rahoituspalvelusektorilla edut, jotka vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteen vaikutusta toisen osapuolen rahoituspalveluun; tai
 - b) ainoastaan johonkin muuhun kuin rahoituspalvelusektoriin, valituksen tehnyt osapuoli ei saa keskeyttää etuja rahoituspalvelusektorilla.

18.22 ARTIKLA

Sijoitusriidat rahoituspalveluissa

1. Sovelletaan 10 luvun (Sijoitukset) D jaksoa (Sijoitusriitojen ratkaiseminen), sellaisena kuin se on sisällytetty ja otettu osaksi tätä lukua 18.2 artiklan 8 kohdalla ja muutettuna tällä artiklalla
 - a) sijoitusriitoihin, jotka koskevat toimenpiteitä, joihin sovelletaan tätä lukua, ja joissa sijoittaja katsoo, että osapuoli on rikkonut 10.7 artiklan (Kansallinen kohtelu) 2 kohtaa, 10.8 artiklan (Suosituimmuuskohtelu) 2 kohtaa taikka 10.15 (Sijoittajien ja tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien sijoitusten kohtelu), 10.16 (Siirrot), 10.17 (Tappioiden korvaaminen), 10.18 (Pakkolunastus ja korvaukset) tai 10.52 artiklaa (Etujen kieltäminen); tai
 - b) sijoitusriitoihin, jotka pantu vireille 10 luvun (Sijoitukset) D jakson (Sijoitusriitojen ratkaiseminen) nojalla ja joissa on vedottu 18.13 artiklaan (Vakauden ja luotettavuuden turvaamista koskeva poikkeus).

2. Kun kyseessä on 1 kohdan a alakohdan mukainen sijoitusriita tai kun vastaaja vetoaa 18.13 artiklaan (Vakauden ja luotettavuuden turvaamista koskeva poikkeus) 1 kohdan b alakohdan nojalla 60 päivän kuluessa siitä, kun kanne on nostettu tuomioistuimessa 10.26 artiklan (Kanteen nostaminen tuomioistuimessa) mukaisesti, asiaa käsittelevän tuomioistuimen jaosto nimittää riidan osapuolia kuultuaan ja 10.44 artiklan (Asiantuntijalausunnot) mukaisesti yhden tai useamman asiantuntijan sekakomitean hyväksymästä asiantuntijaluettelosta raportoimaan sille kaikista riidan osapuolien menettelyssä esiin tuomista rahoituspalveluasioita koskevista tosiseikoista. Sekakomitea hyväksyy asiantuntijaluettelon viimeistään kuuden kuukauden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta, ja se koostuu kuudesta asiantuntijasta, jotka ovat osoittaneet asiantuntemusta tai kokemusta rahoituspalveluita koskevasta lainsäädännöstä tai rahoituspalvelutoiminnasta, johon voi sisältyä rahoituslaitosten sääntely. Jos luetteloa ei ole hyväksytty päivänä, jona kanne nostetaan 10.26 artiklan (Kanteen nostaminen tuomioistuimessa) mukaisesti, asiantuntijat nimitetään niiden henkilöiden joukosta, jotka osapuoli tai molemmat osapuolet ovat nimenneet ja ilmoittaneet toiselle osapuolelle luettelon hyväksymistä varten.

3. Vastaaja voi myös saattaa asian kirjallisesti rahoituspalveluiden alakomitean käsiteltäväksi, jotta tämä tekee päätöksen siitä, onko 18.13 artiklan (Vakauden ja luotettavuuden turvaamista koskeva poikkeus) mukainen poikkeus pätevä kanteen puolustukseksi ja jos on, missä määrin. Tällainen asian siirtäminen on tehtävä viimeistään sinä päivänä, jonka tuomioistuin vahvistaa vastaajalle sen lausunnon toimittamista varten. Jos vastaaja saattaa asian rahoituspalveluiden alakomitean käsiteltäväksi tämän kohdan nojalla, 10 luvun (Sijoitukset) D jaksossa (Sijoitusriitojen ratkaiseminen) tarkoitetut ajanjaksot tai menettelyt keskeytetään.

4. Jos asia saatetaan 3 kohdan mukaisesti rahoituspalveluiden alakomitean käsiteltäväksi, se voi määrittää yhteisen kannan siihen, onko 18.13 artiklan mukainen vakauden ja luotettavuuden turvaamista koskeva poikkeus pätevä kanteen puolustukseksi ja jos on, missä määrin, ja toimittaa kannastaan jäljennöksen sijoittajalle ja tuomioistuimelle. Jos yhteisessä kannassa päätellään, että 18.13 artikla on pätevä puolustus kaikkiin kanteen osiin kokonaisuudessaan, sijoittajan katsotaan peruuttaneen kanteensa ja menettely keskeytetään 10.40 artiklan (Kanteesta luopuminen) mukaisesti. Jos yhteisessä kannassa päätellään, että 18.13 artikla on pätevä puolustus vain joihinkin kanteen osiin, yhteinen kanta sitoo tuomioistuinta kanteen tällaisten osien osalta. Siinä tapauksessa 3 kohdassa tarkoitettua ajanjaksojen tai menettelyiden keskeyttämistä ei sovelleta, ja sijoittaja voi jatkaa kanteen muita osia.

5. Jos rahoituspalveluiden alakomitea ei ole antanut yhteistä kantaa kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun vastaaja saattoi asian käsiteltäväksi, 3 kohdassa tarkoitettua ajanjaksojen tai menettelyiden keskeyttämistä ei sovelleta ja sijoittaja voi jatkaa kanteensa ajamista.

6. Vastaajan pyynnöstä ja jos rahoituspalveluiden alakomitea ei ole määrittänyt yhteistä kantaa 5 kohdassa tarkoitetun kolmen kuukauden määräajan kuluessa, tuomioistuin päättää alustavasti, onko 18.13 artikla pätevä puolustus ja jos on, missä määrin. Se, että vastaaja ei esitä tällaista pyyntöä, ei rajoita vastaajan oikeutta vedota 18.13 artiklaan puolustuksena menettelyn myöhemmässä vaiheessa. Tuomioistuin ei saa tehdä mitään kielteistä päätelmää siitä, että rahoituspalveluiden alakomitea ei ole sopinut yhteisestä kannasta.

7. Kanteen käsittelyä varten perustettu tuomioistuimen jaosto suorittaa 6 kohdan mukaisen menettelyn ja varmistaa erityisesti, että riidan osapuolilla on mahdollisuus esittää vähintään yksi kirjallinen lausuma. Tuomioistuimen jaosto antaa ennakkopäätöksensä 120 päivän kuluessa viimeisen lausuman vastaanottamisesta. Jos tuomioistuin tarvitsee lisää aikaa ennakkopäätöksensä antamiseen, sen on ilmoitettava viivästyksen syyt. Jos tuomioistuimen jaosto päättää, että 18.13 artikla on pätevä puolustus kaikkiin kanteen osiin, sijoittajan katsotaan peruuttaneen kanteensa ja menettely keskeytetään 10.40 artiklan (Kanteesta luopuminen) mukaisesti. Jos tuomioistuimen jaosto päättää, että 18.13 artikla on pätevä puolustus vain joihinkin kanteen osiin, menettelyä jatketaan kanteen muilta osin.

19 LUKU

SÄHKÖINEN KAUPANKÄYNTI

19.1 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

- a) 'kuluttajalla' luonnollista henkilöä tai yritystä, jos siitä säädetään kyseisen osapuolen lainsäädännössä, joka käyttää tai pyytää saada käyttää yleisesti saatavilla olevaa televiestintäpalvelua muuhun kuin elinkeinoonsa, liiketoimintaansa tai ammattiinsa liittyvissä tarkoituksissa;
- b) 'sähköisessä muodossa olevalla viestillä' informaatiota, joka luodaan, lähetetään, vastaanotetaan tai tallennetaan sähköisin, optisin tai samankaltaisin keinoin;
- c) 'sähköisellä todentamispalvelulla' palvelua, jonka avulla voidaan varmistaa
 - i) luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön henkilöllisyys; tai

- ii) sähköisessä muodossa olevan viestin alkuperä ja eheys siitä lähtien, kun se alun perin luotiin lopullisessa muodossaan;
- d) 'sähköisellä allekirjoituksella' sähköisessä muodossa olevaa tietoa, joka on liitetty tai loogisesti liittyy sähköisessä muodossa olevaan viestiin ja jota voidaan käyttää kyseisen sähköisessä muodossa olevan viestin allekirjoittajan tunnistamiseen ja siihen sisältyvän tiedon hyväksymisen ilmoittamiseen sekä tunnistamaan sen alkuperä ja eheys siten, että tiedon mahdollinen myöhempi muuttaminen voidaan havaita;
- e) 'sähköisellä luottamuspalvelulla' sähköistä palvelua, joka koostuu sähköisten allekirjoitusten, sähköisten aikaleimojen, sähköisten rekisteröityjen jakelupalvelujen, sertifioitujen digitointipalvelujen, verkkosivustojen todentamisen ja näihin palveluihin liittyvien varmenteiden luomisesta, tarkastamisesta ja validoinnista;
- f) 'loppukäyttäjällä' luonnollista henkilöä tai yritystä, jos siitä säädetään kyseisen osapuolen lainsäädännössä, joka käyttää tai pyytää saada käyttää yleisesti saatavilla olevaa televiestintäpalvelua joko kuluttajana tai elinkeinoonsa, liiketoimintaansa tai ammattiinsa liittyvissä tarkoituksissa;
- g) 'luottamuspalvelun tarjoajalla' luonnollista henkilöä tai yritystä, joka tarjoaa sähköisiä luottamuspalveluja; sekä

- h) 'ei-toivotulla kaupallisella sähköisellä viestillä' sähköistä viestiä, muun muassa sähköposti, tekstiviestit (SMS) ja multimediaviestit (MMS), joka lähetetään kaupallisessa tarkoituksessa ilman vastaanottajan suostumusta tai vastoin vastaanottajan nimenomaista kieltoa suoraan loppukäyttäjille televerkkojen kautta ja muita televiestintäpalveluja käyttäen siinä määrin kuin se on osapuolen lainsäädännön mukaista.

19.2 ARTIKLA

Soveltamisala

1. Tätä lukua sovelletaan osapuolen toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat sähköisin välinein käytävään kauppaan.
2. Tätä lukua ei sovelleta
 - a) rahapelipalveluihin;
 - b) yleisradiopalveluihin;
 - c) audiovisuaalisiin palveluihin;

- d) notaarien tai vastaavien ammatinharjoittajien palveluihin;
- e) oikeudellisiin edustuspalveluihin; ja
- f) julkisiin hankintoihin lukuun ottamatta 19.7, 19.8 ja 19.11 artiklaa.

19.3 ARTIKLA

Yleiset periaatteet

Osapuolet tunnustavat sähköisen kaupankäynnin luoman talouskasvun ja sen tarjoamat mahdollisuudet sekä sen, että on tärkeää hyväksyä kehykset, joilla edistetään kuluttajien luottamusta sähköiseen kaupankäyntiin ja vältetään tarpeettomia esteitä sen käytölle ja kehitykselle.

19.4 ARTIKLA

Oikeus sääntelyyn

Osapuolet vahvistavat oikeutensa toteuttaa alueillaan sääntelyä saavuttaakseen oikeutettuja politiikan tavoitteita, jotka liittyvät muun muassa kansanterveyteen, sosiaalipalveluihin, julkiseen koulutukseen, turvallisuuteen, ympäristöön, yleiseen moraaliin, sosiaaliseen suojeluun tai kuluttajansuojaan, kulttuurin monimuotoisuuden edistämiseen ja suojelemiseen tai kilpailuun.

19.5 ARTIKLA

Sähköisiä siirtoja koskevat tullit

1. Osapuoli ei saa määrätä tulleja osapuolen henkilön ja toisen osapuolen henkilön välisille sähköisille siirroille.
2. Selvyyden vuoksi todetaan, että 1 kohdalla ei estetä osapuolta määräämstä sisäisiä veroja, palkkioita tai muita maksuja sähköisille siirroille sillä edellytyksellä, että kyseiset verot, palkkiot tai maksut määrätään tämän sopimuksen kanssa yhteensopivasti.

19.6 ARTIKLA

Ei ennakkolupaa

1. Kukin osapuoli varmistaa, että sähköisesti tapahtuvalta palvelujen tarjonnalta ei vaadita ennakkolupaa.
2. Edellä 1 kohdalla ei rajoiteta lupavaatimuksia, jotka eivät koske erityisesti ja yksinomaan sähköisesti tarjottavia palveluita, tai joita sovelletaan televiestintäpalveluihin.

19.7 ARTIKLA

Sähköisessä muodossa tehdyt sopimukset

Kukin osapuoli varmistaa, että sen oikeusjärjestelmä mahdollistaa sopimusten tekemisen sähköisessä muodossa ja että kyseisten sopimusten oikeusvaikutuksia, pätevyyttä tai täytäntöönpanokelpoisuutta ei voida evätä pelkästään sillä perusteella, että ne on tehty sähköisesti.¹⁰

19.8 ARTIKLA

Sähköiset luottamus- ja todentamispalvelut

1. Osapuoli ei saa kieltää sähköisen luottamus- tai todentamispalvelun oikeudellista pätevyyttä pelkästään sillä perusteella, että palvelu tarjotaan sähköisessä muodossa.

¹⁰ Tätä vaatimusta ei sovelleta

- a) sopimuksiin, joilla luodaan tai siirretään oikeuksia kiinteään omaisuuteen;
- b) sopimuksiin, jotka lain mukaan edellyttävät tuomioistuimen, viranomaisten tai julkista valtaa käyttävien ammatinharjoittajien myötävaikutusta;
- c) henkilöiden muutoin kuin elinkeino-, liike- tai ammattitoiminnassa myöntämiin ja lainsäädännössä edellytettyihin henkilö- ja esinevakuussopimuksiin;
- d) perhe- tai jäämistöoikeudellisiin sopimuksiin.

2. Osapuoli ei saa ottaa käyttöön tai pitää voimassa sähköisiä luottamus- ja todentamispalveluja koskevia toimenpiteitä, joilla

- a) kielletään sähköisen liiketoimen osapuolia yhdessä määrittämästä asianmukaisia sähköisiä menetelmiä liiketoimeen varten; tai
- b) evätään sähköisen liiketoimen osapuolilta mahdollisuus osoittaa oikeus- tai hallintoviranomaisille, että niiden sähköinen liiketoimi on kaikkien oikeudellisten vaatimusten mukainen sähköisten luottamus- ja todentamispalvelujen osalta.

3. Sen estämättä, mitä 2 kohdassa määrätään, osapuoli voi edellyttää, että tiettyyn ryhmään kuuluvien sähköisten liiketoimien osalta sähköisen todentamisen menetelmän on täytettävä tietyt suorituskysymykset tai että sen on oltava osapuolen lainsäädännön mukaisesti akkreditoidun viranomaisen sertifioima. Tällaisten vaatimusten on oltava objektiivisia, avoimia ja syrjimättömiä, ja ne saavat liittyä vain kyseessä olevan sähköisen liiketoiminnan luokan erityispiirteisiin.

4. Osapuolet edistävät yhteentoimivien sähköisten luottamus- ja todentamispalvelujen käyttöä sekä tunnustettujen luottamuspalvelujen tarjoajien tarjoamien sähköisten luottamus- ja todentamispalvelujen vastavuoroista tunnustamista.

19.9 ARTIKLA

Kuluttajien suojelu verkossa

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää pitää yllä ja ottaa käyttöön avoimia ja tehokkaita toimenpiteitä, jotka lisäävät kuluttajien luottamusta, muun muassa toimenpiteet, joilla suojellaan kuluttajia petollisilta ja vilpillisiltä kaupallisilta käytännöiltä sähköisessä kaupankäynnissä.
2. Kukin osapuoli ottaa käyttöön tai pitää voimassa toimenpiteitä, jotka lisäävät kuluttajien luottamusta, mukaan lukien toimenpiteet, joilla kielletään petolliset tai vilpilliset kaupalliset käytännöt, jotka aiheuttavat tai voivat aiheuttaa haittaa kuluttajille.
3. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää, että niiden kuluttajansuojavirastot tai muut asiaankuuluvat elimet tekevät yhteistyötä osapuolten välisissä sähköiseen kaupankäyntiin liittyvissä toimissa kuluttajien luottamuksen parantamiseksi ja siten kuluttajien hyvinvoinnin parantamiseksi.

19.10 ARTIKLA

Ei-toivotut kaupalliset sähköiset viestit

1. Kukin osapuoli ottaa käyttöön tai pitää voimassa toimenpiteitä, joilla
 - a) edellytetään, että ei-toivottujen kaupallisten sähköisten viestien lähettäjät tarjoavat loppukäyttäjille mahdollisuuden estää kyseisten viestien jatkuva vastaanottaminen; tai
 - b) edellytetään kunkin osapuolen säädösten ja määräysten mukaisesti vastaanottajien antamaa hyväksyntää kaupallisten sähköisten viestien vastaanottamista varten.
2. Kukin osapuoli varmistaa, että ei-toivotut kaupalliset sähköiset viestit ovat selkeästi sellaisiksi tunnistettavissa, niissä ilmaistaan selvästi, kenen puolesta ne on lähetetty, ja niihin sisältyy tarvittavat tiedot, joiden perusteella loppukäyttäjät pystyvät maksutta pyytämään niiden lopettamista milloin tahansa.
3. Kukin osapuoli tarjoaa mahdollisuuden valittaa ei-toivottujen kaupallisten sähköisten viestien lähettäjistä, jotka eivät noudata 1 ja 2 kohdan nojalla hyväksyttyjä tai voimassa pidettyjä toimenpiteitä.
4. Osapuolet pyrkivät tekemään yhteistyötä soveltuviissa molempien puolien etuja koskevissa tapauksissa, jotka koskevat ei-toivottujen kaupallisten sähköisten viestien sääntelyä.

19.11 ARTIKLA

Lähdekoodi

1. Osapuoli ei saa vaatia toisen osapuolen henkilön tai yrityksen omistaman ohjelmiston lähdekoodin siirtoa tai sen saantia.
2. Selvyyden vuoksi todetaan, että
 - a) 1 kohdalla ei estetä osapuolta ottamasta käyttöön tai pitämästä voimassa toimenpiteitä oikeutetun yleisen edun mukaisen tavoitteen saavuttamiseksi, mukaan lukien turvallisuuden varmistaminen esimerkiksi sertifiointimenettelyn yhteydessä, tämän sopimuksen 18.13 artiklan (Vakauden ja luotettavuuden turvaamista koskeva poikkeus), 32.1 artiklan (Yleiset poikkeukset) ja IV osan 2.8 artiklan (Turvallisuuteen perustuvat poikkeukset) mukaisesti; ja
 - b) 1 kohtaa ei sovelleta lähdekoodin vapaaehtoiseen siirtämiseen tai sen saannin mahdollistamiseen kaupallisesti toisen osapuolen henkilön toimesta esimerkiksi julkisten hankintojen tai vapaasti neuvotellun sopimuksen yhteydessä.
3. Mikään tässä artikkelissa ei vaikuta
 - a) tuomioistuimen, hallinnollisen tuomioistuimen tai kilpailuviranomaisen vaatimukseen kilpailulainsäädännön rikkomisen korjaamiseksi;

- b) teollis- ja tekijänoikeuksiin ja niiden täytäntöönpanoon; ja
- c) osapuolen oikeuteen toteuttaa toimia tai pitää salassa tietoja, joita se pitää keskeisten turvallisuusasetujensa suojelemisen kannalta välttämättöminä ja jotka liittyvät aseiden, ampuma- tai sotatarvikkeiden hankkimiseen taikka kansallisen turvallisuuden tai puolustuksen kannalta välttämättömiin hankintoihin.

19.12 ARTIKLA

Avoim pääsy internetiin

Kukin osapuoli pyrkii varmistamaan, että sen alueella toimivat loppukäyttäjät voivat sovellettavien toimintaperiaatteiden, säädösten ja määräysten mukaisesti

- a) päästä valitsemiinsa internetissä saatavilla oleviin palveluihin ja sovelluksiin ja jaella ja käyttää niitä kohtuullisen ja syrjimättömän verkonhallinnan asettamissa rajoissa;
- b) liittää valitsemiaan laitteita internetiin edellyttäen, että kyseiset laitteet eivät vahingoita verkkoa; ja
- c) saada tietoa käyttämänsä internetyhteyden tarjoajan verkonhallintakäytännöistä.

19.13 ARTIKLA

Yhteistyö

1. Osapuolet tunnustavat sähköisen kaupankäynnin maailmanlaajuisen luonteen ja tekevät yhteistyötä sääntelyä ja parhaita käytäntöjä koskevissa asioissa nykyisissä alakohtaisissa vuoropuheluissa, joissa käsitellään muun muassa seuraavia seikkoja:

- a) yhteentoimivien rajat ylittävien sähköisten luottamus- ja todentamispalvelujen tunnustaminen ja helpottaminen;
- b) suoramarkkinointiviestinnän kohtelu;
- c) pienten ja keskisuurten yritysten haasteet sähköisessä kaupankäynnissä;
- d) kuluttajien suojelu ja kuluttajien luottamuksen lisääminen sähköisen kaupankäynnin alalla;
- e) yleiset kyberturvallisuuskysymykset; ja
- f) muut sähköisen kaupankäynnin kehittämisen kannalta merkitykselliset asiat.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettussa sääntelyä ja parhaita käytäntöjä koskevassa yhteistyössä keskitytään tietojen ja näkemysten vaihtoon osapuolten lainsäädännöstä sekä tällaisen lainsäädännön täytäntöönpanosta.

3. Osapuolet vahvistavat, että aktiivinen osallistuminen monenvälisille foorumeille on tärkeää sähköisen kaupankäynnin kehityksen edistämiseksi.

19.14 ARTIKLA

Tietovirtoja koskeva uudelleentarkastelulauseke

Osapuolet arvioivat kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta uudelleen, onko tähän sopimukseen tarpeen liittää tiedon vapaata liikkuvuutta koskevia määräyksiä.

20 LUKU

PÄÄOMANLIIKKEET, MAKSUT JA SIIRROT SEKÄ TILAPÄISET SUOJATOIMENPITEET

20.1 ARTIKLA

Vaihtotase

Kukin osapuoli sallii New Hampshiren Bretton Woodsissa 22 päivänä heinäkuuta 1944 hyväksytyn Kansainvälistä valuuttarahastoa koskevan sopimuksen sovellettavien artiklojen mukaisesti kaikki vapaasti vaihdettavassa valuutassa suoritettavat vaihtotaseeseen liittyvät tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat siirrot tai maksut osapuolten välillä sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen muiden määräysten soveltamista.

20.2 ARTIKLA

Pääomanliikkeet

Kukin osapuoli sallii maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten osalta pääomaa koskevan liikkuvuuden sijoitusten ja muiden liiketoimien vapauttamiseksi 10 luvun (Sijoitukset) B jaksossa (Sijoitusten vapauttaminen), 11 luvussa (Rajat ylittävä palvelukauppa), 12 luvussa (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) ja 18 luvussa (Rahoituspalvelut) määrätyn mukaisesti, sanotun kuitenkin rajoittamatta tämän sopimuksen muiden määräysten soveltamista.

20.3 ARTIKLA

Pääomanliikkeitä, maksuja tai siirtoja koskevien säädösten ja määräysten soveltaminen

1. Sillä, mitä 10.16 artiklassa (Siirrot) 18.2 artiklan (Soveltamisala) 6 kohdan a alakohdassa sekä 20.1 ja 20.2 artiklassa määrätään, ei estetä osapuolta soveltamasta säädöksiään ja määräyksiään, jotka koskevat

a) konkurssia, maksukyvyttömyyttä ja velkojien oikeuksien suojelua;

- b) rahoitusvälineiden liikkeeseenlaskua, niillä käytävää kauppaa tai niiden välittämistä;
- c) pääomanliikkeitä, maksuja tai siirtoja koskevia rahoitustietoja tai kirjanpitoa, kun se on tarpeen lain täytäntöönpanon valvonnan tai rahoitusalan sääntelyviranomaisten avustamiseksi;
- d) rikoksia tai harhaanjohtavia tai vilpillisiä toimintatapoja;
- e) sen varmistamista, että oikeudenkäyttöasioissa annettuja määräyksiä tai päätöksiä noudatetaan; tai
- f) sosiaaliturvaa, julkisia eläkejärjestelmiä tai pakollisia säästöohjelmia.

2. Kyseisiä säädöksiä ja määräyksiä ei saa soveltaa mielivaltaisella tai syrjivällä tavalla taikka tavalla, joka muulla tavoin merkitsisi pääomanliikkeiden, maksujen tai siirtojen peiteltyä rajoittamista.

20.4 ARTIKLA

Tilapäiset suojatoimenpiteet

1. Poikkeuksellisissa olosuhteissa, joissa ilmenee vakavia ongelmia Euroopan unionin talous- ja rahaliiton toiminnalle tai näiden uhka on olemassa, Euroopan unioni voi ottaa käyttöön tai pitää voimassa pääomanliikkeitä, maksuja tai siirtoja koskevia suojatoimenpiteitä. Tällaiset toimenpiteet on rajoitettava siihen, mikä on ehdottoman välttämätöntä tällaisten ongelmien ratkaisemiseksi, ja niitä saa pitää voimassa enintään kuuden kuukauden ajan.
2. Euroopan unionin 1 kohdan mukaisesti käyttöön ottamat toimenpiteet eivät saa merkitä Meksikon mielivaltaista tai perusteetonta syrjintää kolmanteen maahan nähden. Euroopan unioni ilmoittaa tällaisista toimenpiteistä viipymättä Meksikolle ja esittää mahdollisimman pian aikataulun niiden poistamiseksi.

20.5 ARTIKLA

Maksutaseeseen, ulkoiseen rahoitukseen ja makrotalouteen liittyvien vaikeuksien ilmetessä sovellettavat rajoitukset

1. Osapuoli voi ottaa käyttöön tai pitää voimassa rajoittavia toimenpiteitä, jotka koskevat pääomanliikkeitä, maksuja tai siirtoja¹¹
 - a) vakavien maksutaseeseen tai ulkoiseen rahoitukseen liittyvien vaikeuksien ilmetessä tai uhatessa;¹² tai
 - b) poikkeuksellisissa olosuhteissa, joissa pääomanliikkeisiin liittyvät maksut tai siirrot aiheuttavat tai saattavat aiheuttaa vakavia raha- tai valuuttakurssipolitiikkaan liittyviä makroekonomisia ongelmia Meksikossa tai Euroopan unionin jäsenvaltiossa.
2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettuja toimenpiteitä koskevat seuraavat vaatimukset:
 - a) niiden on oltava soveltuvien osin Kansainvälistä valuuttarahastoa koskevan sopimuksen mukaisia;

¹¹ Euroopan unionin tapauksessa Euroopan unionin jäsenvaltio voi toteuttaa tällaisia toimenpiteitä muissa kuin 20.4 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa, jotka vaikuttavat kyseisen jäsenvaltion talouteen.

¹² Selvyyden vuoksi todetaan, että 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen vakavien maksutaseeseen tai ulkoiseen rahoitukseen liittyvien vaikeuksien tai niiden uhkan syynä voivat olla muiden muassa 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettut valuuttakurssi- tai rahapolitiikkaan liittyvät makrotalouden vakavat vaikeudet tai niiden uhka.

- b) ne eivät saa mennä pidemmälle kuin on tarpeen 1 kohdassa kuvatun tilanteen käsittelemiseksi;
- c) niiden on oltava väliaikaisia, ja ne on poistettava vähitellen 1 kohdassa määritellyn tilanteen parantuuessa;
- d) niissä on vältettävä tarpeettoman vahingon aiheuttamista toisen osapuolen kaupallisille, taloudellisille ja rahoitukseen liittyville eduille;
- e) niissä ei saa kohdella toista osapuolta vähemmän suotuisasti kuin kolmansia osapuolia vastaavissa tilanteissa; sekä
- f) niitä ei saa käyttää korvaamaan makrotalouspolitiikkaa, jota tarvitaan perusteltuun ulkoiseen sopeutukseen.

3. Tavarakaupan osalta osapuoli voi ottaa käyttöön tai pitää voimassa rajoittavia toimenpiteitä suojatakseen ulkoista rahoitusasemaansa tai maksutasettaan. Näiden toimenpiteiden on oltava GATT 1994 -sopimuksen XII artiklan sekä tullitariffeja ja kauppaa koskevan yleissopimuksen 1994 maksutasetta koskevista määräyksistä tehdyn sopimuksen mukaisia.

4. Palvelukaupan osalta osapuoli voi ottaa käyttöön tai pitää voimassa rajoittavia toimenpiteitä suojatakseen ulkoista rahoitusasemaansa tai maksutasettaan. Näiden toimenpiteiden on oltava GATS-sopimuksen XII artiklan mukaisia.

5. Osapuoli pyrkii olemaan ottamatta käyttöön tai pitämättä voimassa toimenpiteitä, jotka toteutetaan tariffikorotusten, kiintiöiden, lupien tai vastaavien toimenpiteiden muodossa. Osapuoli perustelee näiden rajoittavien toimenpiteiden käytön, kun se ilmoittaa toimenpiteistä toiselle osapuolelle.
6. Osapuolen, joka ottaa käyttöön tai pitää voimassa 1 kohdassa tarkoitettuja toimenpiteitä, on viipymättä ilmoitettava niistä toiselle osapuolelle.
7. Jos rajoittavia toimenpiteitä otetaan käyttöön tai pidetään voimassa 20.4 artiklan tai tämän artiklan mukaisesti, osapuolten on viipymättä neuvoteltava palveluiden ja sijoitusten alakomiteassa, ellei neuvotteluja käydä muilla kansainvälisillä foorumeilla, joiden jäseniä molemmat osapuolet ovat. Neuvotteluissa käsitellään kyseisiin toimenpiteisiin johtaneita maksutaseeseen tai ulkoiseen rahoitukseen liittyviä vaikeuksia ottaen huomioon muun muassa seuraavat tekijät:
- a) vaikeuksien luonne ja laajuus;
 - b) talouden ja kaupan ulkoinen ympäristö; ja
 - c) mahdollisesti käytettävissä olevat vaihtoehtoiset korjaavat toimenpiteet.

8. Edellä olevassa 7 kohdassa tarkoitetuissa neuvotteluissa käsitellään sitä, ovatko mahdolliset rajoittavat toimenpiteet 20.4 artiklan ja tämän artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisia. Osapuolet hyväksyvät kaikki Kansainvälisen valuuttarahaston esittämät saatavilla olevat asiaan liittyvät tilastotulokset ja muut tosiseikat, ja niiden päätelmissä on otettava huomioon Kansainvälisen valuuttarahaston arvio kyseisen osapuolen maksutaseesta ja ulkoisesta rahoitusasemasta.

21 LUKU

JULKISET HANKINNAT

21.1 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

- a) 'kaupallisilla tavaroilla tai palveluilla' sellaisia tavaroita tai palveluja, joita yleensä myydään tai tarjotaan myytäväksi kaupallisilla markkinoilla julkishallinnon ulkopuolisille ostajille julkishallinnon ulkopuolisiin tarkoituksiin ja joita tavanomaisesti ostavat tällaiset asiakkaat;
- b) 'rakennusalan palveluilla' palveluita, joiden tavoitteena on toteuttaa millä tahansa tavalla jokin Yhdistyneiden kansakuntien väliaikaisen yhteisen tuoteluokituksen, jäljempänä 'CPC-luokitus', alajaksossa 51 tarkoitettu maa- ja vesirakentamiseen tai rakennusten rakentamiseen liittyvä työsuorite;

c) 'tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvalla hankinnalla' hankintaa julkishallinnon tarkoituksiin seuraavasti:

i) kyseessä on tavaran, palvelun tai niiden yhdistelmän hankinta seuraavasti:

A) sellaisena kuin se on täsmennetty kunkin osapuolen osalta liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala); ja

B) sitä ei ole hankittu kaupalliseen myyntiin tai jälleenmyyntiin tai käytettäväksi tavaran tuotannossa tai palvelun tarjoamisessa myyntiin tai jälleenmyyntiin;

ii) hankinta tapahtuu sopimusperusteisesti esimerkiksi

A) ostamalla;

B) leasingmenettelyllä; ja

C) vuokraamalla tai osamaksulla osto-optioin tai ilman niitä;

iii) tämän sopimuksen 21.2 artiklan mukaisesti arvioitu hankinnan arvo on vähintään osapuolia koskevissa liitteissä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) vahvistetun sovellettavan kynnysarvon suuruinen sillä hetkellä, kun ilmoitus julkaistaan 21.6 artiklan mukaisesti;

- iv) kyseessä on hankintayksikön suorittama hankinta; ja
- v) hankintaa ei ole muutoin jätetty soveltamisalan ulkopuolelle 21.2 artiklan 2 alakohdassa tai liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala);
- d) 'sähköisellä huutokaupalla' iteraatioprosessia, jossa toimittajat käyttävät sähköisiä välineitä uusien hintojen tai tarjouksen määrällisesti esitettävien, arviointiperusteisiin liittyvien muiden tekijöiden kuin hinnan tai molempien esittämiseen, minkä perusteella tarjoukset asetetaan järjestykseen tai niiden järjestystä muutetaan;
- e) ilmaisuilla 'kirjallisesti' tai 'kirjallisena/kirjallisina' mitä tahansa sanallista tai numeroilmaisua, joka voidaan lukea, toistaa ja tuoda julki myöhemmin, ja siihen voi sisältyä sähköisesti toimitettuja ja tallennettuja tietoja;
- f) 'suljetulla tarjouspyyntömenettelyllä' hankintamenettelyä, jossa hankintayksikkö ottaa yhteyttä valitsemaansa toimittajaan tai valitsemiinsa toimittajiin;
- g) 'kestoluettelolla' luetteloa toimittajista, jotka hankintayksikön mukaan täyttävät kyseiseen luetteloon osallistumista koskevat edellytykset, ja jota hankintayksikkö aikoo käyttää useammin kuin kerran;

- h) 'aiottua hankintaa koskevalla ilmoituksella' ilmoitusta, jonka hankintayksikkö julkaisee ja jossa kiinnostuneita toimittajia pyydetään jättämään osallistumishakemus tai tarjous tai molemmat;
- i) 'vastikkeilla' kaikkia ehtoja tai sitoumuksia, joilla pyritään edistämään paikallista kehitystä tai parannetaan osapuolen maksutasetta esimerkiksi kotimaisuusasteen, teknologian lisensoinnin, sijoitusten, vastakauppojen tai muun vastaavanlaisen toimen tai vaatimuksen avulla;
- j) 'avoimella tarjouspyyntömenettelyllä' hankintamenettelyä, jossa kaikki kiinnostuneet toimittajat voivat jättää tarjouksen;
- k) 'hankintayksiköllä' yksikköä, joka sisältyy liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) ja 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) olevaan A, B ja C jaksoon;
- l) 'edellytykset täyttävällä toimittajalla' toimittajaa, joka hankintayksikön mukaan täyttää osallistumisedellytykset;
- m) 'valikoivalla tarjouspyyntömenettelyllä' hankintamenettelyä, jossa hankintayksikkö pyytää ainoastaan edellytykset täyttäviä toimittajia jättämään tarjouksen;
- n) 'palveluilla' palveluita, mukaan lukien rakennusalan palvelut, ellei toisin täsmennetä;

- o) 'standardilla' virallisen elimen hyväksymää asiakirjaa, joka sisältää yleistä ja toistuvaa käyttöä varten tavaroita tai palveluja tai niihin liittyviä prosesseja ja tuotantomenetelmiä koskevia sääntöjä tai ohjeita tai niiden ominaisuuksien kuvauksen, joiden noudattaminen ei ole pakollista; siihen voi myös sisältyä tai se voi yksinomaan käsitellä termistöön, tunnuksiin, pakkaukseen, merkintöihin tai etiketointiin liittyviä vaatimuksia, jotka koskevat tavaraa, palvelua tai prosessia taikka tuotantomenetelmää;
- p) 'toimittajalla' henkilöä tai henkilöryhmää, joka tarjoaa tai voisi tarjota tavaroita tai palveluja; ja
- q) 'teknisellä eritelmällä' tarjouspyyntömenettelyn vaatimusta, jossa
 - i) esitetään hankittavien tavaroiden tai palvelujen ominaisuudet, kuten laatu, käyttöominaisuudet, turvallisuus ja mitat, tai prosessit ja menetelmät niiden valmistamiseksi tai tarjoamiseksi; tai
 - ii) käsitellään termistöön, tunnuksiin, pakkaukseen, merkintöihin tai etiketointiin liittyviä vaatimuksia, jotka koskevat tavaraa tai palvelua.

21.2 ARTIKLA

Soveltamisala ja kattavuus

Tämän luvun soveltaminen

1. Tätä lukua sovelletaan kaikkiin tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluviin julkisiin hankintoihin riippumatta siitä, tehdäänkö ne täysin tai osittain sähköisin keinoin.
2. Ellei liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) ja 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) toisin määrätä, tätä lukua ei sovelleta seuraaviin:
 - a) maan, rakennusten tai muun kiinteän omaisuuden tai niitä koskevien oikeuksien hankinta tai vuokraus;
 - b) muut kuin sopimusoikeudelliset sopimukset tai osapuolen antama mikä tahansa tuki, mukaan lukien yhteistyösopimukset, avustukset, lainat, pääomanlisäykset, takuut ja verokannustimet;
 - c) finanssihallinto- tai talletuspalvelujen, säänneltyjen rahoituslaitosten selvitys- ja hallintopalvelujen tai julkisen velan, myös lainojen, valtionobligaatioiden, velkasitoumusten ja muiden arvopapereiden, myyntiin, lunastukseen ja jakeluun liittyvien palveluiden hankinta tai ostaminen;

- d) julkiset työsopimukset;
 - e) hankinnat, jotka tehdään
 - i) kansainvälisen avun, kehitysapu mukaan luettuna, antamista varten;
 - ii) jonkin sellaiseen kansainväliseen sopimukseen kuuluvan menettelyn tai edellytyksen mukaisesti, joka liittyy joukkojen sijoittamiseen tai hankkeeseen, joka hankkeen allekirjoittaneiden valtioiden on tarkoitus toteuttaa yhdessä; tai
 - iii) jonkin kansainväliseen järjestöön liittyvän menettelyn tai edellytyksen mukaisesti tai kansainvälisillä avustuksilla, lainoilla tai muulla tuella rahoitettuna, jos sovellettava menettely tai edellytys olisi ristiriidassa tämän luvun kanssa.
3. Liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) ja 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) esitetään tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia hankintoja koskevat sitoumukset seuraavan jaottelun mukaisesti:
- a) A jaksossa keskushallinnon yksiköt, joiden hankinnat kuuluvat tämän luvun soveltamisalaan;
 - b) B jaksossa keskushallintoa alemman tason yksiköt, joiden hankinnat kuuluvat tämän luvun soveltamisalaan, mukaan lukien Meksikon osalta muut keskushallintoa alemman tason yksiköt;

- c) C jaksossa muut yksiköt, joiden hankinnat kuuluvat tämän luvun soveltamisalaan;
- d) D jaksossa tämän luvun soveltamisalaan kuuluvat tavarat;
- e) E jaksossa tämän luvun soveltamisalaan kuuluvat muut palvelut kuin rakennuspalvelut;
- f) F jaksossa tämän luvun soveltamisalaan kuuluvat rakennuspalvelut;
- g) G jaksossa tämän luvun soveltamisalaan kuuluvat yksityisen sektorin kumppanuudet tai käyttöoikeusurakat;
- h) H jaksossa yleiset huomautukset ja poikkeukset; ja
- i) I jaksossa tiedotuskanavat, joissa osapuoli julkaisee hankintailmoituksensa, jälki-ilmoituksensa ja muut julkisten hankintojen järjestelmänsä liittyvät tiedot.

4. Tätä lukua sovelletaan myös, jos osapuolen lainsäädännön mukaan sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat hankinnat voi suorittaa hankintayksikön puolesta jokin muu yhteisö tai henkilö, jonka hankinnat eivät kuulu soveltamisalaan kyseessä olevien tavaroiden ja palveluiden osalta.

Arvonmääritys

5. Arvioidessaan hankinnan arvoa sen varmistamiseksi, onko kyseessä tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluva hankinta, hankintayksikkö
- a) ei saa jakaa hankintaa erillisiin hankintoihin eikä valita tai käyttää tiettyä arvonmääritysmenetelmää hankinnan jättämiseksi kokonaan tai osittain tämän sopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle; ja
 - b) sisällyttää, riippumatta siitä, onko hankinta myönnetty yhdelle tai usealle toimittajalle, hankinnan arvioidun enimmäiskokonaismäärän hankinnan koko keston ajalta ottaen huomioon kaikenlaiset hyvitykset, kuten seuraavat:
 - i) palkkiot, maksut, komissiot ja korot; ja
 - ii) jos hankintaan on mahdollista sisällyttää optioita, näiden optioiden kokonaisarvo.

6. Jos yksi hankintakokonaisuus johtaa useamman kuin yhden sopimuksen tekemiseen tai sopimuksen osittamiseen, jäljempänä 'jaksotetut sopimukset', kokonaisarvon arvioidun enimmäismäärän laskentaperusteena on

a) viimeisten 12 kuukauden aikana tai hankintayksikön edellisen verovuoden aikana tehtyjen saman tavara- tai palvelulajin jaksotettujen sopimusten arvo oikaistuna, jos mahdollista, seuraavien 12 kuukauden aikana tehtävien tavara- tai palveluhankintojen laatua tai arvoa koskevien ennakoitujen muutosten huomioon ottamiseksi; tai

b) alkuperäisen sopimuksen tekemistä seuraavien 12 kuukauden aikana tai hankintayksikön verovuoden aikana tehtävien saman tavara- tai palvelulajin jaksotettujen sopimusten arvioitu arvo.

7. Jos kyseessä on tavaroiden tai palvelujen hankkiminen leasingmenettelyllä, vuokraamalla tai osamaksulla tai jos hankinnan kokonaishintaa ei määritellä, arvonmäärityisperusteena

a) on määräaikaisten,

i) enintään 12 kuukauden pituisten sopimusten osalta kestonaikainen kokonaisarvon arvioitu enimmäismäärä;

ii) yli 12 kuukauden pituisten sopimusten osalta kokonaisarvon arvioitu enimmäismäärä, johon sisältyy mahdollinen arvioitu jäännösarvo;

- b) on määräämättömäksi ajaksi tehtyjen sopimusten kuukautta kohti erääntyvien maksuerien arvioitu arvo 48-kertaisena; ja
- c) sovelletaan b alakohtaa, kun on epävarmaa, onko sopimus määräaikainen.

21.3 ARTIKLA

Turvallisuus ja yleiset poikkeukset

1. Minkään tämän luvun määräyksen ei voida tulkita estävän osapuolta toteuttamasta toimea tai pitämästä salassa tietoa, joita se pitää keskeisten turvallisuusetujensa suojelemisen kannalta välttämättöminä ja jotka liittyvät aseiden, ampuma- tai sotatarvikkeiden hankkimiseen taikka kansallisen turvallisuuden tai puolustuksen kannalta välttämättömiin hankintoihin.
2. Edellyttäen, ettei toimenpiteitä sovelleta tavalla, joka merkitsisi mielivaltaista tai perusteetonta syrjintää osapuolten kesken samanlaisten olosuhteiden vallitessa tai kansainvälisen kaupan peiteltyä rajoittamista, minkään tämän luvun määräyksen ei voida tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön tai pitämästä voimassa toimenpiteitä, jotka
 - a) ovat tarpeen julkisen moraalin, yleisen järjestyksen tai turvallisuuden suojelemiseksi;

- b) ovat tarpeen ihmisten, eläinten tai kasvien elämän tai terveyden suojelemiseksi;
- c) ovat tarpeen teollis- ja tekijänoikeuksien suojelemiseksi; tai
- d) liittyvät vammaisten henkilöiden, hyväntekeväisyysjärjestöjen tai vankityövoiman valmistamiin tavaroihin tai näiden tarjoamiin palveluihin.

21.4 ARTIKLA

Yleiset periaatteet

Syrjimättömyys

1. Edellä olevan 21.2 artiklan soveltamisalasta huolimatta osapuolen yritys, joka on laillisesti sijoittautunut toisen osapuolen alueelle kaupallisen läsnäolon perustamisen, hankinnan tai ylläpitämisen kautta, voi osallistua kyseisen toisen osapuolen julkisiin hankintoihin samoin edellytyksin kuin kyseisen toisen osapuolen yritykset kyseisen toisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti.

2. Osapuoli ja sen hankintayksiköt myöntävät kaikkien tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia hankintoja koskevien toimenpiteiden osalta välittömästi ja ehdoitta toisen osapuolen tavaroille ja palveluille sekä tällaisia tavaroita ja palveluja tarjoaville toisen osapuolen toimittajille vähintään yhtä edullisen kohtelun kuin osapuoli ja sen hankintayksiköt myöntävät omille tavaroilleen, palveluilleen ja toimittajilleen.

3. Osapuoli ja sen hankintayksiköt eivät saa minkään tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaa hankintaa koskevan toimenpiteen osalta

- a) kohdella alueelle sijoittautunutta toimittajaa epäedullisemmin kuin toista alueelle sijoittautunutta toimittajaa sen ulkomaisten sidosten tai ulkomaisen omistuksen osuuden perusteella; tai
- b) kohdella alueelle sijoittautunutta toimittajaa syrjivästi sillä perusteella, että kyseisen toimittajan tiettyä hankintaa varten tarjoamat tavarat tai palvelut ovat toisen osapuolen tavaroita tai palveluja.

Sähköisten välineiden käyttö

4. Kun tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluva hankinta toteutetaan sähköisiä välineitä käyttäen, hankintayksikkö

- a) varmistaa, että hankinta toteutetaan käyttäen yleisesti saatavilla olevia ja muiden yleisesti saatavilla olevien tietoteknisten järjestelmien ja ohjelmistojen kanssa yhteentoimivia tietotekniikkajärjestelmiä ja -ohjelmistoja, tietojen todentamiseen ja salaamiseen käytettävät järjestelmät ja ohjelmistot mukaan luettuina;

- b) ylläpitää mekanismeja, joilla varmistetaan osallistumishakemusten ja tarjousten koskemattomuus, vahvistetaan niiden saapumisaika sekä estetään asiaton pääsy niihin; ja
- c) käyttää sähköisiä tiedotus- ja viestintävälineitä hankintailmoitusten ja hankintamenettelyyn liittyvien tarjouspyyntöasiakirjojen julkaisemiseksi ja, siinä määrin kuin se on käytännössä mahdollista, tarjousten jättämisessä.

Hankinnan toteuttaminen

5. Hankintayksikön on toteutettava tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluva hankinta avoimella ja puolueettomalla tavalla siten, että

- a) noudatetaan tätä lukua ja käytetään avointa, valikoivaa tai suljettua tarjouspyyntömenettelyä;
- b) estetään eturistiriidat ja korruptoituneet käytännöt asianomaisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti.

Korruption vastaiset toimet

6. Kukin osapuoli varmistaa, että sillä on käytössään asianmukaiset toimenpiteet korruption ehkäisemiseksi julkisissa hankinnoissaan. Näihin toimenpiteisiin sisältyy menettelyjä, joilla estetään osapuolen julkisiin hankintoihin osallistuminen joko toistaiseksi tai määräajaksi sellaisilta toimittajilta, joiden osapuolen oikeusviranomaiset ovat lainvoimaisella päätöksellä todenneet osallistuneen kyseisen osapuolen alueella julkisiin hankintoihin liittyviin petoksiin tai muihin laittomiin toimiin. Kukin osapuoli varmistaa myös, että sillä on käytössä toimintaperiaatteet ja menettelyt, joilla eliminoidaan mahdollisuuksien mukaan hankintoihin osallistuvien tai niihin vaikuttavien henkilöiden mahdolliset eturistiriidat tai hallitaan niitä.

Alkuperäsäännöt

7. Osapuoli ei saa tämän luvun soveltamisalaan kuuluvan julkisen hankinnan yhteydessä soveltaa toisesta osapuolesta tuotuihin tavaroihin tai tarjottuihin palveluihin alkuperäsääntöjä, jotka eroavat niistä alkuperäsäännöistä, joita kyseinen osapuoli soveltaa tavanomaisessa kaupankäynnissä samanlaisten tavaroiden tuontiin tai palvelujen hankintaan.

Etujen kieltäminen

8. Osapuoli voi kieltää tämän luvun mukaiset edut toisen osapuolen palveluntarjoajalta sillä edellytyksellä, että asiasta on annettu ennakkoilmoitus ja siitä on neuvoteltu, jos osapuoli toteaa, että palvelua tarjoaa yritys, jolla ei ole merkittävää liiketoimintaa kummankaan osapuolen alueella.

Vastikkeet

9. Tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvan hankinnan osalta osapuoli ja sen hankintayksiköt eivät saa tavoitella, ottaa huomioon, määrätä tai panna täytäntöön mitään vastiketta.

Toimenpiteet, jotka eivät koske hankintaa

10. Edellä olevia 2 ja 3 kohtaa ei sovelleta seuraaviin:

- a) tuonnin yhteydessä kannettavat tai tuontiin liittyvät tullit ja maksut;
- b) tällaisten tullien ja maksujen kantamismenettely; ja
- c) muihin tuontisäännöksiin ja -muodollisuuksiin tai palvelujen kauppaa koskeviin toimenpiteisiin lukuun ottamatta tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia hankintoja koskevia toimenpiteitä.

21.5 ARTIKLA

Hankintajärjestelmästä tiedottaminen

1. Kukin osapuoli
 - a) julkaisee viipymättä kaikki tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia hankintoja koskevat lait, määräykset, oikeuden päätökset, yleisesti sovellettavaksi tarkoitetut hallinnolliset päätökset, sopimusten vakioehdot, joista säädetään laissa tai asetuksessa ja jotka on otettu viitteeksi ilmoituksiin ja tarjouspyyntöasiakirjoihin, ja menettelyt sekä kaikkien näiden mahdolliset muutokset virallisessa sähköisessä julkaisussa tai paperijulkaisussa, jota levitetään laajasti ja joka on helposti yleisön saatavilla; ja
 - b) antaa näistä pyydettyä selvityksen toiselle osapuolelle.
2. Kukin osapuoli luettelee liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) olevassa I jaksossa
 - a) sähköiset julkaisut tai paperijulkaisut, joissa se julkaisee 1 kohdan a alakohdassa kuvatut tiedot;
 - b) sähköiset julkaisut tai paperijulkaisut, joissa se julkaisee 21.6 artiklassa, 21.8 artiklan 9 kohdassa ja 21.15 artiklan 2 kohdassa edellytetyt ilmoitukset; ja

c) sen verkkosivuston osoitteen tai osoitteet, jossa osapuoli julkaisee

i) 21.15 artiklan 4 kohdassa tarkoitetut julkisia hankintoja koskevat tilastonsa; tai

ii) myönnettyjä sopimuksia koskevat ilmoituksensa 21.15 artiklan 6 kohdan mukaisesti.

3. Kukin osapuoli ilmoittaa viipymättä julkisten hankintojen alakomitealle kaikista muutoksista tietoihinsa, jotka on lueteltu liitteessä 21-A (Sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat Euroopan unionin hankinnat) tai liitteessä 21-B (Sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat Meksikon hankinnat) olevassa I jaksossa.

21.6 ARTIKLA

Ilmoitukset

Aiottua hankintaa koskeva ilmoitus

1. Hankintayksikkö julkaisee kunkin tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvan hankinnan osalta aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen, paitsi jos kyse on 21.12 artiklassa kuvatuista olosuhteista.

2. Ellei tässä luvussa muuta määrätä, kunkin aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen on sisällettävä seuraavat tiedot:

- a) hankintayksikön nimi ja osoite ja muut tiedot, joita tarvitaan yhteyden ottamiseen hankintayksikköön ja hankinta-asiakirjojen hankkimiseen, tarvittaessa myös niiden hintatiedot ja maksuehdot;
- b) hankinnan kuvaus, joka sisältää muun muassa hankittavien tavaroiden tai palvelujen luonteen ja määrän tai arvioidun määrän;
- c) jaksotettujen sopimusten osalta arvio tulevia aiottuja hankintoja koskevien ilmoitusten julkaisuajankohdasta, jos mahdollista;
- d) mahdollisten vaihtoehtojen kuvaus;
- e) aikataulu tavaroiden tai palvelujen toimittamiselle tai sopimuksen kesto;
- f) käytettävä hankintamenetelmä ja tieto siitä, liittyykö menetelmään neuvotteluja tai sähköinen huutokauppa;
- g) tarvittaessa osoite ja hankintaan osallistumista koskevien hakemusten viimeinen jättöpäivä;

- h) tarjousten toimitusosoite ja viimeinen jättöpäivä;
- i) kieli tai kielet, jolla tai joilla tarjoukset tai osallistumishakemukset voidaan jättää, jos ne voidaan jättää kielellä, joka on muu kuin hankintayksikön osapuolen virallinen kieli;
- j) luettelo ja lyhyt kuvaus kaikista toimittajiin sovellettavista osallistumisedellytyksistä, mukaan luettuina toimittajilta edellytettäviä asiakirjoja tai todistuksia koskevat vaatimukset, ellei tällaisia vaatimuksia ole ilmoitettu tarjouspyyntöasiakirjoissa, jotka on saatettu kaikkien kiinnostuneiden toimittajien saataville samanaikaisesti aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen kanssa;
- k) toimittajien valintaperusteet ja mahdolliset rajoitukset niiden toimittajien määrään, jotka voivat jättää tarjouksen, jos hankintayksikkö aikoo 21.8 artiklan mukaisesti pyytää rajallisen määrän edellytykset täyttäviä toimittajia jättämään tarjouksen; ja
- l) osoitus siitä, että hankinta kuuluu tämän luvun soveltamisalaan.

Ilmoituksen tiivistelmä

3. Hankintayksikkö julkaisee jokaisesta aiotusta hankinnasta helposti saatavilla olevan ilmoituksen tiivistelmän jollakin WTO:n virallisista kielistä samanaikaisesti kun se julkaisee aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen.

Ilmoituksen tiivistelmän on sisällettävä ainakin seuraavat tiedot:

- a) hankinnan kohde;
- b) tarjousten viimeinen jättöpäivä tai, tapauksen mukaan, hankintaan osallistumista tai kestoluetteloon sisällyttämistä koskevan hakemuksen viimeinen jättöpäivä; ja
- c) osoite, josta hankinta-asiakirjoja voi pyytää.

Suunniteltua hankintaa koskeva ilmoitus

4. Hankintayksiköitä kannustetaan julkaisemaan mahdollisimman aikaisin kunakin verovuonna ilmoitus suunnitelluista hankinnoista, jäljempänä 'suunniteltua hankintaa koskeva ilmoitus'. Suunniteltua hankintaa koskevassa ilmoituksessa olisi mainittava hankinnan kohde ja aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen arvioitu julkaisupäivä tai arvioitu ajanjakso, jolloin hankinta suoritetaan.

5. Hankintayksikkö, joka kuuluu liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) olevan B tai C jakson soveltamisalaan, voi käyttää suunniteltua hankintaa koskevaa ilmoitusta ilmoituksena aiotusta hankinnasta, jos ilmoitus sisältää kaikki hankintayksikön saatavilla olevat 2 kohdassa tarkoitetut tiedot ja jos siinä pyydetään kiinnostuneita toimittajia ilmaisemaan hankintayksikölle kiinnostuksensa kyseistä hankintaa kohtaan.

Ilmoituksia koskevat yleiset säännöt

6. Kaikkien aiottua hankintaa koskevien ilmoitusten, ilmoitusten tiivistelmien ja suunniteltua hankintaa koskevien ilmoitusten on oltava suoraan saatavilla sähköisesti ja maksutta verkossa olevan keskitetyn palvelupisteen kautta. Ilmoitukset voidaan myös julkaista soveltuvassa paperijulkaisussa, jota levitetään laajasti, ja ilmoitusten on oltava helposti yleisön saatavilla ainakin ilmoituksessa ilmoitetun ajanjakson päättymiseen saakka.

21.7 ARTIKLA

Osallistumisedellytykset

1. Hankintayksikkö rajaa hankintaan osallistumisen edellytykset niihin, jotka ovat välttämättömiä sen varmistamiseksi, että toimittajalla on lainsäädännölliset ja rahoitukselliset valmiudet sekä kaupalliset ja tekniset kyvyt toteuttaa asianomainen hankinta.

2. Vahvistaessaan osallistumisedellytykset hankintayksikkö
 - a) ei saa asettaa toimittajan hankintaan osallistumisen edellytykseksi sitä, että tietyn osapuolen hankintayksikkö on aiemmin myöntänyt kyseiselle toimittajalle yhden tai useamman sopimuksen;
 - b) voi edellyttää asianmukaista aiempaa kokemusta, jos se on oleellista hankinnan vaatimusten täyttämiseksi; ja
 - c) ei saa asettaa hankinnan edellytykseksi osapuolen alueella hankittua aikaisempaa kokemusta.
3. Arvioidessaan sitä, täyttääkö toimittaja osallistumisedellytykset, hankintayksikkö
 - a) arvioi toimittajan taloudellisia valmiuksia sekä kaupallisia ja teknisiä kykyjä tämän liiketoiminnan perusteella sekä hankintayksikön osapuolen alueella että sen ulkopuolella; ja
 - b) perustaa arvionsa edellytyksiin, jotka hankintayksikkö on etukäteen määrittänyt ilmoituksissa tai tarjouspyyntöasiakirjoissa.

4. Jos on olemassa asiaa tukevia todisteita, osapuoli ja sen hankintayksiköt voivat hylätä toimittajan muun muassa seuraavin perustein:

- a) konkurssi;
- b) väärät ilmoitukset;
- c) aiemmasta sopimuksesta johtuvien oleellisten vaatimusten tai velvoitteiden täyttämisen merkittävä tai jatkuva laiminlyönti;
- d) vakavista rikoksista tai muista vakavista rikkomuksista saadut lopulliset tuomiot kyseisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti;
- e) ammatillinen laiminlyönti tai toiminta tai toiminnan puute, joka vaikuttaa haitallisesti toimittajan kaupalliseen luotettavuuteen; tai
- f) verojen maksun laiminlyönti.

21.8 ARTIKLA

Toimittajien kelpuuttaminen

Rekisteröintijärjestelmät ja kelpuuttamismenettelyt

1. Osapuoli ja sen hankintayksiköt voivat pitää yllä toimittajien rekisteröintijärjestelmää, johon kiinnostuneita toimittajia pyydetään rekisteröitymään ja antamaan tiettyjä tietoja. Tässä tapauksessa osapuoli varmistaa, että kiinnostuneet toimittajat saavat rekisteröintijärjestelmää koskevat täydelliset tiedot sähköisesti ja että ne voivat pyytää rekisteröintiä milloin tahansa sen voimassaoloaikana. Toimivaltaisen viranomaisen on ilmoitettava kiinnostuneille toimittajille kohtuullisen ajan kuluessa pyynnön hyväksymistä tai hylkäämistä koskevasta päätöksestä. Jos pyyntö hylätään, päätös on perusteltava asianmukaisesti.
2. Kukin osapuoli varmistaa, että
 - a) sen hankintayksiköt pyrkivät yhtenäistämään kelpuuttamismenettelyjään; ja
 - b) sen hankintayksiköt pyrkivät yhtenäistämään rekisteröintijärjestelmiään, jos ne ylläpitävät tällaisia järjestelmiä.
3. Osapuoli ja sen hankintayksiköt eivät saa ottaa käyttöön tai soveltaa mitään rekisteröintijärjestelmää tai kelpuuttamismenettelyä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti aiheutetaan tarpeettomia esteitä toisen osapuolen toimittajien osallistumiselle sen hankintaan.

Valikoiva tarjouspyyntömenettely

4. Jos hankintayksikkö aikoo järjestää valikoivan tarjouspyyntömenettelyn, sen on
 - a) sisällytettävä aiottua hankintaa koskevaan ilmoitukseen ainakin 21.6 artiklan 2 kohdan a, b, f, g, j, k ja l alakohdan mukaiset tiedot ja pyydettyä toimittajia lähettämään osallistumishakemus; ja
 - b) annettava tarjouskilpailun alkuun mennessä ainakin 21.6 artiklan 2 kohdan c, d, e, h ja i alakohdan mukaiset tiedot edellytykset täyttävillä toimittajilla, joille se antaa ilmoituksen 21.10 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaisesti.
5. Hankintayksikkö sallii kaikkien edellytykset täyttävien toimittajien osallistua tiettyyn hankintaan, jollei hankintayksikkö ilmoita aiottua hankintaa koskevassa ilmoituksessa rajoituksista niiden toimittajien määrään, jotka saavat jättää tarjouksen, ja perusteita rajoitetun toimittajamäärän valitsemiselle. Tarjouspyyntö on osoitettava sellaiselle määrälle toimittajia, joka on tarpeen tehokkaan kilpailun varmistamiseksi.
6. Jos tarjouspyyntöasiakirjat eivät ole julkisesti saatavilla 4 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen julkaisupäivästä alkaen, hankintayksikön on varmistettava, että kyseiset asiakirjat saatetaan samanaikaisesti kaikkien 5 kohdan mukaisesti valittujen edellytykset täyttävien toimittajien saataville.

Kestoluettelot

7. Hankintayksikkö voi ylläpitää kestoluetteloa sillä edellytyksellä, että ilmoitus, jolla kiinnostuneita toimittajia pyydetään hakemaan sisällyttämistä luetteloon julkaistaan vuosittain liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) ja liitteessä 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) olevassa I jaksossa luetellussa asianmukaisessa julkaisussa, ja jos ilmoitus julkaistaan sähköisesti, se asetetaan saataville jatkuvasti.

8. Edellä 7 kohdassa tarkoitettuun ilmoitukseen on sisällytettävä seuraavat:

- a) kuvaus tavaroista tai palveluista tai niiden luokista, joita varten luetteloa voidaan käyttää;
- b) osallistumisedellytykset, jotka toimittajien on täytettävä tullakseen sisällytetyiksi luetteloon, sekä menetelmät, joilla hankintayksikkö varmentaa, että toimittaja täyttää edellytykset;
- c) hankintayksikön nimi ja osoite ja muut tiedot, joita tarvitaan yhteydenottoon hankintayksikköön ja kaikkien luetteloon liittyvien merkittävien asiakirjojen hankkimiseen;
- d) luettelon voimassaoloaika ja sen voimassaolon uudistamis- tai päättämistapa tai, jos voimassaoloaikaa ei mainita, ilmoitus siitä, miten luettelon käytön päättämisestä ilmoitetaan; ja
- e) osoitus siitä, että luetteloa voidaan käyttää tämän luvun soveltamisalaan kuuluvaan hankintaan.

9. Jos kestopuettelo on voimassa enintään kolme vuotta, hankintayksikkö voi 7 kohdan määräyksistä poiketen julkaista 7 kohdassa tarkoitettun ilmoituksen ainoastaan kerran puettelon voimassaoloajan alkaessa sillä edellytyksellä, että

- a) ilmoituksessa ilmoitetaan voimassaoloaika ja ettei muita ilmoituksia julkaista; ja
- b) ilmoitus julkaistaan sähköisesti ja se on saatavilla jatkuvasti sen voimassaolon ajan.

10. Hankintayksikön on annettava toimittajien milloin tahansa hakea sisällyttämistä kestopuetteloon, ja sen on sisällytettävä puetteloon kaikki edellytykset täyttävät toimittajat kohtuullisessa ajassa.

11. Jos toimittaja, joka ei sisälly kestopuetteloon, jättää kestopuetteloon perustuvaa hankintaa koskevan osallistumishakemuksen ja kaikki vaadittavat asiakirjat 21.10 artiklan 2 kohdassa vahvistettujen määräaikojen puitteissa, hankintayksikön on käsiteltävä hakemus. Hankintayksikkö ei saa hylätä toimittajaa hankintaa koskevasta käsittelystä sillä perusteella, että hankintayksiköllä ei ole riittävästi aikaa käsitellä hakemusta, jollei ole kyse poikkeustapauksesta, jossa hankintayksikkö ei hankinnan monitahoisuuden vuoksi kykene käsittelemään hakemusta tarjousten jättämiselle asetetussa määräajassa.

Liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) ja 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) olevaan B ja C jaksoon kuuluvat muut yksiköt

12. Liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) olevan B tai C jakson soveltamisalaan kuuluva osapuolen hankintayksikkö voi käyttää aiottua hankintaa koskevana ilmoituksena ilmoitusta, jossa toimittajia pyydetään hakemaan kestopuetteloon sisällyttämistä, sillä edellytyksellä, että

- a) ilmoitus julkaistaan 7 kohdan mukaisesti ja se sisältää 8 kohdassa vaaditut tiedot, kaikki saatavilla olevat 21.6 artiklan 2 kohdassa vaaditut tiedot sekä maininnan siitä, että kyseinen ilmoitus on aiottua hankintaa koskeva ilmoitus tai että ainoastaan kestopuettelossa olevat toimittajat saavat kestopuettelon piiriin kuuluvaa hankintaa koskevia ilmoituksia; ja
- b) hankintayksikkö toimittaa viipymättä riittävästi tietoja toimittajille, jotka ovat ilmaisseet hankintayksikölle kiinnostuksensa tiettyä hankintaa kohtaan, jotta nämä voivat arvioida, ovatko ne kiinnostuneita hankinnasta, mukaan luettuina kaikki saatavilla olevat lisätiedot, joita edellytetään 21.6 artiklan 2 kohdassa.

13. Liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) olevan B tai C jakson soveltamisalaan kuuluva hankintayksikkö voi antaa toimittajan, joka on hakenut sisällyttämistä kestopuetteloon 10 kohdan mukaisesti, tehdä tarjouksen tietyssä hankinnassa, jos hankintayksiköllä on riittävästi aikaa tutkia, täyttääkö toimittaja osallistumisedellytykset.

Hankintayksikön päätöksistä tiedottaminen

14. Hankintayksikön on viipymättä ilmoitettava hankintaan osallistumista koskevan hakemuksen tai toimittajien kestopuetteluun sisällyttämistä koskevan hakemuksen lähettäneelle toimittajalle hankintayksikön tällaisesta hakemuksesta tekemästä päätöksestä.

15. Jos hankintayksikkö hylkää toimittajan esittämän hankintaan osallistumista koskevan hakemuksen tai kestopuetteluun sisällyttämistä koskevan hakemuksen, ei katso toimittajan enää täyttävän osallistumisedellytyksiä tai poistaa toimittajan kestopuettelosta, sen on viipymättä ilmoitettava asiasta toimittajalle ja toimitettava tälle pyynnöstä viipymättä kirjallinen selvitys päätöksen perusteluista.

21.9 ARTIKLA

Tekniset eritelmät ja tarjouspyyntöasiakirjat

Tekniset eritelmät

1. Hankintayksikkö ei saa laatia, ottaa käyttöön tai soveltaa teknisiä eritelmiä tai määrätä vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyistä, joiden tarkoituksena tai seurauksena on tarpeettomien esteiden aiheuttaminen osapuolten väliselle kaupalle.

2. Hankittavien tavaroiden tai palveluiden teknisistä eritelmistä määritessään hankintayksikön on tarvittaessa

- a) laadittava tekniset eritelmät tietoina käyttöominaisuuksista ja toimintavaatimuksista eikä niinkään mallina tai kuvailevina ominaisuuksina; ja
- b) käytettävä teknisten eritelmien perustana kansainvälisiä standardeja, jos niitä on, ja muussa tapauksessa perustana on käytettävä kansallisia teknisiä määräyksiä, tunnustettuja kansallisia standardeja tai rakennusmääräyksiä.

3. Jos teknisissä eritelmissä käytetään mallia tai kuvailevia ominaisuuksia, hankintayksikön on tarvittaessa mainittava, että se ottaa huomioon vastaavia tavaroita tai palveluja koskevat tarjoukset, jotka todistettavasti täyttävät hankintavaatimukset, sisällyttämällä esimerkiksi maininnan ”tai vastaava” tarjouspyyntöasiakirjoihin.

4. Hankintayksikkö ei saa laatia teknisiä eritelmiä, joissa edellytetään tiettyä tavaramerkkiä tai toiminimeä, patenttia, tekijänoikeutta, mallia, tyyppiä, tiettyä alkuperää, valmistajaa tai toimittajaa taikka viitataan niihin, paitsi jos hankintavaatimuksia ei voida muulla tavoin kuvata riittävän tarkasti tai selvästi ja edellyttäen, että hankintayksikkö sisällyttää tarjouspyyntöasiakirjoihin esimerkiksi maininnan ”tai vastaava”.

5. Hankintayksikkö ei saa pyytää eikä ottaa vastaan kilpailua rajoittavalla tavalla vaikuttavaa neuvontaa, jota voidaan käyttää tietyssä hankinnassa käytettävien eritelmien valmistelussa tai hyväksynnässä, sellaiselta henkilöltä, jolla voi olla kaupallista mielenkiintoa tätä hankintaa kohtaan.

6. Osapuoli voi sallia hankintayksiköidensä ottaa ympäristönäkökohdat ja sosiaaliset näkökohdat huomioon edellyttäen, että tällaiset näkökohdat ovat syrjimättömiä ja liittyvät sopimuksen kohteeseen;

7. Selvyyden vuoksi todetaan, että osapuoli ja sen hankintayksiköt saavat tämän artiklan mukaisesti laatia, ottaa käyttöön tai soveltaa teknisiä eritelmiä luonnonvarojen säilyttämisen tai ympäristönsuojelun edistämiseksi.

Tarjouspyyntöasiakirjat

8. Hankintayksikkö tarjoaa toimittajien saataville tarjouspyyntöasiakirjat, joissa on kaikki ne tiedot, jotka toimittajat tarvitsevat asianmukaisten tarjousten laatimista ja jättämistä varten. Asiakirjoihin on sisällytettävä täydellinen kuvaus seuraavista seikoista, ellei niitä ole esitetty jo aiottua hankintaa koskevassa ilmoituksessa:

- a) hankinta, mukaan luettuina hankittavien tavaroiden tai palvelujen luonne ja määrä tai, jos määrä ei ole tiedossa, arvioitu määrä ja kaikki vaatimukset, kuten tekniset eritelmät, vaatimustenmukaisuuden arviointitodistus, suunnitelmat, piirustukset tai ohjeaineistot;

- b) kaikki toimittajien osallistumisedellytykset sekä luettelo osallistumisedellytyksiin liittyvistä tiedoista ja asiakirjoista, jotka toimittajien on esitettävä;
- c) kaikki arviointiperusteet, joita hankintayksikkö soveltaa hankintasopimusta tehdessään, ja, ellei hinta ole ainoa arviointiperuste, arviointiperusteiden suhteellinen painoarvo;
- d) todentamiseen ja salaamiseen liittyvät vaatimukset tai tietojen sähköiseen toimittamiseen liittyvät muut vaatimukset, jos hankintayksikkö toteuttaa hankinnan sähköisesti;
- e) huutokaupan säännöt, mukaan luettuna tarjousten arviointiperusteisiin liittyvien tekijöiden yksilöinti, jos hankintayksikkö järjestää sähköisen huutokaupan;
- f) tarjousten avaamistilaisuuden päivämäärä, kellonaika ja paikka sekä tarvittaessa tiedot henkilöistä, joilla on oikeus olla läsnä, jos tarjoukset avataan julkisesti;
- g) kaikki muut ehdot, kuten maksuehdot ja tarjousten esittämistapaa koskevat rajoitukset, esimerkiksi paperilla tai sähköisesti; ja
- h) tavaroiden toimittamiselle tai palvelujen tarjoamiselle mahdollisesti asetetut määräajat.

9. Vahvistaessaan hankittavien tavaroiden tai palvelujen toimittamiselle mahdollisesti asetettavia määräaikoja hankintayksikkö ottaa huomioon muun muassa hankinnan monitahoisuuden, odotettavissa olevan alihankinnan osuuden sekä tuotannon, varastosta oton ja tavaroiden kuljetuksen lähtöpaikasta taikka palvelun toimittamisen vaatiman realistisen ajan.
10. Aiottua hankintaa koskevassa ilmoituksessa tai tarjouspyyntöasiakirjoissa vahvistettuihin arviointiperusteisiin voivat sisältyä muiden muassa hinta ja muita kustannustekijöitä, laatu, tekniset ansiot, ympäristöominaisuudet ja toimitusehdot.
11. Hankintayksikön on viipymättä
- a) asetettava tarjouspyyntöasiakirjat saataville, jotta kiinnostuneilla toimittajilla on riittävästi aikaa asianmukaisten tarjousten jättämistä varten;
 - b) toimitettava pyynnöstä tarjouspyyntöasiakirjat kaikille kiinnostuneille toimittajille; ja
 - c) vastattava kaikkien kiinnostuneiden tai hankintaan osallistuvien toimittajien kaikkiin asianmukaisiin tietopyyntöihin sillä edellytyksellä, ettei kyseinen toimittaja saa tietojen avulla etua muihin toimittajiin nähden.

Muutokset

12. Jos hankintayksikkö ennen sopimuksen myöntämistä muuttaa aiottua hankintaa koskevassa ilmoituksessa tai hankintaan osallistuville toimittajille annetuissa tarjouspyyntöasiakirjoissa vahvistettuja perusteita tai vaatimuksia tai muuttaa ilmoitusta tai tarjouspyyntöasiakirjoja taikka julkaisee ne uudelleen, sen on toimitettava kirjallisesti kaikki tällaiset muutokset tai muutettu tai uudelleen julkaistu ilmoitus tai tarjouspyyntöasiakirjat

- a) kaikille toimittajille, jotka ovat osallisina menettelyssä ajankohtana, jona tietoja muutetaan tai julkaistaan uudelleen, jos nämä ovat hankintayksikön tiedossa, ja muissa tapauksissa samalla tavalla kuin alkuperäiset tiedot; ja
- b) riittävän aikaisin, jotta toimittajille jää aikaa tarvittaessa muuttaa tarjouksiaan ja toimittaa muutetut tarjoukset.

21.10 ARTIKLA

Määräajat

1. Hankintayksikkö antaa omien kohtuullisten tarpeidensa mukaisesti toimittajille riittävästi aikaa laatia ja toimittaa osallistumishakemukset ja asianmukaiset tarjoukset ottaen huomioon muun muassa

- a) hankinnan luonteen ja monitahoisuuden;

- b) odotettavissa olevan alihankinnan osuuden; ja
- c) vaadittavan ajan tarjousten toimittamiseen muilla kuin sähköisillä menetelmillä toisessa osapuolella tai hankintayksikön alueella sijaitsevista paikoista, jos sähköisiä välineitä ei käytetä.

Määräaikojen, mukaan luettuina niiden mahdolliset pidennykset, on oltava samat kaikille hankinnasta kiinnostuneille tai hankintaan osallistuville toimittajille.

2. Valikoivaa tarjouspyyntömenettelyä käyttävä hankintayksikkö vahvistaa osallistumishakemusten viimeisen jättöpäivän siten, että se on periaatteessa vähintään 25 päivää aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen julkaisemispäivästä. Jos hankintayksikön asianmukaisesti osoittama tilanteen kiireellisyys vaikeuttaa tämän määräajan noudattamista, määräaika voidaan lyhentää vähintään 10 päivään.

3. Jollei 4, 5, 7 ja 8 kohdan määräyksistä muuta johdu, hankintayksikön on vahvistettava tarjousten viimeinen jättöpäivä siten, että se on vähintään 40 päivää siitä, kun

- a) aiottua hankintaa koskeva ilmoitus on julkaistu, kun kyseessä on avoin tarjouspyyntömenettely; tai
- b) hankintayksikkö ilmoittaa toimittajille, että niitä pyydetään jättämään tarjous, kun kyseessä on valikoiva tarjouspyyntömenettely, riippumatta siitä, käyttääkö hankintayksikkö kestopöytäkirjaa.

4. Hankintayksikkö voi lyhentää tarjousten jättämiselle 3 kohdan mukaisesti vahvistetun määräajan vähintään 10 päivään, jos

- a) hankintayksikkö on julkaissut suunniteltua hankintaa koskevan ilmoituksen 21.6 artiklan 4 kohdassa tarkoitetulla tavalla vähintään 40 päivää ja enintään 12 kuukautta ennen aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen julkaisemista, ja jos suunniteltua hankintaa koskeva ilmoitus sisältää seuraavat:
 - i) hankinnan kuvaus;
 - ii) arvioitu päivämäärä, jolloin tarjoukset tai osallistumishakemukset on viimeistään jätettävä;
 - iii) maininta siitä, että kiinnostuneiden toimittajien on ilmaistava hankintayksikölle kiinnostuksensa hankintaan;
 - iv) osoite, josta hankinta-asiakirjoja voi pyytää; ja
 - v) kaikki saatavilla olevat tiedot, joita 21.6 artiklan 2 kohdassa edellytetään aiottua hankintaa koskevalta ilmoitukselta;
- b) hankintayksikkö ilmoittaa jaksotettujen sopimusten osalta aiottua hankintaa koskevassa ensimmäisessä ilmoituksessa, että seuraavissa ilmoituksissa esitetään tämän kohdan mukaiset määräajat tarjousten jättämiselle; tai

c) hankintayksikön asianmukaisesti osoittama tilanteen kiireellisyys vaikeuttaa tarjousten jättämiselle 3 kohdan mukaisesti asetetun määräajan noudattamista.

5. Hankintayksikkö voi lyhentää tarjousten jättämiselle 3 kohdan mukaisesti vahvistettua määräaika viidellä päivällä kaikissa seuraavissa tilanteissa:

a) aiottua hankintaa koskeva ilmoitus julkaistaan sähköisesti;

b) kaikki tarjouspyyntöasiakirjat ovat saatavilla sähköisesti aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen julkaisupäivästä alkaen; ja

c) hankintayksikkö hyväksyy tarjousten esittämisen sähköisesti.

6. Edellä olevan 5 kohdan soveltaminen yhdessä 4 kohdan kanssa ei saa johtaa siihen, että 3 kohdan mukaisesti tarjousten jättämiselle asetettuja määräaikoja lyhennetään alle 10 päivään aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen julkaisupäivästä.

7. Jos hankintayksikkö ostaa kaupallisia tavaroita tai palveluja tai niiden yhdistelmän, se voi lyhentää 3 kohdan mukaisesti vahvistetun tarjousten jättämiselle asetetun määräajan vähintään 13 päivään sillä edellytyksellä, että se julkaisee samaan aikaan sähköisesti sekä aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen että tarjouspyyntöasiakirjat, sanotun kuitenkin rajoittamatta muita tämän artiklan määräyksiä. Jos hankintayksikkö hyväksyy kaupallisia tavaroita tai palveluja koskevien tarjousten esittämisen sähköisesti, se voi lisäksi lyhentää 3 kohdan mukaisesti asetetun määräajan vähintään 10 päivään.

8. Liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) olevan B tai C jakson soveltamisalaan kuuluva hankintayksikkö on valinnut kaikki edellytykset täyttävät toimittajat tai rajoitetun määrän niistä, hankintayksikkö ja valitut toimittajat voivat sopia keskenään määräajasta tarjousten jättämiselle. Jos sopimusta ei ole, määräaika on vähintään 10 päivää.

21.11 ARTIKLA

Neuvottelut

1. Osapuoli voi edellyttää, että sen hankintayksiköt käyvät tarjoajien kanssa neuvotteluja, jos
 - a) hankintayksikkö on ilmaissut aikomuksensa käydä neuvotteluja 21.6 artiklan 2 kohdan mukaisessa aiottua hankintaa koskevassa ilmoituksessa; tai
 - b) tarjousten arvioinnissa ilmenee, ettei yksikään tarjouksista ole aiottua hankintaa koskevassa ilmoituksessa tai tarjouspyyntöasiakirjoissa esitetyillä arviointiperusteilla selvästi kokonaistaloudellisesti edullisin.

2. Hankintayksikkö

- a) varmistaa, että neuvotteluihin osallistuvien toimittajien mahdollinen poissulkeminen tehdään aiottua hankintaa koskevassa ilmoituksessa tai tarjouspyyntöasiakirjoissa esitetyillä arviointiperusteilla; ja
- b) ilmoitettava neuvottelujen päätyttyä yleinen määräaika, johon mennessä jäljelle jääneiden toimittajien on jätettävä uusi tai tarkistettu tarjous.

21.12 ARTIKLA

Suljettu tarjouspyyntömenettely

1. Edellyttäen, että hankintayksikkö ei käytä tätä määräystä toimittajien kilpailun välttämistarkoituksessa tai tavalla, jolla syrjitään toisen osapuolen toimittajia tai suojellaan kotimaisia toimittajia, hankintayksikkö voi käyttää suljettua tarjouspyyntömenettelyä ja olla soveltamatta 21.6–21.8 artiklaa, 21.9 artiklan 8–12 kohtaa ja 21.10, 21.11, 21.13 ja 21.14 artiklaa seuraavin edellytyksin:

- a) jos tarjouspyyntöasiakirjoissa esitettyjä vaatimuksia ei ole muutettu oleellisesti ja
 - i) yhtään tarjousta ei ole jätetty tai yksikään toimittaja ei ole pyytänyt osallistumista;

- ii) yhtään tarjouspyyntöasiakirjojen olennaiset vaatimukset täyttävää tarjousta ei ole jätetty;
 - iii) yksikään toimittaja ei ole täyttänyt osallistumisedellytyksiä; tai
 - iv) toimitetut tarjoukset ovat olleet vilpillisiä;
- b) jos ainoastaan tietty toimittaja voi toimittaa tavarat tai palvelut ja varteenotettavia vaihtoehtoisia tai korvaavia tavaroita tai palveluita ei ole mistä tahansa seuraavasta syystä:
- i) tarjouspyyntö koskee taideteosta;
 - ii) kyse on patenttisuojasta, tekijänoikeuksista tai muista yksinoikeuksista; tai
 - iii) kilpailua ei ole teknisistä syistä;
- c) kyseessä ovat tavaroiden tai palvelujen alkuperäisen toimittajan suorittamat, alkuperäiseen hankintaan sisältyvät lisätoimitukset, jos toimittajan vaihtaminen tällaisten lisätavaroiden tai -palvelujen osalta
- i) ei ole mahdollinen taloudellisista tai teknisistä syistä, joita ovat muun muassa vaatimus korvattavuudesta tai yhteentoimivuudesta olemassa olevien laitteiden, ohjelmistojen, palvelujen tai laitteistojen kanssa, jotka on hankittu osana alkuperäistä hankintaa; ja

- ii) aiheuttaisi merkittävää haittaa tai kustannusten olennaista päällekkäisyyttä hankintayksikölle;
- d) jos tämä on ehdottoman välttämätöntä, koska tavaroita tai palveluja ei hankintayksikölle ennalta arvaamattomista syistä aiheutuneen äärimmäisen kiireen vuoksi ole voitu hankkia tarpeeksi ajoissa avointa tai valikoivaa tarjouspyyntömenettelyä noudattaen;
- e) jos tavarat hankitaan perushyödykemarkkinoilta;
- f) jos hankintayksikkö hankkii prototyypin tai uuden tavarän tai palvelun, joka on kehitetty sen pyynnöstä tietyn tutkimus- tai koetoimintaa, selvitystyötä tai alkuperäiskehittelyä koskevan sopimuksen osana ja sitä varten;

uuden tavarän tai palvelun alkuperäiskehittelyyn voi kuulua rajoitettua tuotantoa tai tarjontaa kenttäkokeiden tulosten saamiseksi ja sen osoittamiseksi, että tavara tai palvelu soveltuu sarjatuotantoon tai -tarjontaan hyväksyttävien laatustandardien mukaisesti, mutta siihen ei kuulu sarjatuotanto tai -tarjonta kaupallisen kannattavuuden saavuttamiseksi tai tutkimus- ja kehittelykulujen kattamiseksi;

- g) jos kyse on hankinnasta poikkeuksellisen edullisissa olosuhteissa, jotka liittyvät vain lyhytaikaisesti ilmenevään epätavalliseen tilanteeseen, kuten selvitystilaan, konkurssipesän hallintoon tai konkurssiin, eikä tavanomaisesta hankinnasta vakituisilta toimittajilta; tai
- h) jos sopimus tehdään suunnittelukilpailun voittajan kanssa sillä edellytyksellä, että
 - i) kilpailu on järjestetty tämän luvun periaatteita noudattaen, erityisesti aiottua hankintaa koskevan ilmoituksen julkaisemisen osalta; ja
 - ii) riippumaton tuomaristo arvioi osallistujat suunnittelusopimuksen tekemiseksi voittajan kanssa.

2. Hankintayksikkö laatii kirjallisen kertomuksen jokaisesta 1 kohdan mukaisesti tehdystä sopimuksesta. Kertomus sisältää hankintayksikön nimen, hankittujen tavaroiden tai palvelujen arvon ja laadun sekä selvityksen 1 kohdassa tarkoitetuista olosuhteista ja edellytyksistä, jotka oikeuttavat suljetun tarjouspyyntömenettelyn käytön.

21.13 ARTIKLA

Sähköinen huutokauppa

Jos hankintayksikkö aikoo toteuttaa tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvan hankinnan sähköistä huutokauppaa käyttäen, sen on toimitettava jokaiselle osallistujalle ennen sähköisen huutokaupan aloittamista

- a) tiedot automaattisesta arviointimenettelystä, joka perustuu tarjouspyyntöasiakirjoissa esitettyihin arviointiperusteisiin ja jota käytetään huutokaupassa tarjousten automaattisessa järjestykseen asettamisessa tai niiden järjestyksen muuttamisessa, ja siihen kuuluvista matemaattisista kaavoista;
- b) osallistujan tarjouksen alustavan arvioinnin tulokset, jos sopimus myönnetään edullisimman tarjouksen perusteella; ja
- c) kaikki muut huutokaupan toteuttamisen kannalta oleelliset tiedot.

21.14 ARTIKLA

Tarjousten käsittely ja sopimusten myöntäminen

Tarjousten käsittely

1. Hankintayksikön on otettava kaikki tarjoukset vastaan, avattava ne ja käsiteltävä niitä sellaisia menettelyjä noudattaen, joilla taataan hankintaprosessin oikeudenmukaisuus ja puolueettomuus sekä tarjousten luottamuksellisuus.
2. Jos hankintayksikkö antaa toimittajalle mahdollisuuden korjata tahattomat muotovirheet tarjousten avaamisen ja sopimuksen myöntämisen välisenä aikana, sen on annettava sama mahdollisuus kaikille tarjousmenettelyyn osallistuville toimittajille.

Sopimusten tekeminen

3. Jotta tarjous voidaan ottaa huomioon sopimusta tehtäessä, se on toimitettava kirjallisesti ja sen on tarjouksia avattaessa oltava ilmoitusten ja tarjouspyyntöasiakirjojen oleellisten vaatimusten mukainen ja osallistumisedellytykset täyttävän toimittajan jättämä.

4. Jollei hankintayksikkö päättä, että sopimuksen myöntäminen ei ole yleisen edun mukaista, sen on myönnettävä sopimus sellaiselle toimittajalle, jonka hankintayksikkö on todennut kykenevän täyttämään sopimuksen ehdot ja jonka tarjous on ainoastaan ilmoituksissa ja tarjouspyyntöasiakirjoissa esitettyjen arviointiperusteiden perusteella

a) kokonaisuutena edullisin; tai

b) hinnaltaan alhaisin, jos hinta on yksinomainen arviointiperuste.

5. Jos hankintayksikkö saa tarjouksen, jonka hinta on epätavallisen alhainen muiden tarjousten hintaan verrattuna, se voi varmistaa toimittajalta, että tämä täyttää osallistumisehdot ja pystyy täyttämään sopimusehdot.

6. Hankintayksikkö ei saa käyttää mahdollisia vaihtoehtoja, peruuttaa hankintaa tai muuttaa myönnettyjä sopimuksia kiertääkseen tämän luvun mukaisia velvoitteitaan.

7. Kukin osapuoli voi säätää pääsääntöisesti odotusajasta sopimuksen myöntämisen ja tekemisen välillä, jotta hylätyillä tarjoajilla on riittävästi aikaa tarkastella sopimuksen myöntämistä koskevaa päätöstä ja riitauttaa se.

21.15 ARTIKLA

Hankintatietojen avoimuus

Tiedotus toimittajille

1. Hankintayksikön on viipymättä ilmoitettava menettelyyn osallistuville toimittajille sopimuksen myöntämistä koskevista päätöksistään ja toimittajan pyynnöstä annettava tällainen ilmoitus kirjallisesti. Jollei 21.6 artiklan 2 ja 3 kohdasta muuta johdu, hankintayksikön on pyynnöstä toimitettava toimittajalle, joka ei menestynyt menettelyssä, selvitys syistä, joiden vuoksi hankintayksikkö ei valinnut sen tarjousta, ja esitettävä valitun toimittajan tarjouksen suhteelliset edut.

Sopimuksen myöntämistä koskevien tietojen julkaiseminen

2. Hankintayksikön on viimeistään 72 päivän kuluttua jokaisen tämän luvun soveltamisalaan kuuluvan sopimuksen tekemisestä julkaistava ilmoitus liitteessä 21-A (Sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat Euroopan unionin hankinnat) tai 21-B (Sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat Meksikon hankinnat) olevassa I jaksossa luetellussa soveltuvassa paperijulkaisussa tai sähköisessä julkaisussa. Jos hankintayksikkö julkaisee ilmoituksen ainoastaan sähköisessä julkaisussa, tietojen on oltava helposti saatavilla kohtuullisen ajan. Ilmoitukseen on sisällytettävä ainakin seuraavat tiedot:

a) hankittavien tavaroiden tai palvelujen kuvaus;

- b) hankintayksikön nimi ja osoite;
- c) valitun toimittajan nimi ja osoite;
- d) valitun tarjouksen arvo tai hankintasopimuksen myöntämisessä huomioon otettujen tarjousten korkein ja alin arvo;
- e) myöntämiss päätöksen tekopäivä; ja
- f) käytetty hankintamenetelmä ja, jos on käytetty 21.12 artiklan mukaista suljettua tarjouspyyntömenettelyä, kuvaus sen käyttöön oikeuttaneista olosuhteista.

Asiakirjojen säilyttäminen, kertomukset ja sähköinen jäljitettävyyys

- 3. Hankintayksikkö säilyttää vähintään kolmen vuoden ajan sopimuksen tekopäivästä lähtien
 - a) tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluviin hankintoihin liittyviä tarjouspyyntömenettelyjä ja sopimusten myöntämistä koskevat asiakirjat ja kertomukset, mukaan luettuina 21.12 artiklassa vaaditut kertomukset; ja
 - b) tiedot, joilla varmistetaan tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvan sähköisesti toteutetun hankinnan asianmukainen jäljitettävyyys.

Tilastotietojen vaihto

4. Kukin osapuoli kokoaa ja vaihtaa vuosittain tilastotietoja tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista hankinnoista.¹³ Näihin tilastoraportteihin on sisällyttävä tilastotiedot asianomaisen osapuolen kaikkien hankintayksiköiden tekemien tämän luvun soveltamisalaan kuuluvien sopimusten arvioidusta arvosta kokonaisuudessaan ja eriteltynä hankintayksikköjen luokkien mukaan.

5. Osapuolet antavat hankintayksiköidensä hankkimien tavaroiden ja palvelujen alkuperämaata koskevia tilastoja siinä määrin kuin niitä on käytettävissä. Tilastojen vertailukelpoisuuden varmistamiseksi 21.19 artiklalla perustettu julkisten hankintojen alakomitea antaa ohjeita käytettävistä menetelmistä. Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvien hankintojen tehokkaan seurannan varmistamiseksi yhteisneuvosto voi päättää muuttaa 4 kohdassa vahvistettuja vaatimuksia.

6. Jos osapuoli edellyttää 2 kohdan mukaisesti sähköisesti julkaistavia ilmoituksia tehdyistä sopimuksista ja jos tällaiset ilmoitukset ovat julkisesti saatavilla yhden tietokannan kautta ja muodossa, joka mahdollistaa myönnettyjen hankintasopimusten analysoinnin, osapuoli voi julkisten hankintojen alakomitealle toimitettavien raporttien sijaan toimittaa linkin verkkosivustolleen sekä tällaisten tilastojen saantiin ja käyttämiseen tarvittavat ohjeet.

¹³ Ensimmäinen tietojenvaihto tapahtuu vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta.

21.16 ARTIKLA

Tietojen luovuttaminen

Tiedotus osapuolille

1. Osapuoli toimittaa toisen osapuolen pyynnöstä viipymättä kaikki tiedot, joita tarvitaan sen arvioimiseksi, toteutettiin tämä sopimuksen soveltamisalaan kuuluva hankinta oikeudenmukaisesti, puolueettomasti ja tämän luvun mukaisesti, mukaan luettuina tiedot valitun tarjouksen erityispiirteistä ja sen suhteellisista eduista. Jos tietojen antaminen vaarantaisi kilpailun tulevien tarjouspyyntömenettelyjen yhteydessä, tiedot saanut osapuoli saa luovuttaa niitä toimittajille vasta saatuaan suostumuksen tiedot antaneelta osapuolelta.

Tietojen salassapito

2. Sen estämättä, mitä muualla tässä luvussa määrätään, osapuoli ja sen hankintayksiköt eivät saa antaa toimittajille tietoja, jotka saattaisivat vaarantaa toimittajien välisen reilun kilpailun.

3. Tämän luvun määräyksiä ei voida tulkita siten, että osapuolen, sen hankintayksiköt, viranomaiset ja muutoksenhakuelimet mukaan luettuina, edellyttäisiin luovuttavan luottamuksellisia tietoja, jos luovuttaminen

a) häiritäisi lainvalvontaa;

- b) saattaisi vaarantaa toimittajien välisen tasapuolisen kilpailun;
- c) vaarantaisi tiettyjen henkilöiden perustellut kaupalliset edut, teollis- ja tekijänoikeuksien suoja mukaan luettuna; tai
- d) olisi muutoin yleisen edun vastaista.

21.17 ARTIKLA

Kansalliset muutoksenhakumenettelyt

1. Kukin osapuoli tarjoaa nopean, tehokkaan, avoimen ja syrjimättömän hallinnollisen tai oikeudellisen muutoksenhakumenettelyn, jonka avulla toimittaja, jolla on tai on ollut tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaan hankintaan liittyvä etu, voi hankinnan yhteydessä valittaa

- a) tämän luvun rikkomisesta; tai
- b) siitä, että tämän luvun täytäntöönpanoa koskevia osapuolen toimenpiteitä ei ole noudatettu, jos toimittajalla ei ole oikeutta valittaa tämän luvun rikkomisesta suoraan osapuolen kansallisen lainsäädännön nojalla.

Kaikkia valituksia koskevat menettelysäännöt on laadittava kirjallisesti ja ne on tarjottava yleisesti saataville.

2. Jos toimittaja on tehnyt valituksen tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvan sellaisen hankinnan yhteydessä, johon liittyy tai on liittynyt toimittajan etu, 1 kohdassa tarkoitettua rikkomisesta tai laiminlyönnistä, hankinnan toteuttavan hankintayksikön osapuoli kannustaa yksikköä ja toimittajaa ratkaisemaan asian neuvottelemalla. Hankintayksikön on käsiteltävä jokainen valitus puolueettomasti ja kohtuullisessa ajassa tavalla, joka ei vaikuta toimittajan osallistumiseen meneillään oleviin tai tuleviin hankintoihin tai oikeuteen pyytää hallinnollisen tai oikeudellisen muutoksenhakumenettelyn mukaisia korjaavia toimenpiteitä.
3. Kullekin toimittajalle on annettava riittävästi aikaa, kuitenkin vähintään 10 päivää, valituksen valmistelua ja jättämistä varten siitä ajankohdasta lukien, jolloin valituksen peruste tuli toimittajan tietoon tai sen voidaan kohtuudella olettaa tulleen tämän tietoon.
4. Kukin osapuoli perustaa tai nimeää vähintään yhden puolueettoman hallinto- tai oikeusviranomaisen, joka on riippumaton sen hankintayksiköistä ja ottaa vastaan ja tutkii valitukset, joita toimittajat tekevät tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien hankintojen yhteydessä.
5. Jos muu elin kuin 4 kohdassa tarkoitettu viranomainen tutkii valituksen ensin, osapuoli varmistaa, että toimittaja voi valittaa alkuperäisestä päätöksestä puolueettomalle hallinto- tai oikeusviranomaiselle, joka on riippumaton siitä hankintayksiköstä, jonka hankintaa valitus koskee.

6. Kukin osapuoli varmistaa, että sellaisen muutoksenhakuelimen ratkaisujen, joka ei ole tuomioistuin, on oltava oikeudellisen tarkastuksen alainen tai sen menettelytapoihin on kuuluttava se, että

- a) hankintayksikkö vastaa valitukseen kirjallisesti ja luovuttaa muutoksenhakuelimelle kaikki tarvittavat asiakirjat;
- b) menettelyn osapuolilla, on oikeus tulla kuulluksi ennen kuin muutoksenhakuelin tekee valituksesta päätöksen;
- c) menettelyn osapuolilla on oikeus edustajaan ja avustajaan;
- d) kaikki käsittelyt ovat menettelyn osapuolille avoimia;
- e) menettelyn osapuolilla on oikeus pyytää, että käsittelyt järjestetään julkisesti ja että todistajia voidaan esittää; ja
- f) muutoksenhakuelin antaa päätökset tai suositukset kohtuullisessa ajassa kirjallisina ja liittää niihin selostuksen niiden perusteluista.

7. Kumpikin osapuoli ottaa käyttöön tai ylläpitää menettelyjä, jotka mahdollistavat nopeat väliaikaiset toimenpiteet, jotta toimittaja voi säilyttää mahdollisuutensa osallistua hankintaan. Tällaiset väliaikaiset toimenpiteet voivat johtaa hankintamenettelyn keskeyttämiseen. Menettelyissä voidaan sallia se, että asianomaisten etujen, myös yleisen edun, kannalta merkittävät kielteiset seuraukset voidaan ottaa huomioon päätettäessä näiden toimien toteuttamisesta. Jos asiassa ei ryhdytä toimenpiteisiin, tätä koskevat perustelut on ilmoitettava kirjallisesti.

8. Kukin osapuoli ottaa käyttöön tai pitää voimassa menettelyjä korjaavien toimien toteuttamiseksi tai kärsityn menetyksen tai vahingon korvaamiseksi, jos muutoksenhakuelin on todennut, että on tapahtunut 1 kohdassa tarkoitettu rikkominen tai laiminlyönti. Kärsitystä vahingosta maksettava korvaus voidaan rajoittaa joko tarjouksen laatimisesta aiheutuviin kustannuksiin tai valitukseen liittyviin kustannuksiin tai molempiin.

21.18 ARTIKLA

Soveltamisalan muutokset ja oikaisut

1. Euroopan unioni voi muuttaa tai oikaista liitettä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) ja Meksiko voi muuttaa tai oikaista liitettä 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala).

Muutokset

2. Jos osapuoli aikoo muuttaa liitettä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala), se

- a) ilmoittaa tästä toiselle osapuolelle kirjallisesti; ja
- b) sisällyttää ilmoitukseen ehdotuksen toista osapuolta koskevista asianmukaisista hyvitysjärjestelyistä, jotta soveltamisalan taso vastaisi muutosta edeltänyttä tilannetta.

3. Sen estämättä, mitä 2 kohdan b alakohdassa määrätään, osapuolen ei tarvitse tarjota hyvitysjärjestelyjä, jos muutos koskee hankintayksikköä, jonka osalta osapuoli on tosiasiallisesti luopunut määräys- tai vaikutusvallastaan. Valtion määräys- tai vaikutusvallan katsotaan sellaisen hankintayksikön, joka kuuluu liitteessä 21-A (Sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat Euroopan unionin hankinnat) olevaan C jaksoon tai liitteessä 21-B (Sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat Meksikon hankinnat) olevassa B tai C jaksossa olevaan kunkin osavaltion 2 alaluetteloon, tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvan hankinnan osalta tosiasiallisesti poistuneen, jos hankintayksikköön kohdistuu suoraa kilpailua markkinoilla, joille pääsyä ei ole rajoitettu.

4. Toinen osapuoli voi vastustaa 2 kohdan a alakohdan mukaisesti ilmoitettua muutosehdotusta, jos se kiistää, että

- a) 2 kohdan b alakohdan nojalla ehdotettu hyvitys on riittävä, jotta säilytettäisiin soveltamisalan taso, joka vastaa tässä luvussa määrättyä nykyistä tasoa;

- b) muutos koskee hankintayksikköä, jonka osalta osapuoli on tosiasiallisesti luopunut määräys- tai vaikutusvallastaan 3 kohdan mukaisesti.

Vastustus on ilmaistava kirjallisesti 45 päivän kuluessa 2 kohdan a alakohdassa tarkoitetun ilmoituksen vastaanottamisesta; muussa tapauksessa kyseisen osapuolen katsotaan hyväksyneen hyvityksen tai muutoksen, myös 31 luvun (Riitojenratkaisu) soveltamista varten.

Oikaisut

5. Seuraavia liitteeseen 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) tehtäviä muutoksia pidetään pelkästään muodollisina oikaisuina edellyttäen, että ne eivät vaikuta tässä luvussa määrättyyn nykyiseen soveltamisalaan:

- a) hankintayksikön nimen muutos;
- b) kahden tai useamman liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) olevassa A–C jaksossa luetellun hankintayksikön sulautuminen; ja
- c) liitteessä 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) olevissa A–C jaksossa luetellun hankintayksikön jakautuminen kahdeksi tai useammaksi yksiköksi, jotka lisätään liitteen 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) samassa jaksossa lueteltuihin hankintayksiköihin.

6. Kukin osapuoli ilmoittaa ehdotetuista oikaisuista liitteeseen 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) tai 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) toiselle osapuolelle kolmen vuoden välein tämän sopimuksen voimaantulosta.

7. Osapuoli voi 45 päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta ilmoittaa kirjallisesti toiselle osapuolelle vastustavansa ehdotettua oikaisua. Jos osapuoli toimittaa tällaisen vastalauseen, sen on selvitettävä, miksi se katsoo, että ehdotettu oikaisu ei ole 5 kohdan mukainen muutos, ja kuvattava ehdotetun oikaisun vaikutus tämän luvun soveltamisalaan. Jos kirjallista vastalauseetta ei esitetä 45 päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, osapuolen katsotaan hyväksyneen ehdotetun oikaisun.

Neuvottelut ja riitojenratkaisu

8. Jos toinen osapuoli vastustaa ehdotettua muutosta tai oikaisua, osapuolet pyrkivät ratkaisemaan asian neuvottelemalla. Jos yhteisymmärrykseen ei päästä 60 päivän kuluessa vastalauseen vastaanottamisesta, osapuoli, joka haluaa muuttaa tai oikaista liitettä 21-A (Sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat Euroopan unionin hankinnat) tai liitettä 21-B (Sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat Meksikon hankinnat), voi saattaa asian 31 luvun (Riitojenratkaisu) mukaiseen riitojenratkaisuun. Ehdotettu muutos tai oikaisu tulee voimaan vasta, kun molemmat osapuolet ovat päässeet sopuun tai jos 31.13 artiklan (Loppuraportti) mukaiseen loppuraporttiin sisältyvässä paneelin päätöksessä niin määrätään.

21.19 ARTIKLA

Julkisten hankintojen alakomitea

Sopimuksen 1.10 artiklalla (Tämän sopimuksen III osan alakomiteat ja muut elimet) perustettu julkisten hankintojen alakomitea käsittelee tämän luvun täytäntöönpanoon ja toimintaan liittyviä kysymyksiä, kuten

- a) liitteen 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) ja 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) muuttamista;
- b) päätösten valmisteleminen yhteisneuvostolle liitteen 21-A (Euroopan unionin julkisten hankintojen soveltamisala) ja 21-B (Meksikon julkisten hankintojen soveltamisala) muuttamisesta;
- c) tähän lukuun liittyvät julkisiin hankintoihin liittyvät kysymykset, jotka osapuoli on antanut sen käsiteltäväksi; ja
- d) kaikki muut tämän luvun toimintaan liittyvät seikat.

22 LUKU

VALTION OMISTAMAT YRITYKSET, YRITYKSET, JOILLE ON MYÖNNETTY ERITYISOIKEUKSIA TAI ERIOIKEUKSIA, JA NIMETYT MONOPOLIT

22.1 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

- a) 'järjestelyllä' sellaista OECD:n puitteissa laadittua julkisesti tuettuja vientiluottoja koskevaa järjestelyä tai sitä seurannutta sitoumusta, riippumatta siitä, onko se laadittu OECD:n puitteissa vai sen ulkopuolella, jonka on hyväksynyt vähintään 12 alkuperäistä WTO:n jäsentä, jotka olivat järjestelyn osallistujia 1 päivänä tammikuuta 1979;
- b) 'kaupallisella toiminnalla' voittoa tavoittelevaa toimintaa, jonka lopputuloksena on sellaisen tavaran tuotanto tai sellaisen palvelun tarjoaminen, jota myydään asianomaisilla markkinoilla yrityksen määrittäminä määrinä ja sen kysynnän ja tarjonnan mukaan määrittämällä hinnoilla;¹⁴

¹⁴ Selvyyden vuoksi todetaan, että seuraavien yritysten harjoittama toiminta on suljettu määritelmän ulkopuolelle: a) voittoa tavoittelemattomat yritykset; tai b) kustannusvastaavuusperiaatteella toimivat yritykset.

- c) 'kaupallisilla näkökohdilla' tarkoitetaan hintaa, laatua, saatavuutta, markkinoitavuutta ja kuljetusta sekä muita oston tai myynnin ehtoja tai muita tekijöitä, jotka markkinatalouden periaatteiden mukaisesti toimiva yksityinen yritys ottaa asianomaisella liiketoiminta- tai toimialalla tavanomaisesti huomioon kaupallisissa päätöksissään;
- d) 'nimeämisellä' tarkoitetaan monopolin perustamista tai sallimista tai monopolin alan laajentamista uuteen tavaraan tai palveluun;
- e) 'nimetyllä monopolilla' julkista tai yksityistä yksikköä, mukaan lukien ryhmittymä tai valtion virasto, joka on nimetty osapuolen alueen asianomaisilla markkinoilla jonkin tavaran tai palvelun ainoaksi tarjoajaksi tai ostajaksi, mutta tällaiseksi yksiköksi ei katsota yksikköä, jolle on myönnetty yksinomainen immateriaalioikeus, pelkästään kyseisen oikeuden myöntämisen perusteella;¹⁵
- f) 'yrityksellä, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia' julkista tai yksityistä yritystä, tytäryritykset mukaan lukien, jolle osapuoli on myöntänyt erityisoikeuksia tai erioikeuksia oikeudellisesti tai tosiasiallisesti; erityisoikeuksia tai erioikeuksia syntyy silloin, kun osapuoli nimeää tietyt yritykset tavaran tai palvelun tarjoajiksi tai rajaa niiden lukumäärää kriteereillä, jotka eivät ole objektiivisia, oikeasuhteisia ja syrjimättömiä ja siten vaikuttaa olennaisesti muiden yritysten mahdollisuuteen tarjota samaa tavaraa tai palvelua samalla maantieteellisellä alueella olennaisilta osiltaan vastaavilla ehdoilla;

¹⁵ Selvyyden vuoksi todetaan, että tätä lukua ei sovelleta luonnollisiin monopoleihin, ellei niitä ole nimetty 1 kohdan d alakohdan mukaisesti.

- g) 'rahoituslaitoksella' ja 'rahoituspalvelulla' samaa kuin 18.1 artiklassa (Määritelmät);
- h) 'julkista valtaa käytettäessä tarjottavilla palvelulla' palvelua, jota tarjotaan käytettäessä julkista valtaa, siten kuin se on määritelty GATS-sopimuksessa ja, tapauksen mukaan, GATS-sopimuksen rahoituspalveluliitteessä;¹⁶
- i) 'valtion omistamalla yrityksellä' osapuolen omistuksessa tai määräysvallassa olevaa yritystä.¹⁷

22.2 ARTIKLA

Valtuutettu viranomainen

Ellei tässä sopimuksessa toisin määrätä, kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikki henkilöt, mukaan lukien valtion omistama yritys, yritys, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai etuoikeuksia tai nimetty monopoli, jolle osapuoli on siirtänyt sääntelyyn liittyvää, hallinnollista tai muuta valtion toimivaltaa, toimivat tässä sopimuksessa asetettujen osapuolen velvoitteiden mukaisesti tätä toimivaltaa käyttäessään.

¹⁶ Selvyyden vuoksi todetaan, että julkista valtaa käytettäessä tarjottaviin palveluihin kuuluvat osapuolen keskuspankin, rahapoliittisen viranomaisen, rahoitusalan sääntelyelimen tai kriisinratkaisuviranomaisen tarjoamat palvelut.

¹⁷ Omistusta tai määräysvaltaa määriteltäessä tarkastellaan tapauskohtaisesti kaikkia asiaankuuluvia oikeudellisia ja tosiasiallisia tekijöitä.

22.3 ARTIKLA

Soveltamisala

1. Tätä lukua sovelletaan kaupallista toimintaa harjoittaviin valtion omistamiin yrityksiin, yrityksiin, joille on myönnetty erityisoikeuksia taikka erioikeuksia, ja nimettyihin monopoleihin. Jos valtion omistama yritys, yritys, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetty monopoli yhdistää kaupallista ja ei-kaupallista toimintaa¹⁸, ainoastaan kaupallinen toiminta kuuluu tämän luvun soveltamisalaan.
2. Tätä lukua ei sovelleta
 - a) valtion omistamiin yrityksiin, yrityksiin, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, eikä nimettyihin monopoleihin, kun ne toimivat 21.1 artiklan (Määritelmät) c alakohdan mukaisia tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia hankintoja suorittavina hankintayksiköinä.
 - b) julkista valtaa käytettäessä tarjottaviin palveluihin;

¹⁸ Tähän sisältyy laillisen julkisen palvelun tehtävän täyttäminen.

c) seuraavien toteuttamiin toimiin:

- i) osapuolen omistama tai sen määräysvallassa oleva rahoituslaitos tai muu oikeushenkilö, joka on perustettu tai jota käytetään väliaikaisesti ja yksinomaan kriisinratkaisutarkoituksia varten;¹⁹
 - ii) julkisyhteisö, mukaan lukien julkiset säätiöt, joka yksinomaan sellaisen julkisen palvelun tehtävän nojalla, jonka tarkoituksena on edistää kyseisen osapuolen tasapainoista ja vakaata kehitystä, tarjoaa rahoituspalveluja kyseisen osapuolen lukuun tai takauksella tai käyttäen sen taloudellisia resursseja;
 - iii) julkinen yhteisö sellaisen julkisen palvelun tehtävän nojalla, joka koskee lakisääteistä sosiaaliturvajärjestelmää tai yleistä eläkejärjestelmää; ja
- d) valtion omistamiin yrityksiin, yrityksiin, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, eikä nimettyihin monopoleihin, jos sinä ajankohtana, jona kynnysarvon määrittäminen tehdään, jonakin kolmesta edellisestä peräkkäisestä verovuodesta sen kaupallisesta toiminnasta saama vuositulo oli vähemmän kuin 200 miljoonaa erityisnosto-oikeutta.

¹⁹ Selvyyden vuoksi todetaan, että a) ilmaisua 'kriisinratkaisu' tulkitaan sen osapuolen lainsäädännön mukaisesti, johon rahoituslaitos tai muu oikeushenkilö on sijoittautunut ja b) rahoituslaitos tai muu oikeushenkilö ei harjoita kaupallista toimintaa, joka ei liity suoraan sen kriisinratkaisutarkoituksiin.

3. Jäljempänä olevaa 22.6 artiklaa ei sovelleta valtion omistaman yrityksen, yrityksen, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, eikä nimetyn monopolin valtion toimeksiannosta toteuttamaan rahoituspalvelujen tarjontaan, jos tällaisella rahoituspalvelujen tarjonnalla

a) tuetaan vientiä tai tuontia edellyttäen, että

- i) kyseisillä palveluilla ei ole tarkoitus korvata kaupallista rahoitusta; tai
- ii) kyseisiä palveluja ei tarjota suotuisammin ehdoin kuin ne, jotka olisivat saatavilla vastaaville rahoituspalveluille kaupallisilla markkinoilla;²⁰

b) tuetaan yksityisiä sijoituksia osapuolen alueen ulkopuolella edellyttäen, että

- i) kyseisillä palveluilla ei ole tarkoitus korvata kaupallista rahoitusta; tai
- ii) kyseisiä palveluja ei tarjota suotuisammin ehdoin kuin ne, jotka olisivat saatavilla vastaaville rahoituspalveluille kaupallisilla markkinoilla; tai

²⁰ Jos kaupallisilla markkinoilla ei tarjota vastaavia rahoituspalveluja: a) sovellettaessa a alakohdan ii alakohtaa ja b alakohdan ii alakohtaa valtion omistamat yritykset voivat tarvittaessa käyttää olemassa olevaa näyttöä määrittääkseen vertailuarvon ehdoista, joilla tällaisia palveluja voitaisiin tarjota kaupallisilla markkinoilla; ja b) sovellettaessa a alakohdan i alakohtaa ja b alakohdan i alakohtaa rahoituspalvelujen tarjoamisella ei katsota olevan tarkoitus korvata kaupallista rahoitusta.

c) kyseisiä palveluja tarjotaan järjestelyn kanssa yhteensopivin ehdoin edellyttäen, että kyseisten palvelujen tarjonta kuuluu järjestelyn soveltamisalaan.

4. Jäljempänä olevaa 22.6 artiklaa ei sovelleta 10.5 artiklan (Soveltamisala) 2 kohdan c–e alakohdissa tarkoitettuihin toimialoihin.

5. Jäljempänä olevaa 22.6 artiklaa ei sovelleta siltä osin kuin osapuolen valtion omistamat yritykset, yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetyt monopolit toteuttavat tavaroiden tai palvelujen ostoa ja myyntiä seuraavien määräysten nojalla:

a) mikä tahansa voimassa oleva poikkeava toimenpide, jonka osapuoli pitää voimassa, jota se jatkaa, jonka se uusii tai jota se muuttaa 10.12 artiklan (Poikkeavat toimenpiteet ja poikkeukset), 11.8 artiklan (Poikkeavat toimenpiteet ja poikkeukset) tai 18.12 artiklan (Varaumat ja poikkeavat toimenpiteet) nojalla sen liitteen I (Nykyiset toimenpiteet) ja liitteessä VI (Rahoituspalvelut) olevan B jakson mukaisesti; tai

b) mikä tahansa poikkeava toimenpide, joka koskee toimialoja, osa-aloja tai toimintoja ja jonka osapuoli ottaa käyttöön tai pitää voimassa 10.12 artiklan (Poikkeavat toimenpiteet ja poikkeukset), 11.8 artiklan (Poikkeavat toimenpiteet ja poikkeukset) tai 18.12 artiklan (Varaumat ja poikkeavat toimenpiteet) nojalla sen liitteen II (Tulevat toimenpiteet) ja liitteessä VI (Rahoituspalvelut) olevan B jakson (Tulevat toimenpiteet) mukaisesti.

6. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että liitteen 22-A (Meksikon poikkeavat toimenpiteet) nojalla käyttöön otettu tai voimassa pidetty tai tämän luvun soveltamisalan ulkopuolelle jätetty toimenpide voidaan pitää voimassa edellyttäen, että tällaista toimenpidettä sovelletaan WTO-sopimuksen nojalla tällaisen toimenpiteen toteuttavan osapuolen oikeuksien ja velvoitteiden mukaisesti siltä osin kuin se kuuluu WTO-sopimuksen soveltamisalaan.²¹

22.4 ARTIKLA

Poikkeavat toimenpiteet

Jäljempänä olevaa 22.6 artiklaa ei sovelleta liitteessä 22-A (Meksikon poikkeavat toimenpiteet) lueteltujen valtion omistamien yritysten tai nimettyjen monopolien poikkeaviin toimenpiteisiin kyseisen liitteen ehtojen mukaisesti.

²¹ Selvyyden vuoksi todetaan, että ainoa foorumi sen määrittämiseksi, sovelletaanko osapuolen toimenpidettä WTO-sopimuksen mukaisten oikeuksien ja velvoitteiden mukaisesti, on riitojen ratkaisemista koskevan sopimuksen mukainen riitojenratkaisumenettely.

22.5 ARTIKLA

Yleiset määräykset

1. Rajoittamatta tämän luvun mukaisia kummankin osapuolen oikeuksia ja velvoitteita minkään tässä luvussa ei saa tulkita estävän osapuolta perustamasta tai ylläpitämästä valtion omistamaa yritystä, myöntämästä yritykselle erityis- tai erioikeuksia tai ylläpitämästä monopolia.
2. Osapuoli ei vaadi tai rohkaise valtion omistamaa yritystä, yritystä, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimettyä monopolia toimimaan tavalla, joka on ristiriidassa tämän luvun kanssa.

22.6 ARTIKLA

Syrjimätön kohtelu ja kaupalliset näkökohdat

1. Kukin osapuoli varmistaa, että kaikki sen valtion omistamat yritykset, yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, ja nimetyt monopolit menettelevät kaupallisessa toiminnassaan seuraavasti:
 - a) toimivat tavarán tai palvelun ostossa tai myynnissä kaupallisten näkökohtien mukaisesti, paitsi silloin, kun ne täyttävät niille annetulle julkisen palvelun tehtävälle asetettuja ehtoja, jotka eivät ole ristiriidassa b tai c alakohdan kanssa;

b) ostaessaan tavarán tai palvelun

- i) myöntävät toisen osapuolen yrityksen tarjoamalle tavaralle tai palvelulle yhtä edullisen kohtelun kuin ne myöntävät oman osapuolen yritysten tarjoamalle vastaavalle tavaralle tai vastaavalle palvelulle; ja
- ii) myöntävät osapuolen alueella 10.1 artiklan (Määritelmät) 1 alakohdan c alakohdassa tarkoitetun tämän sopimuksen piiriin kuuluvan sijoituksen muodostaman yrityksen tarjoamalle tavaralle tai palvelulle yhtä edullisen kohtelun kuin ne myöntävät oman osapuolen yritysten tarjoamalle vastaavalle tavaralle tai vastaavalle palvelulle asianomaisilla markkinoilla osapuolen alueella;

c) myydessään tavarán tai palvelun

- i) myöntävät toisen osapuolen yritykselle yhtä edullisen kohtelun kuin ne myöntävät oman osapuolen yrityksille; ja
- ii) myöntävät oman osapuolen alueella olevan tämän sopimuksen piiriin kuuluvan 10.1 artiklan (Määritelmät) 1 alakohdan c alakohdassa tarkoitetun sijoituksen muodostamalle yritykselle yhtä edullisen kohtelun kuin ne myöntävät oman osapuolen yrityksille asianomaisilla markkinoilla osapuolen alueella.²²

²² Selvyyden vuoksi todetaan, että tätä artiklaa ei sovelleta osakkeiden, pääoman ja muiden yrityksen pääoman muotojen ostoon tai myyntiin, jonka toteuttaa valtion omistama yritys, yritys, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetty monopoli omaa pääomaosakkuuttaan varten toisessa yrityksessä.

2. Sillä edellytyksellä, että tällaiset poikkeavat ehdot laaditaan kaupallisten näkökohtien mukaisesti, 1 kohdan määräykset eivät estä valtion omistamia yrityksiä, yrityksiä, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimettyjä monopoleja

- a) ostamasta tai myymästä tavaroita tai palveluita eri ehdoilla, hintaan liittyvät ehdot mukaan lukien; tai
- b) kieltäytymästä tavaroiden tai palveluiden ostosta tai myynnistä,

22.7 ARTIKLA

Sääntelykehys

1. Osapuolet pyrkivät noudattamaan ja hyödyntämään mahdollisimman hyvin alan soveltuvia kansainvälisiä standardeja, muun muassa valtionyhtiöiden omistajaohjauksesta annettuja OECD:n suuntaviivoja.

2. Kukin osapuoli varmistaa, että osapuolen perustama tai ylläpitämä sääntelyelin tai muu sääntelyvaltaa käyttävä toimivaltainen viranomainen

- a) on riippumaton kaikista sääntelyelimen tai toimivaltaisen viranomaisen sääntelyn alaan kuuluvista yrityksistä eikä vastaa toiminnastaan niille, jotta voidaan varmistaa sääntelytehtävän tehokkuus; ja
- b) toimii puolueettomasti²³ samankaltaisissa olosuhteissa suhteessa kaikkiin sääntelyelimen tai toimivaltaisen viranomaisen sääntelyn alaan kuuluviin yrityksiin, mukaan lukien valtion omistamat yritykset, yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, ja nimetyt monopolit.²⁴

3. Kukin osapuoli varmistaa, että säädökset ja määräykset pannaan täytäntöön johdonmukaisella ja syrjimättömällä tavalla, mukaan lukien valtion omistamat yritykset, yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, ja nimetyt monopolit.

²³ Selvyyden vuoksi todetaan, että puolueettomuutta, jolla sääntelyelin tai toimivaltainen viranomainen hoitaa sääntelytehtäviään, arvioidaan vertaamalla sitä sääntelyelimen tai toimivaltaisen viranomaisen yleiseen toimintamalliin tai menettelytapaan.

²⁴ Selvyyden vuoksi todetaan, että toimialoilla, joilla osapuolet ovat muissa luvuissa sopineet noudattavansa sääntelyelimeen tai toimivaltaiseen viranomaiseen liittyviä erityisvelvoitteita, sovelletaan tällaisten asiaa koskevien muiden lukujen määräyksiä.

22.8 ARTIKLA

Avoimuus

1. Osapuolen on toisen osapuolen kirjallisesta pyynnöstä toimitettava viipymättä seuraavat tiedot valtion omistamasta yrityksestä, yrityksestä, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetystä monopolista, edellyttäen, että pyyntöön sisältyy selvitys siitä, miten kyseisen valtion omistaman yrityksen, yrityksen, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetyn monopolin, toiminta voi vaikuttaa pyynnön esittäneen osapuolen tämän luvun mukaisiin etuihin:

- a) osuus osakkeista, jonka pyynnön vastaanottanut osapuoli tai sen valtion omistamat yritykset, yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetyt monopolit kumulatiivisesti omistavat ja osuus äänioikeuksista, jotka ovat niiden hallussa valtion omistamassa yrityksessä, yrityksessä, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetyssä monopolissa;
- b) kuvaus mahdollisista erityisosakkeista tai erityisistä ääni- tai muista oikeuksista, jotka ovat pyynnön vastaanottaneen osapuolen tai sen valtion omistamien yritysten, yritysten, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimettyjen monopolien hallussa, siinä määrin kuin tällaiset oikeudet eroavat oikeuksista, jotka liittyvät kyseisen valtion omistaman yrityksen, yrityksen, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetyn monopolin tavallisiin osakkeisiin;

- c) valtion omistaman yrityksen, yrityksen, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetyn monopolin organisaatorakenne, sen hallituksen tai vastaavan elimen kokoonpano ja niiden virkamiesten virkanimikkeet, jotka toimivat toimihenkilöinä tai hallituksen tai vastaavan elimen jäseninä;
- d) kuvaus siitä, mitkä julkishallinnolliset yksiköt tai julkiset elimet sääntelevät tai valvovat valtion omistamia yrityksiä, yrityksiä, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimettyjä monopoleja, mahdollisuuksien mukaan kuvaus näiden yksiköiden tai elinten niille asettamista raportointivaatimuksista sekä oikeudet ja käytännöt²⁵, joita julkishallinnolliset yksiköt tai julkiset elimet käyttävät yhteisön ylempien johtajien sekä sen hallituksen tai muun vastaavan elimen jäsenten nimityksissä, irtisanomisissa ja palkkauksessa;
- e) valtion omistaman yrityksen, yrityksen, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetyn monopolin vuositulot ja kokonaisvarat viimeisimmältä kolmen vuoden jaksolta, jolta tiedot ovat saatavilla;
- f) mahdolliset poikkeukset ja erivapaudet, joista valtion omistama yritys, yritys, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetty monopoli hyötyy pyynnön vastaanottaneen osapuolen lainsäädännön nojalla; ja

²⁵ Selvyyden vuoksi todetaan, että ilmaisu 'käytännöt' ei sisällä ylimmän johdon ja hallituksen tai muun vastaavan elimen jäsenten nimittämisen, erottamisen tai palkkauksen syitä.

g) valtion omistamaa yritystä, yritystä, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimettyä monopolia koskevat mahdolliset lisätiedot, jotka ovat yleisesti saatavilla, myös vuositilinpäätökset ja kolmansien osapuolten suorittamat tilintarkastukset.

2. Jos pyydetyt tiedot eivät ole saatavilla, pyynnön vastaanottaneen osapuolen on ilmoitettava syyt tähän kirjallisesti pyynnön esittäneelle osapuolelle.

3. Jos osapuoli toimittaessaan kirjallisia tietoja tämän artiklan mukaisen pyynnön perusteella ilmoittaa pyynnön esittäneelle osapuolelle, että se katsoo tietojen olevan luottamuksellisia, pyynnön esittänyt osapuoli ei saa paljastaa kyseisiä tietoja ilman tiedot toimittaneen osapuolen ennakkosuostumusta.

23 LUKU

KILPAILUPOLITIikka

23.1 ARTIKLA

Yleiset periaatteet

Osapuolet tunnustavat vapaan ja vääristymättömän kilpailun merkityksen kauppaa- ja investointisuhteissaan. Osapuolet tunnustavat, että kilpailunvastaiset liiketoimintakäytännöt ja valtiolliset toimet voivat vääristää markkinoiden asianmukaista toimintaa ja vaarantaa kaupan ja sijoitusten vapauttamisesta saatavat edut. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että tällaisten toimintatapojen kieltäminen, kilpailupolitiikan täytäntöönpano, vaikuttamistoimien edistäminen ja yhteistyö tämän luvun soveltamisalaan kuuluvissa asioissa auttavat turvaamaan tämän sopimuksen tuomat hyödyt.

23.2 ARTIKLA

Kilpailulainsäädäntö ja kilpailunvastaiset liiketoimintakäytännöt

1. Kukin osapuoli pitää voimassa tai ottaa käyttöön alueellaan kattavaa kilpailulainsäädäntöä, jota sovelletaan kaikkiin talouden aloihin²⁶ ja jossa puututaan tehokkaasti seuraaviin liiketoimintakäytäntöihin:
 - a) yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien tekemät päätökset ja yhdenmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena tai seurauksena on kilpailun estäminen, rajoittaminen tai vääristäminen;
 - b) yhden tai useamman sellaisen yrityksen väärinkäytökset, joilla yksin tai yhdessä on huomattava markkinavoima merkityksellisillä markkinoilla, kun tällaisten väärinkäytösten tarkoituksena tai seurauksena on tai voi olla kilpailun estäminen, rajoittaminen tai vääristäminen kyseisillä markkinoilla tai joillakin niihin liittyvillä markkinoilla;

²⁶ Selvyyden vuoksi todetaan, että EU:n kilpailulainsäädäntöä sovelletaan maataloussektorilla noudattaen maataloustuotteiden yhteisestä markkinajärjestelystä ja neuvoston asetusten (ETY) N:o 922/72, (ETY) N:o 234/79, (EY) N:o 1037/2001 ja (EY) N:o 1234/2007 kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 1308/2013 (EUVL L 347, 20.12.2013, s. 671). Selvyyden vuoksi todetaan, että lakia Ley Federal de Competencia Económica (Taloudellista kilpailua koskeva liittovaltion laki), joka julkaistiin 23. toukokuuta 2014 Meksikon virallisessa lehdessä (Diario Oficial de la Federación), sovelletaan kaikkiin Meksikon aloihin, joihin kilpailuviranomaiset laativat omat sääntönsä, kriteerinsä tai ohjeensa vuoden 2013 perustuslain muutosten mukaisesti, jotka julkaistiin 11. kesäkuuta 2013 Meksikon virallisessa lehdessä (Diario Oficial de la Federación).

c) yrityskeskittymät, jotka aiheuttavat tai voivat aiheuttaa kilpailun merkittävää vähenemistä tai jotka merkittävästi estävät tai voivat estää tehokasta kilpailua erityisesti määräävän aseman syntymisen tai vahvistumisen seurauksena.

2. Kaikki yksityiset ja julkiset yritykset kuuluvat tässä artiklassa mainitun kilpailulainsäädännön soveltamisalaan.

3. Kukin osapuoli toteuttaa asianmukaisia toimenpiteitä kilpailunvastaisten liiketoimintakäytäntöjen osalta kilpailupolitiikan edistämiseksi.

4. Siltä osin kuin siitä säädetään osapuolen lainsäädännössä, kilpailulainsäädännön soveltaminen ei saa oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estää yrityksiä suorittamasta niille määrättyjä yleishyödyllisiä erityistehtäviä. Osapuolen kilpailulainsäädännön poikkeukset on rajattava yleisen edun mukaisiin tehtäviin, joiden on oltava oikeasuhteisia yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen nähden ja avoimia.

23.3 ARTIKLA

Täytäntöönpano

1. Kukin osapuoli säilyttää itsemääräämisoikeutensa kilpailulainsäädäntönsä muuttamisessa ja täytäntöönpanossa.

2. Kukin osapuoli perustaa toiminnaltaan riippumattoman viranomaisen tai viranomaiset vastaamaan kilpailulainsäädäntönsä soveltamisesta kaikilta osin ja sen tosiasiallisesta täytäntöönpanosta ja antaa tähän asianmukaiset valtuudet ja resurssit, tai pitää tällaista viranomaista tai viranomaisia yllä.
3. Kukin osapuoli soveltaa kilpailulainsäädäntöään avoimesti ja syrjimättömästi sekä noudattaa oikeudenmukaisen menettelyn ja asianomaisten yritysten puolustautumisoikeuksien periaatteita, mukaan lukien oikeus tulla kuulluksi ennen lopullista päätöstä tai ratkaisua.
4. Osapuolen kilpailuviranomainen tai -viranomaiset eivät saa täytäntöönpanopolitiikassaan harjoittaa syrjintää täytäntöönpanomenettelyssä²⁷ vastaajan kansalaisuuden tai sellaisten kolmansien henkilöiden kansalaisuuden perusteella, joille on myönnetty oikeus osallistua tällaiseen täytäntöönpanomenettelyyn.
5. Kukin osapuoli varmistaa, että täytäntöönpanomenettelyssä, joka toteutetaan sen määrittämiseksi, rikkooko vastaajan toiminta sen kilpailulainsäädäntöä tai mitä hallinnollisia seuraamuksia tai korjaavia toimia olisi määrättävä kyseisen lainsäädännön rikkomisesta, vastaajalle annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi ja esittää todisteita puolustuksessaan. Kukin osapuoli varmistaa etenkin, että vastaajalla on kohtuullinen mahdollisuus tarkastella näyttöä, johon määrittäminen voi perustua, ja kiistää se.

²⁷ Tässä artikkelissa täytäntöönpanomenettelyllä tarkoitetaan oikeudellista tai hallinnollista menettelyä, joka perustuu väitettyä kilpailulainsäädännön rikkomista koskevaan tutkimukseen.

6. Kukin osapuoli takaa, että hallinnollisia seuraamuksia tai korjaavia toimia määräävän päätöksen tai ratkaisun kohteelle annetaan mahdollisuus hakea päätöksen tai ratkaisun oikeudellista tarkistamista.

23.4 ARTIKLA

Avoimuus

1. Osapuolet tunnustavat avoimuuden merkityksen kilpailusääntöjen täytäntöönpanopolitiikassaan.
2. Kukin osapuoli julkaisee sellaisiin säädöksiin sisältyvät hallinnolliset tai menettelysäännöt, joiden mukaisesti sen kilpailulainsäädäntöä koskevat tutkimukset ja täytäntöönpanomenettelyt toteutetaan. Tällaisiin hallinnollisiin tai menettelysääntöihin voi, siinä määrin kuin siitä kunkin osapuolen kilpailulainsäädännössä säädetään, sisältyä menettelyjä, joissa asetetaan kohtuulliset määräajat todisteiden toimittamiseksi näissä menettelyissä.
3. Kukin osapuoli varmistaa, että lopullisesta päätöksestä tai ratkaisusta, jossa todetaan sen kilpailulainsäädännön rikkominen, julkaistaan ei-luottamuksellinen versio ja tarvittaessa määräys, jolla ratkaisu pannaan täytäntöön, jotta asianomaiset henkilöt voivat tutustua niihin.
4. Kukin osapuoli varmistaa, että kaikki lopulliset päätökset tai ratkaisut, joissa todetaan sen kilpailulainsäädännön rikkominen, ovat saatavilla kirjallisesti ja niissä esitetään päätöksen tai ratkaisun perusteena olevat selvitettyt tosiseikat ja perustelut, mukaan lukien oikeudellinen perustelu ja tarvittaessa taloudellinen analyysi.

23.5 ARTIKLA

Yhteistyö ja koordinointi

1. Osapuolet tunnustavat, että kilpailuviranomaisten välinen yhteistyö ja koordinointi on tärkeää kysymyksissä, jotka liittyvät niiden kilpailulainsäädäntöön ja -politiikkaan vapaakaupan alalla. Sen vuoksi osapuolten kilpailuviranomaiset pyrkivät tekemään yhteistyötä kilpailulainsäädäntöönsä liittyvissä asioissa myös avunannon, ilmoitusten, kuulemisten ja tietojenvaihdon muodossa.
2. Osapuolet tehostavat yhteistyötään kilpailulainsäädäntönsä täytäntöönpanemiseksi siinä määrin kuin se on niiden lainsäädännön ja tärkeiden etujen mukaista ja kohtuullisesti käytettävissä olevien voimavarojensa rajoissa. Tätä varten osapuolten kilpailuviranomaiset pyrkivät vaihtamaan ei-luottamuksellisia tietoja, kokemuksia ja näkemyksiä seuraavista:
 - a) kilpailulainsäädäntö, -politiikka ja -käytännöt, mukaan lukien tiedot niiden kilpailulainsäädännön nojalla myönnettyistä poikkeuksista;
 - b) kilpailulainsäädännön täytäntöönpano; ja
 - c) vaikuttamistoimet.

3. Osapuolet pyrkivät tehostamaan kilpailuviranomaistensa välistä koordinointia yhteisesti tärkeillä aloilla siinä määrin kuin se on niiden lainsäädännön ja tärkeiden etujen mukaista ja kohtuullisesti käytettävissä olevien voimavarojensa rajoissa. Tätä varten osapuolet pyrkivät mahdollisuuksien mukaan koordinoimaan täytäntöönpanotoimiaan, jotka liittyvät samoihin tai toisiinsa liittyviin käytäntöihin.
4. Osapuolet vahvistavat, että niiden kilpailuviranomaiset myöntävät mahdollisuuden luopua luottamuksellisuuden suojasta täytäntöönpanotoimissaan ja tunnustavat tällöin, että yrityksen päätös luopua oikeudestaan luottamuksellisuuteen on vapaaehtoinen.
5. Tämä artikla ei rajoita osapuolen kilpailuviranomaisten harkintavaltaa päättää, ryhtyvätkö ne toimiin toisen osapuolen kilpailuviranomaisten yksittäisten pyyntöjen perusteella.
6. Tämä artikla ei estä kummankaan osapuolen kilpailuviranomaisia ryhtymästä toimiin yksittäisissä tapauksissa.
7. Osapuolten kilpailuviranomaiset voivat harkita sellaisen erillisen yhteistyöjärjestelyn tekemistä, jossa vahvistetaan yhteistyön täytäntöönpanoa koskevat yhteisesti sovitut ehdot.

23.6 ARTIKLA

Tekninen yhteistyö

Osapuolet katsovat, että on niiden yhteisen edun mukaista tukea tämän sopimuksen tavoitteita teknisellä yhteistyöllä, jonka tarkoituksena on jakaa kokemuksia kilpailupolitiikan kehittämisestä ja täytäntöönpanosta sekä kilpailulainsäädännön täytäntöönpanosta kunkin osapuolen kohtuullisesti käytettävissä olevien voimavarojen rajoissa.

23.7 ARTIKLA

Neuvottelut

1. Osapuolten keskinäisen ymmärryksen vaalimiseksi tai tämän luvun tulkintaan tai soveltamiseen liittyvien erityiskysymysten ratkaisemiseksi osapuolen on toisen osapuolen pyynnöstä aloitettava neuvottelut toisen osapuolen esittämien seikkojen johdosta. Neuvotteluja pyytävän osapuolen on ilmoitettava tarvittaessa, miten asia vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan tai sijoituksiin.
2. Osapuolet keskusteleval viipymättä kaikista tämän luvun tulkintaan tai soveltamiseen liittyvistä kysymyksistä.

3. Kunkin osapuolen on pyrittävä toimittamaan toiselle osapuolelle merkitykselliset ei-luottamukselliset tiedot keskustelujen helpottamiseksi neuvottelujen kohteena olevasta asiasta.

23.8 ARTIKLA

Tietojen luottamuksellisuus

1. Sen estämättä, mitä tämän luvun muissa määräyksissä määrätään, osapuolta ei velvoiteta toimittamaan tietoja, joiden toimittaminen on tietoja hallussaan pitävän osapuolen lainsäädännössä kiellettyjä.
2. Jos osapuoli toimittaa tietoja tämän luvun nojalla, toisen osapuolen on säilytettävä tietojen luottamuksellisuus.
3. Jos osapuolen kilpailuviranomaiset saavat luottamuksellisuuden suojasta luopumisen nojalla toisen osapuolen kilpailuviranomaisilta luottamuksellista tietoa, osapuolen kilpailuviranomaisten on käytettävä saamaansa tietoa luottamuksellisuuden suojasta luopumista koskevien ehtojen mukaisesti.

23.9 ARTIKLA

Kilpailuviranomaiset

Tässä luvussa tarkoitettuja kilpailuviranomaisia ovat seuraavat tai niiden seuraajat:

a) Euroopan unionissa

Euroopan komissio; ja

b) Meksikossa

i) Kansallinen kilpailukomissio (Comisión Nacional Antimonopolio); ja

ii) Televiestinnän sääntelykomissio (Comisión Reguladora de Telecomunicaciones (CRT)).

23.10 ARTIKLA

Riitojenratkaisumenettelyn soveltamatta jättäminen

Osapuoli ei voi turvautua 31 luvun (Riitojenratkaisu) mukaiseen riitojenratkaisumenettelyyn tämän luvun määräysten tulkinnan tai soveltamisen osalta.

24 LUKU

TUET

24.1 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

- a) 'tavaroille myönnetyllä tuella' toimenpidettä, joka täyttää tukia ja tasoitustulleja koskevan sopimuksen 1 artiklan 1 kohdassa vahvistetut edellytykset ja joka on erityinen tukia ja tasoitustulleja koskevan sopimuksen 2 artiklan mukaisesti ja siinä tarkoitettulla tavalla;
- b) 'palveluille myönnetyllä tuella' toimenpidettä, johon liittyy valtion tai julkisen elimen taloudellista tukea ja josta koituu etua ja joka on erityinen yritykselle tai teollisuudelle tai yritysten tai teollisuuden ryhmälle tukia ja tasoitustulleja koskevan sopimuksen 2 artiklan mukaisesti ja siinä tarkoitettulla tavalla.²⁸

²⁸ Tällä määritelmällä ei rajoiteta WTO:ssa tulevaisuudessa käytävien palveluille myönnettävien tukien määritelmää koskevien keskustelujen tuloksia. Kyseisten keskustelujen edistymisen mukaan yhteisneuvosto voi hyväksyä päätöksen ja päivittää tätä sopimusta siltä osin.

24.2 ARTIKLA

Yleiset periaatteet

Osapuolet tunnustavat, että tukia voidaan myöntää, kun ne ovat tarpeen jonkin yleisen edun mukaisen tavoitteen saavuttamiseksi. Osapuolet toteavat kuitenkin, että tietyt tuet voivat vääristää markkinoiden asianmukaista toimintaa ja vaarantaa kaupan ja sijoitusten vapauttamisesta saatavat edut. Lähtökohtaisesti osapuolen ei tulisi myöntää tukia tavaroita tai palveluja tarjoaville yrityksille, jos ne vaikuttavat tai todennäköisesti vaikuttavat kielteisesti kauppaan tai sijoituksiin.

24.3 ARTIKLA

Soveltamisala

1. Tätä lukua sovelletaan kaikkiin taloudellista toimintaa harjoittaviin yrityksiin. Jos yritys harjoittaa sekä taloudellista että muuta kuin taloudellista toimintaa, tätä lukua sovelletaan ainoastaan kyseisen yrityksen taloudelliseen toimintaan.

2. Tätä lukua ei sovelleta tukiin, joita myönnetään yrityksille, joiden tehtävänä on tuottaa tiettyjä julkisen palvelun tehtäviä mukaan lukien yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, siinä määrin kuin tällaiset tuet rajoittuvat kyseisen palvelun kustannusten kattamiseen tarvittavaan määrään.
3. Tätä lukua ei sovelleta maataloustuotteille myönnettäviin tukiin eikä kalalle ja kalastustuotteille myönnettäviin tukiin.
4. Tätä lukua ei sovelleta audiovisuaalisella alalla myönnettäviin tukiin 24.5 artiklaa lukuun ottamatta.
5. Palveluille myönnettäviin tukiin ei sovelleta 24.7 artiklaa.

24.4 ARTIKLA

Suhde WTO:hon

Osapuolet vahvistavat GATS-sopimuksen XV artiklan, GATS 1994 - sopimuksen XVI artiklan ja tukia ja tasoitustulleja koskevan sopimuksen mukaiset oikeutensa ja velvoitteensa.

24.5 ARTIKLA

Avoimuus

1. Kukin osapuoli saattaa seuraavat tiedot sen alueella myönnetystä tai voimassa pidetystä tuesta yleisesti saataville:

- a) tuen oikeusperusta;
- b) tuen muoto;
- c) tuen tai siihen osoitettujen määrärahojen määrä; ja
- d) mahdollisuuksien mukaan tuensaajan nimi.²⁹

2. Osapuolen katsotaan noudattavan 1 kohtaa, jos

- a) WTO:lle tehdään tukia ja tasoitustulleja koskevan sopimuksen 25 artiklan 1 kohdan mukainen ilmoitus ja tuensaajan nimi on mahdollisuuksien mukaan julkaistu; ja

²⁹ Tätä 1 kohdan d alakohtaa sovelletaan vähintään 500 000 erityisnosto-oikeuden suuruisiin tukiin.

- b) kyseinen osapuoli asettaa 1 kohdassa edellytetyt tiedot itse tai tiedot asetetaan sen puolesta saataville julkisella verkkosivustolla viimeistään tuen voimassapito- tai myöntämisvuotta seuraavan kalenterivuoden 31 päivänä joulukuuta.³⁰

3. Palveluille myönnettävien tukien osalta tätä artiklaa sovelletaan ainoastaan, jos

- a) tuen määrä tuensaajaa kohti kolmen peräkkäisen vuoden aikana on yli 400 000 erityisnosto-oikeutta; ja
- b) tuki myönnetään palvelujen tarjoamiseen seuraavilla aloilla: audiovisuaaliala, televiestintä, rahoituspalvelut, liikenne (meriliikenne mukaan luettuna), energia (sähkön jakelu mukaan luettuna), ympäristöala, tietokoneet, arkkitehtuuri ja insinööripalvelut, rakentaminen sekä posti- ja kuriiripalvelut.

³⁰ Selvyyden vuoksi todetaan, että tuen tai tukiohjelman julkaiseminen verkkosivustolla ei vaikuta sen oikeudelliseen asemaan tai itse ohjelman luonteeseen.

24.6 ARTIKLA

Neuvottelut

1. Jos osapuoli katsoo, että toisen osapuolen myöntämä tuki vaikuttaa tai todennäköisesti vaikuttaa kielteisesti sen kauppaan tai investointeihin, ensiksi mainittu osapuoli voi ilmaista huolensa toiselle osapuolelle ja pyytää neuvotteluja asiasta. Pyyntöön vastaanottaneen osapuolen on tarkasteltava tällaista pyyntöä kokonaisvaltaisesti ja myötämielisesti.
2. Neuvottelujen aikana pyynnön esittänyt osapuoli voi pyytää toista osapuolta toimittamaan lisätietoja tuesta, mukaan lukien
 - a) tuen oikeusperusta ja politiikkatavoite tai tarkoitus;
 - b) tuen muoto;
 - c) tuen päivämäärät ja kesto ja muut siihen liittyvät aikarajoitukset;
 - d) tukikelpoisuutta koskevat vaatimukset;
 - e) tukea varten budjetoitu kokonaismäärä tai vuotuinen määrä;

- f) mahdollisuuksien mukaan tuensaajan nimi; ja
- g) kaikki muut tiedot, joiden perusteella voidaan arvioida tuen kielteisiä vaikutuksia kauppaan tai investointeihin.

3. Pyynnön vastaanottaneen osapuolen on toimitettava asiaankuuluvat tiedot viimeistään 60 päivän kuluttua 2 kohdassa tarkoitetun pyynnön vastaanottamispäivästä. Jos kirjallisessa vastauksessa ei anneta kaikkia 2 kohdan nojalla pyydettyjä asiaankuuluvia tietoja, pyynnön vastaanottaneen osapuolen on selitettävä tietojen puuttuminen kirjallisessa vastauksessaan.

4. Jos pyynnön esittänyt osapuoli saatuaan tiedot 2 ja 3 kohdan nojalla ilmoittaa pyynnön vastaanottavalle osapuolelle, että se katsoo kyseisellä tuella olevan tai saattavan olla merkittävä kielteinen vaikutus sen kauppaan tai investointeihin, pyynnön vastaanottaneen osapuolen on tämän jälkeen vuoden kuluessa parhaansa mukaan pyrittävä poistamaan tai minimoimaan tällaiset merkittävät kielteiset vaikutukset.

24.7 ARTIKLA

Ehdolliset tuet

1. Kukin osapuoli soveltaa ehtoja seuraaviin tukiin siltä osin kuin ne vaikuttavat tai voivat todennäköisesti vaikuttaa kielteisesti toisen osapuolen kauppaan tai investointeihin:
 - a) tuet tai oikeudelliset järjestelyt, joissa valtio on vastuussa tiettyjen yritysten velkojen tai vastuiden kattamisesta, sallitaan sillä edellytyksellä, että tällaisten velkojen ja vastuiden kattaminen rajoitetaan koskemaan tiettyä tällaisten velkojen ja vastuiden määrää tai asianomaisen vastuun kesto on rajattu;
 - b) tuet vaikeuksissa oleville tai maksukyvyttömille tai maksukyvyttömyyttä lähestyville yrityksille sallitaan seuraavin edellytyksin:
 - i) on laadittu uskottava rakenneuudistusohjelma, joka perustuu realistisiin oletuksiin ja jolla pyritään varmistamaan yrityksen pitkän aikavälin elinkelpoisuus kohtuullisessa ajassa; ja
 - ii) pieniä ja keskisuuria yrityksiä lukuun ottamatta yritykset osallistuvat itse rakenneuudistuksen kustannuksiin.

2. Edellä olevan 1 kohdan b alakohdan ei saa tulkita estävän osapuolta myöntämästä tilapäistä maksuvalmiustukea lainatakausten tai lainojen muodossa rakenneuudistussuunnitelman valmistelun edellyttämälle kohtuulliselle ajanjaksolle. Tällainen tilapäinen maksuvalmiustuki on rajoitettava määrään, joka on tarpeen yrityksen liiketoiminnan jatkamiseksi.

24.8 ARTIKLA

Tukien käyttö

Kumpikin osapuoli varmistaa, että yritykset käyttävät sen myöntämät tuet yksinomaan siihen toimintapoliittiseen tavoitteeseen tai tarkoitukseen, johon ne on myönnetty.³¹

24.9 ARTIKLA

Riitojenratkaisumenettelyn soveltamatta jättäminen

Osapuoli ei voi turvautua 31 luvun (Riitojenratkaisu) mukaiseen riitojenratkaisumenettelyyn palveluille myönnettäviä tukia koskevien 24.5 artiklan määräysten tulkinnassa ja 24.6 artiklan 4 kohdan tulkinnassa tai soveltamisessa.

³¹ Selvyyden vuoksi todetaan, että osapuolen katsotaan täyttävän tämän velvoitteen, jos se on ottanut käyttöön tätä koskevan asianmukaisen oikeudellisen kehyksen ja hallinnolliset menettelyt.

25 LUKU

TEOLLIS- JA TEKIJÄNOIKEUDET

A JAKSO

Yleiset määräykset

25.1 ARTIKLA

Tavoitteet ja periaatteet

1. Tämän luvun tavoitteena on saavuttaa riittävä ja tehokas teollis- ja tekijänoikeuksien suojan ja täytäntöönpanon taso, jotta
 - a) edistetään teknologisia uudistuksia sekä teknologian siirtämistä ja levittämistä tavalla, joka hyödyttää sekä teknologisen tiedon tuottajia että tällaisen tiedon käyttäjiä ja tukee yhteiskunnallista ja taloudellista hyvinvointia sekä oikeuksien ja velvoitteiden tasapainoa; ja
 - b) edistetään ja säännellään osapuolten välistä kauppaa sekä vähennetään kaupan vääristymiä ja esteitä.

2. Osapuoli voi laatiessaan tai muuttaessaan omia säädöksiään ja määräyksiään ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin kansanterveyden ja ravitsemuksen suojelemiseksi samoin kuin yleisen edun edistämiseksi sellaisilla aloilla, jotka ovat elintärkeitä niiden yhteiskunnallis-taloudelliselle ja teknologiselle kehitykselle edellyttäen, että sellaiset toimenpiteet ovat yhdenmukaisia tämän luvun kanssa.
3. Osapuoli voi ottaa käyttöön tarkoituksenmukaisia toimenpiteitä edellyttäen, että ne ovat yhdenmukaisia tämän luvun määräysten kanssa, estääkseen sen, että oikeudenhaltijat väärinkäyttävät teollis- ja tekijänoikeuksia tai turvautuvat menettelyihin, jotka kohtuuttomasti rajoittavat kauppaa tai vaikuttavat haitallisesti kansainväliseen teknologian siirtoon.
4. Osapuolet ottavat huomioon kansallisten järjestelmien taustalla olevat yleisen edun mukaiset tavoitteet ja tunnustavat tarpeen
- a) edistää innovointia ja luovuutta;
 - b) helpottaa tiedon, osaamisen, teknologian, kulttuurin ja taiteen levittämistä; ja
 - c) edistää kilpailua sekä avoimia ja tehokkaita markkinoita

osapuolten omien teollis- ja tekijänoikeusjärjestelmien kautta ja samalla noudattaa avoimuuden periaatetta ja ottaa huomioon kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien, mukaan lukien oikeudenhaltijat, käyttäjät ja suuri yleisö, edut.

25.2 ARTIKLA

Velvoitteiden luonne ja soveltamisala

1. Osapuolet sitoutuvat varmistamaan niiden teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten, joiden sopimuspuolia ne ovat, mukaan lukien TRIPS-sopimus, riittävän ja tehokkaan täytäntöönpanon. Tällä luvulla täydennetään ja täsmennetään osapuolten oikeuksia ja velvoitteita, jotka on vahvistettu TRIPS-sopimuksessa ja muissa teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa, joiden sopimuspuolia osapuolet ovat.
2. Tässä luvussa 'teollis- ja tekijänoikeuksilla' tarkoitetaan kaikkia sellaisia teollis- ja tekijänoikeuksien luokkia, jotka kuuluvat TRIPS-sopimuksen II osan 1–7 jakson piiriin sekä kasvinjalostajanoikeuksia. Teollis- ja tekijänoikeuksien suoja sisältää suojan vilpillistä kilpailua vastaan Pariisissa 20 päivänä maaliskuuta 1883 tehdyn teollisoikeuden suojelemista koskevan Pariisin yleissopimuksen, sellaisena kuin se on viimeksi tarkistettuna Tukholmassa 14 päivänä heinäkuuta 1967, jäljempänä 'Pariisin yleissopimus', 10 a artiklan mukaisesti.

3. Kukin osapuoli huolehtii tämän luvun määräysten täytäntöönpanosta. Osapuoli voi, mutta sillä ei ole velvollisuutta, säätää lainsäädännössään kattavammasta teollis- ja tekijänoikeuksien suojasta tai täytäntöönpanosta kuin tässä luvussa vaaditaan, sillä edellytyksellä, että tällainen suoja tai täytäntöönpano ei ole tämän luvun vastainen. Kukin osapuoli voi vapaasti valita tarkoituksenmukaiset keinot tämän luvun täytäntöönpanemiseksi omassa oikeusjärjestyksessään ja -käytännössään.

25.3 ARTIKLA

Sammuminen

Tämä luku ei vaikuta osapuolen vapauteen vahvistaa teollis- ja tekijänoikeuksien sammuminen ja edellytykset, joilla teollis- ja tekijänoikeuksien sammumista sovelletaan.

25.4 ARTIKLA

Kansallinen kohtelu

1. Kukin osapuoli myöntää toisen osapuolen kansalaisille³² vähintään yhtä suotuisan kohtelun tämän luvun piiriin kuuluvien teollis- ja tekijänoikeuksien suojelun³³ osalta, ellei poikkeuksista, joista on määrätty Pariisin yleissopimuksessa, kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta Bernissä 9 päivänä syyskuuta 1886 tehdyssä yleissopimuksessa, sellaisena kuin se on viimeksi tarkistettuna Pariisissa 24 päivänä heinäkuuta 1971, jäljempänä 'Bernin yleissopimus', esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyriyten suojaamisesta Roomassa 26 lokakuuta 1961 tehdyssä kansainvälisessä yleissopimuksessa, jäljempänä 'Rooman yleissopimus' tai integroituihin piireihin liittyvästä henkisestä omaisuudesta Washington D.C:ssä 26 toukokuuta 1989 tehdyssä sopimuksessa, muuta johdu. Esittäjien, äänitteiden tuottajien ja yleisradio-organisaatioiden osalta tämä velvoite koskee vain tässä sopimuksessa myönnettyjä oikeuksia.

³² Tässä luvussa sovelletaan TRIPS-sopimuksen määritelmää kansalaisista.

³³ Tätä määräystä sovellettaessa 'suojaus' käsittää seikat, jotka vaikuttavat teollis- ja tekijänoikeuksien suojan saatavuuteen, hankintaan, laajuuteen, voimassapitoon ja täytäntöönpanoon, samoin kuin seikat, jotka vaikuttavat tässä luvussa erityisesti mainittujen teollis- ja tekijänoikeuksien käyttöön.

2. Osapuoli ei saa tämän artiklan mukaisen kansallisen kohtelun edellytyksenä vaatia oikeudenhaltijoita noudattamaan muodollisuuksia tai ehtoja, jotta nämä saavat tekijänoikeuteen ja lähioikeuksiin liittyviä oikeuksia.³⁴

3. Osapuoli voi hyödyntää 1 kohdan nojalla sallittavia oikeudellisia ja hallinnollisia menettelyjä koskevia poikkeuksia, mukaan lukien osoitteen määrittäminen palveluja varten tai sen tuomiovallan piiriin kuuluvan edustajan nimeäminen, jos

- a) tällaiset poikkeukset ovat tarpeen sellaisten säädösten tai määräysten noudattamisen varmistamiseksi, jotka eivät ole ristiriidassa tämän luvun kanssa; ja
- b) tällaisia poikkeuksia ei sovelleta tavalla, joka merkitsisi peiteltyä kaupan rajoittamista.

4. Osapuolella ei ole tämän artiklan nojalla velvoitteita, jotka koskevat Maailman henkisen omaisuuden järjestön, jäljempänä 'WIPO', alaisuudessa tehdyissä tekijänoikeuksien suojan hankintaa tai voimassapitoa koskevissa monenvälisissä sopimuksissa määrättyjä menettelyjä.

³⁴ Tämä ei rajoita Rooman yleissopimuksen 11 artiklan soveltamista.

B JAKSO

Teollis- ja tekijänoikeuksia koskevat normit

B.1 ALAJAKSO

Tekijänoikeus ja lähioikeudet

25.5 ARTIKLA

Kansainväliset sopimukset

1. Osapuolet vahvistavat sitoutuvansa toimimaan seuraavien kansainvälisten sopimusten mukaisesti:

- a) Bernin yleissopimus;
- b) Rooman yleissopimus;
- c) Genevessä 20 päivänä joulukuuta 1996 hyväksytty WIPO:n tekijänoikeussopimus; ja
- d) Genevessä 20 päivänä joulukuuta 1996 hyväksytty WIPO:n esitys- ja äänitesopimus.

2. Osapuolet pyrkivät kaikin kohtuullisin keinoin noudattamaan Pekingissä 24 päivänä kesäkuuta 2012 tehdyn audiovisuaalisia esityksiä koskevan Pekingin sopimuksen ja Marrakechissa 27 päivänä kesäkuuta 2013 tehdyn julkaistujen teosten saatavuuden helpottamista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi koskevan Marrakechin sopimuksen määräyksiä.

25.6 ARTIKLA

Tekijät

Kumpikin osapuoli antaa tekijöille yksinoikeuden sallia tai kieltää

- a) teostensa toisintamisen suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain;
- b) teostensa alkuperäiskappaleen tai sen kopioiden levityksen yleisölle myymällä tai millä tahansa muulla tavalla;
- c) teostensa välittämisen yleisölle langallisesti tai langattomasti, mukaan lukien teosten saattaminen yleisön saataville siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teokset käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana; ja
- d) teostensa alkuperäisversioiden tai kopioiden kaupallisen vuokrauksen yleisölle.

25.7 ARTIKLA

Esittäjät

Kukin osapuoli antaa esittäjille yksinoikeuden sallia tai kieltää

- a) tallenteen³⁵ tekemisen esityksestään;
- b) esitystensä tallenteiden suoran tai välillisen ja tilapäisen tai pysyvän jäljentämisen millä keinolla ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain;
- c) esitystensä tallenteiden saattamisen yleisön saataville joko myymällä tai muulla tavalla;
- d) esitystensä tallenteiden saattamisen yleisön saataville langallisesti tai langattomasti siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada esitysten tallenteet käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana;
- e) esitystensä yleisradioinnin langattomasti ja niiden välittämisen yleisölle, paitsi jos esitys josta sinänsä on yleisradioitu esitys tai on peräisin tallenteelta; ja

³⁵ 'Tallenteella' tarkoitetaan äänen tai liikkuvan kuvan tai niitä edustavien merkkien sisällyttämistä materiaaliseen alustaan, josta ne laitteen avulla voidaan havaita, kopioida tai tuoda julki.

- f) esitystensä tallenteiden kaupallisen vuokrauksen yleisölle.

25.8 ARTIKLA

Äänitteiden tuottajat

Kukin osapuoli antaa tuottajille yksinoikeuden sallia tai kieltää

- a) äänitteidensä toisintamisen suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä menetelmällä ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain;
- b) äänitteidensä tai niiden kopioiden saattamisen yleisön saataville joko myymällä tai muulla tavalla;
- c) äänitteidensä saattamisen yleisön saataville langallisesti tai langattomasti siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada äänitteet käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana; ja
- d) äänitteidensä kaupallisen vuokrauksen yleisölle.

25.9 ARTIKLA

Yleisradio-organisaatiot

Kukin osapuoli myöntää yleisradio-organisaatioille yksinoikeuden sallia tai kieltää³⁶

- a) lähetystensä tallentamisen riippumatta siitä, tapahtuuko lähetys johtoja pitkin vai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, mukaan luettuina lähetykset kaapelin tai satelliitin välityksellä;
- b) lähetystensä tallentamisen suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain riippumatta siitä, tapahtuuko lähetys johtoja pitkin vai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, mukaan luettuina lähetykset kaapelin tai satelliitin välityksellä;
- c) lähetystensä tallenteiden saattamisen yleisön saataville langallisesti tai langattomasti riippumatta siitä, tapahtuuko lähetys johtoja pitkin vai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, mukaan luettuina lähetykset kaapelin tai satelliitin välityksellä, siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada tallenteet käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana;

³⁶ Meksikon osalta tämä säännös ei rajoita sen velvoitetta noudattaa Liittovaltion virallisessa lehdessä 16 päivänä heinäkuuta 2025 julkaistun televiestintää ja yleisradiotoimintaa koskevan lain (Ley en Materia de Telecomunicaciones y Radiodifusión) mukaisia velvoitteitaan.

- d) lähetystensä tallenteiden tai niiden kopioiden saattamisen yleisön saataville joko myymällä tai muulla tavalla riippumatta siitä, tapahtuuko lähetys johtoja pitkin vai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, mukaan luettuina lähetykset kaapelin tai satelliitin välityksellä; ja
- e) lähetystensä uudelleen tapahtuvan yleisradioinnin langattomasti sekä lähetystensä välittäminen yleisölle, jos tämä välittäminen tapahtuu paikoissa, joihin yleisöllä on pääsy pääsymaksua vastaan.

25.10 ARTIKLA

Kaupallisessa tarkoituksessa julkaistujen äänitteiden yleisradiointi ja välittäminen yleisölle³⁷

1. Kukin osapuoli säätää, että esittäjillä ja äänitteiden tuottajilla on oikeus kohtuulliseen kertakorvaukseen, jos kaupallisessa tarkoituksessa julkaistua äänitettä tai sen kopiota käytetään yleisradiointiin tai välittämiseen yleisölle³⁸.

³⁷ Kukin osapuoli voi myöntää esittäjille ja äänitteiden tuottajille laajempia oikeuksia, jotka koskevat kaupallisessa tarkoituksessa julkaistujen äänitteiden yleisradiointia ja välittämistä yleisölle.

³⁸ Tässä artiklassa 'välittäminen yleisölle' ei sisällä äänitteen saattamista yleisön saataville langallisesti tai langattomasti siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada äänitteet käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

2. Osapuolet tunnustavat, että kohtuullinen kertakorvaus olisi jaettava kyseisten äänitteiden esittäjien ja tuottajien kesken. Kukaan osapuoli voi antaa lainsäädäntöä, jossa määritellään esittäjien ja äänitteiden tuottajien välisen sopimuksen puuttuessa ne ehdot, joiden mukaan esittäjät ja äänitteiden tuottajat jakavat kohtuullisen kertakorvauksen.

25.11 ARTIKLA

Suoja-aika

1. Teoksen tekijän oikeudet ovat voimassa tekijöiden koko elinajan ja vähintään 70 vuotta näiden kuolemasta riippumatta päivästä, jona teos on laillisesti saatettu yleisön saataville.

2. Sanoitetun sävellyksen suojan voimassaoloaika päättyy aikaisintaan 70 vuoden kuluttua seuraavista henkilöistä viimeisenä elossa olleen kuolemasta, riippumatta siitä, onko kyseiset henkilöt nimetty tekijäkumppaneiksi: sanoittaja ja säveltäjä.³⁹

³⁹ Osapuoli voi päättää, että tämän kohdan soveltamisen edellytyksenä on, että sekä sanoitus että sävellys luotiin erityisesti kyseistä sanoitettua sävellystä varten.

3. Nimettömänä tai salanimellä julkaistujen teosten suojan voimassaoloaika päättyy vähintään 70 vuoden kuluttua teoksen saattamisesta laillisesti yleisön saataville. Jos tekijän käyttämä salanimi ei aiheuta epäilystä tämän henkilöllisyydestä tai jos tekijä ilmaisee henkilöllisyytensä ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettuna aikana, sovelletaan 1 kohdassa esitettyä suojan voimassaoloaikaa.

4. Elokuvateoksen tai audiovisuaalisen teoksen suojan voimassaoloaika päättyy vähintään 70 vuoden kuluttua ainakin seuraavista henkilöistä viimeisenä elossa olleen kuolemasta, riippumatta siitä, onko nämä henkilöt nimetty tekijäkumppaneiksi: pääohjaaja, käsikirjoittaja, vuoropuhelun kirjoittaja ja musiikin säveltäjä⁴⁰.

5. Yleisradio-organisaatioiden oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua lähetyksen ensimmäisestä yleisradioinnista, riippumatta siitä, tapahtuuko lähetys johtimia pitkin vai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, myös kaapelin tai satelliitin välityksellä.

⁴⁰ Osapuoli voi päättää, että musiikin on oltava nimenomaisesti kyseistä elokuva- tai audiovisuaalista teosta varten luotua.

6. Kukin osapuoli säätää⁴¹, että

- a) esittäjien oikeuksien suoja-aika päättyy 75 vuoden kuluttua tulkinnan tai esityksen ensimmäisestä tallentamisesta tai tallentamattomien teosten ensimmäisestä tulkinnasta tai esityksestä tai ensimmäisestä millä tahansa tavalla tapahtuvasta lähetyksestä; ja
- b) äänitteiden tuottajien oikeuksien suoja-aika päättyy 75 vuoden kuluttua äänitteen ensimmäisestä tallentamisesta.

Osapuoli voi vaihtoehtoisesti säätää, että

- c) esittäjien oikeudet muutoin kuin äänitteinä tallennettuihin esityksiinsä päättyvät aikaisintaan 50 vuoden kuluttua esityksen tallentamisesta, ja jos esitys julkaistaan tämän ajanjakson aikana, aikaisintaan 50 vuoden kuluttua ensimmäisestä laillisesta julkaisemisesta; ja
- d) esittäjien oikeudet äänitteinä tallennettuihin esityksiinsä ja äänitteiden tuottajien oikeudet päättyvät aikaisintaan 50 vuoden kuluttua esityksen tallentamisesta tai äänitteen tekemisestä, ja jos esitys julkaistaan tämän ajanjakson aikana, aikaisintaan 70 vuoden kuluttua ensimmäisestä laillisesta julkaisemisesta. Osapuoli toteuttaa tehokkaita toimenpiteitä varmistaakseen, että laillista julkaisua seuraavan 50 vuoden jälkeisen 20 vuoden suoja-ajan aikana saatu voitto jaetaan tasapuolisesti esittäjien ja äänitteiden tuottajien kesken.

⁴¹ Selvyyden vuoksi todetaan, että kukin osapuoli valitsee joko a ja b alakohdassa tarkoitetun vaihtoehdon tai c ja d alakohdassa tarkoitetun vaihtoehdon sisäisen lainsäädäntönsä perusteella.

7. Tässä artiklassa määrätyt suoja-ajat lasketaan suoja-ajan aloittavan tapahtuman vuotta seuraavan vuoden tammikuun 1 päivästä.

25.12 ARTIKLA

Oikeus jälleenmyyntikorvaukseen

1. Kukin osapuoli määrää, että kuvataideteoksen, taideteollisia teoksia lukuun ottamatta, tekijällä on luovuttamaton oikeus, josta ei voida luopua edes etukäteen, saada osuus⁴² teoksen sellaisesta jälleenmyynnistä saadusta hinnasta, joka tapahtuu sen jälkeen, kun tekijä on luovuttanut teoksensa ensimmäisen kerran.⁴³
2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettua oikeutta sovelletaan kaikkeen jälleenmyyntiin, johon osallistuu myyjinä, ostajina tai välittäjinä taidekaupan ammattilaisia, kuten huutokauppakamareita, taidegallerioita sekä taidekauppiaita yleensä.

⁴² Osapuoli voi ilmaista tämän osuuden prosentteina jälleenmyyntihinnasta.

⁴³ Osapuoli voi vahvistaa jälleenmyyntikorvausta koskevat vähimmäisedellytykset.

25.13 ARTIKLA

Oikeuksien kollektiivista hallinnointia koskeva yhteistyö

1. Osapuolet pyrkivät lisäämään yhteistyötä yhteisvalvontajärjestöjensä välillä teosten ja muun suojatun aineiston saatavuuden edistämiseksi osapuolten alueella ja tällaisten teosten tai muun suojatun aineiston oikeuksien käytöstä maksettavien korvausten siirron edistämiseksi.
2. Osapuolet sopivat edistävänsä yhteisvalvontajärjestöjensä oikeutettujen jäsenten välistä avoimuutta ja syrjimättömyyttä etenkin järjestöjen keräämien tekijänoikeustulojen, niiden keräämiinsä tekijänoikeustuloihin soveltamien vähennysten, kerättyjen tekijänoikeustulojen käytön, levityspolitiikan ja niiden kokoelmien osalta.

25.14 ARTIKLA

Poikkeukset ja rajoitukset

Kukin osapuoli rajaa tässä alajaksossa määrättyjen oikeuksien poikkeukset tai rajoitukset tiettyihin erityistapauksiin, jotka eivät ole ristiriidassa teoksen, esityksen, äänitteen tai lähetyksen tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja.

25.15 ARTIKLA

Teknisten toimenpiteiden suojaaminen

1. Kukin osapuoli säättää riittävästä oikeudellisesta suojasta, jolla torjutaan sellaista tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämistä, jota henkilö harjoittaa tietoisena siitä, että hän pyrkii tällaiseen kiertämiseen, tai niin, että hänellä on riittävät perusteet tietää tämä.
2. Kukin osapuoli määrää riittävästä oikeudellisesta suojasta, jolla torjutaan sellaista laitteiden, tuotteiden tai komponenttien valmistamista, maahantuontia, jakelua, myyntiä, vuokrausta, myytäväksi tai vuokrattavaksi ilmoittelua taikka kaupallisiin tarkoituksiin omistamista tai sellaisten palvelujen tarjoamista,
 - a) joita markkinoidaan, mainostetaan tai pidetään kaupan tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämiseksi;
 - b) joiden tarkoituksella tai käytöllä on tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen lisäksi vain vähäistä muuta kaupallista merkitystä; tai
 - c) jotka on pääasiallisesti suunniteltu, tuotettu, mukautettu tai toteutettu siten, että niiden tarkoituksena on mahdollistaa tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertäminen tai helpottaa sitä.

3. Tässä artiklassa 'teknisillä toimenpiteillä' tarkoitetaan tekniikkaa, laitetta tai komponenttia, joka on suunniteltu normaalissa käyttötarkoituksessa estämään tai rajoittamaan teoksiin tai muuhun aineistoon kohdistuvia tekoja, joihin ei ole saatu lupaa tekijänoikeuden tai tekijänoikeuden lähioikeuksien haltijalta kyseisen osapuolen lainsäädännössä tarkoitettulla tavalla. Teknisiä toimenpiteitä pidetään tehokkaina, jos oikeudenhaltijat valvovat suojatun teoksen tai muun aineiston käyttöä jonkin sellaisen pääsynvalvonta- tai suojauskeinon avulla, jolla tavoiteltu suoja saavutetaan ja joita ovat esimerkiksi teoksen tai muun aineiston salaus, muuntaminen tai muunlainen muuttaminen taikka kopioinnin valvontajärjestelmä.

4. Jos oikeudenhaltijat eivät toteuta vapaaehtoisia toimenpiteitä, kumpikin osapuoli voi sen estämättä, mitä 1 kohdassa määrätään oikeudellisesta suojasta, tarvittaessa toteuttaa asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että riittävä oikeudellinen suoja, jolla torjutaan tämän artiklan mukaisesti määrättyjen tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämistä, ei estä 25.14 artiklan mukaisista poikkeuksista tai rajoituksista hyötyviä hyödyntämästä tällaisia poikkeuksia tai rajoituksia.

25.16 ARTIKLA

Oikeuksien hallinnointitietoja koskevat velvoitteet

1. Kukin osapuoli säättää riittävästä oikeudellisesta suojasta sellaista henkilöä vastaan, joka tietoisesti suorittaa luvatta jonkin seuraavista teoista, jos kyseinen henkilö tietää tai hänellä on riittävät perusteet tietää, että näin tehdessään hän aiheuttaa, mahdollistaa tai salaa tekijänoikeuden tai lähioikeuksien loukkaamisen tai helpottaa sitä:
 - a) oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen poistaminen tai muuttaminen; tai
 - b) tämän alajakson nojalla suojattujen teosten tai muun aineiston levittäminen, maahantuonti levitystä varten, yleisradiointi, yleisölle välittäminen tai yleisön saataville saattaminen niin, että sähköiset oikeuksien hallinnointitiedot on poistettu tai niitä on muutettu luvatta.
2. Tässä alajaksossa 'oikeuksien hallinnointitiedoilla' tarkoitetaan kaikkia oikeudenhaltijoiden toimittamia tietoja, joilla tunnistetaan tässä alajaksossa tarkoitettu teos tai muu aineisto tai tekijä tai muu oikeudenhaltija, tai tietoja teoksen tai muun aineiston käyttöehdoista ja -edellytyksistä tai numeroita tai koodeja, jotka tarkoittavat tällaista tietoa.

3. Edellä olevaa 2 kohtaa sovelletaan, jos jokin kyseisessä kohdassa tarkoitetuista tiedoista on liitetty tässä alajaksossa tarkoitetun teoksen tai muun aineiston kappaleeseen tai ilmenee mainittua teosta tai aineistoa yleisölle välitettäessä.

B.2 ALAJAKSO

Tavaramerkit

25.17 ARTIKLA

Kansainväliset sopimukset

Kukin osapuoli

- a) pyrkii kaikin kohtuullisesti toteutettavissa olevin toimin noudattamaan Genevessä 27 päivänä lokakuuta 1994 tehtyä tavaramerkkilakisopimusta ja tavaramerkkilaista Singaporessa 27 päivänä maaliskuuta 2006 tehtyä Singaporen sopimusta.

- b) noudattaa Madridissa 27 päivänä kesäkuuta 1989 hyväksyttyyn tavaramerkkien kansainvälistä rekisteröintiä koskevaan Madridin sopimukseen liittyvää pöytäkirjaa, sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna 12 päivänä marraskuuta 2007 ja Nizzassa 15 päivänä kesäkuuta 1957 tehdyn tavaroiden ja palvelujen kansainvälistä luokitusta tavaramerkkien rekisteröimistä varten koskevaa Nizzan sopimusta, sellaisena kuin se on muutettuna 28 päivänä syyskuuta 1979, jäljempänä 'Nizzan luokitus'.

25.18 ARTIKLA

Rekisteröintimenettely

1. Kukin osapuoli perustaa tavaramerkkien rekisteröintijärjestelmän, jossa jokainen asiaankuuluvan tavaramerkkien hallintoelimen lopullinen kielteinen päätös, myös rekisteröinnin osittainen hylkääminen, ilmoitetaan kirjallisesti ja asianmukaisesti perusteltuna, ja tähän päätökseen on voitava hakea muutosta.
2. Kukin osapuoli säätää mahdollisuudesta vastustaa tavaramerkkien rekisteröintihakemuksia tai tarvittaessa tavaramerkkien rekisteröintejä sekä hakijan mahdollisuudesta vastata tällaiseen vastustavaan väitteeseen.⁴⁴

⁴⁴ Kukin osapuoli pyrkii kaikin kohtuullisin keinoin ottamaan käyttöön kontradiktorisen väitemenettelyn.

3. Kukin osapuoli tarjoaa yleisesti saataville sähköisen tietokannan tavaramerkkihakemuksista ja tavaramerkkien rekisteröinneistä.

25.19 ARTIKLA

Tavaramerkillä myönnettyt oikeudet

1. Rekisteröidyn tavaramerkin haltijalla on yksinoikeus tavaramerkkiin. Tavaramerkin haltijalla on oikeus estää kaikkia kolmansia osapuolia käyttämästä ilman haltijan suostumusta elinkeinotoiminnassa
 - a) merkkiä, joka on sama kuin tavaramerkki ja samoja tavaroita tai palveluja varten kuin ne tavarat tai palvelut, joita varten tavaramerkki on rekisteröity; ja
 - b) merkkiä, joka sen vuoksi, että se on sama tai samankaltainen kuin samoja tai samankaltaisia tavaroita tai palveluja varten oleva tavaramerkki, aiheuttaa yleisön keskuudessa sekaannusvaaran, joka sisältää myös vaaran merkin ja tavaramerkin välisestä miellelyhtymästä.

2. Rekisteröidyn tavaramerkin haltijalla on oikeus estää kaikkia kolmansia osapuolia tuomasta tavaroita elinkeinotoiminnassa sen osapuolen alueelle, jossa tavaramerkki on rekisteröity, vaikka niitä ei luovuteta siellä vapaaseen liikkeeseen, jos kyseiset tavarat, mukaan lukien päällykset, tulevat kolmansista maista ja niissä on ilman lupaa tavaramerkki, joka on sama kuin tavaramerkki, joka on rekisteröity kyseisenkaltaisia tavaroita varten, tai jota ei voida erottaa olennaisilta ominaisuuksiltaan kyseisestä tavaramerkistä.⁴⁵

25.20 ARTIKLA

Tunnetut tavaramerkit

Tunnettujen tavaramerkkien suojelua koskevien Pariisin yleissopimuksen 6 a artiklan ja TRIPS-sopimuksen 16 artiklan 2 ja 3 kohdan täytäntöönpanemiseksi osapuolten on sovellettava teollisoikeuden suojelemiseksi perustetun Pariisin liiton konferenssin ja WIPO:n yleiskokouksen tunnettujen tavaramerkkien suojelua koskevaa yhteistä suositusta (Joint Recommendation Concerning Provisions on the Protection of Well-Known Marks), joka annettiin kolmannessakymmenennessäneljännessä WIPO:n jäsenvaltioiden konferenssien kokoussarjassa 20–29 päivänä syyskuuta 1999.

⁴⁵ Osapuoli voi määrätä, että tavaramerkin haltijan oikeudet lakkaavat, jos menettelyissä sen määrittämiseksi, onko rekisteröityä tavaramerkkiä loukattu, tavaroiden ilmoittaja tai tavaroiden haltija esittää näyttöä siitä, että rekisteröidyn tavaramerkin haltijalla ei ole oikeutta kieltää saattamasta tavaroita markkinoille tavaroiden lopullisessa määrämässä.

25.21 ARTIKLA

Vilpillisessä mielessä tehdyt hakemukset

Kukin osapuoli voi säätää, että tavaramerkkiä ei rekisteröidä, jos hakija on tehnyt tavaramerkin rekisteröintihakemuksen vilpillisessä mielessä. Kukin osapuoli säätää, että tällainen tavaramerkki julistetaan mitättömäksi, jos se on rekisteröity.

25.22 ARTIKLA

Peruutukset

1. Kukin osapuoli säätää, että tavaramerkki peruutetaan⁴⁶, jollei sitä sen lainsäädännössä määritellyn määräajan kuluessa ole käytetty⁴⁷ asianomaisella alueella tavaroissa tai palveluissa, joita varten se on rekisteröity, eikä hyväksyttävää syytä merkin käyttämättä jättämiseen ole.

⁴⁶ Selvyyden vuoksi todetaan, että osapuoli voi määritellä peruuttamisen menettämiseksi, päättymiseksi tai mitätöimiseksi.

⁴⁷ Osapuoli voi vaatia, että käyttö on luonteeltaan tosiasiallista tai että sitä käytetään sellaisessa määrin tai sellaisella tavalla, joka vastaa kaupallista käyttöä. Osapuoli voi lisäksi päättää olla ottamatta huomioon käytön aloittamista tai jatkamista juuri ennen peruutuspyynnön esittämistä.

2. Tavaramerkki voidaan julistaa peruutetuksi myös, jos tavaramerkin haltijan toiminnan tai toimimatta jättämisen vuoksi tavaramerkistä on sen rekisteröinnin jälkeen tullut elinkeinotoiminnassa sellaisesta tuotteesta tai palvelusta yleisesti käytetty nimitys, jota varten se on rekisteröity.

3. Tavaramerkki voidaan julistaa peruutetuksi myös, jos se rekisteröitiin siitä huolimatta, että se on harhaanjohtava niiden tavaroiden tai palvelujen luonteen, laadun tai maantieteellisen alkuperän osalta, joita varten se on rekisteröity.⁴⁸

25.23 ARTIKLA

Poikkeukset tavaramerkillä myönnettyihin oikeuksiin

Kukin osapuoli

a) säätää kuvaavien termien oikeudenmukaisesta käytöstä⁴⁹ rajoitettuna poikkeuksena tavaramerkillä myönnettyihin oikeuksiin; ja

⁴⁸ Selvyyden vuoksi todetaan, että osapuoli voi peruuttaa tavaramerkin myös, jos tavaramerkin haltija tai tämän suostumuksella joku muu on käyttänyt tavaramerkkiä sellaisella tavalla, että siitä on tullut harhaanjohtava niiden tavaroiden tai palvelujen osalta, joita varten se on rekisteröity.

⁴⁹ Kuvaavien termien oikeudenmukaiseen käyttöön sisältyy merkin käyttäminen ilmaisemaan tavaroiden tai palveluiden maantieteellistä alkuperää, kun tällainen käyttö on hyvän liiketavan mukaista teollisuuteen tai kauppaan liittyvissä kysymyksissä.

b) voi säätää muista rajoitetuista poikkeuksista

sillä edellytyksellä, että tällaisissa rajoitetuissa poikkeuksissa otetaan huomioon tavaramerkin omistajan ja kolmansien osapuolien oikeutettu etu.

B.3 ALAJAKSO

Teollismallit

25.24 ARTIKLA

Kansainväliset sopimukset

Kukin osapuoli pyrkii kaikin kohtuullisin keinoin liittymään 2 päivänä heinäkuuta 1999 Genevessä hyväksyttyyn teollismallien kansainvälistä rekisteröintiä koskevaan Haagin sopimukseen liittyvään Geneven asiakirjaan.

25.25 ARTIKLA

Rekisteröityjen teollismallien suoja

1. Kukin osapuoli säätää sellaisten itsenäisesti luotujen teollismallien suojasta, jotka ovat uusia tai omaperäisiä.⁵⁰ Tällainen suoja on tarjottava rekisteröinnillä, ja sillä on myönnettävä niiden haltijoille yksinoikeus tämän alajakson mukaisesti.
2. Rekisteröidyn teollismallin haltijalla on oltava oikeus estää kolmansia osapuolia ilman haltijan suostumusta ainakin käyttämästä ja erityisesti valmistamasta, tarjoamasta myytäväksi, myymästä, saattamasta markkinoille tai tuomasta maahan tuotetta tai käyttämästä esineitä, joissa on suojattu teollismalli tai jotka muodostavat suojatun teollismallin, jos tällaisiin toimiin ryhdytään kaupallisissa tarkoituksissa, ne haittaavat kohtuuttomasti teollismallin tavanomaista hyödyntämistä tai eivät ole hyvän kauppatavan mukaisia.
3. Sellaista teollismallia, jota sovelletaan tai joka sisältyy moniosaisen tuotteen osana olevaan tuotteeseen, pidetään uutena tai omaperäisenä vain,
 - a) jos osa, sen jälkeen, kun se on sisällytetty moniosaiseen tuotteeseen, pysyy näkyvässä tuotteen tavanomaisen käytön aikana; ja
 - b) siltä osin kuin nämä osan näkyvät piirteet itsessään täyttävät uutuuden tai omaperäisyyden vaatimukset.

⁵⁰ Jos osapuolen lainsäädännössä niin säädetään, voidaan myös edellyttää, että teollismalleilla on yksilöllinen luonne.

4. Edellä 3 kohdan a alakohdassa 'tavanomaisella käytöllä' tarkoitetaan loppukäyttäjän toimesta tapahtuvaa käyttöä, paitsi kunnossapito-, huolto- tai korjaustöitä.

25.26 ARTIKLA

Suoja-aika

Kukin osapuoli määrittelee suoja-ajan keston, ja se voidaan uusia yhdeksi tai useammaksi viisivuotiskaudeksi siten, että suoja-aika on enintään 25 vuotta hakemuksen jättämispäivästä.

25.27 ARTIKLA

Poikkeukset ja rajoitukset

1. Kukin osapuoli voi säätää rajoitetuista poikkeuksista teollismallien suojaan edellyttäen, että poikkeukset eivät ole kohtuuttomasti ristiriidassa suojattujen teollismallien tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti vahingoita suojatun teollismallin omistajan oikeutettuja etuja, ottaen huomioon kolmansien osapuolien oikeutetut edut.

2. Teollismallien suoja ei ulotu malleihin, jotka määräytyvät olennaisesti teknisten tai toiminnallisten seikkojen perusteella. Teollismallia ei suojata etenkään, jos se koostuu sellaisista piirteistä, jotka on välttämättä toisinnettava tarkalleen saman muotoisina ja kokoisina, jotta tuote, johon teollismalli sisältyy tai johon sitä sovelletaan, voitaisiin mekaanisesti liittää toiseen tuotteeseen tai asentaa siihen, sen ympärille tai sitä vasten siten, että kumpikin tuote toimii tarkoitetulla tavalla.

3. Edellä olevasta 2 kohdasta poiketen teollisoikeudellinen mallisuoja voi päteä teollismalliin, joka sallii keskenään vaihdettavissa olevien tuotteiden monenlaisen kokoamisen tai liittämisen moduulijärjestelmässä.

25.28 ARTIKLA

Suhde tekijänoikeuksiin

Teollismalli suojataan myös osapuolen tekijänoikeuslain nojalla siitä päivästä lähtien, jona teollismalli on luotu tai saatettu johonkin muotoon. Kukin osapuoli määrää näin myönnettävän tekijänoikeussuojan laajuuden ja edellytykset sekä vaadittavan omaperäisyyden.

B.4 ALAJAKSO

Maantieteelliset merkinnät

25.29 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä alajaksossa tarkoitetaan

- a) 'maantieteellisellä merkinnällä' merkintää, joka osoittaa tavaran olevan peräisin osapuolen alueelta tai tietyltä seudulta taikka paikkakunnalta kyseisellä alueella, kun tavaran tunnettu laatu, maine tai muu luonteenpiirre liittyy olennaisella tavalla sen maantieteelliseen alkuperään; ja
- b) 'tuoteluokalla' Nizzan luokituksen huomioon ottavaa luokkaluetteloa.

25.30 ARTIKLA

Kansainväliset sopimukset

Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa suojata maantieteellisiä merkintöjä alueellaan TRIPS-sopimuksen 22, 23 ja 24 artiklan mukaisesti.

Kukin osapuoli pyrkii kaikin kohtuullisin keinoin noudattamaan 20 päivänä toukokuuta 2015 Genevessä hyväksyttyä alkuperänimityksistä ja maantieteellisistä merkinnöistä tehtyä Lissabonin sopimuksen Geneven asiakirjaa.

25.31 ARTIKLA

Soveltamisala

1. Tätä alajaksoa sovelletaan sellaisten maantieteellisten merkintöjen tunnustamiseen ja suojaamiseen, joilla yksilöidään asianomaiseen tuoteluokkaan kuuluvat ja liitteessä 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) luetellut tavarat.

2. Osapuolet harkitsevat tämän alajakson kattamien maantieteellisten merkintöjen soveltamisalan laajentamista muiden tuoteluokkien kuin elintarvikkeiden ja maataloustuotteiden maantieteellisiin merkintöihin. Sen vuoksi osapuolet ovat sisällyttäneet liitteeseen 25-C (25.31.2 artiklassa tarkoitetut Meksikon maantieteelliset merkinnät) nimet, joilla yksilöidään niiden alueelta peräisin olevat ja siellä suojatut tavarat, joiden katsotaan kuuluvan tämän sopimuksen suojan soveltamisalaan edellyttäen, että tämän sopimuksen suojan soveltamisalaa laajennetaan ja tässä alajaksossa vahvistetut menettelyt saatetaan päätökseen.⁵¹

25.32 ARTIKLA

Luettelossa mainitut maantieteelliset merkinnät

Tässä alajaksossa tarkoitetut maantieteelliset merkinnät, jotka on lueteltu

- a) liitteen 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) A osassa, ovat maantieteellisiä merkintöjä, jotka osoittavat tavarat olevan peräisin Euroopan unionin alueelta tai tietyltä seudulta taikka paikkakunnalta kyseisellä alueella; ja

⁵¹ Osapuolet tunnustavat, että tavaramerkkihakemusten arviointia varten ja siinä määrin kuin se on osapuolen lainsäädännön mukaista, nämä nimet on suojattu alkuperämaassa.

- b) liitteen 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) B osassa, ovat maantieteellisiä merkintöjä, jotka osoittavat tavaran olevan peräisin Meksikon alueelta tai tietyltä seudulta taikka paikkakunnalta kyseisellä alueella.

25.33 ARTIKLA

Vakiintuneet maantieteelliset merkinnät

Kun liitteessä 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) lueteltuja nimiä on tarkasteltu ja liitteen 25-A (Vastustamismenettelyn pääkohdat) mukainen vastustamismenettely on saatettu päätökseen, kukin osapuoli suojaa kyseiset maantieteelliset merkinnät tässä alajaksossa vahvistetun suojan tason mukaisesti.

25.34 ARTIKLA

Liitteessä 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) lueteltujen maantieteellisten merkintöjen suoja

1. Kukin osapuoli säätää oikeudellisista keinoista, joilla asianomaiset osapuolet voivat estää seuraavat:

- a) liitteessä 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo)⁵² luetellun toisen osapuolen maantieteellisen merkinnän käyttäminen tavarasta, joka kuuluu kyseisen maantieteellisen merkinnän tuoteluokkaan ja joka joko
 - i) ei ole peräisin liitteessä 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) täsmennetystä alkuperäpaikasta kyseisen maantieteellisen merkinnän osalta; tai
 - ii) on peräisin liitteessä 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) täsmennetystä alkuperäpaikasta kyseisen maantieteellisen merkinnän osalta mutta jota ei ole tuotettu tai valmistettu toisen osapuolen sellaisten säädösten ja määräysten mukaisesti, joita sovellettaisiin, jos tavara olisi tarkoitettu kulutettavaksi toisessa osapuolella;

⁵² Liitteessä 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) olevan maantieteellisten merkintöjen luettelon osalta tämän artiklan mukaisesti myönnetty suoja ei kata lisäyksessä 25-B-1 (Yksittäiset ilmaisut osana maantieteellisen merkinnän moniosaista nimeä) lueteltuja yksittäisiä ilmaisuja, jotka ovat osa maantieteellisen merkinnän moniosaista nimeä.

- b) mikä tahansa tapa merkitä tai esittää tavara, joka osoittaa tai antaa ymmärtää, että kyseessä oleva tavara on peräisin muulta maantieteelliseltä alueelta kuin sen todellisesta alkuperäpaikasta tavalla, joka johtaa yleisöä harhaan tavarán maantieteellisen alkuperän osalta; ja
- c) mikä tahansa muu käyttö, jota voidaan pitää Pariisin yleissopimuksen 10 a artiklassa tarkoitettuna vilpillisenä kilpailuna.

2. Kukin osapuoli antaa 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetun suojan silloinkin, kun tavarán oikea alkuperä on merkitty tai jos maantieteellistä merkintää käytetään käännöksessä tai maantieteelliseen merkintään on liitetty ilmaisu, kuten ”laji”, ”tyyppi”, ”tapa”, ”jäljitelmä” tai muu vastaava ilmaisu.

3. Kukin osapuoli säätää oman lainsäädäntönsä mukaisista täytäntöönpanoa koskevista hallinnollisista toimista, joilla estetään

- a) suojatun nimen suora tai välillinen kaupallinen käyttö;
- b) suojatun nimen jäljittely, muuntelu tai vilpillinen käyttö;
- c) suojatun nimen väärä tai harhaanjohtava merkintä;
- d) käytännöt, jotka saattaisivat johtaa kuluttajaa harhaan tavarán todellisen alkuperän, lähtöisyyden tai luonteen suhteen.

4. Tämän alajakson nojalla suojatuista maantieteellisistä merkinnöistä ei saa tulla yleisiä nimiä osapuolten alueella.

5. Tämä alajakso ei velvoita osapuolta suojaamaan toisen osapuolen maantieteellistä merkintää, joka ei ole suojattu tai jonka suoja lakkaa alkuperäisen osapuolen alueella. Kukin osapuoli ilmoittaa toisilleen, jos maantieteellinen merkintä ei ole enää suojattu sen alueella. Ilmoitus on tehtävä kolmen kuukauden kuluessa toimivaltaisen viranomaisen antamasta lopullisesta ratkaisusta maantieteellisen merkinnän suojan lakkaamisesta.

6. Tämän artiklan määräyksiä sovelletaan soveltuvin osin Brysselissä 27 päivänä toukokuuta 1997 tehdyn Euroopan yhteisön ja Meksikon yhdysvaltojen välisen nimitysten vastavuoroista tunnustamista ja suojaa tislattujen alkoholijuomien alalla koskevan sopimuksen, jäljempänä 'tislattuja alkoholijuomia koskeva sopimus', liitteessä I ja liitteessä II olevaan nimien luetteloon.

25.35 ARTIKLA

Maantieteellisten merkintöjen luettelon muuttaminen

1. Yhteisneuvosto voi päättää liitteen 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) muuttamisesta 25.42 artiklan mukaisesti lisäämällä tai oikaisemalla maantieteellisiä merkintöjä tai poistamalla maantieteelliset merkinnät, joiden suoja on lakannut tai joita on lakattu käyttämästä alkuperäpaikassa. Teollisuus- ja tekijänoikeuksien alakomitea valmistelee tällaiset päätökset.

2. Uudet maantieteelliset merkinnät lisätään yhteisneuvoston päätöksellä sen jälkeen, kun toimitetut nimet on tutkittu ja 25.33 artiklassa tarkoitettu vastustamismenettely on saatettu päätökseen.

3. Uusien maantieteellisten merkintöjen osalta yhteisneuvosto voi muuttaa päätöksellä tislattuja alkoholijuomia koskevan sopimuksen liitettä I ja II 25.33 artiklassa tarkoitettua menettelyä noudattaen.

25.36 ARTIKLA

Maantieteellisten merkintöjen käyttöoikeus

1. Tämän alajakson mukaisesti suojattua maantieteellistä merkintää saavat käyttää kaikki sitä vastaavan teknisen eritelmän mukaista tavaraa kaupan pitävät toimijat

2. Kun maantieteellinen merkintä on tämän alajakson nojalla suojattu, tällaisen suojatun maantieteellisen merkinnän käyttö ei edellytä minkäänlaista käyttäjien rekisteröintiä tai muita vaatimuksia.

3. Maantieteelliseen merkintään viittaavia merkintöjä, lyhenteitä ja tunnuksia saa käyttää ainoastaan asianomaisella alueella suojatusta tai rekisteröidystä tavarasta, joka on tuotettu vastaavan teknisen eritelmän mukaisesti.

25.37 ARTIKLA

Tavaramerkkien ja maantieteellisten merkintöjen suhde

1. Tämä alajakso ei rajoita oikeuksia, jotka ovat peräisin aikaisemmasta tavaramerkistä, jota on haettu tai joka on rekisteröity vilpittömässä mielessä tai jotka on hankittu käyttämällä sitä vilpittömässä mielessä osapuolella. Rajoitettu poikkeus tavaramerkkioikeudella myönnettyihin oikeuksiin on se, että tavaramerkin haltija ei tietyissä olosuhteissa välttämättä pysty estämään suojan myöntämistä rekisteröidylle maantieteelliselle merkinnälle tai sen käyttämistä osapuolella, jossa tavaramerkkiä haetaan, se rekisteröidään tai sitä käytetään. Rekisteröidyn maantieteellisen merkinnän suoja ei saa millään muulla tavalla rajoittaa tällaisella tavaramerkkioikeudella myönnettyjä oikeuksia, kuten mahdollisuutta pyytää erottuvan merkin uudistamista tai muuttamista edellyttäen, että muutosta ei katsota vilpilliseksi kilpailuksi.
2. Osapuolta ei vaadita suojaamaan nimeä maantieteellisenä merkintänä 25.34 artiklan mukaisesti, jos tavaramerkin maineen ja tunnettuuden sekä sen käytössäoloajan pituuden vuoksi kyseinen nimi todennäköisesti johtaisi kuluttajaa harhaan tavarann tunnistamisessa.
3. Jollei 25.39 artiklasta muuta johdu ja TRIPS-sopimuksen 22 artiklan 3 kohdan perusteella liitteessä 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) lueteltujen maantieteellisten merkintöjen osalta, jotka edelleen ovat alkuperäisen osapuolen suojattuja maantieteellisiä merkintöjä, osapuoli voi omasta aloitteestaan ja lainsäädäntönsä sallimissa rajoissa tai asianosaisen pyynnöstä evätä tai mitätöidä tavaramerkin rekisteröinnin edellyttäen, että
 - a) tavaramerkin rekisteröinti tavaroita varten olisi ristiriidassa 25.34 artiklan kanssa;

- b) tavaramerkki liittyy samaan tai samankaltaiseen tavaraan;
 - c) tavaramerkki liittyy tavaroihin, joiden alkuperä ei vastaa kyseistä maantieteellistä merkintää;
ja
 - d) tavaramerkin rekisteröintihakemus jätetään sen päivän jälkeen, jona maantieteellisen merkinnän suojaa koskeva hakemus on jätetty asianomaisen osapuolen alueella.
4. Edellä 25.32 artiklassa tarkoitettujen maantieteellisten merkintöjen osalta tämän artiklan 3 kohdan d alakohdassa tarkoitettu suojaa koskevan hakemuksen jättämispäivä on tämän sopimuksen allekirjoituspäivä.
5. Edellä 25.35 artiklassa tarkoitettujen maantieteellisten merkintöjen osalta suojaa koskevan hakemuksen jättämispäivä on päivä, jona maantieteellinen merkintä julkaistaan vastustamismenettelyssä.
6. Liitteessä 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) lueteltujen maantieteellisten merkintöjen suoja alkaa aikaisintaan tämän sopimuksen voimaantulopäivänä.

25.38 ARTIKLA

Suojan täytäntöönpano

Kukin osapuoli panee täytäntöön 25.34–25.37 artiklassa määrätyn suojan asianmukaisin hallinnollisin tai oikeudellisin menettelyin oman lainsäädäntönsä ja käytäntönsä mukaisesti. Toimivaltaiset viranomaiset panevat suojan täytäntöön jommallakummalla tai molemmilla seuraavilla tavoilla:

- a) omasta aloitteestaan; tai
- b) asianosaisen pyynnöstä.

25.39 ARTIKLA

Yleiset säännöt

1. Osapuolta ei vaadita suojaamaan nimeä maantieteellisenä merkintänä tämän alajakson mukaisesti, jos kyseinen nimi on ristiriidassa kasvilajikkeen tai eläinrodun nimen kanssa ja saattaisi sen vuoksi johtaa kuluttajaa harhaan tavaratodellisuuden alkuperän osalta.

2. Samannimistä nimitystä, joka saa todennäköisesti kuluttajat virheellisesti uskomaan, että tavarat ovat peräisin joltain muulta alueelta, ei saa rekisteröidä maantieteelliseksi merkinnäksi, vaikka nimi olisikin oikea sen alueen, seudun tai paikan osalta, mistä kyseinen tavara on peräisin. Osapuolten on yhdessä päätettävä niistä käytännön edellytyksistä, joilla osittain tai kokonaan samannimiset maantieteelliset merkinnät erotetaan toisistaan, ottaen huomioon tarve varmistaa kyseisten tuottajien tasapuolinen kohtelu ja se, että kuluttajia ei johdeta harhaan, sanotun kuitenkin rajoittamatta TRIPS-sopimuksen 23 artiklan soveltamista.
3. Jos osapuoli kolmannen maan kanssa käymissään kahdenvälisissä neuvotteluissa ehdottaa kolmannen maan sellaisen maantieteellisen merkinnän suojaamista, joka on kokonaan tai osittain homonyyminen toisen osapuolen maantieteellisen merkinnän kanssa, toiselle osapuolelle on ilmoitettava tästä ja annettava mahdollisuus tehdä huomautuksensa ennen kuin nimitys suojataan.
4. Sen osapuolen viranomaiset, jonka alueelta tavara on peräisin, hyväksyvät tässä alajaksossa tarkoitetun teknisen eritelmän ja siihen mahdollisesti tehdyt muutokset.

25.40 ARTIKLA

Poikkeukset

1. Mikään tässä alajaksossa ei edellytä, että osapuoli soveltaa määräyksiään mihinkään toisen osapuolen maantieteelliseen merkintään tai moniosaiseen maantieteelliseen merkintään sisältyvään yksittäiseen nimeen sellaisten tavaroiden tai palvelujen osalta, joiden asianomainen merkintä on identtinen sellaisen termin kanssa, joka on tavanomainen arkikielessä yleisnimenä tällaisille tavaroille tai palveluille kyseisen osapuolen alueella.
2. Jos maantieteellisen merkinnän käännös on identtinen sellaisen termin kanssa, joka on tavanomainen yleiskielinen yleisnimitys jollekin tavaralle jonkin osapuolen alueella, tai jos maantieteellisen merkinnän käännös sisältää tällaisen termin tai jos maantieteellinen merkintä ei ole identtinen mutta siihen sisältyy tällainen termi, tällä alajaksolla ei rajoiteta minkään henkilön oikeutta käyttää kyseistä termiä mainitun osapuolen kyseisen tavarán yhteydessä.
3. Kun määritetään, onko termi tavanomainen yleiskielinen yleisnimitys jollekin tavaralle jonkin osapuolen alueella, kyseisen osapuolen viranomaisilla on toimivalta ottaa huomioon, miten kuluttajat ymmärtävät kyseisen termin sen alueella. Olennaisia tekijöitä kuluttajien ymmärryksen määrittämiseksi ovat muun muassa se,
 - a) käytetäänkö termiä viittaamaan kyseisen tyyppiseen tavaraan luotettavissa lähteissä, kuten sanakirjoissa, sanomalehdissä ja asiaa koskevilla verkkosivustoilla; ja

b) miten tavaraa, johon tällä termillä viitataan, markkinoidaan ja käytetään kaupassa kyseisen osapuolen alueella.⁵³

4. Mikään tässä alajaksossa ei estä käyttämästä osapuolen alueella minkä tahansa tavaran osalta kasvilajikkeen tai eläinrodun tavanomaista nimeä, joka on käytössä kyseisen osapuolen alueella tämän sopimuksen voimaantulopäivänä.

5. Tämä sopimus ei missään tapauksessa saa estää kenenkään oikeutta käyttää kaupallisiin tarkoituksiin omaa tai edeltäjänsä nimeä edellyttäen, että tätä nimitystä käytetään tavalla, joka ei johda kuluttajaa harhaan.

25.41 ARTIKLA

Olemassa olevien sopimusten liittäminen tähän sopimukseen

1. Tislattuja alkoholijuomia koskeva sopimus liitetään soveltuvien osin tähän sopimukseen ja otetaan sen osaksi.⁵⁴

⁵³ Tätä alakohtaa sovellettaessa osapuolen viranomaiset voivat tarvittaessa ottaa huomioon sen, käytetäänkö termiä osapuolen tunnustamissa asioita koskevissa kansainvälisissä standardeissa viittaamaan tavaratyyppeihin tai -luokkaan osapuolen alueella.

⁵⁴ Selvyyden vuoksi todetaan, että tämä koskee kaikkia tislattuja alkoholijuomia koskevan sopimuksen aiempia ja tulevia muutoksia.

2. Sopimuksen 1.10 artiklalla (Tämän sopimuksen III osan alakomiteat ja muut elimet) perustettu teollis- ja tekijänoikeuksien alakomitea korvaa tislattuja alkoholijuomia koskevan sopimuksen 17 artiklalla perustetun sekakomitean ja hoitaa mainitussa artiklassa määrätyt tehtävät.

25.42 ARTIKLA

Yhteistyö

1. Sopimuksen 1.10 artiklalla (Tämän sopimuksen III osan alakomiteat ja muut elimet) perustettu teollis- ja tekijänoikeuksien alakomitea on asiaankuuluva foorumi tämän alajakson täytäntöönpanon ja hallinnoinnin seuraamiseksi.
2. Osapuolet ilmoittavat toisilleen, jos liitteessä 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) luetellun maantieteellisen merkinnän suoja lakkaa kyseisen osapuolen alueella. Tällaisen ilmoituksen jälkeen teollis- ja tekijänoikeuksien alakomitea valmistelee yhteisneuvostolle päätöksen liitteen 25-B (Maantieteellisten merkintöjen luettelo) muuttamisesta tässä sopimuksessa määrättyjen menettelyjen mukaisesti.
3. Osapuoli voi joko suoraan tai teollis- ja tekijänoikeuksien alakomitean välityksellä pyytää toista osapuolta toimittamaan teknisiä eritelmiä ja niiden muutoksia koskevia tietoja.

4. Kukin osapuoli voi julkistaa espanjaksi tai englanniksi tekniset eritelmät, jotka liittyvät tämän alajakson nojalla suojattuihin toisen osapuolen maantieteellisiin merkintöihin.⁵⁵

5. Teollis- ja tekijänoikeuksien alakomitea käsittelee kaikkia suojattujen maantieteellisten merkintöjen teknisiä eritelmiä koskevia kysymyksiä.

25.43 ARTIKLA

Suojaaminen osapuolen lainsäädännön nojalla

Tämä alajakso ei estä osapuolen maantieteellisen merkinnän haltijan oikeutta hakea maantieteellisen merkinnän tunnustamista ja suojaa toisessa osapuolella kyseisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti.

⁵⁵ Meksiko voi julkistaa tällaiset tekniset eritelmät espanjaksi tai englanniksi.

B.5 ALAJAKSO

Patentit

25.44 ARTIKLA

Kansainväliset sopimukset

Kukin osapuoli noudattaa Washingtonissa 19 päivänä kesäkuuta 1970 tehtyä patenttiyhteistyösopimusta sellaisena kuin se on muutettuna 28 päivänä syyskuuta 1979 ja viimeksi muutettuna 3 päivänä lokakuuta 2001 ja tunnustaa Genevessä 1 päivänä kesäkuuta 2000 hyväksytyn patenttilakisopimuksen mukaisten menettelysääntöjen hyväksymisen tai säilyttämisen merkityksen.

25.45 ARTIKLA

Patentit ja kansanterveys

1. Tässä alajaksossa vahvistetut oikeudet ja velvoitteet eivät estä eivätkä saa estää osapuolta toteuttamasta toimenpiteitä kansanterveyden suojelemiseksi. Osapuolet tunnustavat 14 päivänä marraskuuta 2001 Dohassa hyväksytyn TRIPS-sopimuksesta ja kansanterveydestä annetun julistuksen, jäljempänä 'Dohan julistus', merkityksen ja vahvistavat sitoutumisensa siihen. Tämän alajakson mukaisia oikeuksia ja velvoitteita tulkittaessa ja täytäntöön pantaessa osapuolten on varmistettava, että Dohan julistusta noudatetaan.

2. Osapuolet osallistuvat WTO:n yleisneuvoston 30 päivänä elokuuta 2003 Dohan julistuksen 6 kohdan täytäntöönpanosta tekemän päätöksen ja TRIPS-sopimuksen muuttamisesta 6 päivänä joulukuuta 2005 tehdyn pöytäkirjan täytäntöönpanoon ja noudattavat niitä.

25.46 ARTIKLA

Farmaseuttisten tuotteiden, myös biologisten tuotteiden, myyntiluvan viivästyessä sovellettava täydentävä suoja⁵⁶

1. Osapuolet tunnustavat, että niiden alueilla patentilla suojattuihin farmaseuttisiin tuotteisiin, biologiset tuotteet mukaan luettuna⁵⁷, voidaan soveltaa hallinnollista lupamenettelyä⁵⁸ ennen markkinoille saattamista. Ne tunnustavat, että aika, joka osapuolen lainsäädännön määräysten mukaisesti kuluu patentin saamista koskevan hakemuksen tekemisestä tuotteen markkinoille saattamiseen koskevan luvan myöntämiseen, voi lyhentää patentin antamaa todellista suojaa.

⁵⁶ Meksiko panee täytäntöön tässä artiklassa määrätyt velvoitteet viimeistään kahden vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta.

⁵⁷ Kukin osapuoli määrittää 21 päivänä huhtikuuta 2018 voimassa olleen lainsäädäntönsä mukaisesti, mitkä tuotteet kuuluvat termien 'farmaseuttiset tuotteet' ja 'biologiset tuotteet' piiriin.

⁵⁸ *(ei koske suomenkielistä toisintoa)*

2. Kukin osapuoli säätää riittävästä ja tehokkaasta järjestelmästä, jolla patentinomistajalle korvataan tosiasiallisen patenttisuojan supistuminen, jos ensimmäisen myyntiluvan myöntäminen sen alueella on viivästynyt kohtuuttomasti⁵⁹. Tällainen korvaus tapahtuu täydentävällä *sui generis* -suojaalla, joka kestoaltaan vastaa tämän kohdan alaviitteessä mainitun kahden vuoden määräajan ylittymistä. Tällaisen täydentävän suojan kesto saa olla enintään viisi vuotta.⁶⁰

3. Vaihtoehtona 2 kohdalle osapuoli voi tarjota enintään viiden vuoden⁶¹ mittaisen pidennyksen patenttisuojalla myönnettyjen oikeuksien keston hyvityksenä patentinomistajalle sen patentin suoja-ajan tosiasiallisesta lyhentymisestä, joka johtuu myyntilupamenettelystä. Pidennyksen kesto tulee voimaan patentin laillisen voimassaoloajan päättyessä ajaksi, joka vastaa patentin hakemispäivän ja ensimmäisen markkinoille saattamista osapuolessa koskevan luvan päivämäärän välillä kulunutta aikaa, josta on vähennetty viiden vuoden ajanjakso.

⁵⁹ Tätä artiklaa sovellettaessa kohtuuttomaan viivästykseen kuuluu vähintään kahden vuoden viive myyntilupahakemuksen jättämispäivän ja ensimmäisen hakijalle annetun vastauksen välillä. Myyntiluvan myöntämisessä tapahtuvia viivästysjaksoja, jotka johtuvat hakijasta tai eivät ole myyntiluvan antaneen viranomaisen valvonnassa, ei tarvitse ottaa huomioon tällaisen viivästyksen määrittämisessä.

⁶⁰ Jos osapuoli noudattaa tätä kohtaa, sillä ei ole velvollisuutta noudattaa 3 kohdassa määrättyä vaihtoehtoa.

⁶¹ Tätä aikaa voidaan jatkaa kuudella kuukaudella sellaisten farmaseuttisten tuotteiden osalta, joista on tehty pediatria tutkimuksia, joiden tulokset sisältyvät tuotetietoihin.

4. Pannessaan täytäntöön tämän artiklan velvoitteita kukin osapuoli voi määrittää ehtoja ja rajoituksia edellyttäen, että osapuoli noudattaa edelleen tätä artiklaa.

5. Kukin osapuoli pyrkii parhaansa mukaan käsittelemään farmaseuttisten tuotteiden myyntilupahakemuksia tehokkaasti ja nopeasti, jotta vältetään kohtuuttomat tai tarpeettomat viivästyksset. Pyrkiessään välttämään kohtuuttomia viivästyksiä osapuoli voi ottaa käyttöön tai pitää voimassa menettelyjä, joilla nopeutetaan myyntilupahakemusten käsittelyä.

B.6 ALAJAKSO

Kasvilajikkeet

25.47 ARTIKLA

Kansainväliset sopimukset

Kukin osapuoli suojaa kasvinjalostajanoikeudet Pariisissa 2 päivänä joulukuuta 1961 hyväksytyn uusien kasvilajikkeiden suojaamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen, sellaisena kuin se on viimeksi tarkistettuna Genevessä 19 päivänä maaliskuuta 1991, mukaisesti ottaen huomioon myös kyseisen yleissopimuksen 15 artiklassa tarkoitettut jalostajanoikeuksia koskevat poikkeukset ja tehtävä yhteistyötä edistääkseen ja soveltaakseen näitä oikeuksia.⁶²

⁶² Meksiko panee täytäntöön tämän määräyksen viimeistään silloin, kun tämän sopimuksen voimaantulopäivästä tulee kuluneeksi neljä vuotta.

B.7 ALAJAKSO

Julkistamattoman tiedon suoja

25.48 ARTIKLA

Liikesalaisuuksien suojan laajuus

1. Kukin osapuoli varmistaa Pariisin yleissopimuksen 10 a artiklassa määrätyn tehokkaan suojan vilpillistä kilpailua vastaan ja säätää tätä varten oikeudellisista keinoista, hallinnolliset tai siviilioikeudelliset menettelyt mukaan luettuina⁶³, joilla kaikki henkilöt voivat estää liikesalaisuuksien ilmaiseminen muille tai estää muita hankkimasta tai käyttämästä niitä ilman tietoja laillisesti hallussaan pitävän henkilön suostumusta tavalla, joka on vastoin rehellistä kaupallista käytäntöä.⁶⁴ Tätä alajaksoa sovellettaessa liikesalaisuuksiin sisältyvät TRIPS-sopimuksen 39 artiklan 2 kohdassa tarkoitetut julkistamattomat tiedot.

⁶³ Selvyyden vuoksi todetaan, että osapuoli voi tarjota kyseisiä oikeudellisia keinoja oman lainsäädäntönsä mukaisilla rikosoikeudellisilla menettelyillä.

⁶⁴ Osapuoli voi harkita näiden menettelyjen soveltamatta jättämistä, jos rehellisten kaupallisten toimintojen vastaista toimintaa harjoitetaan rikkomuksen, väärinkäytöksen tai laittoman toiminnan paljastamiseksi sen lainsäädännön mukaisesti tai sen lainsäädännössä tunnustetun oikeutetun edun suojaamiseksi.

2. Tätä alajaksoa sovellettaessa osapuolen on ainakin harkittava seuraavien toimintatapojen katsomista rehellisten kaupallisten käytäntöjen vastaisiksi:

- a) liikesalaisuuden hankinta ilman liikesalaisuuden haltijan suostumusta aina, kun se tapahtuu seuraavin keinoin: luvaton pääsy sellaisiin liikesalaisuuden haltijan laillisessa määräysvallassa oleviin asiakirjoihin, esineisiin, materiaaleihin tai sähköisiin tiedostoihin, jotka sisältävät liikesalaisuuden tai joista liikesalaisuus voidaan johtaa, taikka niiden anastus tai kopioiminen; tai
- b) liikesalaisuuden käyttö tai ilmaiseminen ilman liikesalaisuuden haltijan suostumusta, kun sen tekijänä on henkilö, joka on hankkinut liikesalaisuuden laittomasti tai rikkoo luottamuksellisuutta koskevaa sopimusta tai muuta velvoitetta olla ilmaisematta liikesalaisuutta tai sen käytön rajoittamista.^{65, 66}

⁶⁵ Selvyyden vuoksi todetaan, että kunkin osapuolen säädöksissä ja määräyksissä säädettyihin perusteisiin sisältyy liikesalaisuuden käytön rajoittamista koskevan velvoitteen rikkominen.

⁶⁶ Selvyyden vuoksi todetaan, että Euroopan unioni katsoo, etteivät seuraavat tilanteet kuulu 2 kohdan soveltamisalaan:

- a) henkilö itsenäisesti keksii tai luo asiaan kuuluvat tiedot;
- b) tuotteen käänteismallinnus, jonka on tehnyt tuotteen laillisesti hallussaan pitävä henkilö, jota ei koske oikeudellisesti pätevä velvoite rajoittaa asiaan kuuluvien tietojen hankintaa;
- c) tietojen hankinta, käyttö tai julkistaminen aina, kun sitä edellytetään tai se sallitaan osapuolen lainsäädännössä;
- d) työntekijät käyttävät sellaista kokemusta ja sellaisia taitoja, jotka he ovat rehellisesti hankkineet osana tavanomaista työskentelyä; tai
- e) tietojen ilmaiseminen sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta koskevan oikeuden harjoittamisen yhteydessä.

25.49 ARTIKLA

Liikesalaisuuksia koskevat hallinnolliset tai siviilioikeudelliset menettelyt

1. Kukin osapuoli varmistaa, että henkilöt, jotka osallistuvat 25.48 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin menettelyihin tai joilla on oikeus tutustua kyseisiin menettelyihin liittyviin asiakirjoihin, eivät saa käyttää tai ilmaista liikesalaisuuksia tai väitettyjä liikesalaisuuksia, jotka toimivaltaiset viranomaiset ovat asiaan osallisen asianmukaisesti perustellusta pyynnöstä katsoneet luottamuksellisiksi ja joista he ovat saaneet tiedon tällaisen osallistumisen tai asiakirjoihin tutustumisen seurauksena.
2. Kukin osapuoli säättää, että sen toimivaltaisilla viranomaisilla on ainakin toimivalta käyttää erityisiä toimenpiteitä 25.48 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuissa menettelyissä esitettyjen liikesalaisuuksien tai väitettyjen liikesalaisuuksien luottamuksellisuuden säilyttämiseksi. Tällaisiin erityisiin toimenpiteisiin voi sisältyä kunkin osapuolen lainsäädännön mukaisesti mahdollisuus rajoittaa oikeutta tutustua tiettyihin asiakirjoihin kokonaan tai osittain, rajoittaa pääsyä suulliseen käsittelyyn ja näiden käsittelyjen pöytäkirjoihin tai litteroituun tekstiin sekä asettaa saataville tuomioistuimen ratkaisusta ei-luottamuksellinen toisinto, josta on poistettu kaikki liikesalaisuuksia sisältävät kohdat tai jossa tällaisia kohtia on muutettu.

25.50 ARTIKLA

Farmaseuttisiin tuotteisiin, myös biologisiin tuotteisiin, liittyvien julkistamattomien tietojen suoja⁶⁷

1. Jos osapuoli vaatii julkistamattomia testituloksia tai muita prekliinisten tai kliinisten kokeiden tietoja edellytyksenä myyntiluvan myöntämiseksi uusille farmaseuttisille tuotteille⁶⁸, biologiset tuotteet⁶⁹ mukaan luettuna, sen määrittämiseksi, onko kyseisten tuotteiden käyttö turvallista ja tehokasta, osapuolen on suojattava tällaiset tiedot niiden ilmaisemiselta kolmansille osapuolille, jos tällaisten tietojen hankkiminen on edellyttänyt huomattavaa ponnistusta, paitsi milloin se on tarpeen erittäin tärkeän yleisen edun mukaisesti, tai ellei toimenpiteisiin ole jo ryhdytty sen varmistamiseksi, että tiedot on suojattu epärehelliseltä kaupalliselta käytöltä.

⁶⁷ Meksiko panee täytäntöön tämän velvoitteen viimeistään kahden vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta.

⁶⁸ Tässä artiklassa ilmaisulla 'uusi' tarkoitetaan, että tuote sisältää uuden kemiallisen yhdisteen, jota ei ole aiemmin hyväksytty osapuolen alueella, tai tuote on uusi biologinen tai bioteknologinen tuote, jota ei ole aiemmin hyväksytty osapuolen alueella.

⁶⁹ Kukaan osapuoli määrittää 21 päivänä huhtikuuta 2018 voimassa olleen lainsäädäntönsä mukaisesti, mitkä tuotteet kuuluvat termien 'farmaseuttiset tuotteet' ja 'biologiset tuotteet' piiriin.

2. Osapuoli ei saa vähintään kuuden vuoden⁷⁰ ajan osapuolen alueella sovellettavan uuden tuotteen myyntiluvan⁷¹ myöntämispäivästä ilman 1 kohdassa tarkoitettut tiedot aiemmin toimittaneen henkilön suostumusta myöntää kolmansille henkilöille kyseisten tietojen tai kyseiset tiedot⁷² toimittaneelle henkilölle myönnetyn myyntiluvan perusteella farmaseuttisen tuotteen, mukaan lukien biologiset tuotteet, myyntilupaa, jolla sallitaan pitää kaupan tuotetta⁷³.
3. Kukin osapuoli voi rajoituksetta panna täytäntöön tällaisia tuotteita koskevia lyhennettyjä lupamenettelyitä biologista samanarvoisuutta ja biologista hyväksikäytettävyyttä koskevien tutkimusten pohjalta.

⁷⁰ Selvyyden vuoksi todetaan, että osapuoli voi rajoittaa tämän kohdan mukaisen suoja-ajan kuuteen vuoteen.

⁷¹ Osapuoli voi säätää, että biologisten tuotteiden osalta tässä artikkelissa tarkoitettujen julkistamattomien tietojen suoja sovelletaan vain uuden biologisen tuotteen ensimmäiseen myyntilupaan.

⁷² Selvyyden vuoksi todetaan, että tähän sisältyvät tiedot, jotka on toimitettu tällaisia tietoja toimittaneelle henkilölle myönnettyjä lupia varten osapuolten ja kolmansien maiden alueella.

⁷³ Tämän kohdan soveltamiseksi osapuoli voi säätää, että 'tuotteella' tarkoitetaan samaa tai samankaltaista tuotetta.

25.51 ARTIKLA

Kasvinsuojeluaineisiin liittyvien julkistamattomien tietojen suoja⁷⁴

1. Jos osapuoli vaatii julkistamattomia testituloksia tai muita tietoja edellytyksenä myyntiluvan⁷⁵ myöntämiseksi uusille⁷⁶ kasvinsuojeluaineille, sen määrittämiseksi, onko kyseisten tuotteiden käyttö turvallista ja tehokasta⁷⁷, osapuolen on suojattava tällaiset tiedot niiden ilmaisemiselta kolmansille osapuolille, paitsi milloin se on tarpeen erittäin tärkeän yleisen edun mukaisesti, tai ellei toimenpiteisiin ole jo ryhdytty sen varmistamiseksi, että tieto on suojassa epärehelliseltä kaupalliselta käytännöltä.

⁷⁴ Meksiko panee täytäntöön tämän velvoitteen viimeistään kahden vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta.

⁷⁵ Tässä artiklassa 'myyntilupa' tarkoittaa samaa kuin osapuolen lainsäädännön mukainen 'terveyslupa'.

⁷⁶ Tässä artiklassa ilmaisulla 'uusi' tarkoitetaan, että tuote sisältää uuden kemiallisen yhdisteen, jota ei ole aiemmin hyväksytty osapuolen alueella.

⁷⁷ Selvyyden vuoksi todetaan, että tätä artiklaa sovelletaan tapauksiin, joissa osapuoli edellyttää julkistamattomien testien tai muiden tietojen toimittamista ainoastaan tuotteen turvallisuudesta tai ainoastaan valmisteen tehokkuudesta taikka molemmista.

2. Osapuoli ei saa vähintään 10 vuoden⁷⁸ ajan osapuolen alueella sovellettavan uuden tuotteen myyntiluvan myöntämispäivästä ilman 1 kohdassa tarkoitettua tietoa aiemmin toimittaneen henkilön suostumusta myöntää kolmansille henkilöille kyseisten tietojen tai kyseiset tiedot toimittaneelle henkilölle myönnetyn myyntiluvan perusteella kasvinsuojeluaineen myyntilupaa, jolla sallitaan pitää kaupan tuotetta.
3. Kukin osapuoli vahvistaa sääntöjä, joilla vältetään selkärangaisilla eläimillä tehtäviä päällekkäisiä testejä.
4. Kukin osapuoli voi rajoituksetta panna täytäntöön tällaisia tuotteita koskevia lyhennettyjä lupamenettelyitä vastaavuustutkimusten pohjalta.

⁷⁸ Selvyyden vuoksi todetaan, että osapuoli voi rajoittaa tämän artiklan mukaisen suoja-ajan 10 vuoteen.

C JAKSO

Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpano

C.1 ALAJAKSO

Yleiset määräykset

25.52 ARTIKLA

Yleiset velvoitteet

1. Osapuolet vahvistavat TRIPS-sopimuksen ja erityisesti sen III osan mukaiset sitoumuksensa. Kukin osapuoli säätää tässä jaksossa määrätyistä täydentävistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista, jotka ovat tarpeen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanon varmistamiseksi. Näiden toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on oltava oikeudenmukaisia ja tasapuolisia, ne eivät saa olla turhan monimutkaisia tai kalliita eivätkä ne saa sisältää kohtuuttomia määräaikoja tai johtaa aiheettomiin viivytyksiin.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on lisäksi oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia, ja niitä on sovellettava siten, että vältetään luomasta esteitä lailliselle kaupankäynnille ja annetaan takeet niiden väärinkäytön estämiseksi.

3. Tämän jakson määräyksillä ei velvoiteta osapuolelta perustamaan lakien yleisestä täytäntöönpanojärjestelmästä erillistä järjestelmää teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa varten, eivätkä ne myöskään vaikuta siihen, miten osapuoli yleensä voi panna lainsäädäntöään täytäntöön. Tämän alajakson määräyksillä ei velvoiteta osapuolta jakamaan voimavarojan tietyillä tavalla teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanomenettelyn ja toisaalta lakien yleisen täytäntöönpanomenettelyn kesken.

25.53 ARTIKLA

Henkilöt, joilla on oikeus pyytää toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista

Kukin osapuoli myöntää oikeuden pyytää tässä jaksossa ja TRIPS-sopimuksen III osassa tarkoitettujen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista seuraaville:

- a) teollis- ja tekijänoikeuksien haltijat osapuolen lainsäädännön mukaisesti;
- b) kaikki muut henkilöt, joilla on oikeus käyttää näitä teollis- ja tekijänoikeuksia, erityisesti käyttöluvan haltijat, jos osapuolen lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti;

- c) teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoiville elimille, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos osapuolen lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti; ja
- d) alan edunvalvonnasta vastaavat elimet, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos osapuolen lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti.

C.2 ALAJAKSO

Yksityisoikeudellinen ja hallinnollinen täytäntöönpano

25.54 ARTIKLA

Todistusaineisto

1. Kukin osapuoli varmistaa, että toimivaltaisilla oikeusviranomaisilla on jo ennen pääasiaa koskevan kanteen nostamista sen osapuolen hakemuksesta, joka on esittänyt kohtuullisesti saatavissa olevaa todistusaineistoa tukeakseen väitteitään teollis- tai tekijänoikeutensa loukkaamisesta tai tällaisen loukkaamisen uhasta, toimivalta määrätä nopeita ja tehokkaita väliaikaisia toimia väitettyyn loukkaamiseen liittyvän asiaankuuluvan todistusaineiston suojaamiseksi edellyttäen, että luottamukselliset tiedot suojataan.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetut väliaikaiset toimenpiteet voivat sisältää riidanalaisten tavaroiden yksityiskohtaisen kuvaamisen ja mahdollisen näytteiden oton, tai riidanalaisten tavaroiden ja soveltuviissa tapauksissa näiden tavaroiden valmistuksessa tai jakelussa käytettyjen materiaalien ja välineiden sekä tavaroihin liittyvien asiakirjojen haltuunottamisen.

3. Kukin osapuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin, joilla toimivaltaisille oikeusviranomaisille annetaan toimivalta kaupallisessa laajuudessa tehtyjen teollis- tai tekijänoikeuden loukkausten osalta ja menettelyn asianosaisen pyynnöstä tarvittaessa määrätä esitettäviksi vastapuolen hallussa olevia pankki-, rahoitus- tai kaupallisia asiakirjoja, joita luottamuksellisten tietojen suoja koskee.⁷⁹

⁷⁹ Meksiko voi rajoittaa kyseisen toimivallan koskemaan rikosoikeudellisia menettelyjä lainsäädäntönsä mukaisesti.

25.55 ARTIKLA

Tiedonsaantioikeus

1. Kukin osapuoli varmistaa, että toimivaltaisilla oikeusviranomaisilla on teollis- tai tekijänoikeuden loukkausta koskevan menettelyn yhteydessä kantajan perustellusta ja oikeasuhteisesta pyynnöstä toimivalta määrätä, että teollis- tai tekijänoikeuksia loukannut tai kuka tahansa muu henkilö, joka on asianosainen tai todistaja, antaa tietoja sellaisten tavaroiden tai palvelujen alkuperästä ja jakeluverkosta, jotka loukkaavat teollis- tai tekijänoikeutta.⁸⁰

⁸⁰ Euroopan unioni voi päättää, että

- a) 'kuka tahansa muu henkilö' tarkoittaa henkilöä,
 - i) jonka on todettu pitävän hallussaan teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavia tavaroita kaupallisessa laajuudessa;
 - ii) joka on tavattu käyttämästä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavia palveluja kaupallisessa laajuudessa;
 - iii) jonka on todettu tarjoavan loukkaavassa toiminnassa käytettäviä palveluja kaupallisessa laajuudessa; tai
 - iv) jonka i–iii alakohdassa tarkoitettu henkilö on osoittanut osallistuneen teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden tuottamiseen, valmistukseen tai jakeluun tai teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien palvelujen tarjoamiseen.
- b) 'tietoihin' sisältyvät tapauksen mukaan
 - i) tuotteen tai palvelujen tuottajien, valmistajien, jakelijoiden, toimittajien ja muiden aikaisempien haltijoiden sekä aiottujen tukku- ja vähittäiskauppiaiden nimet ja osoitteet; tai
 - ii) tiedot tuotettujen, valmistettujen, toimitettujen, vastaanotettujen tai tilattujen tavaroiden taikka palvelujen määrästä sekä kyseisistä tavaroista tai palveluista saaduista hinnoista.

2. Tätä artiklaa sovelletaan rajoittamatta osapuolen lainsäädännön muiden sellaisten säännösten soveltamista, jotka

- a) antavat oikeudenhaltijalle oikeudet saada lisätietoja;
- b) koskevat tämän artiklan nojalla ilmoitettujen tietojen käyttöä siviili- tai rikosoikeudellisessa menettelyssä;
- c) koskevat vastuuta tiedonsaantioikeuden väärinkäytöstä;
- d) antavat mahdollisuuden kieltäytyä sellaisten tietojen antamisesta, jotka pakottaisivat 1 kohdassa tarkoitetun henkilön myöntämään oman tai lähisukulaisensa osallistumisen teollis- tai tekijänoikeuden loukkaukseen; tai
- e) koskevat tietolähteiden luottamuksellisuuden suojaa tai henkilötietojen käsittelyä.

25.56 ARTIKLA

Väliaikaiset ja turvaamistoimenpiteet

1. Kukin osapuoli varmistaa, että sen oikeusviranomaisilla on toimivalta määrätä, kun kantaja sitä pyytää, väitettyä oikeudenloukkaajaa koskeva väliaikainen kiello, jonka tarkoituksena on estää teollis- tai tekijänoikeuden välittömät loukkaukset tai kieltää väliaikaisesti tai, jos sen lainsäädäntö sen mahdollistaa, tarvittaessa uhkasakon uhalla kyseisen oikeuden väitettyjen loukkausten jatkaminen tai asettaa jatkamisen ehdoksi oikeudenhaltijalle kuuluvan korvauksen takaamiseen tarkoitetut vakuudet. Väliaikainen kiello voidaan määrätä samoin edellytyksin välittäjälle, jonka palveluja kolmas osapuoli käyttää loukataksaan teollis- tai tekijänoikeutta. Tässä artiklassa 'välittäjillä' tarkoitetaan myös internetpalvelujen tarjoajia.

2. Väliaikaisella kiellolla voidaan myös määrätä takavarikoitaviksi tai luovutettaviksi sellaiset tavarat, joiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, jotta voidaan estää niiden saattaminen jakelukanavien piiriin tai levittäminen jakelukanavia pitkin.

3. Kukin osapuoli huolehtii siitä, että väitettyjen tekijänoikeusloukkausten osalta oikeusviranomaisilla on toimivalta määrätä väitetyn loukkaajan kiinteää ja irtainta omaisuutta asetettavaksi hukkaamiskieltoon, pankkitilien ja muiden varojen jäädyttäminen mukaan lukien. Tässä tarkoituksessa toimivaltaiset viranomaiset voivat määrätä esitettäväksi pankki-, rahoitus- tai kaupallisia asiakirjoja tai asianmukaisen pääsyn asiaankuuluviin tietoihin.⁸¹

25.57 ARTIKLA

Oikeussuojakeinot

1. Kukin osapuoli varmistaa, että toimivaltaisilla oikeusviranomaisilla on toimivalta kantajan pyynnöstä, oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta kuuluvia vahingonkorvauksia rajoittamatta, määrätä sellaiset tavarat, joiden ne ovat todenneet loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, hävitettäväksi tai vähintään poistettavaksi lopullisesti jakelukanavista ilman minkäänlaista korvausta. Kukin osapuoli varmistaa, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat tarvittaessa määrätä hävitettäväksi myös näiden tavaroiden luomisessa tai valmistuksessa pääasiassa käytetyt materiaalit ja välineet.

⁸¹ Meksiko voi rajoittaa toimivallan määrätä pankki-, rahoitus- tai kaupallisten asiakirjojen esittämistä ainoastaan rikosoikeudellisiin menettelyihin oman lainsäädäntönsä mukaisesti. Kukin osapuoli voi rajata tällaisen toimivallan koskemaan kaupallisessa laajuudessa tehtyjä loukkauksia ja tilanteita, joissa kantaja osoittaa olosuhteet, jotka todennäköisesti uhkaavat vahingonkorvauksen maksamista.

2. Oikeussuojakeinoja koskevaa pyyntöä harkittaessa on otettava huomioon oikeasuhteisuus loukkauksen vakavuuden ja määrättyjen oikeussuojakeinojen välillä sekä kolmansien osapuolien edut.

25.58 ARTIKLA

Kieltotuomiot

Kukin osapuoli varmistaa, että jos oikeudellisessa päätöksessä todetaan teollis- tai tekijänoikeuden loukkaus, toimivaltaisilla oikeusviranomaisilla on toimivalta antaa oikeudenloukkaajaa vastaan sekä sellaista välittäjää vastaan, jonka palveluja kolmas osapuoli käyttää loukatakseen teollis- tai tekijänoikeutta, kieltotuomio, jonka tarkoituksena on kieltää loukkauksen jatkaminen.

25.59 ARTIKLA

Vahingonkorvaukset

1. Kukin osapuoli säättää, että sen oikeusviranomaisilla on toimivalta ainakin määrätä oikeudenloukkaaja, joka tiesi tai jolla oli riittävät perusteet tietää ryhtyneensä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavaan toimintaan, maksamaan oikeudenhaltijalle vahingonkorvaus, joka riittää hyvittämään oikeudenhaltijan kärsimän vahingon teollis- tai tekijänoikeuksiensa loukkauksesta.⁸²
2. Määrittäessään 1 kohdan mukaista vahingonkorvausta kunkin osapuolen oikeusviranomaisten on otettava huomioon kaikki asiaankuuluvat näkökohdat ja niillä on oltava toimivalta ottaa huomioon muun muassa oikeudenhaltijan esittämä oikeutettu arvonn mitta, mukaan lukien saamatta jäänyt voitto, loukkauksen kohteena olevien tavaroiden tai palvelujen arvo markkinahintana tai ohjevähittäishintana.
3. Kukin osapuoli säättää, että ainakin tekijänoikeuksien tai lähioikeuksien loukkausta ja tavaramerkin väärentämistä koskevissa tapauksissa sen oikeusviranomaisilla on toimivalta määrätä oikeudenloukkaaja ainakin kohdassa 1 tarkoitetuissa tapauksissa maksamaan oikeudenhaltijalle oikeudenloukkaajalle loukkauksesta koituneet voitot. Osapuoli voi noudattaa tätä kohtaa olettamalla, että kyseiset voitot vastaavat 1 kohdassa tarkoitettuja vahinkoja.

⁸² Osapuoli voi säättää, että vahingonkorvauksen vaatimista koskevan menettelyn käynnistämisen edellytyksenä ei ole teollis- ja tekijänoikeuksien loukkaamisen lopullinen toteaminen.

4. Kukin osapuoli voi säätää, että oikeusviranomaiset voivat määrätä voitot perittäviksi takaisin vahingon kärsineelle osapuolelle tai maksettavaksi mainitulle osapuolelle vahingonkorvauksen, joka voi olla ennalta määrätty, kun oikeudenloukkaaja ei tiennyt tai hänellä ei ollut riittäviä perusteita tietää ryhtyneensä loukkaavaan tekoon.

25.60 ARTIKLA

Oikeudenkäyntikulut

Kukin osapuoli varmistaa, että kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut ja muut oikeudenkäynnin voittaneelle osapuolelle aiheutuneet kulut kuuluvat yleensä oikeudenkäynnin hävinneen maksettaviksi, jollei se ole kohtuutonta.

25.61 ARTIKLA

Tuomioistuinten päätösten julkistaminen

Sen estämättä, mitä osapuolen lainsäädännössä säädetään tietojen luottamuksellisuuden tai henkilötietojen suojasta, kukin osapuoli varmistaa, että toimivaltaisilla oikeusviranomaisilla on teollis- tai tekijänoikeuden loukkaamista koskeissa oikeudellisissa menettelyissä toimivalta määrätä kantajan pyynnöstä asiaankuuluvia toimia, joilla päätöksestä tiedotetaan, mukaan lukien päätöksen asettaminen julkisesti nähtäville ja sen julkistaminen kokonaisuudessaan tai osittain.

25.62 ARTIKLA

Olettama tekijänoikeudesta

1. Kukin osapuoli tunnustaa, että tässä alajaksossa määrättyjä toimenpiteitä, menettelyjä ja oikeussuojakeinoja sovellettaessa riittää, että kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijän nimi on tavanmukaisella tavalla ilmoitettu teoksessa, jotta häntä voidaan pitää tekijänä ja sen johdosta oikeutettuna ajamaan kannetta tekijänoikeutensa loukkaamisesta, jollei toisin osoiteta.
2. Edellä olevaa 1 kohtaa sovelletaan soveltuvien osin tekijänoikeuden lähioikeuksien haltijoihin heidän suojatun aineistonsa osalta.

25.63 ARTIKLA

Hallinnolliset menettelyt

Siinä laajuudessa kuin siviilioikeudellisia seuraamuksia voidaan määrätä hallinnollisessa menettelyssä, siinä noudatettavien periaatteiden tulee olennaisesti vastata tässä alajaksossa tarkoitettuja periaatteita.

25.64 ARTIKLA

Vapaaehtoiset sidosryhmäaloitteet

Kukin osapuoli pyrkii parhaansa mukaan tukemaan teollis- ja tekijänoikeusloukkauksia vähentäviä vapaaehtoisia sidosryhmäaloitteita verkossa ja muualla toimivilla markkinapaikoilla keskittyen konkreettisiin ongelmiin ja toteutettavissa olevien, tasapuolisten ja kaikille sidosryhmille reilujen käytännön ratkaisujen löytämiseen.

D JAKSO

Rajavalvonta

25.65 ARTIKLA

Johdonmukaisuus GATT- ja TRIPS-sopimuksen kanssa

Kun tulliviranomaiset toteuttavat rajatoimenpiteitä teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanemiseksi, riippumatta siitä, kuuluvatko ne tämän sopimuksen soveltamisalaan, kukin osapuoli varmistaa yhdenmukaisuuden GATT- ja TRIPS-sopimuksen ja erityisesti TRIPS-sopimuksen 41 artiklan ja III osan 4 jakson mukaisten velvoitteidensa kanssa.

25.66 ARTIKLA

Teollis- ja tekijänoikeuksiin liittyvät rajavalvontatoimenpiteet

1. Kullakin osapuolella on oltava käytössä menettelyjä, joilla sallitaan teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden hävittäminen TRIPS-sopimuksen 46 ja 59 artiklan mukaisesti.
2. Kukin osapuoli varmistaa tullivalvonnassa olevien tavaroiden osalta, että sen tulliviranomaiset toimivat aktiivisesti osapuolen säädösten ja määräysten mukaisesti ja koordinoitusti muiden asiaankuuluvien viranomaisten kanssa, jotta toiminta voidaan kohdentaa sellaisiin lähetyksiin, jotka sisältävät tavaroita, joiden epäillään loukkaavan tavaramerkkejä, tekijänoikeuksia tai muita teollis- ja tekijänoikeuksia, ja jotta tällaiset lähetykset voidaan tunnistaa. Ainakin tuontitavaroiden osalta tämän toiminnan tulisi perustua riskianalyysiin.
3. Kukin osapuoli ottaa käyttöön ainakin tavaramerkkejä ja teollismalleja koskevan keskitetysti hallinnoidun sähköisen tietokannan ja pitää sitä yllä; tietokanta on asianmukainen maksuton väline toimivaltaisten viranomaisten ja oikeudenhaltijoiden väliselle yhteistyölle ja riskianalyysiä varten toimitettaville tiedoille. Kukin osapuoli pyrkii laajentamaan riskianalyysin sähköisen tietokannan muihin teollis- ja tekijänoikeuksiin.

4. Kukin osapuoli varmistaa, että oikeudenhaltijan toimittamat tiedot sisällytetään automaattisesti sähköiseen tietokantaan edellyttäen, että ne noudattavat asiaankuuluvia vaatimuksia sen säädösten ja määräysten mukaisesti. Oikeudenhaltijan toimittamat tiedot on varmistettava automaattisesti tai kunkin osapuolen toimivaltaisten viranomaisten on tehtävä se kohtuullisen ajan kuluessa.
5. Osapuolet tunnustavat sähköisen tietokannan ylläpitämisen ja parantamisen edut, jotta voidaan edistää teollis- ja tekijänoikeusloukkausten havaitsemista ja tarjota tietoja tullivalvonnassa olevien tavaroiden luovuttamattajättämis- tai pidättämismenettelyn aloittamiseksi.
6. Kukin osapuoli säätää, että sen tulliviranomaiset voivat omasta aloitteestaan lykätä teollis- ja tekijänoikeutta loukkaaviksi epäiltyjen tavaroiden luovutusta tai ottaa ne haltuunsa taikka ilmoittaa asiasta oikeudenhaltijalle tai asiaankuuluville viranomaisille, jotta nämä voivat arvioida, onko tarpeen aloittaa menettely, joka voi johtaa kyseisten tavaroiden luovuttamattajättämiseen tai pidättämiseen.
7. Osapuolta kannustetaan ottamaan käyttöön menettelyjä, joilla sallitaan postitse tai pikakuriiritoimituksena lähetettyjen ja väärennetyllä tavaramerkillä varustettujen tai laittomasti valmistettujen tavaroiden nopea hävittäminen.
8. Kunkin osapuolen tulliviranomaiset käyvät säännöllistä vuoropuhelua ja edistävät yhteistyötä sidosryhmien ja muiden tässä artiklassa tarkoitettujen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoon osallistuvien viranomaisten kanssa.

9. Osapuolet tekevät yhteistyötä kansainvälisen kaupan alalla sellaisten tavaroiden osalta, joiden epäillään loukkaavan teollis- ja tekijänoikeuksia, ja erityisesti jakavat tietoja tällaisesta kaupasta säädöstensä ja määräystensä mukaisesti.

10. Osapuolet keskustelevat säännöllisesti tämän artiklan moitteettomasta täytäntöönpanosta ja hallinnoinnista.

E JAKSO

Loppumääräykset

25.67 ARTIKLA

Yhteistyö ja avoimuus

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä tukeakseen tämän luvun täytäntöönpanoa.
2. Yhteistyö koskee muun muassa seuraavia toimintoja:
 - a) tietojen vaihto teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan kansallisen ja kansainvälisen politiikan kehityksestä;

- b) tietojen vaihto osapuolten teollis- ja tekijänoikeuksia koskevista säädöksistä ja määräyksistä aloitteet tai muutokset mukaan luettuina;
- c) osapuolten välinen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanosta saatujen kokemusten ja tietojen vaihto;
- d) koordinointi väärennetyjen tavaroiden viennin estämiseksi, myös kolmansien maiden kanssa;
- e) tekninen tuki, valmiuksien kehittäminen, henkilövaihto ja henkilöstön kouluttaminen;
- f) teollis- ja tekijänoikeuksien suojaaminen ja puolustaminen ja siihen liittyvän tiedon levittäminen muun muassa liike-elämän piireissä ja kansalaisille;
- g) teollis- ja tekijänoikeuksia koskeva valistus ja yleisen tietämyksen lisääminen, mukaan lukien loukkausten vaikutukset talouteen ja kuluttajien turvallisuuteen;
- h) institutionaalisen yhteistyön kehittäminen erityisesti teollis- ja tekijänoikeuksista vastaavien viranomaisten välillä;

- i) teollis- ja tekijänoikeuksien suojaa ja loukkausten vähentämistä käsittelevä yhteistyö pk-yritysten kanssa, mukaan lukien pk-yrityksiin keskittyvissä tapahtumissa tai kokoontumisissa; ja
- j) osapuolten välinen tietojen vaihto pyrkimyksistä tukea vapaaehtoisia sidosryhmäaloitteita niiden alueilla.

3. Sopimuksen 1.10 artiklalla (Tämän sopimuksen III osan alakomiteat ja muut elimet) perustettu teollis- ja tekijänoikeuksien alakomitea seuraa tämän luvun ja muiden asiaankuuluvien seikkojen täytäntöönpanoa ja hallinnointia.

Teollis- ja tekijänoikeuksien alakomitea kokoontuu vähintään kerran vuodessa, elleivät osapuolet toisin sovi.

4. Kukin osapuoli nimeää yhteyspisteen helpottamaan tämän luvun mukaista yhteistyötä ja koordinointia ja ilmoittaa toiselle osapuolelle sen yhteystiedot. Osapuolet ilmoittavat toisilleen viipymättä kaikista näiden yhteystietojen muutoksista.

26 LUKU

KAUPPA JA KESTÄVÄ KEHITYS

26.1 ARTIKLA

Tavoite ja soveltamisala

1. Tämän luvun tavoitteena on edistää kestävän kehityksen sisällyttämistä osapuolten väliseen kauppaan ja sijoituksiin, etenkin vahvistamalla työhön⁸³ liittyvät periaatteet ja toimet sekä kestävän kehityksen ympäristönäkökohdat, joilla on erityistä merkitystä kaupan ja investointien kannalta.

⁸³ Tässä luvussa 'työllä' tarkoitetaan ihmisarvoista työtä koskevan ohjelman mukaisia ILO:n strategisia tavoitteita, jotka on ilmaistu ILO:n vuoden 2008 julistuksessa sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta.

2. Osapuolet palauttavat mieleen Agenda 21 -asiakirjan ja YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssin vuonna 1992 hyväksymän ympäristöä ja kehitystä koskevan Rion julistuksen, vuoden 2002 kestävän kehityksen huippukokouksessa hyväksytyn Johannesburgin täytäntöönpanosuunnitelman, 97. kansainvälisen työkonferenssin Genevessä 10 päivänä kesäkuuta 2008 hyväksymän sosiaalisesti oikeudenmukaista globalisaatiota koskevan kansainvälisen työjärjestön julistuksen, YK:n yleiskokouksen 27 päivänä heinäkuuta 2012 antamalla päätöslauselmalla 66/288 hyväksytyn YK:n vuoden 2012 kestävää kehitystä koskevan konferenssin päätösasiakirjan ”Tulevaisuus, jota tavoittelemme” ja kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelman asiakirjaan ”Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development” sisältyvät kestävän kehityksen tavoitteet.

3. Soveltaessaan 2 kohdassa tarkoitettuja välineitä osapuolet edistävät

- a) kestävää kehitystä, joka koostuu taloudellisesta ja sosiaalisesta kehityksestä sekä ympäristönsuojelusta, jotka kaikki ovat toisistaan riippuvaisia ja toisiaan vahvistavia;
- b) kansainvälisen kaupan ja sijoitusten kehitystä tavalla, joka tukee kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista; ja
- c) osallistavaa vihreää kasvua ja kiertotaloutta talouskasvun edistämiseksi samalla kun varmistetaan ympäristönsuojelu ja edistetään sosiaalista kehitystä.

26.2 ARTIKLA

Oikeus sääntelyyn ja suojan tasot

1. Osapuolet tunnustavat kunkin osapuolen oikeuden määrittää kestävä kehityksen politiikkansa ja painopisteensä, vahvistaa sisäiset ympäristön- ja työsuojelun tasonsa ja ottaa käyttöön tai muuttaa asiaa koskevia säädöksiä ja määräyksiä sekä politiikkaa asianmukaiseksi katsomallaan tavalla. Tällaisten tasojen, säädösten ja määräysten sekä toimintapolitiikan on oltava yhdenmukaista siihen nähden, että kukin osapuoli on sitoutunut 26.3 ja 26.4 artiklassa tarkoitettuihin kansainvälisesti tunnustettuihin normeihin ja sopimuksiin.
2. Kukin osapuoli pyrkii varmistamaan, että sen asiaa koskevissa säädöksissä ja määräyksissä sekä politiikassa säädetään korkeatasoisesta ympäristön- ja työsuojelusta ja rohkaistaan siihen, ja pyrkii jatkuvasti parantamaan näitä säädöksiä ja määräyksiä sekä politiikkaa ja niiden perustana olevaa suojelun tasoa.
3. Osapuoli ei saa heikentää ympäristö- tai työlaainsäädäntönsä mukaista suojelun tasoa kaupan tai sijoitusten edistämiseksi.
4. Osapuoli ei saa jättää soveltamatta ympäristö- tai työlaainsäädäntöään tai poiketa siitä tai tarjoutua jättämään sitä soveltamatta tai tarjoutua poikkeamaan siitä kaupan tai sijoitusten edistämiseksi.
5. Osapuoli ei saa pysyvällä tai toistuvalla toiminnalla tai toimimatta jättämisellä käytännössä laiminlyödä ympäristö- tai työlaainsäädäntönsä tehokasta täytäntöönpanoa kaupan tai sijoitusten edistämiseksi.

26.3 ARTIKLA

Monenväliset työnormit ja -sopimukset

1. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa edistää kansainvälisen kaupan kehitystä tavalla, joka tukee tuottavaa täystyöllisyyttä ja ihmisarvoisen työn tarjoamista kaikille, erityisesti naisille, nuorille ja vammaisille henkilöille.
2. Kansainvälisen työjärjestön peruskirjan ja kansainvälisen työkonferenssin 86. kokouksessa Genevessä 18 päivänä kesäkuuta 1998 hyväksytyn työelämän periaatteista ja -oikeuksista annetun kansainvälisen työjärjestön julistuksen ja sen seurannan mukaisesti kukin osapuoli noudattaa, edistää ja tosiasiallisesti toteuttaa kansainvälisen työjärjestön, jäljempänä 'ILO', keskeisissä yleissopimuksissa esitettyjä työelämän perusoikeuksia, jotka ovat:
 - a) yhdistymisvapaus ja työehtosopimusneuvottelu-oikeuden tosiasiallinen tunnustaminen;
 - b) kaikenlaisen pakkotyön poistaminen;
 - c) lapsityövoiman käytön tosiasiallinen poistaminen; ja
 - d) työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä esiintyvän syrjinnän poistaminen.

3. Edellä olevien 1 ja 2 kohdan mukaisesti ja korostaen osapuolten sitoutumista monenvälisen hallinnon tukemiseen kukin osapuoli panee ratifioimansa ILO:n yleissopimukset ja pöytäkirjat tosiasiallisesti täytäntöön.
4. Kukin osapuoli pyrkii jatkuvasti ja hellittämättä ratifioimaan ILO:n keskeiset yleissopimukset.
5. Osapuolet vaihtavat säännöllisesti tietoja edistymisestään ILO:n keskeisten yleissopimusten ja niihin liittyvien pöytäkirjojen sekä sellaisten muiden ILO:n yleissopimusten ja pöytäkirjojen ratifioinnissa, joiden sopimuspuolia ne eivät vielä ole ja jotka ILO katsoo ajantasaisiksi.
6. Osapuolet neuvottelevat tarvittaessa ja tekevät yhteistyötä yhteisesti kiinnostavissa kauppaan liittyvissä työelämän kysymyksissä, myös ILO:n puitteissa.
7. Osapuolet palauttavat mieleen ILO:n vuonna 2008 antaman julistuksen sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta ja toteavat, että työelämän perusperiaatteiden ja -oikeuksien loukkaamiseen ei voida vedota eikä sitä voida muutenkaan käyttää oikeutettuna kilpailuetuna ja ettei työelämää koskevia normeja saisi käyttää kaupassa protektionistisiin tarkoituksiin.

8. Kukin osapuoli edistää ihmisarvoista työtä siten kuin se on määritelty ILO:n vuonna 2008 antamassa julistuksessa sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta. Kukin osapuoli kiinnittää omien ehtojensa ja painopisteidensä mukaisesti erityistä huomiota seuraaviin:

- a) työturvallisuutta ja -terveyttä koskevien toimenpiteiden kehittäminen ja tehostaminen, mukaan lukien työtapaturman tai työperäisen sairauden johdosta maksettavat korvaukset sellaisina kuin ne on määritelty asiaa koskevissa ILO:n yleissopimuksissa ja muissa kansainvälisissä sitoumuksissa;
- b) ihmisarvoiset työolosuhteet kaikille palkkaan ja ansioihin, työaikoihin ja muihin työolosuhteisiin liittyen; ja
- c) tehokkaan työsuojelutarkastusjärjestelmän ylläpitäminen osapuolen kansainvälisten sitoumusten ja asiaa koskevien ILO:n normien mukaisesti.

9. Kukin osapuoli varmistaa, että sen työläinsäädännön täytäntöönpanoa koskevat hallinnolliset, oikeudelliset ja työtuomioistuimen menettelyt ovat oikeudenmukaisia, helposti saatavilla ja avoimia sekä mahdollistavat tehokkaat toimet tässä luvussa tarkoitettuja työntekijöiden oikeuksien loukkauksia vastaan.

26.4 ARTIKLA

Monenvälinen ympäristöhallinto ja monenväliset ympäristösopimukset

1. Osapuolet tunnustavat YK:n ympäristökokouksen (UNEA), YK:n ympäristöohjelman (UNEP) sekä monenvälisen ympäristöhallinnon ja monenvälisten ympäristösopimusten merkityksen kansainvälisen yhteisön vastauksena globaaleihin tai alueellisiin ympäristöhaasteisiin ja pyrkivät lisäämään kauppaa- ja ympäristöpolitiikan keskinäistä täydentävyyttä.
2. Edellä olevan 1 kohdan mukaisesti ja tukeakseen monenvälistä ympäristöhallintoa kukin osapuoli panee tosiasiallisesti täytäntöön monenväliset ympäristösopimukset sekä niiden pöytäkirjat ja muutokset, joissa se on sopimuspuolena.
3. Osapuolet vaihtavat säännöllisesti tietoja aloitteistaan monenvälisten ympäristösopimusten sekä niiden pöytäkirjojen ja muutosten ratifioinnissa.
4. Osapuolet neuvottelevat tarvittaessa ja tekevät yhteistyötä molemmille tärkeissä ympäristökysymyksissä, myös monenvälisten ympäristösopimusten puitteissa.
5. Osapuolet tunnustavat kunkin osapuolen oikeuden käyttää 32.1 artiklaa (Yleiset poikkeukset) toimenpiteisiin, jotka on toteutettu sellaisten monenvälisten ympäristösopimusten nojalla, joiden sopimuspuolia ne ovat.

26.5 ARTIKLA

Kauppa ja ilmastonmuutos

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää pyrkiä saavuttamaan New Yorkissa 9 päivänä toukokuuta 1992 tehdyn Yhdistyneiden kansakuntien ilmastonmuutosta koskevan puitesopimuksen, jäljempänä 'UNFCCC', perimmäinen tavoite, jotta voidaan vastata ilmastonmuutoksen muodostamaan kiireelliseen uhkaan, ja tunnustaa kaupan merkitys tässä yhteydessä.
2. Edellä olevan 1 kohdan nojalla kukin osapuoli
 - a) panee UNFCCC:n ja Pariisin sopimuksen tosiallisesti täytäntöön mukaan lukien toimilla, joilla edistetään kansallisesti määriteltyjen panosten täytäntöönpanoa Pariisin sopimuksen mukaisesti;
 - b) edistää kaupan myönteistä vaikutusta siirtymässä kestävään vähähiiliseen talouteen ja ilmastokestävään kehitykseen; ja
 - c) edistää vihreää talouskasvua ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista koskevien toimien pohjalta, mukaan lukien ekosysteemipohjainen sopeutuminen, uusiutuva energia ja energiatehokkaat ratkaisut.

3. Osapuolten olisi tehtävä yhteistyötä ilmastomuutosta koskevissa kauppaan liittyvissä asioissa kahdenvälisesti, alueellisesti ja kansainvälisillä foorumeilla, tapauksen mukaan UNFCCC:n puitteissa, WTO:ssa ja otsonikerrosta heikentävistä aineista tehdyn Montrealin pöytäkirjan puitteissa.

26.6 ARTIKLA

Kauppa ja biologinen monimuotoisuus

1. Osapuolet tunnustavat biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön tärkeyden sekä kaupan merkityksen näiden tavoitteiden saavuttamisessa Rio de Janeirossa 5 päivänä kesäkuuta 1992 tehdyn biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen ja sen pöytäkirjojen, Washington D.C:ssä 3 maaliskuuta 1973 allekirjoitetun luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen, jäljempänä 'CITES-sopimus', ja muiden sellaisten merkityksellisten kansainvälisten välineiden, joiden sopimuspuolia ne ovat, ja niiden nojalla tehtyjen päätösten ja päätöslauselmien mukaisesti.

2. Osapuolet tunnustavat, että biologisen monimuotoisuuden säilyttämisen ja kestävän käytön valtavirtaistaminen soveltuvilla talouden toimialoilla ja oikeudellisten, institutionaalisten ja sääntelypuitteiden vahvistaminen voivat osaltaan saada aikaan biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden kannalta myönteisiä vaikutuksia ja edistää kestävän kehityksen tavoitteen saavuttamista.

3. Edellä olevan 1 kohdan nojalla kukin osapuoli
- a) toteuttaa tehokkaita toimenpiteitä torjuakseen luonnonvaraisten eläinten ja kasvien laitonta kauppaa, tarvittaessa myös yhteistyöllä kolmansien maiden kanssa;
 - b) edistää eläin- ja kasvilajien lisäämistä CITES-sopimuksen liitteisiin, jos niiden suojelun tason katsotaan vaarantuneen kansainvälisen kaupan johdosta, ja suorittaa säännöllisiä tarkistuksia, joiden perusteella voidaan antaa suositus CITES-sopimuksen liitteiden muuttamisesta, jotta varmistetaan, että ne vastaavat asianmukaisesti kansainvälisen kaupan kohteena olevien lajien suojelutarpeita;
 - c) edistää CITES-sopimuksessa lueteltujen lajien pitkän aikavälin säilyttämistä ja kestäväää käyttöä, mukaan lukien niiden laillinen ja jäljitettävä kauppa sekä tarjoaa arvoketjussa oleville sidosryhmille etuja, erityisesti paikallisyhteisöille, joiden alueelta CITES-sopimuksessa lueteltuja lajeja hankitaan;
 - d) toteuttaa toimenpiteitä biologisen monimuotoisuuden suojelemiseksi, kun siihen kohdistuu kaupankäynnin ja investointitoiminnan aiheuttamia paineita, erityisesti haitallisten vieraslajien leviämistä ehkäisevillä toimenpiteillä; ja
 - e) vaihtaa toisen osapuolen kanssa tietoja aloitteista, joilla edistetään sellaista luonnonvaroihin perustuvien tuotteiden kauppaa, jonka tavoitteena on edistää biologisen monimuotoisuuden säilyttämistä ja kestäväää hyödyntämistä, sekä edistää tällaista kauppaa.

4. Kunkin osapuolen olisi tehtävä yhteistyötä toisen osapuolen sekä asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa kahdenvälisesti, alueellisesti ja kansainvälisillä foorumeilla asioissa, jotka koskevat kauppaa ja biologisen monimuotoisuuden suojelua ja kestävää käyttöä sekä torjua laitonta luonnonvaraisten eläinten ja kasvien kauppaa muun muassa sellaisten aloitteiden muodossa, joilla pyritään vähentämään luonnonvaraisista eläimistä ja kasveista saatavien laittomien tuotteiden sekä luonnonvaraisten eläinten ja kasvien kysyntää ja tiivistämään lainvalvontaa ja tietojenvaihtoa koskevaa yhteistyötä.

26.7 ARTIKLA

Kauppa ja kestävä metsätalous

1. Osapuolet tunnustavat kestävän metsätalouden tärkeyden ja kaupan merkityksen tämän tavoitteen saavuttamisessa.
2. Edellä olevan 1 kohdan nojalla kukin osapuoli
 - a) edistää metsien suojelua ja kestävää metsätaloutta sekä kestävästi hoidetuista metsistä korjatun puutavaran ja puutuotteiden kauppaa ja kulutusta;
 - b) edistää sellaisten metsätuotteiden kauppaa, jotka eivät ole aiheuttaneet metsäkatoa tai metsien tilan heikkenemistä;

- c) toteuttaa toimenpiteitä torjuakseen laittomia hakkuita ja niihin liittyvää kauppaa, tarvittaessa myös yhteistyöllä kolmansien maiden kanssa; ja
 - d) vaihtaa toisen osapuolen kanssa tietoja kauppaan liittyvistä metsien hallinnan ja metsäpinta-alan säilyttämisen aloitteista ja tekee yhteistyötä toisen osapuolen kanssa yhteisiä etuja edistävän politiikan myönteisten vaikutusten ja keskinäisen täydentävyyden maksimoimiseksi.
3. Kunkin osapuolen olisi tehtävä yhteistyötä toisen osapuolen sekä asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa kahdenvälisesti, alueellisesti ja kansainvälisillä foorumeilla asioissa, jotka koskevat kauppaa ja metsien suojelua sekä kestävää metsänhoitoa.

26.8 ARTIKLA

Kauppa ja meren elollisten luonnonvarojen kestävä hoito sekä vesiviljely

1. Osapuolet tunnustavat meren elollisten luonnonvarojen ja meriekosysteemien suojelun ja kestäväen käytön sekä kestäväen ja vastuullisen vesiviljelyn edistämisen merkityksen, jotta varmistetaan talouden, ympäristön ja sosiaalisten tekijöiden osalta kestävät olosuhteet, ja kaupan roolin näihin tavoitteisiin pyrittäessä.

2. Osapuolet tunnustavat, että laittomalla, ilmoittamattomalla ja sääntelemättömällä kalastuksella, jäljempänä 'LIS-kalastus', on kielteisiä vaikutuksia kauppaan ja ympäristöön ja vahvistavat, että tarvitaan toimia LIS-kalastuksen lopettamiseksi, jotta voidaan puuttua liikakalastuksen ja kalavarojen kestäättömän käytön aiheuttamiin ongelmiin.
3. Edellä olevien 1 ja 2 kohdan nojalla kukin osapuoli
- a) toimii Montego Bayssa 10 päivänä joulukuuta 1982 tehdyn YK:n merioikeusyleissopimuksen, New Yorkissa 4 päivänä joulukuuta 1995 allekirjoittamista varten avatun hajallaan olevien kalakantojen ja laajasti vaeltavien kalakantojen säilyttämistä ja hoitoa koskevien 10 päivänä joulukuuta 1982 tehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen määräysten täytäntöönpanosta tehdyn sopimuksen, FAO:n 27. yleiskokouksen päätöslauselmalla 15/93 Roomassa 24 päivänä marraskuuta 1993 hyväksymän kansainvälisten suojelu- ja hoitotoimenpiteiden noudattamisen edistämistä aavalla merellä toimivien kalastusalusten osalta koskevan FAO:n sopimuksen, FAO:n yleiskokouksen 31 lokakuuta 1995 hyväksymien FAO:n vastuullisen kalastuksen toimintasääntöjen sekä FAO:n 36. yleiskokouksen Roomassa 22 päivänä marraskuuta 2009 hyväksymän satamavaltioiden toimenpiteitä laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen ehkäisemiseksi, estämiseksi ja poistamiseksi koskevan FAO:n sopimuksen periaatteiden mukaisesti;

- b) toteuttaa pitkän aikavälin säilyttämis- ja hoitotoimenpiteitä ja meren elollisten luonnonvarojen kestävää käyttöä siten kuin se on määritelty näihin kysymyksiin liittyvissä YK:n ja FAO:n tärkeimmissä välineissä;⁸⁴
- c) osallistuu aktiivisesti niiden alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen työhön, joiden jäseniä, tarkkailijoita tai yhteistyötä tekeviä muita osapuolia kuin sopimuspuolia molemmat osapuolet ovat meren elollisten luonnonvarojen ja meriympäristön kestävästä käytöstä, hoidosta ja säilyttämisen varmistamiseksi tarvittaessa myös osallistumalla aktiivisesti näiden alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen hoito-, säilyttämis- tai valvontatoimenpiteisiin ja niiden tehokkaaseen täytäntöönpanoon ja noudattamisen valvontaan mukaan lukien tarvittaessa saalistusohjelma tai saalistodistusjärjestelmät;
- d) panee täytäntöön tehokkaita toimenpiteitä LIS-kalastuksen torjumiseksi, mukaan lukien LIS-tuotteiden sulkeminen pois kauppavirroista, sekä tekevät tätä varten yhteistyötä ja vaihtavat tietoja; ja

⁸⁴ Näitä välineitä ovat soveltuvin osin muun muassa YK:n merioikeusyleissopimus, FAO:n sopimus kansainvälisten suojelu- ja hoitotoimenpiteiden noudattamisen edistämiseksi aavalla merellä toimivien kalastusalueiden osalta, YK:n sopimus hajallaan olevien kalakantojen ja laajasti vaeltavien kalakantojen säilyttämisestä ja hoitoa koskevien 10 päivänä joulukuuta 1982 tehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen määräysten täytäntöönpanosta sekä FAO:n laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen ehkäisemiseksi, estämiseksi ja lopettamiseksi toteutettavia satamavaltion toimenpiteitä koskeva sopimus.

- e) edistää kestävän ja vastuullisen vesiviljelyn kehittämistä, myös FAO:n vastuullisen kalastuksen toimintaohjeen tavoitteiden ja periaatteiden täytäntöönpanon osalta.
4. Kukin osapuoli tekee yhteistyötä toisen osapuolen kanssa alueellisissa kalastuksenhoitojärjestöissä ja muilla kansainvälisillä foorumeilla kestävän kalastuksenhoidon saavuttamiseksi.

26.9 ARTIKLA

Kauppa ja toimitusketjujen vastuullinen hallinta

1. Osapuolet toteavat, että on tärkeää hallita toimitusketjuja vastuullisesti ja noudattaa vastuullisia yritystoimintakäytäntöjä ja yritysten yhteiskuntavastuukäytäntöjä, joilla edistetään suotuisan toimintaympäristön luomista, ja tiedostavat kaupan roolin toimitusketjujen vastuullisen hallinnan tavoitteeseen pyrittäessä.
2. Edellä olevan 1 kohdan nojalla kukin osapuoli
 - a) edistää yritysten yhteiskuntavastuuta tai vastuullista yritystoimintaa, muun muassa kannustamalla yrityksiä omaksumaan asiaankuuluvia käytäntöjä; ja

- b) tukee asiaa koskevien kansainvälisten välineiden levittämistä ja käyttöä, mukaan lukien OECD:n toimintaohjeita monikansallisille yrityksille, Genevessä marraskuussa 1977 hyväksyttyä monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa koskevaa ILO:n kolmikantaista periaatejulistusta sekä YK:n ihmisoikeusneuvoston 16 päivänä kesäkuuta 2011 antamalla päätöslauselmalla 17/4 hyväksyttyjä yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevia ohjaavia periaatteita.
3. Osapuolet tunnustavat yritysten yhteiskuntavastuuta tai vastuullista liiketoimintaa koskevien kansainvälisten alakohtaisten ohjeiden, kuten toimitusketjujen vastuullisuutta koskevien OECD:n due diligence -ohjeiden, hyödyllisyyden ja edistävät tähän liittyvää yhteistyötä myös suhteessa kolmansiin maihin. Kukin osapuoli edistää tällaisten tukemiensa ohjeiden käyttöönottoa.
4. Kukin osapuoli vaihtaa tietoja ja parhaita käytäntöjä ja tekee tarvittaessa yhteistyötä toisen osapuolen kanssa kahdenvälisesti, alueellisesti ja kansainvälisillä foorumeilla tämän artiklan soveltamisalaan kuuluvissa asioissa.

26.10 ARTIKLA

Muut kestäväää kehitystä edistävät kaupan ja investointeihin liittyvät aloitteet

1. Osapuolet vahvistavat sitoutuvansa edistämään kaupan ja investointien vaikutusta kestäväan kehityksen saavuttamiseen sen taloudellisten ja sosiaalisten näkökohtien sekä ympäristönäkökohtien osalta.
2. Edellä olevan 1 kohdan nojalla kukin osapuoli
 - a) edistää kauppa- ja investointipolitiikkaa, joka tukee ILO:n ihmisarvoista työtä koskevan ohjelman tavoitteita ja joka on yhdenmukaista ILO:n vuonna 2008 antaman sosiaalisesti oikeudenmukaista globalisaatiota koskevan julistuksen kanssa, mukaan lukien palkkaa, ansioita ja työaikaa, osallistavaa sosiaalista suojelua, työterveyttä ja -turvallisuutta sekä muita työoloihin liittyviä näkökohtia koskevia politiikkatoimia;
 - b) helpottaa ympäristöystävällisten tavaroiden ja palvelujen kauppaa sekä niihin tehtäviä investointeja, mukaan lukien sellaiset tavarat ja palvelut, joilla on erityistä merkitystä ilmastonmuutoksen hillitsemisen ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen kannalta, kuten kestävä ja uusiutuva energia ja energiatehokkaat tuotteet ja palvelut, muun muassa puuttumalla asiaan liittyviin tullien ulkopuolisiin kaupan esteisiin, hyväksymällä parhaiden käytössä olevien teknologioiden käyttöönottoa edistäviä poliittisia toimintakehyksiä ja tekemällä alan aloitteisiin liittyvää yhteistyötä; ja

- c) edistää sellaisten tavaroiden kauppaa, jotka parantavat sosiaalisia oloja ja edistävät ympäristön kannalta kestäviä käytäntöjä, mukaan lukien tavarat, jotka kuuluvat kestävyiden takaaviin vapaaehtoisin järjestelmiin, joita ovat esimerkiksi reilun ja eettisen kaupan järjestelmät ja ympäristömerkit.

3. Kukin osapuoli tekee yhteistyötä toisen osapuolen kanssa kahdenvälisesti, alueellisesti ja kansainvälisillä foorumeilla tämän artiklan soveltamisalaan kuuluvissa asioissa.

26.11 ARTIKLA

Tieteellinen ja tekninen tieto

1. Suunnitellessaan tai ottaessaan käyttöön ympäristönsuojeluun tähtääviä toimenpiteitä tai työterveyttä ja -turvallisuutta koskevia määräyksiä, jotka saattavat vaikuttaa kauppaan tai investointeihin, kumpikin osapuoli ottaa huomioon käytettävissä olevan tieteellisen ja teknisen tiedon sekä asiaa koskevat kansainväliset normit, suuntaviivat tai suositukset.

2. Jos täydellinen tieteellinen varmuus puuttuu ja on olemassa ympäristöön tai työterveyteen ja -turvallisuuteen kohdistuva vakavan tai peruuttamattoman vahingon uhka, osapuoli voi hyväksyä kustannustehokkaita toimenpiteitä ennalta varautumisen periaatteen mukaisesti. Tällaisten toimenpiteiden on oltava tämän artiklan mukaisia tai sen nojalla perusteltuja. Niiden on perustuttava saatavilla oleviin olennaisiin tietoihin ja niitä on tarkasteltava säännöllisesti uuden tieteellisen tiedon perusteella.

26.12 ARTIKLA

Avoimuus

Kun osapuoli ottaa käyttöön ja panee täytäntöön yleisesti sovellettavia toimenpiteitä, joilla pyritään suojelemaan ympäristöä ja työoloja ja jotka voivat vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan tai investointeihin, tai kauppa- tai investointitoimenpiteitä, jotka voivat vaikuttaa ympäristön tai työolojen suojeluun, kyseisen osapuolen on toimittava 27 luvun (Avoimuus) mukaisesti ja annettava säädöstensä ja määräystensä mukaisesti asianomaisille henkilöille kohtuulliset mahdollisuudet esittää näkemyksensä ehdotetuista toimenpiteistä.

26.13 ARTIKLA

Kauppaa ja kestävästä kehitystä koskeva yhteistyö

1. Osapuolet tunnustavat yhteistyön merkityksen tämän luvun tavoitteiden saavuttamiseksi.
2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettu yhteistyö voi kattaa muun muassa seuraavat:
 - a) kaupan ja kestävästä kehityksen työ- ja ympäristönäkökohdat kansainvälisillä foorumeilla, erityisesti muun muassa WTO:ssa, ILO:ssa, YK:n ympäristökokouksessa ja -ohjelmassa sekä monenvälisten ympäristösopimusten mukaisesti;

- b) ympäristö- ja työlaainsäädännön ja -normien vaikutus kauppaan ja investointeihin; ja
 - c) kauppaa ja sijoituksia koskevan lainsäädännön vaikutus työhön ja ympäristöön;
3. Edellä 1 kohdassa tarkoitettu yhteistyö voi myös kattaa kauppaan liittyvät näkökohdat
- a) kaupan kannalta merkityksellisissä ILO:n keskeisissä, hyvää hallintoa koskevissa ja muissa ajantasaisissa yleissopimuksissa;
 - b) ILO:n ihmisarvoista työtä koskevassa ohjelmassa, kuten yhteydet kaupan ja tuottavan täystyöllisyyden, työmarkkinoiden sopeuttamisen, työelämän ydinnormien, ihmisarvoisen työn globaaleissa toimitusketjuissa, sosiaaliturvan ja sosiaalisen osallisuuden, sosiaalisen vuoropuhelun, osaamisen kehittämisen ja sukupuolten välisen tasa-arvon välillä;
 - c) monenvälisissä ympäristösopimuksissa, mukaan lukien tulliyhteistyö ja tuki molemminpuoliselle osallistumiselle tällaisiin sopimuksiin;
 - d) nykyisessä ja tulevassa ilmastonmuutosta käsittelevässä kansainvälisessä järjestelmässä, mukaan lukien keinot edistää vähähiilistä teknologiaa ja energiatehokkuutta, hiilenhinnoittelutoimien valmistelu ja käyttöönotto, myös päästökauppajärjestelmät, ekosysteemipohjainen sopeutuminen ja veden käytön tehostaminen lähestymistapoina ilmastonmuutokseen;

- e) otsonikerrosta heikentävistä aineista tehdyssä Montrealin pöytäkirjassa ja sen Kigalin muutoksessa, etenkin:
 - i) toimenpiteet otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorihiihivetyjen tuotannon, kulutuksen ja kaupan valvomiseksi;
 - ii) ympäristöystävällisten vaihtoehtojen käyttöönotto;
 - iii) normien päivittäminen; ja
 - iv) sopimuksen nojalla säänneltyjen aineiden laittoman kaupan torjunta;
- f) osallistavan vihreän kasvun ja kiertotalouden edistämisen yhteydessä;
- g) avoimissa yksityisissä ja julkisissa kestävyuden takaavissa järjestelmissä, ympäristömerkinnät mukaan luettuina;
- h) ekosysteemien suojelussa ja ennallistamisessa sekä geenivarojen saatavuudessa ja niiden käytöstä saatavien hyötyjen oikeudenmukaisessa ja tasapuolisessa jakamisessa biologista monimuotoisuutta koskevaan yleissopimukseen liitetyn geenivarojen saatavuudesta sekä niiden käytöstä saatavien hyötyjen oikeudenmukaisesta ja tasapuolisesta jaosta Nagoyassa 29 päivänä lokakuuta 2010 tehdyn Nagoyan pöytäkirjan mukaisesti sekä ekosysteemien ja niiden palvelujen sekä niihin liittyvien taloudellisten välineiden arvottamisessa;

- i) yritysten yhteiskuntavastuussa, vastuullisessa liiketoiminnassa ja globaalien toimitusketjujen vastuullisessa hallinnassa, myös kansainvälisesti sovittujen välineiden noudattamisen, täytäntöönpanon ja levittämisen osalta;
- j) kemikaalien ja jätteiden moitteettomassa hallinnassa;
- k) biologisen monimuotoisuuden suojelussa ja kestävän käytön edistämisessä, myös torjumalla 26.6 artiklassa tarkoitettua luonnonvaraisten eläinten ja kasvien laitonta kauppaa;
- l) metsien suojelun ja kestävän metsätalouden edistämisessä metsäkadon ja laittomien hakkuiden pysäyttämiseksi, mukaan lukien sellaisten metsätuotteiden kaupan edistäminen, jotka eivät ole aiheuttaneet 26.7 artiklassa tarkoitettua metsäkatoa tai metsien tilan heikkenemistä; ja
- m) kestävien kalastuskäytäntöjen ja kestävästi hoidetusta kalastuksesta saatavien kalastustuotteiden kaupan edistämisessä sekä meriympäristön suojelussa ja ennallistamisessa 26.8 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

26.14 ARTIKLA

Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea

1. Sopimuksen 1.10 artiklan (Tämän sopimuksen III osan alakomiteat ja muut elimet) 1 kohdan I alakohdalla perustettu kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea kokoontuu vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä, elleivät osapuolet toisin sovi, ja sen jälkeen tarvittaessa tämän sopimuksen IV osan 1.4 artiklan (Alakomiteat ja muut elimet) mukaisesti.
2. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea
 - a) edistää ja seuraa tämän luvun tehokasta täytäntöönpanoa ja hallintoa, mukaan lukien tämän luvun mukaisesti toteutettavat yhteistyötöimet;
 - b) hoitaa 26.17–26.19 artiklassa tarkoitetut tehtävät;
 - c) antaa sekakomitealle suosituksia, myös tämän sopimuksen IV osan 1.7 artiklassa (Sisäiset neuvoa-antavat ryhmät) ja 1.8 artiklassa (Kansalaisyhteiskuntafoorumi) tarkoitettujen sisäisen neuvoa-antavan ryhmän ja kansalaisyhteiskuntafoorumin kanssa keskusteltavista aiheista; ja
 - d) tarkastelee kaikkia muita tähän lukuun liittyviä seikkoja osapuolten sopiman mukaisesti.

3. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea antaa julkisen kertomuksen kunkin kokouksensa jälkeen.

4. Kukin osapuoli ottaa asianmukaisesti huomioon yleisöltä saadut ilmoitukset ja lausunnot tähän lukuun liittyvistä asioista ja tiedottaa tällaisista ilmoituksista ja lausunnoista kaupan ja kestävän kehityksen alakomitealle ja sen tämän sopimuksen IV osan 1.6 artiklassa (Suhde kansalaisyhteiskuntaan) tarkoitetuille kansalaisyhteiskunnan mekanismeille.

26.15 ARTIKLA

Kaupan ja kestävän kehityksen yhteyspisteet

Kukin osapuoli nimeää yhteyspisteen helpottamaan osapuolten välistä yhteydenpitoa ja koordinointia tämän luvun täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa ja ilmoittaa toiselle osapuolelle yhteystietonsa. Osapuolet ilmoittavat toisilleen viipymättä kaikista näiden yhteystietojen muutoksista.

26.16 ARTIKLA

Riitojenratkaisu

Osapuolet voivat tämän luvun soveltamisesta aiheutuviassa erimielisyyksissä turvautua vain 26.17 ja 26.18 artiklassa tarkoitettuihin riitojenratkaisumenettelyihin.

26.17 ARTIKLA

Neuvottelut

1. Osapuoli voi ehdottaa neuvotteluja toisen osapuolen kanssa tämän luvun tulkinnasta tai soveltamisesta toimittamalla kirjallisen pyynnön 26.15 artiklan nojalla perustettuun toisen osapuolen yhteyspisteeseen. Pyyntöä on esitettävä neuvottelupyynnön syyt sekä kuvaus kyseessä olevasta asiasta. Neuvottelut aloitetaan viipymättä sen jälkeen, kun osapuoli on toimittanut neuvottelupyynnön, ja joka tapauksessa 30 päivän kuluttua pyynnön vastaanottamisesta, elleivät osapuolet toisin sovi. Neuvottelut käydään kasvokkain tai osapuolten yhteisellä sopimuksella sähköisin välinein.

2. Osapuolet pyrkivät pääsemään neuvotteluissa molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun. Tässä luvussa tarkoitettuihin monenvälisiin sopimuksiin liittyvissä asioissa osapuolet ottavat huomioon ILO:lta tai asiaankuuluvilta monenvälisiltä ympäristöjärjestöiltä tai -elimiltä saatavat tiedot johdonmukaisuuden varmistamiseksi osapuolten ja kyseisten järjestöjen ja elinten toiminnassa. Osapuolet pyytävät tarvittaessa ja yhteisesti sovitusti neuvoa tällaisilta järjestöiltä tai elimiltä tai muilta tarkoituksenmukaisiksi katsomiltaan asiantuntijoilta tai elimiltä.
3. Jos osapuoli 30 päivän kuluttua 1 kohdassa tarkoitetun pyynnön vastaanottamisesta katsoo, että asiasta on vielä keskusteltava, kyseisen osapuoli voi pyytää kirjallisesti kaupan ja kestävän kehityksen alakomitean koollekutsumista ja ilmoittaa pyynnöstä 1 kohdassa tarkoitettuun yhteyspisteeseen. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea kokoontuu viipymättä ja pyrkii ratkaisemaan asian molempia osapuolia tyydyttävällä tavalla.
4. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea pyytää tarvittaessa neuvoja tämän sopimuksen IV osan 1.7 artiklassa (Sisäiset neuvoa-antavat ryhmät) tarkoitetuilta sisäisiltä neuvoa-antavilta ryhmiltä tai muilta asiantuntijoilta.
5. Osapuolten mahdollisesti saavuttama ratkaisu on saatettava julkisesti saataville.

26.18 ARTIKLA

Asiantuntijapaneeli

1. Jos osapuolet eivät ole päässeet molempia tyydyttävään ratkaisuun 90 päivän kuluessa 26.17 artiklan mukaisen neuvottelupyynnön jättämisestä, osapuoli voi pyytää asiantuntijapaneelin asettamista tarkastelemaan asiaa. Pyyntö on toimitettava kirjallisesti 26.15 artiklan mukaisesti nimettyyn toisen osapuolen yhteyspisteeseen. Pyyntö on yksilöitävä syyt, miksi asiantuntijapaneelin asettamista pyydetään, mukaan lukien valituksen oikeusperusta.
2. Asiantuntijapaneeliin sovelletaan 31.6 (Paneelin asettaminen), 31.10 (Paneelin tehtävät), 31.20 (Paneelin jäsenten korvaaminen), 31.21 (Työjärjestys), 31.22 (Keskeyttäminen ja päättäminen), 31.23 (Tietojen vastaanottaminen) ja 31.24 artiklaa (Tulkintasäännöt), 31 luvun (Riitojenratkaisu) E jaksoa (Yhteiset määräykset) sekä liitteitä 31-A (Työjärjestys) ja 31-B (Paneelin jäsenten ja sovittelijoiden käytäntösäännöt), ellei tässä artikkelissa toisin määrätä.

3. Kauppaa ja kestävästä kehitystä käsittelevän alakomitean on ensimmäisessä kokouksessaan tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen vahvistettava luettelo vähintään 15 henkilöstä, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä toimimaan asiantuntijapaneelin jäseninä. Kyseinen luettelo koostuu kolmesta alaluettelosta: yksi alaluettelo kummallekin osapuolelle ja yksi alaluettelo henkilöistä, jotka eivät ole kummankaan osapuolen kansalaisia ja jotka toimivat asiantuntijapaneelin puheenjohtajana. Kukin osapuoli esittää vähintään viittä henkilöä alaluetteloonsa. Osapuolten on lisäksi valittava vähintään viisi henkilöä puheenjohtajien luetteloon. Kaupan ja kestävästä kehityksen alakomitea varmistaa, että luettelo pidetään ajan tasalla ja että asiantuntijoita on aina vähintään 15.
4. Edellä 3 kohdassa tarkoitetuilla henkilöillä on oltava erikoisosaamista tai -asiantuntemusta työlainsäädännön tai ympäristölainsäädännön alalta, tässä luvussa käsiteltävien aiheiden alalta tai kansainvälisten sopimusten puitteissa syntyvien riitojen ratkaisemisesta. Heidän on oltava riippumattomia ja toimittava yksilöinä, he eivät saa ottaa erimielisyyteen liittyvissä kysymyksissä ohjeita miltyään organisaatiolta tai hallitukselta eikä heillä ei saa olla sidoksia minkään osapuolen hallitukseen ja heidän on noudatettava liitteessä 31-B (Paneelin jäsenten ja sovittelijoiden käytäntesäännöt) esitettyjä määräyksiä.
5. Asiantuntijapaneeli asetetaan 31.6 artiklan (Paneelin asettaminen) 2 ja 3 kohdassa määrättyjen menettelyjen mukaisesti. Asiantuntijat valitaan tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettujen luetteloiden sisältämistä henkilöistä 31.7 artiklan (Paneelin kokoonpano) mukaisesti.

6. Jolleivät osapuolet viiden päivän kuluessa asiantuntijapaneelin asettamisesta 31.6 artiklan (Paneelin asettaminen) 3 kohdan mukaisesti toisin sovi, paneelin toimeksianto on:

”tarkastella tämän sopimuksen III osan (Kauppa ja investoinnit) 26 luvun (Kauppa ja kestävä kehitys) soveltuvien määräysten pohjalta asiantuntijapaneelin asettamista koskevassa pyynnössä tarkoitettua asiaa, tehdä päätelmiä ja esittää suosituksia asian ratkaisemiseksi sekä antaa raportti 26.18 artiklan (Asiantuntijapaneeli) 8 kohdan mukaisesti”.

7. Asioissa, jotka liittyvät tässä luvussa tarkoitettuihin monenvälisiin sopimuksiin, asiantuntijapaneeli pyrkii hankkimaan tietoa ja neuvoja asianmukaisilta ILO:n elimiltä tai monenvälisten ympäristösopimusten nojalla perustetuilta muilta elimiltä.

8. Asiantuntijapaneeli antaa osapuolille väliraportin viimeistään 90 päivän kuluessa paneelin asettamisesta ja loppuraportin viimeistään 30 päivän kuluessa väliraportin antamisesta. Raporteissa esitetään selvitetty tosiseikat, asiaa koskevien määräysten sovellettavuus sekä päätelmien ja suositusten keskeiset perustelut. Kukin osapuoli saattaa loppuraportin julkisesti saataville 15 päivän kuluessa siitä, kun asiantuntijalautakunta on toimittanut sen osapuolille.

9. Osapuolet keskustelevat soveltuvista toimenpiteistä, jotka toteutetaan ottaen huomioon asiantuntijapaneelin raportti ja suositukset. Soveltuvat toimenpiteet toteuttava osapuoli ilmoittaa toteutettavat toimet tai toimenpiteet tämän sopimuksen IV osan 1.7 artiklassa (Sisäiset neuvoa-antavat ryhmät) tarkoitetulle sisäiselle neuvoa-antavalle ryhmälleen ja toiselle osapuolelle viimeistään kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun loppuraportti on asetettu julkisesti saataville. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea valvoo asiantuntijapaneelin loppuraportin ja sen suositusten seurantaa. Tämän sopimuksen IV osan 1.7 artiklassa (Sisäiset neuvoa-antavat ryhmät) tarkoitetut sisäiset neuvoa-antavat ryhmät voivat esittää asiaa koskevia huomautuksia kaupan ja kestävän kehityksen komitealle.

26.19 ARTIKLA

Uudelleentarkastelu

1. Tämän luvun tehokkaan täytäntöönpanon tehostamiseksi osapuolet aloittavat sopimuksen tullessa voimaan virallisen tarkastelumenettelyn, jossa otetaan huomioon muun muassa tämän luvun täytäntöönpanosta saadut kokemukset, kunkin osapuolen toimintalinjojen muutokset, kansainvälisten sopimusten kehitys ja sidosryhmien esittämät näkemykset. Osapuolet pyrkivät saattamaan tarkastelumenettelyn päätökseen 12 kuukauden kuluessa.

2. Edellä olevan 1 kohdan soveltamiseksi osapuolet keskustelevat erityisesti kaupan ja kestävän kehityksen alakomitean kokouksissa 26.14–26.18 artiklassa vahvistettujen institutionaalisten ja riitojen ratkaisua koskevien määräysten toiminnasta, mukaan lukien niiden tehokkuuden mahdollinen uudelleentarkastelu ja täytäntöönpanomekanismin tehostaminen, mukaan lukien mahdollisuus soveltaa vaatimusten noudattamista koskevaa vaihetta ja asiaankuuluvia vastatoimia viimeisenä keinona.
3. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea voi valmistella muutoksia tämän luvun asiaa koskeviin määräyksiin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen keskustelujen tulosten perusteella tämän sopimuksen IV osan 2.4 artiklassa (Muutokset) vahvistettujen muutosmenettelyiden mukaisesti.
4. Osapuolet harkitsevat myös mahdollisuutta sisällyttää Pariisin sopimus tämän sopimuksen olennaiseksi osaksi sekä sitä, millä tavalla se tähän sisällytettäisiin, sanotun kuitenkin rajoittamatta uudelleentarkastelun tuloksia.

27 LUKU

AVOIMUUS

27.1 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

- a) 'yleisesti sovellettavilla toimenpiteillä' yleisesti sovellettavia säädöksiä, määräyksiä, menettelyjä ja hallinnollisia päätöksiä;
- b) 'asianomaisella henkilöllä' luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, johon yleisesti sovellettava toimenpide saattaa vaikuttaa; ja
- c) 'hallinnollisella toimella' toimea tai päätöstä, jolla on oikeusvaikutuksia, joka vaikuttaa yksittäisen henkilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin yksittäisessä tapauksessa ja joka kattaa hallinnollisen toimen toteuttamisen tai hallinnollisen toimen tai päätöksen toteuttamatta jättämisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti.

27.2 ARTIKLA

Tavoite

Osapuolet pyrkivät edistämään avointa sääntely-ympäristöä.

27.3 ARTIKLA

Julkaiseminen

1. Kukin osapuoli varmistaa, että kun kyseessä on yleisesti sovellettava toimenpide, joka koskee mitä tahansa sopimuksen tämän osan soveltamisalaan kuuluvaa asiaa, osapuoli
 - a) julkaisee toimenpiteen viipymättä virallisesti nimetyn julkaisun kautta ja mahdollisuuksien mukaan sähköisessä muodossa tai asettaa sen muulla tavoin saataville siten, että talouden toimijat ja muut asianosaiset voivat tutustua siihen;
 - b) antaa selityksen toimenpiteen tavoitteesta ja esittää sille perustelut, jos toimenpide on hyväksytty keskushallinnon tasolla.
2. Kun osapuoli ottaa käyttöön 1 kohdassa tarkoitetun toimenpiteen tai muuttaa sitä, sen on mahdollisuuksien mukaan varattava riittävästi aikaa toimenpiteeseen tutustumista varten sen julkaisemisen ja voimaantulon välillä.

27.4 ARTIKLA

Tietojen antaminen

1. Osapuoli toimittaa toisen osapuolen pyynnöstä viipymättä tietoja ja vastaa kysymyksiin, jotka koskevat jotakin tämän sopimuksen toimintaan olennaisesti vaikuttavaa voimassa olevaa tai ehdotettua toimenpidettä.
2. Tämän artiklan nojalla toimitetuilla tiedoilla ei vaikuteta siihen, onko toimenpide tämän sopimuksen mukainen.

27.5 ARTIKLA

Yleisesti sovellettavien toimenpiteiden hallinnointi

1. Kukin osapuoli hallinnoi kaikkia sopimuksen tämän osan soveltamisalaan kuuluviin asioihin liittyviä yleisesti sovellettavia toimenpiteitä objektiivisella, puolueettomalla, johdonmukaisella ja kohtuullisella tavalla.

2. Soveltaessaan yleisesti sovellettavia toimenpiteitä toisen osapuolen tiettyihin henkilöihin, tavaroihin tai palveluihin yksittäisissä tapauksissa kukin osapuoli

- a) pyrkii ilmoittamaan menettelyn alkaessa henkilölle, jota hallinnollinen menettely välittömästi koskee, kohtuullisessa määräajassa sekä säädöstensä ja määräystensä mukaisesti kuvauksen menettelyn luonteesta, selvityksen oikeusviranomaisesta, jossa menettely on aloitettu, ja yleisen kuvauksen kiistanalaisista kysymyksistä;
- b) antaa tällaiselle henkilölle kohtuullisen mahdollisuuden esittää tosiseikkoja ja väitteitä näkemyksensä tueksi ennen lopullista hallinnollista toimea, jos siihen on aikaa ja jos menettelyjen luonne ja yleinen etu sen sallivat; ja
- c) varmistaa, että menettelyt ovat sen lainsäädännön mukaisia.

27.6 ARTIKLA

Uudelleentarkastelu ja muutoksenhaku

1. Kukin osapuoli perustaa tai pitää voimassa oikeudellisia, välitys- tai hallinnollisia tuomioistuimia tai menettelyjä sopimuksen tämän osan soveltamisalaan kuuluvaa asiaa koskevan hallinnollisen toimen pikaista uudelleentarkastelua ja tarvittaessa oikaisua varten.⁸⁵ Kukin osapuoli varmistaa, että sen muutoksenhaku- tai uudelleentarkastelumenettelyt toteutetaan syrjimättömällä ja puolueettomalla tavalla tuomioistuimissa, jotka ovat riippumattomia hallinnollisesta toimeenpanosta vastaavasta viranomaisesta ja joille ei saa koitua merkittävää etua asian lopputuloksesta.
2. Kukin osapuoli varmistaa, että 1 kohdassa tarkoitettujen menettelyjen osapuolilla on oikeus
 - a) kohtuulliseen mahdollisuuteen tukea tai puolustaa omia kantojaan; ja
 - b) ratkaisuun, joka perustuu näyttöön ja esitettyihin asiakirjoihin tai, jos sen lainsäädäntö niin edellyttää, asianmukaisen hallintoviranomaisen kokoamiin asiakirjoihin.

⁸⁵ Selvyyden vuoksi todetaan, että osapuoli voi vaatia kaikkien mahdollisten hallinnollisten muutoksenhakukeinojen käyttämistä hallinnollisen toimen uudelleentarkastelua ja korjaamista varten.

3. Hallinnollisesta toimeenpanosta vastaava viranomainen panee 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetun päätöksen täytäntöön ja noudattaa sitä, sen mukaan kuin osapuolen lainsäädännössä säädetään muutoksenhausta tai uudelleentarkastelusta.

28 LUKU

HYVÄT SÄÄNTELYKÄYTÄNNÖT

28.1 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

- a) 'sääntelyviranomaisella'
 - i) Euroopan unionin osalta Euroopan komissiota ja
 - ii) Meksikon osalta liittovaltion julkishallintoa mukaan lukien kaikki liittovaltion julkishallinnon hajautetut elimet; ja

b) 'sääntelytoimenpiteillä' sääntelyviranomaisen valmistelemissa ja osapuolen käyttöön ottamia yleisesti sovellettavia toimenpiteitä, joiden noudattaminen on pakollista ja jotka ovat

i) Euroopan unionin osalta:

A) Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen, jäljempänä 'SEUT-sopimus', 288 artiklassa tarkoitettuja asetuksia ja direktiivejä; ja

B) SEUT-sopimuksen 290 artiklassa tarkoitettuja delegoituja säädöksiä ja SEUT-sopimuksen 291 artiklassa tarkoitettuja täytäntöönpanosäädöksiä; ja

ii) Meksikon osalta:

A) liittohallituksen toimeenpanovallan käyttäjän antamia lakeja ja asetuksia; ja

B) muita yleisesti sovellettavia hallinnollisia toimia, kuten muun muassa asetuksia, määräyksiä, sopimuksia ja Normas Oficiales Mexicanas -standardeja, jäljempänä 'NOM', (Meksikon viralliset standardit).

28.2 ARTIKLA

Yleiset periaatteet

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää
 - a) soveltaa hyviä sääntelykäytäntöjä sääntelytoimenpiteiden suunnittelun, laatimisen, antamisen, täytäntöönpanon ja tarkastelun yhteydessä, jotta saavutetaan kansalliset poliittiset tavoitteet; ja
 - b) pitää yllä ja tehostaa tämän sopimuksen etuja soveltamalla hyviä sääntelykäytäntöjä tavaroiden ja palvelujen kaupan helpottamiseksi ja sijoitusten lisäämiseksi osapuolten välillä.
2. Kukin osapuoli saa määritellä tämän sopimuksen mukaisten hyvien sääntelykäytäntöjen toteutustavat oman oikeudellisen kehyksensä, käytäntöjensä ja oman sääntelyjärjestelmänsä peruseriaatteiden⁸⁶ mukaisesti.

⁸⁶ Euroopan unionin osalta tarkoitetaan SEUT-sopimukseen sisältyviä ja siitä johdettuja peruseriaatteita.

3. Tämän luvun määräysten ei saa tulkita edellyttävän, että osapuoli
 - a) poikkeaa kansallisista menettelyistä, jotka koskevat sen sääntelyn painopisteiden määrittelyä ja sellaisten sääntelytoimenpiteiden valmistelua ja käyttöön ottamista, joilla varmistetaan sen asianmukaiseksi katsoma suojelun taso;
 - b) toteuttaa toimia, jotka vaarantaisivat tai estäisivät sääntelytoimenpiteiden toteuttamisen riittävän ajoissa osapuolen yleisen edun mukaisten tavoitteiden saavuttamisen kannalta; tai
 - c) saavuttaa jonkin tietyn sääntelyllisen lopputuloksen.

28.3 ARTIKLA

Soveltamisala

1. Tätä lukua sovelletaan sääntelytoimenpiteisiin asioissa, jotka kuuluvat sopimuksen tämän luvun soveltamisalaan.
2. Tätä lukua ei sovelleta jäsenvaltioiden sääntelyviranomaisiin ja sääntelytoimenpiteisiin, -käytäntöihin tai -lähestymistapoihin.

28.4 ARTIKLA

Sisäinen kuuleminen ja sääntelyn kehittämisen koordinointi

1. Osapuolet tunnustavat, että hyvien sääntelykäytäntöjen täytäntöönpanoa voidaan helpottaa kansallisilla mekanismeilla, joilla parannetaan sisäistä kuulemistä ja koordinointia, joita tarvitaan sääntelytoimenpiteiden valmisteluun liittyvissä menettelyissä tai järjestelyissä.
2. Kukin osapuoli ottaa käyttöön tai pitää voimassa sisäisen koordinoinnin tai tarkastelun menettelyjä tai järjestelyjä sen sääntelyviranomaisen valmistelemien sääntelytoimenpiteiden osalta.
3. Tällaisilla menettelyillä tai järjestelyillä olisi pyrittävä muun muassa
 - a) edistämään hyviä sääntelykäytäntöjä, tässä luvussa tarkoitetut käytännöt mukaan lukien;
 - b) vahvistamaan sisäisiä kuulemisia ja koordinointia, jotta voidaan havaita ja välttää osapuolen sääntelytoimenpiteiden vaatimusten tarpeettomia päällekkäisyyksiä ja epä johdonmukaisuuksia;
 - c) edistämään sitä, että valmisteilla olevien sääntelytoimenpiteiden vaikutukset, mukaan lukien pieniin ja keskisuuriin yrityksiin kohdistuvat vaikutukset, otetaan huomioon myöhemmässä päätöksentekoprosessissa;

d) varmistamaan kansainvälistä kauppaa ja kansainvälisiä sijoituksia koskevien velvoitteiden noudattaminen; ja

e) edistämään sitä, että asiaa koskeva kehitys kansainvälisillä ja muilla foorumeilla otetaan huomioon.

4. Osapuolet tunnustavat, että 2 kohdassa tarkoitetut menettelyt ja järjestelyt voivat vaihdella osapuolten olosuhteiden mukaan. Näin ollen kukin osapuoli voi sisäisten sääntöjensä ja menettelyjensä mukaisesti parantaa sääntelyjärjestelmäänsä uusilla sisäisillä kuulemis- ja koordinoitimenettelyillä.

5. Kukin osapuoli voi perustaa keskitetyn koordinointielimen tai pitää sitä yllä.

28.5 ARTIKLA

Sääntelymenettelyjen ja -järjestelyiden avoimuus

Kukin osapuoli asettaa julkisesti saataville kuvaukset menettelyistä ja järjestelyistä, joita käyttäen sen sääntelyviranomainen valmistelee, arvioi tai tarkastelee sääntelytoimenpiteitään. Kuvauksissa on otettava huomioon suuntaviivat, säännöt ja menettelyt, jotka koskevat muun muassa yleisön mahdollisuutta esittää huomautuksia.

28.6 ARTIKLA

Varhaisessa vaiheessa annettavat tiedot suunnitelluista sääntelytoimenpiteistä

1. Kukin osapuoli saattaa yleisesti saataville vähintään kerran vuodessa luettelon suunnitelluista merkittävistä⁸⁷ sääntelytoimenpiteistä, joita sen sääntelyviranomainen kohtuudella odottaa toteuttavansa vuoden kuluessa.
2. Kukin osapuoli saattaa julkisesti saataville seuraavat tiedot kustakin 1 kohdassa tarkoitettuun luetteloon sisältyvästä sääntelytoimenpiteestä:
 - a) lyhyt kuvaus toimenpiteen soveltamisalasta ja tavoitteista; ja
 - b) toimenpiteen arvioitu hyväksymispäivä ja mahdollisuuksien mukaan julkisen kuulemisen ajanjakso.

⁸⁷ Selvyyden vuoksi todetaan, että 'merkittävällä sääntelytoimenpiteellä' tarkoitetaan toimenpidettä, jolla on kunkin osapuolen omien sääntöjensä ja menettelyjensä mukaisesti määrittämä merkittävä sääntelyvaikutus.

28.7 ARTIKLA

Julkiset kuulemiset

1. Valmistellessaan merkittävää sääntelytoimenpidettä kukin osapuoli varmistaa omien sääntöjensä ja menettelyjensä mukaisesti, että se
 - a) julkaisee joko sääntelytoimenpiteen luonnoksen tai kuulemismenettelyn asiakirjat, joissa annetaan riittävät tiedot kyseisestä valmisteilla olevasta uudesta sääntelytoimenpiteestä, jotta jokainen henkilö voi arvioida, vaikuttaako se kyseisen henkilön etuihin merkittävästi ja millainen vaikutus on;
 - b) tarjoaa syrjimättömin perustein kenelle tahansa henkilölle kohtuulliset mahdollisuudet esittää huomautuksia; ja
 - c) ottaa saadut huomautukset huomioon.
2. Kukin osapuoli hyödyntää sähköisiä viestintävälineitä ja pyrkii käyttämään tiettyä keskitettyä yhteyspistettä julkisiin kuulemisiin liittyvien tietojen, myös huomautusten esittämistavan, antamiseksi.

3. Kukin osapuoli julkaisee kaikki saamansa huomautukset sekä yhteenvedon kuulemisten tuloksista. Tätä velvoitetta ei sovelleta siltä osin kuin on tarpeen suojata luottamuksellisia tietoja tai henkilötietoja tai salata sopimatonta sisältöä.

28.8 ARTIKLA

Sääntelyn vaikutusten arviointi

1. Kukin osapuoli edistää sitä, että sen sääntelyviranomaisen tekee sovellettavien sääntöjen ja menettelyjen mukaisesti säännöllisiä vaikutustenarviointeja valmistellessaan merkittäviä sääntelytoimenpiteitä.

2. Toteuttaessaan 1 kohdan mukaista sääntelyn vaikutustenarviointia kunkin osapuolen sääntelyviranomaisen ottaa käyttöön ja pitää yllä menettelyjä ja järjestelyjä, joilla edistetään seuraavien tekijöiden huomioon ottamista:

- a) sääntelytoimenpiteen tarve, myös sen ongelman merkitys ja luonne, johon sääntelytoimenpiteellä on tarkoitus puuttua;
- b) kaikki toteutettavissa olevat ja tarkoituksenmukaiset sääntelyyn perustuvat ja muut vaihtoehdot, mukaan luettuna sääntelystä pidättäytyminen, joilla saavutettaisiin osapuolen yleisen edun mukaiset tavoitteet;

- c) siltä osin kuin se on mahdollista ja tarkoituksenmukaista, näiden vaihtoehtojen mahdolliset kustannukset ja hyödyt sekä sosiaaliset, taloudelliset ja ympäristövaikutukset, myös vaikutukset kansainväliseen kauppaan ja sijoitustoimintaan sekä pieniin ja keskisuihin yrityksiin ja ottaen huomioon, että joitakin kustannuksia ja hyötyjä on vaikea arvioida määrällisesti ja raha-arvona;
 - d) tarvittaessa se, miten tarkastellut vaihtoehdot liittyvät merkityksellisiin kansainvälisiin standardeihin, mukaan lukien mahdollisten eroavaisuuksien syyt; ja
 - e) miten yleisen edun mukaiset tavoitteet saavutetaan parhaiten vaikuttavuuden ja tehokkuuden kannalta.
3. Toteuttaessaan 1 kohdan mukaista sääntelyn vaikutustenarviointia sääntelyviranomainen tukeutuu parhaaseen kohtuudella saatavilla olevaan näyttöön, mukaan lukien tieteelliset, tekniset, taloudelliset tai muut tiedot.
4. Asianomainen osapuoli laatii sääntelyviranomaisen tekemästä sääntelytoimenpiteen vaikutustenarvioinnista loppuraportin, jossa esitetään yksityiskohtaisesti arvioinnissa huomioon otetut tekijät ja olennaiset havainnot. Tällainen raportti saatetaan julkisesti saataville viimeistään sinä päivänä, kun sääntelytoimenpide saatetaan julkisesti saataville.

28.9 ARTIKLA

Jälkiarviointi

1. Kunkin osapuolen sääntelyviranomainen pitää voimassa menettelyjä tai järjestelyjä, joilla edistetään sääntelytoimenpiteiden säännöllisiä jälkiarviointeja tai uudelleentarkasteluja sääntelyviranomaisen asianmukaisiksi katsomin väliajoin.
2. Säännöllistä jälkiarviointia toteuttaessaan kunkin osapuolen sääntelyviranomaiset harkitsevat, voitaisiinko yleisen edun mukaiset tavoitteet saavuttaa tehokkaammilla keinoilla ja voitaisiinko tarpeetonta sääntelytaakkaa vähentää, myös pieniltä ja keskisuurilta yrityksiltä. Kukin osapuoli määrittää tällaisten säännöllisten jälkiarviointien perusteella, olisiko sen sääntelytoimenpiteitä muutettava, virtaviivaistettava, laajennettava tai kumottava.
3. Kukin osapuoli saattaa julkisesti saataville suunnitelmansa tällaisten säännöllisten jälkiarviointien toteuttamisesta ja niiden tulokset.

28.10 ARTIKLA

Sääntelyrekisteri

Kukin osapuoli varmistaa sääntöjensä ja menettelyjensä mukaisesti, että voimassa olevat sääntelytoimenpiteet julkaistaan yhdellä, vapaasti käytettävissä olevalla verkkosivustolla. Verkkosivustolta on voitava hakea sääntelytoimenpiteitä viite- ja sanahaullla ja niitä on päivitettävä säännöllisesti.

28.11 ARTIKLA

Yhteyspiste

1. Osapuolten välisen viestinnän yhteyspisteinä tämän luvun piirissä esille tulevissa asioissa ovat
 - a) Meksikon osalta talousministeriön ulkomaankaupan sihteeristön kansainvälisen kaupan sääntöjen pääosasto (*Dirección General de Disciplinas de Comercio Internacional de la Subsecretaría de Comercio Exterior de la Secretaría de Economía*) tai sen seuraaja; ja
 - b) Euroopan unionin osalta kauppapolitiikan pääosasto tai sen seuraaja.

2. Kukin yhteyspiste on vastuussa sääntelyviranomaisensa kuulemisista ja koordinoinnista, tarpeen mukaan, tämän luvun piiriin kuuluvissa asioissa.

3. Kukin osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle yhteyspisteensä yhteystiedot ja ilmoittaa viipymättä toiselle osapuolelle kaikista näiden yhteystietojen muutoksista.

28.12 ARTIKLA

Yhteistyö ja tietojenvaihto

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä tukeakseen tämän luvun täytäntöönpanoa. Tähän voi sisältyä asiaan liittyvien toimien järjestäminen, myös keskinäinen avunanto, osapuolten sääntelyviranomaisten välisen yhteistyön vahvistamiseksi.

2. Viimeistään vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta osapuolet vaihtavat tietoja olemassa olevista hyviä sääntelykäytäntöjä koskevista säännöistään ja menettelyistään ja tarvittaessa tämän luvun täytäntöönpanemiseksi toteutetuista toimista.

28.13 ARTIKLA

Riitojenratkaisu

Osapuoli ei voi turvautua 31 luvun (Riitojenratkaisu) mukaiseen riitojenratkaisumenettelyyn tämän luvun määräysten soveltamisen tai tulkinnan osalta.

29 LUKU

PIENET JA KESKISUURET YRITYKSET

29.1 ARTIKLA

Tavoite

Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää edistää yhteistyötä pienten ja keskisuurten yritysten, jäljempänä 'pk-yritykset', kannalta merkityksellisissä asioissa tässä luvussa määrätyin keinoin sekä muilla tämän sopimuksen määräyksillä, joista voi muutoin olla erityistä hyötyä pk-yrityksille.

29.2 ARTIKLA

Tietojenvaihto

1. Kukin osapuoli perustaa tästä sopimuksesta tietoa sisältävän julkisesti saatavilla olevan verkkosivuston tai pitää sitä yllä; verkkosivustoon sisältyvät seuraavat:

a) sopimuksen teksti kaikkine liitteineen;

- b) sopimuksen tiivistelmä; ja
 - c) pk-yrityksille tarkoitetut tiedot, joihin kuuluvat:
 - i) kuvaus tämän sopimuksen määräyksistä, jotka osapuoli katsoo molempien osapuolien pk-yritysten kannalta merkityksellisiksi;
 - ii) kaikki lisätiedot, jotka kyseinen osapuoli katsoo hyödyllisiksi pk-yrityksille, jotka ovat kiinnostuneita hyötymään tämän sopimuksen tarjoamista mahdollisuuksista.
2. Kukin osapuoli sisällyttää 1 kohdassa tarkoitetulle verkkosivustolle linkkejä seuraaviin:
- a) toisen osapuolen vastaava verkkosivusto; ja
 - b) valtion viranomaisten ja muiden asianmukaisten tahojen verkkosivustot, joissa annetaan tietoja, jotka osapuoli katsoo hyödyllisiksi pk-yrityksille, jotka ovat kiinnostuneita kaupasta tai liiketoiminnasta kyseisessä osapuolella.
3. Edellä 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetut verkkosivustot sisältävät tiedot, jotka koskevat seuraavia:
- a) tullisäädökset ja -määräykset sekä tuontiin, vientiin ja kauttakuljetukseen liittyvät menettelyt ja niihin tarvittavat lomakkeet ja asiakirjat;

- b) teollis- ja tekijänoikeuksia koskevat säädökset ja määräykset sekä menettelyt;
- c) tekniset määräykset sekä pakolliset vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyt ja linkit vaatimuksenmukaisuuden arviointilaitosten luetteloihin niitä tapauksia varten, joissa kolmannen osapuolen suorittama vaatimustenmukaisuuden arviointi on pakollista 9 luvun (Kaupan tekniset esteet) mukaisesti;
- d) tuonnin ja viennin kannalta merkitykselliset terveys- ja kasvinsuojelutoimet;
- e) julkisia hankintoja koskevat säännöt, julkisia hankintoja koskevat ilmoitukset sisältävä tietokanta ja 21 luvun (Julkiset hankinnat) asiaa koskevat määräykset;
- f) yrityksen rekisteröintimenettelyt; ja
- g) muut tiedot, jotka osapuoli katsoo hyödyllisiksi pk-yrityksille.

4. Kukin osapuoli sisällyttää 1 kohdassa tarkoitettulle verkkosivustolle linkin tietokantaan, josta voi tehdä sähköisiä hakuja tullinimikkeistön koodilla. Tietokantaan

- a) sisältyvät seuraavat tiedot tavaroiden pääsystä osapuolen markkinoille:
 - i) tullit ja tariffikiintiöt, tarvittaessa suosituimmuustullit ja tullit muille kuin suosituimmuuskohtelun piiriin kuuluville maille sekä etuustullikannat ja tullietuuskiintiöt;

- ii) valmisteverot;
 - iii) arvonlisävero;
 - iv) tullit tai muut maksut, mukaan lukien tuotekohtaiset maksut;
 - v) alkuperäsäännöt 3 luvun (Alkuperäsäännöt ja alkuperämenettelyt) mukaisesti; ja
 - vi) tavaroiden tullausarvon määrittämiseen käytettävät perusteet; ja
- b) pyritään sisällyttämään seuraavat tiedot tavaroiden pääsystä sen markkinoille:
- i) muut tariffitoimenpiteet;
 - ii) tullinpalautus tai -lykkäys tai muun tyyppinen helpotus, jolla pienennetään tai palautetaan tullia tai vapautetaan tullista;
 - iii) tarvittaessa alkuperämaan merkitsemistä koskevat vaatimukset, mukaan lukien merkinnän sijainti ja merkintätapa;

iv) tuontimenettelyihin tarvittavat tiedot; ja

v) muihin kuin tariffitoimenpiteisiin liittyvät tiedot.

5. Kukin osapuoli päivittää säännöllisesti 1–4 kohdan mukaisesti annettuja tietoja ja linkkejä varmistaakseen, että ne ovat täsmällisiä.

6. Kukin osapuoli varmistaa, että tämän artiklan mukaisesti annetut tiedot esitetään pk-yritysten käyttöön soveltuvalla tavalla. Kukin osapuoli pyrkii asettamaan tiedot saataville englanniksi.

7. Osapuoli ei saa periä maksua pääsystä 1–4 kohdan mukaisesti tarjottaviin tietoihin osapuolen henkilöltä.

29.3 ARTIKLA

Pk-yritysten yhteyspisteet

1. Kukin osapuoli nimeää yhteyspisteen, jäljempänä 'pk-yritysten yhteyspiste', joka vastaa tässä artikkelissa määrätystä tehtävästä, ja ilmoittaa toiselle osapuolelle sen yhteystiedot. Osapuolet ilmoittavat toisilleen viipymättä kaikista näiden yhteystietojen muutoksista.

2. Pk-yritysten yhteyspisteet

- a) varmistavat, että pk-yritysten tarpeet otetaan huomioon tämän sopimuksen täytäntöönpanossa, ja pohtivat keinoja lisätä pk-yritysten kauppaa- ja investointimahdollisuuksia vahvistamalla osapuolten välistä yhteistyötä pk-yrityksiä koskevissa kysymyksissä;
- b) kartoittavat tapoja, joilla osapuolten pk-yritykset voivat hyödyntää tämän sopimuksen tarjoamia uusia mahdollisuuksia ja vaihtaa niistä tietoja;
- c) varmistavat, että 29.2 artiklassa tarkoitetuilla verkkosivustoilla olevat tiedot ovat ajan tasalla ja merkityksellisiä pk-yritysten kannalta, ja harkitsevat, olisiko näihin verkkosivustoihin sisällytettävä jonkin pk-yritysten yhteyspisteen mahdollisesti suosittelemia lisätietoja;
- d) käsittelevät pk-yrityksiä koskevia muita kysymyksiä, jotka liittyvät tämän sopimuksen täytäntöönpanoon pk-yritysten osalta, mukaan lukien:
 - i) tietojenvaihto;
 - ii) osallistuminen tarvittaessa tämän sopimuksen nojalla perustettujen alakomiteoiden ja työryhmien työhön ja pk-yrityksiä erityisesti koskevien kysymysten ja suositusten esittäminen kyseisille alakomiteoille ja työryhmille niiden omilla toiminta-aloilla välttäen samalla työohjelmien päällekkäisyyttä; ja

- iii) mahdollisten molempia osapuolia hyödyttävien ratkaisujen kartoittaminen ja ehdottaminen, jotta parannetaan pk-yritysten kykyä osallistua osapuolten väliseen kauppaan ja investointeihin;
 - e) raportoivat säännöllisesti toiminnastaan sekakomitealle; ja
 - f) tarkastelevat osapuolten sopimuksesta mitä tahansa muita tähän sopimukseen liittyviä seikkoja, jotka koskevat pk-yrityksiä.
3. Pk-yritysten yhteyspisteet tapaavat tarvittaessa ja työskentelevät pk-yritysten yhteyspisteiden valitsemien viestintäkanavien välityksellä, joihin voi sisältyä sähköposti, videokokoukset tai muut sähköiset viestintävälineet.
4. Pk-yritysten yhteyspisteet voivat tehtäviään hoitaessaan pyrkiä tarpeen mukaan tekemään yhteistyötä asiantuntijoiden ja ulkopuolisten organisaatioiden kanssa.

29.4 ARTIKLA

Riitojenratkaisumenettelyn soveltamatta jättäminen

Osapuoli ei voi turvautua 31 luvun (Riitojenratkaisu) mukaiseen riitojenratkaisumenettelyyn tämän luvun määräysten tulkinnan tai soveltamisen osalta.

30 LUKU

RAAKA-AINEET

30.1 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

- a) 'luvalla' lupaa, toimilupaa, käyttöoikeutta tai vastaavaa hallinnollista tai sopimusoikeudellista asiakirjaa, jolla osapuolen toimivaltainen viranomainen myöntää jollekin yhteisölle luvan harjoittaa tiettyä taloudellista toimintaa sen alueella;
- b) 'yhteisöllä' mitä tahansa luonnollista henkilöä tai yritystä tai näiden ryhmää; ja
- c) 'raaka-aineilla' teollisuustuotteiden valmistuksessa käytettäviä tuotteita, lukuun ottamatta jalostettuja kalastustuotteita ja maataloustuotteita, jotka koostuvat suolasta, rikistä, maa- ja kivilajeista, kipsistä, kalkista ja sementistä (HS 25); malmeja, kuonaa ja tuhkaa (HS 26); HS-nimikkeeseen 27 kuuluvia tavaroita; epäorgaanisia kemikaaleja (HS 28); orgaanisia kemikaaleja (HS 29); lannoitteita (HS 31); luonnonkumia (HS 40); raakavuotia ja -nahkoja sekä muokattua nahkaa (HS 41); ja perus- ja jalometalleja sekä jalostettuja mineraaleja (ex HS 71 ja 72; 74–76; 78–81), lukuun ottamatta uraania ja toriumia (HS 26.12) sekä radioaktiivisia alkuaineita ja isotooppeja (HS 28.44, 28.45).

30.2 ARTIKLA

Periaatteet

1. Kullakin osapuolella on täysivaltainen oikeus päättää, ovatko sen alueet käytettävissä raaka-aineiden etsintää ja tuotantoa varten, sen lainsäädännön ja Montego Bayssa 10 päivänä joulukuuta 1982 tehdyn Yhdistyneiden kansakuntien merioikeusyleissopimuksen mukaisesti.
2. Tämän luvun määräysten mukaisesti osapuolet varaavat itselleen oikeuden hyväksyä, pitää voimassa ja panna täytäntöön toimenpiteitä, jotka ovat tarpeen oikeutettujen yleisen edun mukaisten tavoitteiden saavuttamiseksi, kuten raaka-aineiden toimitusten turvaamiseksi, yhteiskunnan, ympäristön, kansanterveyden ja kuluttajien suojelemiseksi sekä yleisen turvallisuuden edistämiseksi.

30.3 ARTIKLA

Vienti- ja tuontimonopolit

Osapuoli ei nimeä tai pidä voimassa raaka-aineiden tuonti- tai vientimonopoleja. Tässä artiklassa tarkoitetaan tuonti- tai vientimonopolilla yksinoikeutta tai osapuolen jollekin yhteisölle myöntämää yksinomaista lupaa tuoda raaka-aineita toisesta osapuolesta tai viedä niitä toiseen osapuoleen.⁸⁸

⁸⁸ Selkeyden vuoksi todetaan, että tällä määräyksellä ei rajoiteta 10 luvun (Sijoitukset) ja 11 luvun (Rajat ylittävä palvelukauppa) ja niiden liitteiden soveltamista eikä siihen sisälly yksinomaisen immateriaalioikeuden myöntämisestä johtuvaa oikeutta.

30.4 ARTIKLA

Viennissä sovellettavat hinnat

Osapuoli ei saa millään toimenpiteillä ottaa käyttöön tai pitää voimassa toisen osapuolen alueelle vietäville raaka-aineille korkeampaa hintaa kuin kyseisistä raaka-aineista veloitetaan silloin, kun ne on tarkoitettu kotimarkkinoille.

30.5 ARTIKLA

Kotimaan hinnat

1. Osapuolet voivat säännellä raaka-aineiden kotimaisten toimitusten hintaa, jäljempänä 'säännelty hinta', ainoastaan asettamalla julkisen palvelun velvoitteen.
2. Jos osapuoli asettaa julkisen palvelun velvoitteen, sen on varmistettava, että
 - a) velvoite on selkeästi määritelty, läpinäkyvä ja oikeasuhteinen; ja
 - b) sitä ei jatketa, jos sen asettamiseen johtaneet olosuhteet tai tavoitteet ovat lakanneet olemasta.
3. Hintaa sääntelevä osapuoli varmistaa, että 2 kohdassa tarkoitetun säännellyn hinnan laskentamenetelmä julkaistaan ennen sen voimaantuloa.

30.6 ARTIKLA

Raaka-aineita koskeva yhteistyö

Osapuolet tekevät raaka-aineisiin liittyvää yhteistyötä tavoitteenaan muun muassa

- a) vähentää tai poistaa kolmansien maiden kauppaa ja sijoitustoimintaa vääristäviä toimenpiteitä, jotka vaikuttavat raaka-aineisiin;
- b) koordinoita näkemyksiään kansainvälisillä foorumeilla, joilla käsitellään raaka-aineisiin liittyviä kauppaa- ja sijoituskysymyksiä, ja edistää kansainvälisiä ohjelmia raaka-ainealoilla;
- c) edistää raaka-ainealan markkinoita koskevien tietojen vaihtoa;
- d) edistää yritysten yhteiskuntavastuuta kansainvälisten normien, kuten OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille ja due diligence -ohjeet, mukaisesti;
- e) edistää raaka-aineisiin liittyvää tutkimusta, kehitystyötä, innovointia ja koulutusta yhteisen edun mukaisilla merkityksellisillä aloilla;
- f) tukea sisäpoliittista kehitystä koskevien tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihtoa; ja
- g) edistää voimavarojen tehokasta käyttöä, esimerkiksi parantamalla tuotantoprosesseja sekä tavaroiden kestävyyttä, korjattavuutta, purkamisen suunnittelua, helppoa uudelleenkäyttöä ja kierrätystä.

31 LUKU

RIITOJENRATKAISU

A JAKSO

Tavoite ja soveltamisala

31.1 ARTIKLA

Tavoite

Tämän luvun tavoitteena on luoda tehokas ja toimiva järjestelmä osapuolten välisten, sopimuksen tämän osan tulkintaan ja soveltamiseen liittyvien riitojen välttämiseksi ja ratkaisemiseksi, jotta voidaan saavuttaa yhteisesti hyväksyttävissä oleva ratkaisu, jos se on mahdollista.

31.2 ARTIKLA

Soveltamisala

Jollei toisin määrätä, tätä lukua sovelletaan kaikkiin osapuolten välisiin riitoihin, jotka koskevat sopimuksen tämän osan määräysten, jäljempänä 'soveltamisalaan kuuluvat määräykset', tulkintaa tai soveltamista, jos osapuoli katsoo, että toisen osapuolen toimenpide⁸⁹ on ristiriidassa soveltamisalaan kuuluvan määräyksen kanssa.

31.3 ARTIKLA

Määritelmät

Tähän lukuun sovelletaan liitteessä 31-A (Työjärjestys) ja 31-B (Paneelin jäsenten ja sovittelijoiden käytäntesäännöt) vahvistettuja määritelmiä.

⁸⁹ Selvyyden vuoksi todetaan, että tätä lukua sovellettaessa mikä tahansa osapuolen syyksi luettava teko tai laiminlyönti voi olla kyseisen osapuolen toimenpide. Osapuolen ehdottamasta toimenpiteestä voidaan neuvotella 31.5 artiklan mukaisesti. Ehdotetun toimenpiteen tarkastelua varten ei saa perustaa paneelia.

31.4 ARTIKLA

Foorumin valinta

1. Jos syntyy riita, jonka mukaan tietyn toimenpiteen väitetään olevan ristiriidassa tämän sopimuksen velvoitteen kanssa ja olennaisilta osin vastaavan sellaiseen toiseen kansainväliseen sopimukseen kuuluvan velvoitteen kanssa, jonka sopimuspuolia kummatkin osapuolet ovat, WTO-sopimus mukaan luettuna, muutosta hakeva osapuoli valitsee foorumin, jossa riita ratkaistaan.
2. Kun osapuoli on aloittanut tämän osan tai toisen kansainvälisen sopimuksen mukaiset riitojenratkaisumenettelyt, se ei saa aloittaa riitojenratkaisumenettelyjä toisella foorumilla 1 kohdassa tarkoitetun toimenpiteen osalta, paitsi jos ensin valittu foorumi ei pysty tekemään ratkaisuja menettelyllisten tai oikeudenkäyttöön liittyvien syiden vuoksi.
3. Sovellettaessa tätä artiklaa
 - a) osapuolen katsotaan aloittaneen tämän jakson mukaiset riitojenratkaisumenettelyt, jos se pyytää paneelin asettamista 31.6 artiklan mukaisesti;
 - b) osapuolen katsotaan aloittaneen WTO-sopimuksen mukaiset riitojenratkaisumenettelyt, jos se pyytää paneelin asettamista riitojen ratkaisemista koskevan sopimuksen 6 artiklan mukaisesti; ja

- c) minkä tahansa muun sopimuksen mukaiset riitojenratkaisumenettelyt katsotaan aloitetuksi kyseisen sopimuksen asiaa koskevien määräysten mukaisesti.

4. Mikään tässä sopimuksessa ei estä osapuolta keskeyttämästä velvoitteita, jotka WTO:n riitojenratkaisuelin on hyväksynyt tai jotka on hyväksytty sellaisen toisen kansainvälisen sopimuksen riitojenratkaisumenettelyissä, jonka sopimuspuolia osapuolet ovat, sanotun kuitenkin rajoittamatta 2 kohdan soveltamista. Osapuolta ei voida estää keskeyttämästä sopimuksen tämän osan mukaisia velvoitteita vetoamalla WTO-sopimukseen tai mihinkään muuhun osapuolten väliseen kansainväliseen sopimukseen.

B JAKSO

Neuvottelut

31.5 ARTIKLA

Neuvottelut

1. Osapuolet pyrkivät ratkaisemaan kaikki 31.2 artiklassa tarkoitetut riidat käymällä neuvotteluja vilpittömässä mielessä ja siten, että tavoitteena on päästä yhteisesti sovittuun ratkaisuun.

2. Osapuoli pyytää neuvottelujen aloittamista esittämällä toiselle osapuolelle kirjallisen pyynnön, jossa yksilöidään kyseessä oleva toimenpide sekä ne soveltamisalaan kuuluvat määräykset, joiden se katsoo koskevan tapausta.
3. Osapuoli, jolle neuvottelupyyntö on esitetty, vastaa pyyntöön viipymättä ja joka tapauksessa viimeistään 10 päivän kuluttua pyynnön vastaanottamisesta. Neuvottelut on pidettävä viimeistään 30 päivän kuluttua pyynnön vastaanottamisesta, ja ne on käytävä, jolleivät osapuolet muuta sovi, pyynnön kohteena olevan osapuolen alueella. Neuvottelut katsotaan saatetuiksi päätökseen 30 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta, jolleivät osapuolet sovi jatkavansa neuvotteluja.
4. Kiireellisiä asioita koskevat neuvottelut, mukaan lukien pilaantuvia tavaroita koskevat neuvottelut, on pidettävä viimeistään 15 päivän kuluttua pyynnön vastaanottamisesta. Neuvottelut katsotaan saatetuiksi päätökseen noiden 15 päivän kuluessa, jolleivät osapuolet sovi jatkavansa neuvotteluja.
5. Neuvottelujen aikana kukin osapuoli esittää toiselle osapuolelle riittävät tosiasioita koskevat tiedot, jotta voidaan arvioida kattavasti tapaa, jolla kyseessä oleva toimenpide saattaa vaikuttaa tämän osan määräysten soveltamiseen. Kukin osapuoli pyrkii varmistamaan, että neuvotteluihin osallistuu sellaisia toimivaltaisten viranomaisten työntekijöitä, joilla on asiantuntemusta neuvotteluissa käsiteltävästä asiasta.
6. Neuvottelut ja erityisesti kaikki osapuolten neuvottelujen aikana esittämät kannat ovat luottamuksellisia eivätkä vaikuta kummankaan osapuolen oikeuksiin mahdollisessa myöhemmässä menettelyssä. Kukin osapuoli suojaa tiedot toimittaneen osapuolen pyytämällä tavalla kaikki neuvottelujen aikana vaihdetut luottamukselliset tiedot.

7. Jos se osapuoli, jolle pyyntö on esitetty, ei vastaa neuvottelupyyntöön 10 päivän kuluessa sen vastaanottamisesta tai jos neuvotteluja ei pidetä 3 tai 4 kohdassa määrätyissä määräajoissa tai jos osapuolet sopivat, että neuvotteluja ei käydä, tai jos neuvottelut on saatettu päätökseen mutta yhteisesti sovittuun ratkaisuun ei ole päästy, osapuoli, joka on pyytänyt neuvotteluja, voi toimia 31.6 artiklan mukaisesti.

C JAKSO

Paneelimenettelyt

31.6 ARTIKLA

Paneelin asettaminen

1. Jos osapuolet eivät ole onnistuneet ratkaisemaan riitaa 31.5 artiklassa määrättyjen neuvottelujen avulla, neuvotteluja pyytänyt osapuoli voi pyytää paneelin asettamista.
2. Paneelin asettamista koskeva pyyntö on tehtävä toiselle osapuolelle kirjallisesti. Valituksen tehneen osapuolen on pyynnössään nimettävä kohteena oleva toimenpide ja selitettävä, millä tavoin kyseinen toimenpide on ristiriidassa soveltamisalaan kuuluvien määräysten kanssa, siten, että selitykseen selkeästi sisältyvät riittävät oikeudelliset perusteet valitusta varten.

3. Paneeli asetetaan pyynnön esittämisen yhteydessä.

31.7 ARTIKLA

Paneelin kokoonpano

1. Paneeli koostuu kolmesta paneelin jäsenestä.
2. Osapuolet neuvottelevat päästäkseen sopimukseen välimiespaneelin kokoonpanosta 15 päivän kuluessa siitä, kun valituksen kohteena oleva osapuoli on vastaanottanut kirjallisen pyynnön paneelin asettamisesta. Tätä varten kukin osapuoli nimeää 10 päivän kuluessa 31.6 artiklan mukaisen kirjallisen pyynnön vastaanottamisesta paneelin jäsenen, joka voi olla kyseisen osapuolen kansalainen, ja ehdottaa toiselle osapuolelle enintään kolmea ehdokasta puheenjohtajaksi. Osapuolet pyrkivät sopimaan puheenjohtajasta puheenjohtajaehdokkaiden keskuudesta 15 päivän kuluessa 31.6 artiklan mukaisen kirjallisen pyynnön vastaanottamisesta. Osapuoli voi vastustaa toisen osapuolen nimeämää paneelin jäsentä, jos se katsoo, että kyseinen henkilö ei täytä 31.9 artiklassa asetettuja vaatimuksia.
3. Jos osapuolet eivät pääse sopimukseen paneelin kokoonpanosta 2 kohdassa vahvistetussa määräajassa, osapuolet soveltavat seuraavissa kohdissa määrättyjä menettelyjä paneelin muodostamiseksi.

4. Kukin osapuoli nimeää seitsemän päivän kuluessa 2 kohdassa vahvistetun määräajan päättymisestä paneelin jäsenen 31.8 artiklassa tarkoitetusta alaluettelostaan.
5. Jos valituksen tehnyt osapuoli ei nimeä paneelin jäsentä 4 kohdassa asetetussa määräajassa, riitojenratkaisumenettely raukeaa kyseisen määräajan päätyttyä.
6. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli ei nimeä paneelin jäsentä 4 kohdassa asetetussa määräajassa, valituksen tehnyt osapuoli voi pyytää liitteessä 31-A olevassa työjärjestyksessä mainittua nimittävää viranomaista valitsemaan paneelin jäsenen arvalla. Nimittävä viranomainen valitsee paneelin jäsenen arvalla 31.8 artiklassa tarkoitetusta valituksen kohteena olevan osapuolen alaluettelosta 15 päivän kuluessa valituksen tehneen osapuolen pyynnön vastaanottamisesta.
7. Jos osapuolet eivät pääse sopimukseen paneelin puheenjohtajasta 2 kohdassa vahvistetussa määräajassa, valituksen tehnyt osapuoli tai 31.18 artiklan mukaisissa menettelyissä kumpi tahansa osapuoli voi pyytää liitteessä 31-A olevassa työjärjestyksessä mainittua nimittävää viranomaista valitsemaan puheenjohtajan arvalla 31.8 artiklassa tarkoitetusta niiden henkilöiden alaluettelosta, jotka voivat toimia puheenjohtajana, seitsemän päivän kuluessa määräajan päättymisestä. Nimittävä viranomainen valitsee puheenjohtajan 15 päivän kuluessa kyseisen osapuolen pyynnön vastaanottamisesta.
8. Sovellettaessa 6 ja 7 kohtaa liitteessä 31-A olevassa työjärjestyksessä mainitut nimittävät viranomaiset valitsevat paneelin jäsenet tämän luvun määräysten ja liitteessä 31-A olevan työjärjestyksen mukaisesti.

9. Jos sekakomitea ei ole hyväksynyt jotakin 31.8 artiklassa tarkoitetuista luetteloista, paneelin jäsenet tai puheenjohtaja nimitetään jommankumman tai molempien osapuolten nimeämien ja toiselle osapuolelle kirjallisesti ilmoittamien henkilöiden joukosta.

31.8 ARTIKLA

Luettelot paneelin jäsenistä

1. Sekakomitea hyväksyy kuuden kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta luettelon vähintään 15 henkilöstä, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä toimimaan paneelin jäseninä. Kyseinen luettelo koostuu kolmesta alaluettelosta:

- a) alaluettelo Euroopan unionin henkilöistä;
- b) alaluettelo Meksikon henkilöistä; ja
- c) alaluettelo henkilöistä, jotka toimivat paneelin puheenjohtajana.

2. Kussakin alaluettelossa on oltava vähintään viisi henkilöä. Edellä 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettussa alaluettelossa ei saa olla henkilöitä, jotka ovat kummankaan osapuolen kansalaisia.

3. Sekakomitea voi hyväksyä lisäluetteloita henkilöistä, joilla on tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluviin aloihin liittyvää asiantuntemusta. Näitä lisäluetteloja käytetään muodostettaessa paneelia 31.7 artiklassa määrätyn menettelyn mukaisesti, jos osapuolet niin sopivat.

31.9 ARTIKLA

Paneelin jäseniä koskevat vaatimukset

1. Kunkin paneelin jäsenen on täytettävä seuraavat vaatimukset:
 - a) jäsenellä on osoitettua asiantuntemusta lainsäädännöstä, kansainvälisestä kaupasta ja muista tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvista aloista, kuten muista kansainvälisistä kauppasopimuksista johtuvien riitojen ratkaisemisesta;
 - b) jäsenen on oltava riippumaton eikä hänellä saa olla sidoksia kumpaankaan osapuoleen eikä hän saa ottaa näiltä ohjeita;
 - c) jäsenen on toimittava yksilönä eikä hän saa ottaa vastaan ohjeita miltään organisaatiolta tai hallitukselta riitaan liittyvissä kysymyksissä; ja
 - d) jäsenen on noudatettava liitteessä 31-B esitettyjä paneelin jäseniä ja sovittelijoita koskevia käytännesääntöjä.

2. Puheenjohtajalla on oltava asiantuntemusta myös riitojenratkaisumenettelyistä.
3. Tietyn riidan kohteena olevan kysymyksen vuoksi osapuolet voivat sopia poikkeavansa 1 kohdan a alakohdassa luetelluista vaatimuksista.

31.10 ARTIKLA

Paneelin tehtävät

Paneelin tehtävänä on

- a) arvioida sen käsiteltäväksi annettu asia objektiivisesti, mihin kuuluu muun muassa tapauksen tosiseikkojen objektiivinen arviointi sekä soveltamisalaan kuuluvien määräysten sovellettavuus ja käsiteltävien toimenpiteiden yhdenmukaisuus soveltamisalaan kuuluvien määräysten kanssa;
- b) esittää päätöksissään ja raporteissaan selvitettyt tosiseikat, soveltamisalaan kuuluvien määräysten sovellettavuus, sen mahdollisesti tekemien havaintojen ja päätelmien perustelut sekä mahdolliset suositukset, jos osapuolet ovat yhteisesti pyytäneet niitä; ja
- c) kuulla osapuolia säännöllisesti ja tarjota riittävät mahdollisuudet yhteisesti sovitun ratkaisun saavuttamiseen.

31.11 ARTIKLA

Toimeksianto

1. Jolleivät osapuolet viiden päivän kuluessa viimeisen paneelin jäsenen nimittämisestä toisin sovi, paneelin toimeksianto on

”tarkastella osapuolten nimeämien, tämän sopimuksen III osan (Kauppa ja sijoitustoiminta) soveltuvien määräysten pohjalta asiantuntijapaneelin asettamista koskevassa pyynnössä tarkoitettua asiaa, tehdä päätelmiä siitä onko tarkasteltava toimenpide 31.2 artiklassa (Soveltamisala) tarkoitettujen tämän sopimuksen III osan (Kauppa ja sijoitustoiminta) määräysten mukainen, esittää suosituksia, jos osapuolet ovat yhdessä niitä pyytäneet, ja toimittaa raportti 31.13 artiklan (Väli­raportti) ja 31.14 artiklan (Loppuraportti) mukaisesti.”

2. Jos osapuolet sopivat muista tehtävistä, niiden on ilmoitettava sovituista tehtävistä paneelille 1 kohdassa vahvistetussa määräajassa.

31.12 ARTIKLA

Kiireellinen päätös

1. Jos osapuoli sitä pyytää viimeistään viiden päivän kuluttua paneelin asettamista koskevan pyynnön esittämisestä, paneeli päättää 10 päivän kuluessa viimeisen paneelin jäsenen nimittämisestä, koskeeko asia kiireellisiä kysymyksiä. Toisella osapuolella on mahdollisuus esittää huomautuksia pyynnöstä viiden päivän kuluessa tällaisen pyynnön toimittamisesta.
2. Kiireellisissä tapauksissa C jaksossa vahvistetut määräajat ovat puolet mainitussa jaksossa määrätyistä määräajoista lukuun ottamatta 31.6 ja 31.11 artiklassa tarkoitettuja määräaikoja.

31.13 ARTIKLA

Välikirje

1. Paneelin on annettava osapuolille välikirje 90 päivän kuluessa viimeisen paneelin jäsenen nimittämisestä. Jos paneeli katsoo, että tätä määräaikaa ei pystytä noudattamaan, paneelin puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivä, jona paneeli aikoo antaa välikirjeensä. Paneelin on annettava välikirjeensä joka tapauksessa viimeistään 120 päivän kuluttua viimeisen paneelin jäsenen nimittämisestä.

2. Kukin osapuoli voi toimittaa paneelille 10 päivän kuluessa väliraportin vastaanottamisesta kirjallisen pyynnön tarkistaa tiettyjä väliraportin kohtia. Osapuoli voi tehdä huomautuksia toisen osapuolen pyynnöstä kuuden päivän kuluessa sen toimittamisesta.

31.14 ARTIKLA

Loppuraportti

1. Paneelin on annettava osapuolille loppuraportti 120 päivän kuluessa paneelin asettamisesta. Jos paneeli katsoo, että tätä määräaika ei pystytä noudattamaan, paneelin puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivä, jona paneeli aikoo antaa loppuraporttinsa. Paneelin on annettava loppuraporttinsa joka tapauksessa viimeistään 150 päivän kuluttua paneelin asettamisesta.
2. Loppuraportissa on tarkasteltava osapuolten mahdollisia kirjallisia pyyntöjä, jotka koskevat väliraporttia, ja siinä on selkeästi käsiteltävä siihen tehtyjä huomautuksia. Tarkasteltuaan osapuolten väliraporttia koskevia kirjallisia pyyntöjä huomautuksineen paneeli voi muuttaa raporttiaan ja tehdä tarpeelliseksi katsomiaan lisätutkimuksia.
3. Paneelin loppuraportissa annettu ratkaisu on lopullinen ja sitoo osapuolia.

31.15 ARTIKLA

Toimenpiteet ratkaisun noudattamiseksi

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää noudattaa viipymättä paneelin loppuraportissa esitettyjä havaintoja ja päätelmiä, jotta varmistetaan riidan tehokas ratkaisu. Valituksen kohteena olevan osapuolen on toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet mukautuakseen viipymättä loppuraportissa esitettyihin havaintoihin ja päätelmiin ja alkaakseen noudattaa soveltamisalaan kuuluvia määräyksiä.
2. Valituksen kohteena olevan osapuolen on viimeistään 30 päivän kuluttua loppuraportin vastaanottamisesta ilmoitettava valituksen tehneelle osapuolelle toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut tai aikoo toteuttaa noudattaakseen ratkaisua.
3. Elleivät osapuolet pääse yhteisesti sovittuun ratkaisuun 31.33 artiklan mukaisesti, riidan ratkaiseminen edellyttää tämän sopimuksen kanssa ristiriidassa olevien toimenpiteiden poistamista

31.16 ARTIKLA

Kohtuullinen määräaika

1. Jos loppuraportin välitön noudattaminen ei ole mahdollista, valituksen kohteena olevan osapuolen on 30 päivän kuluessa loppuraportin vastaanottamisesta ilmoitettava valituksen tehneelle osapuolelle tarvitsemansa kohtuullisen määräajan pituus ratkaisun noudattamiselle. Osapuolet pyrkivät sopimaan loppuraportin noudattamiseksi tarvittavan kohtuullisen määräajan pituudesta. Kohtuullinen määräaika saa olla enintään 15 kuukautta 31.14 artiklan mukaisen loppuraportin toimittamisesta.
2. Jos osapuolet eivät pääse sopimukseen kohtuullisen määräajan pituudesta, valituksen tehnyt osapuoli voi aikaisintaan 20 päivän kuluttua 1 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen vastaanottamisesta pyytää kirjallisesti, että alkuperäinen paneeli määrittää kohtuullisen määräajan pituuden. Paneeli antaa päätöksensä osapuolille 20 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta.
3. Valituksen kohteena oleva osapuoli toimittaa vähintään kuukautta ennen kohtuullisen määräajan päättymistä valituksen tehneelle osapuolelle kirjallisen ilmoituksen edistymisestään loppuraportin noudattamisessa.
4. Osapuolet voivat sopia kohtuullisen määräajan pidentämisestä.

31.17 ARTIKLA

Noudattamisen tarkastelu

1. Valituksen kohteena olevan osapuolen on viimeistään sinä päivänä, jona kohtuullinen määräaika päättyy, ilmoitettava valituksen tehneelle osapuolelle kaikista loppuraportin noudattamiseksi toteutetuista toimenpiteistä.
2. Jos osapuolet ovat eri mieltä loppuraportin noudattamiseksi toteutetuista toimenpiteistä tai tällaisten toimenpiteiden yhdenmukaisuudesta soveltamisalaan kuuluvien määräysten kanssa, valituksen tehnyt osapuoli voi pyytää kirjallisesti alkuperäistä paneelia ratkaisemaan asian. Pyynnössä on yksilöitävä kyseessä olevat toimenpiteet ja selitettävä, miten toimenpiteet ovat ristiriidassa soveltamisalaan kuuluvien määräysten kanssa, niin, että valituksen oikeusperusta käy selvästi ilmi. Paneeli antaa päätöksensä osapuolille 60 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta.

31.18 ARTIKLA

Väliaikaiset korjaavat toimenpiteet

1. Valituksen kohteena oleva osapuoli esittää valituksen tehneen osapuolen pyynnöstä ja sen kanssa neuvoteltuaan tarjouksen väliaikaisesta korvauksesta, jos

- a) valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa valituksen tehneelle osapuolelle, että loppuraportin noudattaminen ei ole mahdollista; tai
- b) vastaajaosapuoli ei ilmoita ratkaisun noudattamiseksi toteutetuista toimenpiteistä 31,15 artiklassa tarkoitetun määräajan kuluessa tai ennen kohtuullisen ajan päättymistä; tai
- c) paneeli toteaa, että toimenpiteitä ratkaisun noudattamiseksi ei ole toteutettu lainkaan tai että ratkaisun noudattamiseksi toteutetut toimenpiteet ovat soveltamisalaan kuuluvien määräysten vastaisia.

2. Valituksen tehnyt osapuoli voi kaikissa 1 kohdan a–c alakohdassa tarkoitetuissa tilanteissa toimittaa valituksen kohteena olevalle osapuolelle kirjallisen ilmoituksen aikomuksestaan keskeyttää soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukaisten velvoitteidensa täyttämisen, jos

- a) valituksen tehnyt osapuoli päättää olla esittämättä 1 kohdassa tarkoitettua pyyntöä; tai

- b) 1 kohdassa tarkoitettu pyyntö on esitetty, mutta osapuolet eivät pääse sopimukseen väliaikaisesta korvauksesta 20 päivän kuluessa siitä, kun
 - i) valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa, että loppuraportin noudattaminen ei ole mahdollista;
 - ii) kohtuullinen määräaika on päättynyt; tai
 - iii) 31.17 artiklassa tarkoitettu paneelin ratkaisu on toimitettu.

3. Ilmoituksessa on tarkennettava aiottu velvoitteiden keskeyttämisen taso. Harkitessaan, minkä etujen soveltamista keskeytys koskee, valituksen tehneen osapuolen olisi ensin pyrittävä keskeyttämään edut samalla alalla tai samoilla aloilla, joihin toimenpide, jonka paneeli on todennut olevan ristiriidassa sopimuksen tämän osan kanssa, vaikuttaa tai aiheuttaa mitätöiviä tai heikentäviä vaikutuksia. Myönnytysten tai muiden velvoitteiden keskeyttämistä voidaan soveltaa muihin tämän luvun soveltamisalaan kuuluviin aloihin kuin niihin aloihin, joilla paneeli on todennut mitätöiviä tai heikentäviä vaikutuksia, erityisesti, jos valituksen tehnyt osapuoli katsoo, että tällainen keskeyttäminen toisella alalla on toteutettavissa tai että se tehokkaasti kannustaa noudattamaan vaatimuksia. Myönnytysten tai muiden velvoitteiden keskeyttämisen taso ei saa ylittää rikkomisesta johtuvien mitätöivien tai heikentävien vaikutusten tasoa.

4. Valituksen tehnyt osapuoli voi keskeyttää velvoitteidensa täyttämisen 15 päivän kuluttua 2 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen toimituspäivästä, ellei valituksen kohteena oleva osapuoli esitä 5 kohdassa tarkoitettua pyyntöä.

5. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli katsoo, että ilmoitettu myönnytysten tai muiden velvoitteiden keskeyttämisen taso ylittää rikkomisesta johtuvien mitätöivien tai heikentävien vaikutusten tason, se voi esittää alkuperäiselle paneelille asian ratkaisemista koskevan kirjallisen pyynnön ennen 4 kohdassa vahvistetun 15 päivän määräajan päättymistä. Paneeli määrittää vastaaviksi katsomiensa etujen tason ja antaa päätöksensä osapuolille 30 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä. Valituksen tehnyt osapuoli ei saa keskeyttää mitään velvoitteita ennen kuin paneeli on antanut päätöksensä. Velvoitteiden keskeyttämisessä on noudatettava tätä päätöstä.

6. Velvoitteiden keskeyttäminen tai tässä artiklassa tarkoitettu korvaus ovat tilapäisiä eikä niitä sovelleta sen jälkeen, kun

- a) osapuolet ovat päässeet yhteisesti sovittuun ratkaisuun 31,33 artiklan mukaisesti;
- b) osapuolet ovat päässeet sopimukseen siitä, että toteutetun toimenpiteen myötä vastaajaosapuolen toiminta on soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukaista; tai
- c) kaikki loppuraportin noudattamiseksi toteutetut toimenpiteet, joiden paneeli on todennut olevan ristiriidassa soveltamisalaan kuuluvien määräysten kanssa, on peruutettu tai niitä on muutettu niin, että valituksen kohteena olevan osapuolen toiminta on saatettu kyseisten määräysten mukaiseksi.

31.19 ARTIKLA

Väliaikaisten korjaavien toimenpiteiden jälkeen loppuraportin noudattamiseksi toteutettujen toimenpiteiden tarkastelu

1. Valituksen kohteena olevan osapuolen on ilmoitettava valituksen tehneelle osapuolelle kaikista toimenpiteistä, joita se on toteuttanut joko velvoitteiden keskeytyksen tai väliaikaisen korvauksen soveltamisen jälkeen. Tämän artiklan 2 kohdan mukaisia tapauksia lukuun ottamatta valituksen tehnyt osapuoli lopettaa velvoitteiden keskeyttämisen 30 päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta. Tapauksissa, joissa on sovellettu korvausta, valituksen kohteena oleva osapuoli voi 2 kohdan mukaisia tapauksia lukuun ottamatta lopettaa tällaisen korvauksen soveltamisen 30 päivän kuluessa siitä, kun se on vastaanottanut ilmoituksensa loppuraportin noudattamisesta.
2. Jos osapuolet eivät 30 päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta pääse yhteisymmärrykseen siitä, muuttaako ilmoitettu toimenpide valituksen kohteena olevan osapuolen toiminnan yhteensopivaksi soveltamisalaan kuuluvien määräysten kanssa, valituksen tehnyt osapuoli pyytää kirjallisesti alkuperäistä paneelia ratkaisemaan asian. Paneeli antaa päätöksensä osapuolille 60 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta. Jos paneeli toteaa, että toteutettu toimenpide on soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukainen, joko velvoitteiden keskeytys tai korvausten soveltaminen on lopetettava. Velvoitteiden keskeytyksen tai sovellettavan korvauksen tasoa on tarvittaessa muutettava paneelin ratkaisun mukaisesti.

31.20 ARTIKLA

Paneelin jäsenten vaihtaminen

Jos riitojenratkaisumenettelyn aikana paneelin jäsen ei kykene osallistumaan menettelyyn tai eroaa tehtävästään tai hänet joudutaan vaihtamaan siksi, ettei hän noudata liitteessä 31-B olevia paneelin jäseniä ja sovittelijoita koskevia käytännesääntöjä, uusi paneelin jäsen nimitetään 31.7 artiklan ja liitteessä 31-A olevan työjärjestyksen mukaisesti. Raportin tai päätöksen antamisen määräaika on pidennettävä uuden paneelin jäsenen nimittämiseen tarvittavalla ajalla.

31.21 ARTIKLA

Työjärjestys

1. Tähän jaksoon liittyvistä paneelimenettelyistä määrätään tässä luvussa ja liitteessä 30-A olevassa työjärjestyksessä.
2. Työjärjestyksellä taataan erityisesti, että
 - a) osapuolilla on oikeus vähintään yhteen kuulemiseen paneelissa, ja tämän aikana kukin osapuoli voi esittää näkemyksensä suullisesti;

- b) kullakin osapuolella on mahdollisuus toimittaa ensimmäinen kirjallinen lausuma ja kirjallinen vastaväite;
 - c) jollei luottamuksellisten tietojen suojasta muuta johdu, kukin osapuoli asettaa yleisön saataville kirjalliset lausumansa, kirjallisen version suullisesta lausumasta ja mahdolliset kirjalliset vastaukset paneelin pyyntöön tai kysymykseen mahdollisimman pian kyseisten asiakirjojen toimittamisen jälkeen ja viimeistään loppuraportin toimittamispäivänä; ja
 - d) paneeli ja osapuolet käsittelevät luottamuksellisina kaikkia tietoja, jotka osapuoli on toimittanut paneelille.
2. Kaikki paneelin kuulemiset ovat avoimia yleisölle, elleivät osapuolet toisin sovi.

31.22 ARTIKLA

Keskeyttäminen ja päättäminen

1. Osapuolten yhteisestä pyynnöstä paneeli keskeyttää työnsä missä vaiheessa tahansa osapuolten sopimaksi ajaksi, joka on enintään 12 peräkkäistä kuukautta. Paneeli jatkaa työtään ennen keskeytyksen päättymistä osapuolten yhteisestä kirjallisesta pyynnöstä tai keskeytyksen viimeisenä päivänä kumman tahansa osapuolen kirjallisesta pyynnöstä. Pyyntöä esittävän osapuolen on ilmoitettava asiasta toiselle osapuolelle.

2. Jos kumpikaan osapuoli ei pyydä paneelin työn jatkamista ennen keskeytyksen päättymistä, paneelin toimivalta raukeaa ja riitojenratkaisumenettelyt päätetään. Tämä ei rajoita osapuolen oikeutta panna vireille uutta menettelyä samasta asiasta.
3. Jos paneelin työ keskeytetään, tämän jakson mukaisia asiaankuuluvia määräaikoja on pidennettävä yhtä pitkäksi aikaa kuin paneelin työ keskeytettiin.

31.23 ARTIKLA

Tietojen vastaanottaminen

1. Paneeli voi osapuolen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan pyytää osapuolilta tietoja, joita se pitää tarpeellisina ja asianmukaisina. Osapuolten on vastattava tällaisiin paneelin tietopyyntöihin viipymättä ja kattavasti.
2. Paneeli voi osapuolen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan pyytää miltä tahansa taholta mitä tahansa tietoja, joita se pitää asianmukaisina. Paneelilla on oikeus myös tarvittaessa pyytää lausuntoa tai teknistä apua asiantuntijoilta asianmukaiseksi katsomallaan tavalla, kunhan se noudattaa osapuolten sopimia ehtoja.

3. Paneeli tutkii osapuolen luonnollisten henkilöiden tai osapuoleen sijoittautuneiden oikeushenkilöiden esittämät *amicus curiae* -huomautukset liitteessä 31-A olevan työjärjestyksen mukaisesti.
4. Paneelin on saatettava osapuolten saataville kaikki tämän artiklan nojalla saamansa tiedot, ja osapuolet voivat esittää huomautuksensa kyseisistä tiedoista.

31.24 ARTIKLA

Tulkintasäännöt

1. Paneeli tulkitsee soveltamisalaan kuuluvia määräyksiä kansainvälisen julkisoikeuden tavanomaisten tulkintasääntöjen mukaisesti, valtiosopimusoikeutta koskevassa Wienin yleissopimuksessa määrättyt säännöt mukaan luettuina. Paneelin on otettava huomioon WTO:n riitojenratkaisuelimen hyväksymissä WTO:n paneelien ja valituselimen raporteissa esitetyt asiaan kuuluvat tulkinnat.
2. Paneelin raportit ja päätökset eivät saa lisätä tai vähentää osapuolten tämän sopimuksen mukaisia oikeuksia ja velvoitteita.

31.25 ARTIKLA

Paneelin raportit ja päätökset

1. Asioiden käsittely paneelissa on luottamuksellista. Paneelin on kaikin keinoin pyrittävä siihen, että sen raportit ja päätökset ovat yksimielisiä. Jos tämä ei ole mahdollista, paneeli ratkaisee asian enemmistöpäätöksellä. Paneelin jäsenten erillisiä lausuntoja ei julkaista missään tilanteessa.
2. Osapuolet hyväksyvät paneelin päätökset ja raportit ehdoitta. Niillä ei luoda minkäänlaisia oikeuksia tai velvoitteita luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille.
3. Kukaan osapuoli asettaa paneelin raportit ja päätökset yleisön saataville mahdollisimman pian niiden toimittamisesta osapuolille, ellei luottamuksellisten tietojen suojasta muuta johdu.

D JAKSO

Sovittelujärjestelmä

31.26 ARTIKLA

Tavoite

Sovittelujärjestelmän tavoitteena on helpottaa yhteisen sovintoratkaisun löytämistä kattavan ja nopean menettelyn kautta sovittelijan avustuksella.

31.27 ARTIKLA

Sovittelumenettelyn aloittaminen

1. Osapuoli voi milloin tahansa pyytää kirjallisesti toiselta osapuolelta sovittelumenettelyn aloittamista sellaisen toisen osapuolen toimenpiteen osalta, joka vaikuttaa kielteisesti osapuolten väliseen kauppaan tai investointeihin. Neuvotteluja ei tarvitse käydä ennen sovittelumenettelyn aloittamista.

2. Pyynnön on oltava niin yksityiskohtainen, että siitä käy selvästi ilmi pyynnön esittävän osapuolen havaitsemat ongelmat, ja siinä on

- a) yksilöitävä kyseessä oleva toimenpide;
- b) esitettävä selvitys niistä kielteisistä vaikutuksista, joita pyynnön esittävä osapuoli katsoo toimenpiteellä olevan osapuolten väliseen tämänhetkiseen tai tulevaan kauppaan tai investointeihin; ja
- c) selostettava, miten nämä vaikutukset pyynnön esittävän osapuolen näkemyksen mukaan liittyvät kyseessä olevaan toimenpiteeseen.

3. Sovittelumenettely voidaan aloittaa vain sopimuspuolten yhteisellä sopimuksella. Osapuolen, jolle pyyntö on osoitettu, on harkittava pyyntöä myönteisesti ja ilmoitettava kirjallisesti pyynnön esittäneelle osapuolelle pyynnön hyväksymisestä tai hylkäämisestä 10 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta. Muussa tapauksessa pyyntö katsotaan hylätyksi.

31.28 ARTIKLA

Sovittelijan valinta

1. Osapuolet pyrkivät sopimaan sovittelijasta mahdollisuuksien mukaan 15 päivän kuluessa siitä, kun ilmoitus pyynnön hyväksymisestä on vastaanotettu.

2. Jos osapuolet eivät pääse sopimukseen sovittelijasta 1 kohdassa vahvistetussa määräajassa, kumpi tahansa osapuoli voi pyytää liitteessä 31-A olevassa työjärjestyksessä mainittua nimittävää viranomaista valitsemaan sovittelijan arvalla 31.8 artiklassa tarkoitettua niiden henkilöiden alaluettelosta, jotka voivat toimia puheenjohtajana, viiden päivän kuluessa pyynnön esittämisestä.
3. Jos sekakomitea ei ole artiklan 31.27 mukaisen pyynnön esittämisajankohtana hyväksynyt artiklassa 31.8 tarkoitettua luetteloa henkilöistä, jotka voivat toimia puheenjohtajana, sovittelija valitaan arvalla niiden henkilöiden joukosta joita tapauksen mukaan yksi tai molemmat osapuolet ovat ehdottaneet kyseiseen alaluetteloon.
4. Sovittelija ei saa olla kummankaan osapuolen kansalainen eikä kummankaan osapuolen palveluksessa, elleivät osapuolet toisin sovi.
5. Sovittelijan on noudatettava liitteessä 31-A olevia paneelin jäseniä ja sovittelijoita koskevia käytäntöjä.

31.29 ARTIKLA

Sovittelumenettelyä koskevat säännöt

1. Sovittelumenettelyyn turvautunut osapuoli esittää 10 päivän kuluessa sovittelijan nimittämisestä sovittelijalle ja toiselle osapuolelle yksityiskohtaisen kirjallisen kuvauksen huolenaiheistaan, erityisesti niistä, jotka koskevat kyseisen toimenpiteen toimintaa ja sen kielteisistä vaikutuksista osapuolten väliseen kauppaan ja investointeihin. Toinen osapuoli voi esittää tätä kuvausta koskevat kirjalliset huomautuksensa 20 päivän kuluessa kuvauksen vastaanottamisesta.
2. Sovittelija auttaa osapuolia avoimella tavalla tekemään selkoa kyseessä olevasta toimenpiteestä ja sen mahdollisista kielteisistä vaikutuksista osapuolten väliseen kauppaan tai investointeihin. Sovittelija voi esimerkiksi järjestää osapuolten välisiä kokouksia, kuulla osapuolia yhdessä tai erikseen, pyytää alan asiantuntijoilta ja sidosryhmiltä apua tai kuulla niitä ja antaa osapuolille niiden mahdollisesti pyytämää lisätukea. Sovittelija kuulee osapuolia ennen kuin se pyytää apua alan asiantuntijoilta ja sidosryhmiltä tai kuulee näitä.
3. Sovittelija voi tarjota neuvoja ja ehdottaa ratkaisua osapuolten tarkasteltavaksi. Osapuolet voivat hyväksyä tai hylätä ehdotetun ratkaisun tai sopia muusta ratkaisusta. Sovittelija ei anna neuvoja tai huomautuksia siitä, onko kyseessä oleva toimenpide tämän sopimuksen mukainen.

4. Sovittelumenettely toteutetaan sen osapuolen alueella, jolle pyyntö osallistua sovittelumenettelyyn osoitettiin, tai yhteisestä sopimuksesta missä tahansa muualla tai millä tahansa muulla viestintätavalla.
5. Osapuolet pyrkivät pääsemään sovintoratkaisuun 60 päivän kuluessa sovittelijan nimittämisestä. Tällaiseen ratkaisuun pääsemiseksi osapuolet voivat harkita tarvittavien sisäisten menettelyjen saattamista päätökseen. Ennen lopullista sopimusta osapuolet voivat harkita väliaikaisten ratkaisujen mahdollisuutta, erityisesti jos toimenpiteet liittyvät pilaantuviin tavaroihin.
6. Sovittelija antaa kumman tahansa osapuolen pyynnöstä osapuolille raporttiluonnoksen, jossa esitetään
- a) lyhyt tiivistelmä kyseessä olevasta erityistoimenpiteestä;
 - b) noudatetut menettelyt; ja
 - c) mahdolliset yhteisesti sovitut ratkaisut, myös mahdolliset tilapäiset ratkaisut.
7. Sovittelijan on annettava osapuolille 15 päivää aikaa esittää huomautuksensa raporttiluonnoksesta. Osapuolten huomautuksia tarkasteltuaan sovittelija antaa lopullisen raportin osapuolille 15 päivän kuluessa. Tällaiseen tosiseikkoihin pohjautuvaan raporttiin ei saa sisältyä minkäänlaista sopimuksen tulkintaa.

8. Menettely päättyy

- a) osapuolten yhteisesti sopimaan ratkaisuun ratkaisun hyväksymispäivänä;
- b) osapuolten yhteisestä sopimuksesta missä tahansa menettelyn vaiheessa päivänä, jona tällaiseen sopimukseen päästään;
- c) sovittelijan osapuolia kuultuaan tekemällä kirjallisella ilmoituksella siitä, että sovittelupyrkimysten jatkaminen ei enää ole hyödyllistä, tällaisen ilmoituksen antamispäivänä; tai
- d) osapuolen kirjallisella ilmoituksella, jonka tämä tekee tarkasteltuaan sovittelumenettelyssä yhteisesti hyväksyttyjä sovintoratkaisuja ja sovittelijan mahdollisesti antamia neuvoja ja ehdotuksia, tällaisen ilmoituksen antamispäivänä.

31.30 ARTIKLA

Luottamuksellisuus

1. Kaikki sovittelumenettelyn vaiheet, mukaan lukien mahdolliset neuvot ja ehdotetut ratkaisut, ovat luottamuksellisia, jolleivät osapuolet toisin sovi. Kumpikin osapuoli voi kuitenkin julkistaa sen, että sovittelu on käynnissä.

2. Yhteisesti sovitut ratkaisut on asetettava julkisesti saataville osapuolten näin sopiessa. Julkistettava versio ei saa sisältää mitään osapuolen luottamukselliseksi luokittelemia tietoja.

31.31 ARTIKLA

Suhde riitojenratkaisumenettelyihin

1. Sovittelumenettelyllä ei rajoiteta tämän sopimuksen B tai C jakson tai minkään muun sopimuksen riitojenratkaisumenettelyjen mukaisia osapuolten oikeuksia ja velvoitteita. Selvyyden vuoksi todetaan, että sovittelumenettely voidaan käynnistää tai sitä voidaan jatkaa paneelimenettelyjen ollessa kesken.
2. Osapuoli ei voi muiden tämän sopimuksen tai minkään muun sopimuksen mukaisten riitojenratkaisumenettelyjen yhteydessä käyttää tai esittää todisteena eikä paneeli saa ottaa huomioon
 - a) toisen osapuolen sovittelumenettelyn aikana esittämiä kantoja tai 31.29 artiklan 2 kohdan nojalla kerättyjä tietoja;
 - b) sitä seikkaa, että toinen osapuoli on ilmoittanut olevansa valmis hyväksymään sovittelun kohteena olevaa toimenpidettä koskevan ratkaisun; tai
 - c) sovittelijan antamia neuvoja tai tekemiä ehdotuksia.

3. Jolleivät osapuolet toisin sovi, sovittelija ei saa toimia tämän sopimuksen tai minkään muun sopimuksen alaisessa riitojenratkaisumenettelyssä paneelin jäsenenä samassa asiassa, jossa hän on ollut sovittelijana.

E JAKSO

Yhteiset määräykset

31.32 ARTIKLA

Tietojen pyytäminen

1. Ennen kuin 31.5 artiklan mukainen neuvottelupyyntö tai 31.27 artiklan mukainen sovittelupyyntö esitetään, osapuoli voi pyytää tietoja toimenpiteestä, joka vaikuttaa kielteisesti osapuolten väliseen kauppaan tai investointeihin. Osapuolen, jolle pyyntö on esitetty, on toimitettava 20 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta kirjallinen vastaus, jossa se esittää pyydettyjä tietoja koskevat huomautuksensa.

2. Osapuolen odotetaan yleensä pyytävän tietoja 1 kohdan mukaisesti ennen neuvottelujen pyytämistä tai sovittelumenettelyn tai muiden tämän sopimuksen mukaisten yhteistyö- tai neuvottelumenettelyjen aloittamista.

31.33 ARTIKLA

Yhteisesti sovittu ratkaisu

1. Osapuolet voivat milloin tahansa päästä yhteisesti sovittuun ratkaisuun jossakin 31.2 artiklan soveltamisalaan kuuluvassa riidassa.
2. Jos yhteisesti sovittuun ratkaisuun päästään paneeli- tai sovittelumenettelyn aikana tai osapuolten sopiman vaihtoehtoisen riitojenratkaisumenettelyn aikana, mukaan lukien menettelyt, joihin liittyy hyvät palvelukset tai sovittelu, osapuolet ilmoittavat ratkaisusta tapauksen mukaan paneelin puheenjohtajalle tai sovittelijalle. Tällaisen ilmoituksen jälkeen paneelimenettely tai sovittelumenettely päätetään.
3. Kumpikin osapuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin, jotta yhteisesti sovittu ratkaisu pannaan täytäntöön sovituksen määräajan kuluessa.
4. Täytäntöönpaneva osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle kirjallisesti viimeistään sovituksen määräajan umpeutumispäivänä kaikista toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut yhteisesti sovituksen ratkaisun täytäntöönpanemiseksi.

31.34 ARTIKLA

Määräajat

1. Kaikki tässä luvussa vahvistetut määräajat lasketaan kalenteripäivinä alkaen sitä toimea seuraavasta päivästä, johon ne viittaavat.
2. Osapuolet voivat yhteisellä sopimuksella muuttaa mitä tahansa tässä luvussa tarkoitettua määräaika.
3. C jakson mukaisesti paneeli voi milloin tahansa ehdottaa osapuolille tässä luvussa tarkoitettujen määräaikojen muuttamista, ja sen on perusteltava ehdotuksensa.

31.35 ARTIKLA

Kulut

1. Kukin osapuoli vastaa itse paneelimenettelyyn tai sovittelumenettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksistaan.

2. Osapuolet ovat yhdessä vastuussa järjestelyistä aiheutuvista kuluista, myös paneelin jäsenten ja sovittelijan palkkioista ja kuluista, ja jakavat ne tasan. Paneelin jäsenille maksettavat korvaukset määritetään liitteessä 31-A olevan työjärjestyksen mukaisesti. Sovittelijalle maksettava korvaus määritetään paneelin puheenjohtajalle maksettavan korvauksen mukaisesti liitteessä 31-A olevan työjärjestyksen mukaisesti.

31.36 ARTIKLA

Riitojenratkaisumenettelyn hallinto

1. Kukin osapuoli
 - a) nimeää viraston, joka vastaa tämän luvun mukaisen riitojenratkaisumenettelyn hallinnosta; ja
 - b) ilmoittaa toiselle osapuolelle kirjallisesti viraston sijainnin ja yhteystiedot kolmen kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.
2. Kukin osapuoli vastaa nimetyn virastonsa toiminnasta ja kustannuksista.

3. Sen estämättä, mitä 1 kohdassa määrätään, osapuolet voivat yhdessä antaa ulkopuolisen elimen tehtäväksi tuen tarjoamisen tiettyjä tämän luvun mukaisten riitojenratkaisumenettelyiden hallinnollisia tehtäviä varten.

31.37 ARTIKLA

Yksityiset oikeudet

Osapuoli ei omassa lainsäädännössään säädä kanneoikeudesta toista osapuolta vastaan sillä perusteella, että toisen osapuolen toimenpide ei ole yhdenmukainen tämän sopimuksen kanssa.

31.38 ARTIKLA

Liitteiden muuttaminen

Yhteisneuvosto voi muuttaa liitteitä 31-A (Työjärjestys) ja 31-B (Paneelin jäsenten ja sovittelijoiden käytäntesäännöt).

32 LUKU

POIKKEUKSET

32.1 ARTIKLA

Yleiset poikkeukset

1. GATT 1994 -sopimuksen XX artikla, mukaan lukien sen huomautukset ja lisämääräykset, sisällytetään tähän sopimukseen ja otetaan sen osaksi, ja sitä sovelletaan soveltuvin osin 2 lukuun (Tavarakauppa), 3 lukuun (Alkuperäsäännöt ja alkuperämenettelyt), 4 lukuun (Tullimenettelyjen ja kaupan helpottaminen), 6 lukuun (Terveys- ja kasvinsuojelutoimet), 8 lukuun (Energia ja raaka-aineet), 9 lukuun (Kaupan tekniset esteet), 22 lukuun (Valtion omistamat yritykset, yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, ja nimetyt monopolit) ja 10 luvun B jaksoon (Sijoitusten vapauttaminen).
2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että
 - a) GATT 1994 -sopimuksen XX artiklan b alakohdassa tarkoitettuihin toimenpiteisiin sisältyvät ympäristötoimenpiteet⁹⁰, jotka ovat tarpeen ihmisten, eläinten tai kasvien elämän tai terveyden suojelemiseksi; ja

⁹⁰ Osapuolet tunnustavat oikeuden vedota GATT 1994 -sopimuksen XX artiklan b alakohtaan sellaisten toimenpiteiden osalta, jotka on toteutettu sellaisten monenvälisten ympäristösopimusten nojalla, joiden sopimuspuolina ne ovat.

b) GATT 1994 - sopimuksen XX artiklan g alakohtaa sovelletaan toimenpiteisiin, jotka koskevat elollisten ja elottomien uusiutumattomien luonnonvarojen säilyttämistä.

3. Jos osapuoli aikoo toteuttaa GATT 1994 -sopimuksen XX artiklan i ja j alakohdan mukaisia toimenpiteitä, kyseinen osapuoli antaa toiselle osapuolelle

a) kaikki asiaankuuluvat tiedot; ja

b) pyynnöstä kohtuullisen mahdollisuuden neuvotella mistä tahansa tällaiseen toimenpiteeseen liittyvästä asiasta molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytämiseksi.

Osapuolet voivat sopia mistä tahansa tarvittavista keinoista ratkaistakseen 3 kohdan b alakohdassa tarkoitettujen neuvottelujen kohteena olevat seikat.

Jos ennakoon tiedottaminen tai neuvottelu ei ole mahdollista välitöntä toimintaa edellyttävien poikkeuksellisten ja kriittisten olosuhteiden vuoksi, kyseisten toimenpiteiden toteuttamista suunnitteleva osapuoli voi ottaa käyttöön tilanteen vaatimia toimenpiteitä, ja sen on ilmoitettava tästä välittömästi toiselle osapuolelle.

4. GATS-sopimuksen XIV artiklan a, b ja c alakohta sisällytetään tähän sopimukseen ja otetaan sen osaksi, ja sitä sovelletaan soveltuvin osin 11 lukuun (Rajat ylittävä palvelukauppa), 12 lukuun (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten), 13 lukuun (Kansallinen sääntely), 14 lukuun (Ammattipätevyyden vastavuoroinen tunnustaminen), 16 lukuun (Televiestintäpalvelut), 17 lukuun (Kansainväliset meriliikennepalvelut), 18 lukuun (Rahoituspalvelut), 19 lukuun (Sähköinen kaupankäynti), 22 lukuun (Valtion omistamat yritykset, yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, ja nimetyt monopolit) ja 10 luvun B jaksoon (Sijoitusten vapauttaminen).

5. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että GATS-sopimuksen XIV artiklan b alakohdassa tarkoitettuihin toimenpiteisiin sisältyvät ympäristötoimenpiteet⁹¹, jotka ovat tarpeen ihmisten, eläinten tai kasvien elämän tai terveyden suojelemiseksi.

6. Selvyyden vuoksi todetaan, että IV osan 2.8 artiklan (Turvallisuuteen perustuvat poikkeukset) katsotaan olevan III osan määräys.

32.2 ARTIKLA

Verotus

1. Tässä artiklassa tarkoitetaan

a) 'kotipaikalla' verotuksellista kotipaikkaa; ja

⁹¹ Osapuolet tunnustavat oikeuden vedota GATS-sopimuksen XIV artiklan b alakohtaan sellaisten toimenpiteiden osalta, jotka on toteutettu sellaisten monenvälisten ympäristösopimusten nojalla, joiden sopimuspuolina ne ovat.

- b) 'verosopimuksella' sopimusta kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi tai muuta kokonaan tai pääosin verotukseen liittyvää kansainvälistä sopimusta tai järjestelyä, jonka sopimuspuoli kumpi tahansa osapuoli on;
2. Sopimuksen tämän osan määräykset eivät vaikuta minkään verotussopimuksen nojalla osapuolelle kuuluviin oikeuksiin ja velvoitteisiin. Jos tämä sopimus ja jokin verosopimus ovat keskenään ristiriidassa, sovelletaan siltä osin verosopimusta.
3. Edellä olevia 10.8 (Suosituimmuuskohtelu), 11.7 (Suosituimmuuskohtelu) ja 18.4 artiklaa (Suosituimmuuskohtelu) sekä 18.7 artiklan (Rajat ylittävä rahoituspalveluiden kauppa) 4 kohtaa ei sovelleta etuun, jonka osapuoli myöntää verosopimuksen nojalla.
4. Edellyttäen, että tällaisia toimenpiteitä ei sovelleta tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään osapuolten välillä samankaltaisten olosuhteiden vallitessa tai kaupan ja investointien peiteltyyn rajoittamiseen, tämän sopimuksen määräysten ei pidä tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön, pitämästä voimassa tai panemasta täytäntöön toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on turvata välittömien verojen tasapuolinen tai tehokas määrääminen tai kantaminen, kun
- a) tehdään ero eri tilanteessa olevien veronmaksajien välillä erityisesti näiden asuinpaikan osalta tai sen paikan osalta, minne ne ovat sijoittaneet pääomansa; tai

- b) estetään verojen välttäminen tai kiertäminen jonkin verosopimuksen määräysten tai kansallisen verolainsäädännön säännösten mukaisesti.

5. Selvyyden vuoksi todetaan, että se, että verotustoimenpide tarkoittaa merkittävää muutosta voimassa olevaan verotustoimenpiteeseen, se tulee välittömästi ilmoittamisensa yhteydessä voimaan, sillä selkeytetään voimassa olevan verotustoimenpiteen tarkoitettua soveltamista tai sillä on odottamaton vaikutus sijoittajaan tai tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaan sijoitukseen, ei itsessään merkitse 10.15 artiklan (Sijoittajien ja tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien sijoitusten kohtelu) rikkomista.

6. Jos sijoittaja esittää 10.22 artiklan (Neuvottelut) nojalla neuvottelupyynnön, jossa väitetään, että jokin verotustoimenpide rikkoo 10.7 artiklan (Kansallinen kohtelu) 2 kohdan tai 10.8 artiklan (Suosituimmuuskohtelu) 2 kohdan tai 10 luvun C jakson (Sijoitusten suoja) mukaista velvoitetta, vastaaja voi siirtää asian osapuolten neuvoteltavaksi ja niiden yhteisesti määriteltäväksi sen,

- a) onko kyseinen toimenpide verotustoimenpide;
- b) jos kyseinen toimenpide katsotaan verotustoimenpiteeksi, rikkooko se 10.7 artiklan (Kansallinen kohtelu) 2 kohdan tai 10.8 artiklan (Suosituimmuuskohtelu) 2 kohdan tai 10 luvun C jakson (Sijoitusten suoja) mukaista velvoitetta; tai

- c) onko sopimuksen velvoitteiden, joita väitetään rikotun, ja jonkin verosopimuksen velvoitteiden välillä epäjohdonmukaisuutta.

7. Tällainen 6 kohdassa tarkoitettu asian siirtäminen on tehtävä viimeistään sinä päivänä, jonka tuomioistuin vahvistaa vastaajalle vastaväitteen tai vastineen toimittamista varten. Jos vastaaja toteuttaa tällaisen siirron, 10 luvun D jaksossa (Sijoitusriitojen ratkaiseminen) vahvistettujen määräaikojen tai menettelyiden soveltaminen keskeytetään. Jos osapuolet eivät 180 päivän kuluessa asian siirtämisestä sovi kysymyksen tarkastelusta tai eivät pysty määrittämään yhteistä kantaa, määräaikojen tai menettelyiden keskeyttämistä ei enää sovelleta ja sijoittaja voi jatkaa kanteensa ajamista.

8. Osapuolten 6 kohdan mukaisesti yhdessä määrittämä kanta sitoo tuomioistuinta.

9. Kukin osapuoli varmistaa, että sen edustajiin 6 kohdan nojalla käytävissä neuvotteluissa kuuluu henkilöitä, joilla on tarvittava asiantuntemus tämän artiklan piiriin kuuluvissa aiheissa, sekä kunkin osapuolen veroviranomaisten⁹² edustajia.

⁹² Meksikon osalta veroviranomaisten edustajilla tarkoitetaan valtion varoista ja julkisesta velasta vastaavan ministeriön virkamiehiä.

32.3 ARTIKLA

Tietojen luovuttaminen

1. Tämän sopimuksen määräysten ei voida tulkita velvoittavan osapuolta tarjoamaan saataville luottamuksellisia tietoja, joiden paljastaminen estäisi lain noudattamisen tai olisi muutoin yleisen edun vastaista tai joka vaarantaisi yksittäisen julkisen tai yksityisen yrityksen oikeutetut kaupalliset edut.
2. Kaikkeen sopimuksen tämän osan mukaisten riitojenratkaisumenettelyjen aikana tapahtuvaan tietojen luovuttamiseen sovelletaan asiaankuuluvien lukujen määräyksiä.
3. Kun osapuoli toimittaa tämän sopimuksen nojalla toiselle osapuolelle, myös tämän sopimuksen nojalla perustettujen elinten välityksellä, tietoja, joita sen säädösten ja määräysten mukaan pidetään luottamuksellisina, toisen osapuolen on käsiteltävä kyseisiä tietoja luottamuksellisina, ellei tiedot toimittaneen osapuolen kanssa toisin sovita.

32.4 ARTIKLA

WTO-poikkeusluvut

Jos sopimuksen tämän osan määräyksellä vahvistettu oikeus tai velvoite toistaa WTO-sopimuksen oikeuden tai velvoitteen, WTO-sopimuksen IX artiklan 3 ja 4 kohdan mukaisesti tehdyn poikkeuspäätöksen mukaisen toimenpiteen katsotaan olevan myös tämän sopimuksen määräyksen mukainen.